

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Jack Nicholson denizde
sigara keyfinde

Sigara olmasaydı, 20. yüzyılda hayranlık
duyduğumuz sanat eserlerinin hiçbiri
olmazdı. Bence, sigara içmeyenlerin, sigara
içenler tarafından üretilmiş eserleri satın
alması yasaklanmalı. – JOE STRUMMER

İSMAİL BEŞİKÇİ

İki slogan ve Kürt gerçeği

HATİP DİCLE

Demokratik özerkliğin özü

MELİHA ALTUNIŞIK

PKK'siz denklem

ÖCALAN'IN SEYİR DEFTERİ

(MART 1999 - AĞUSTOS 2009)

Kopalım bu lanetli tarihten

ÜÇÜNCÜ KÖPRÜ AYMAZLIĞI

Oksijensiz hava sahasına koşar adım

BİR TORBA YASANIN SÖYLEDİKLERİ

AKP tarzı demokratik devrim

TAM GÜN YASASI

Piyasa hücumda, tıp defansta

NADİRE MATER'LE "SOKAK GÜZELDİR" ÜZERİNE

Reddedişteki özgürlük

LO ZARO
İNSANLARIN
AYAA KAYINCA
NE OLİİ?

ULUS
OLİİLER

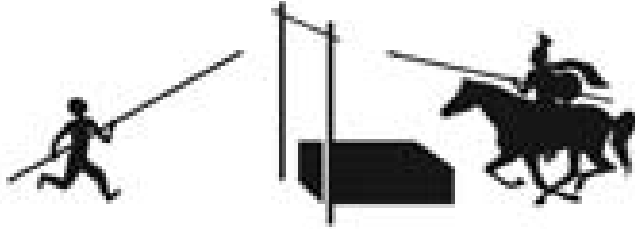

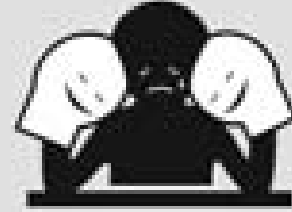
Manevi destek

Göç eğitimi

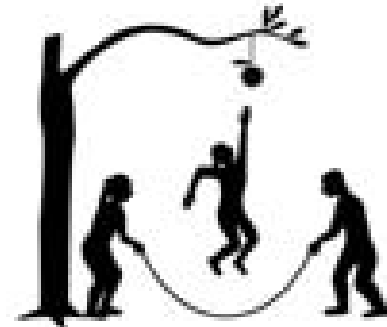
Sürpriz

Teselli

Yenilgi

Sinerji

Toplumsal Lozan

Kapak: Sarkis PAÇACI

• İsmail Beşikçi	5
• Hatip Dicle	7
• Meliha Altunışık	9
• Öcalan'ın seyir defteri	13
• AKP'nin torba yasaları	24
• Tam Gün Yasası	26
• II. Genç İşçi Buluşması	29
• Üçüncü köprü cinayeti	32
• Radyo Express	36
• Kiraat	44
• Dumanı Üstünde	45
• Giovanni Arrighi	48
• Nadire Mater	52
• Mavi Daktilo	56
• Radyo Brecht	58
• Müzik Dolabı	60
• Cohen İstanbul'da	61
• Sarkis Çerkezyan	62

Arslan Eroğlu, Aykut Kılıç, Ayşe Cavadar, Barış Çakan, Çetin Güner, Çiğdem Öztürk, Didem Danış, Eda Özdek, Ender Ergün, Erdir Zat, Ertan Keskinsoy, Fevzican Abacıoğlu, Fırat Genç, Göksun Yazıcı, Güleda Erensoy, Hakan Lokanoğlu, Haziran Düzkan, İrfan Aktan, İsmail Beşikçi, Kemal Elitaş, Kerem Eksen, Koray Löker, Merve Erol, Murat Meriç, Özey Selmo, Özcan Yaman, Pelin Özer, Pınar Uygun, Ragıp Duran, Rober Koptaş, Saner Şen, Seda Zobaroglu, Siren İdemen, Şahan Nuhoglu, Uğur Biryal, Ulus Atayurt, Yücel Göktürk, **Baskı:** Ezgi Matbaacılık, Sanayi Caddesi Altay Sok. No:10 Yenibosna / İstanbul Tel: 0.212.452 23 02 **basım yeri ve tarihi** İstanbul, Ağustos 2009 **dağıtım** Doğan Dağıtım A.Ş. **yönetim yeri:** Süslü Sakı Sok. no: 5/3 Beyoğlu - İstanbul **tel-faks:** 0.212.251 87 67 **e-mail** expressroll@gmail.com **abonelik** expressroll@gmail.com **yıl 6 sayı 97 15 Ağustos - 15 Eylül 2009 imtiyaz hakkı** Bilge Ceren Şekerciler **sorumlu yazışları müdürü** Merve Erol **ilan irtibat** Özey Selmo (0.533.514 90 49) **YEREL SÜRELİ YAYINDIR. AYDA BİR YAYINLANIR.** **ISSN 1307 - 461X**

Türkiye ziyaretinin öncesinde Obama'yla danışmanları arasında şöyle bir diyalog geçmiş midir acaba?

- Adam Kürtlerin partisinin lideri değil mi? Adı niye Türk?

- Meselenin özeti de o ad zaten. Ve ironiye bakın ki, silahlı örgütün liderinin adı da Öcalan.

Temmuz sayımızda, "Ankara kurtları ve Kandil kaplanları" başlıklı yazının girizgâhında şöyle demiştik: "İyi şeyler olacaktı, mart başında devletin en tepesinden öyle deniyordu. Nisanda, mayısta yine öyle dendi. Bu arada DTP'ye balyoz üzerine balyoz indirdi. Ve geldik temmuzla. İyi şeyler olduğu yok. Ağustos nelere gebe acaba?" Söz konusu yazıda da Öcalan'ın ağustosta çok önemli açıklamalar yapacağını yinelediği 26 Haziran tarihli görüşme notlarından şu sözleri aktarmıştık: "Carl Schmidt'in bir sözü var, önemsiyorum: Bir sorunu ya siyasal müzakereyle çözersin ya da o sorun savaş sebebiyle. O yüzden tekrar Sayın Erdoğan'a sesleniyorum. Kürtleri muhatap almanız gerekiyor. Çözüm planını herkesin beklediğini düşünüyorum. Önümüzdeki üç ay içinde herkesin 'Kürt sorununu nasıl çözeriz'i tartışması gerektiği ortadadır. Ben de buna göre bir değerlendirme yapacağım. Siyasal temellerini savunmalarında koymuştum. Çözüm için pratik önerilerimi geliştireceğim. İleride müzakereler başlayabilir. Devlet 'ille yok edeceğim' de ısrar ediyorsa, Kürdistan dağları buna elvermez. Kürtler yaşamlarını ve özgürlüklerini savunmak zorunda kalacaklardır."

Öcalan'ın sözünü ettiği "siyasal temeller", 1999'dan beri söylediklerinden yaptığımız derlemede, ayrıntılarıyla yer alıyor. Özetini iki kelime: "Toplumsal Lozan". Lozan'da çizilen sınırları ve üniter devleti benimseyen, ancak Kürt kimliğinin tanınmasını ve demokratikleşmeyi talep eden, bu talebi 1921 anayasasına ve kurucu meclisin 1922 tarihli gizli oturumuna dayandıran ve İspanya anayasasını örnek gösteren bir temel bu. Öcalan'ın deyişiyle, "ulusal Lozan"ı, "toplumsal Lozan" haline getirmek. Öc almanın böylesi dostlar başına.

Üç özne, dört adım

Şimdi on yıl öncesine dönelim, Ertuğrul Kürkçü'nün Öcalan'ın yargılanma sürecinde Evrensel gazetesinin bir soruşturmasına cevaben söylediklerine bakalım:

"Kürt sorununun nihai olarak çözümünden söz edecek olan herkesin, esasta bir bölgesel çözümü göz önüne alması gerekirdi. Ancak, kısa vadede uluslararası bir kargaşaya

yol açmayan, devletlerarası bir savaş kışkırtmayan bir 'bölgesel çözüm'ü hayal bile edemiyoruz. O yüzden, sorunun kapsamına birebir tekabül etmese de, 'çözüm'e benzer bir şeyden söz etmeye başlamak için sorunun alanını Lozan Antlaşması'yla belirlenen sınırlar içinde tanımlamamız gerekiyor. Türkçesi, büyük ölçekli sınır değişikliklerine yol açabilecek, bugünkü toprağa dayalı statükoya meydan okuyacak bir 'çözüm' neredeyse bütün dünyayı işin içine sokacağından, bir çözümünden çok, bir kaos vaat eder görünüyor. Bir çözüm, bu eğer bir devrim olmayacaksa, kaçınılmaz olarak, devletin iktidarını icra ediş biçiminde bir değişimi, bir reformu varsayıyor. Bu bağlamda, üç öznenin söz etmemiz gerek: Devlet/halk sınıfı, PKK/Kürtler, Sol. Uluslararası güçlerin bu denklemdaki rolleri, bu üç öznenin neyi gerçekten isteyip neyi istemediğine bağlı olarak değişir, talidir. Kısa vadede bir reform zemini oluşturulacaksa ilk ve en önemli adımlar şunlar:

1. Öcalan'ın idam edilmemesi ve -savaş suçlarını kapsam dışı bırakan- bir genel siyasal af çıkarılması.

2. Devletin 'askerî çözüm' dayatmasından ve bununla ilgili düzenlemelerden (koruculuk, OHAL, Özel Tim, Terörle Mücadele Yasası vb.) vazgeçmesi ve Kürt kimliğinin yasallaşmasını içine sindirmesi.

3. PKK'nin silahlı mücadeleyle son vermesi, yasal alana çıkmaya hazırlanması, bir 'bağımsız Kürdistan' perspektifiyle büyük devletlerle ve Türkiye'nin rakipleriyle işbirliğine yönelik olarak kurulmuş yapıları tasfiye etmesi ve Türkiye'deki Kürt toplumunun çoğulcu doğasına uygun olarak yeni siyasal yapıların oluşturulmasına önayak olması.

4. Türkiye toplumun 15 yıldır sürdürdüğü ikili yanlışlıktan kurtulması -kayıtsız koşulsuz PKK destekçiliği ya da Kürt sorunundan ve ısyandan kaçma- ve Kürt Sorunu'nun çözümünde inisiyatif alması; büyük kentlere göçmüş/göçertilmiş Kürt emekçilerin taleplerinin sözcülüğüne üstlenmesi...

Bunlar çözüm değil, ama bir çözümün oluşturulabilmesinin asgari koşulları. Bunlar gerçekleşebilirse, kısa vadede savaşın sona ermesi ve bir çözüm aralığının oluşması mümkün. Değilse, bizi büyük bir kaosun beklediğini söyleyebiliriz."

Yapılacaklar, yapılmayacaklar

Ertuğrul Kürkçü, Mayıs 2006'da, "Kürt Sorunu, Türk Sorunu" başlıklı özel sayımızdaki söyleşide, Evrensel'e 1999'da söylediği bu sözleri okuduktan sonra şöyle devam etmişti:

"Bu listeden gerçekleşen sadece Öcalan'ın idam edilmemesi

ve OHAL'in kaldırılması oldu. Yani "yapılmayacaklar" listesinden sadece ikisi yerine getirildi. Yapılacaklar listesindeki her üç tarafta da derin bir isteksizlik ya da beceriksizlik olduğu ortada. Ama doludizgin içine girmekte olduğumuz kaostan bizi bugün çıkartacak olan, PKK önderliğinde bir basiret atılımıdır."

Aradan üç yıl geçti. Bugün "yapılmayacaklar listesi"ne baktığımızda, "devletin 'askerî çözüm' dayatmasından vazgeçme" noktasına geldiği söylenebilir. Paşa gönülleri öyle istediği için değil elbette. Nisan ayında, yeni Genelkurmay Başkanı Başbuğ ve selefi Büyükanıt'ın, art arda verdikleri "bütün orduyu Kandil'e yığsak PKK'yı bitiremeyiz" demecleri, ordunun "askerî çözüm"ün çözümsüzlük olduğunu teslim ettiğini gösteriyor. Bu tek başına bir şey ifade etmeyebilir, malûm, "çözümsüzlük çözümdür" diye de bir devlet zihniyeti var. Ama o zihniyetin önde gelen temsilcileri, TSK-AKP ittifakıyla tasfiye edilmiş durumda.

Meselenin uluslararası boyutu ise, ODTÜ Uluslararası İşkiler Bölümü başkanı Meliha Altunışık'ın özetlediği gibi: "2007'de, 5 Kasım'daki Erdoğan-Bush görüşmesiyle başlayan bir süreç bu. ABD, PKK'yı denklemden çıkararak Türkiye'nin Kuzey Irak'la ilişkilerini geliştirmesini sağlamak istiyor. Kürt yönetimi de de buna teşne, çünkü onlar da ABD sonrası Irak'ta yalnızlaşacaklarını düşünüyorlar. O yüzden söylemler yumuşatıldı, Türkiye'yle işbirliği başladı."

PKK'nın DTP'leşmesi

Peki, PKK denklemden nasıl çıkarılacak? ABD'nin ve Kürt yönetiminin formülü, Cengiz Çandar'ın hemen her yazısında vurguladığı gibi, "PKK'nın DTP'leşmesi."

1993-1996 dönemindeki kirli savaşın başlıca mimarlarından olan ve "bölgede bin tane operasyon yaptım" diye böbürlenlen Mehmet Ağar'ın 2007 seçimlerine "dağda silahla gezeceklerine, gelsinler, ovada siyaset yapsınlar" çağrısıyla girmesi boşuna değildi.

Hakim sınıfa gelince, TUSİAD'ıyla, MÜSİAD'ıyla Kuzey Irak'la ilişkilerinin geliştirilmesinden yana. O pazara girmeyi hangi sermaye grubu istemez ki? Dolayısıyla, PKK'nın DTP'leşmesi onların da muradı.

Ancak, ne devlet/hakim sınıf, ne de ABD ve Kürt yönetimi, PKK'nın DTP'leşmesiyle yetinebilir. DTP'yi hizaya getirmeleri

ve/veya marjinalize edip etkisizleştirmeleri gerekiyor. Zira, DTP de, Kuzey Irak'taki PKK yanlısı PÇDK (Kürdistan Demokratik Çözüm Partisi) da yoksulların partisi. Dahası, ikisi de neoliberalizm karşıtı ve sosyalist eğilimli.

Bağdat planı

Kuzey Irak yönetimi, PÇDK'yı PKK'yla ilişkisini gerekçe göstererek 25 Temmuz'daki parlamento seçimlerine sokmadı. Türkiye aynı şeyi seçim barajı uygulamasıyla yapagelmişti. 2007 seçimlerinde, DTP'nin bağımsız adaylar yoluyla barajı aşmakla kalmayıp mecliste grup kurabilecek sayıyı elde etmesi oyunu bozdu.

22 Kasım seçimlerinin ertesinde, AKP-TSK ittifakı DTP'yi geriletmek için elinden geleni ardına koymadı, "havuç-sopa" klasiğini sahneledi. Hedef 29 Mart 2009 yerel seçimleriydi. Bütçenin ağız açıldı, "yardım"lar beyaz eşyaya kadar vardı, "belediyeler iktidar partisinden olmazsa paranın musluğu kesilir" şantajı yapıldı, "önemli olan kimlik değil, ekonomi" dendi, bu arada TRT Şeş yayına girdi. AKP, yerel seçimlerde başta Diyarbakır olmak üzere "bölge"yi fethedecek, patenti Öcalan'a ait olmasına rağmen Fethullah cemaatiyle neo-Osmanlı sermayenin sahiplenip önayak olduğu, Barzani ve Talabani'nin desteklediği bir Kürt Konferansı toplanacak ve PKK'sıyla, DTP'siyle Kürt hareketini marjinalize etmeyi hedefleyen "Bağdat Planı" yürürlüğe girecekti.

Gelgelelim, masadaki hesap sandıktan döndü. Kürt oyları "tabanı PKK'yle aynı olan" DTP'ye aktı, hükümet sözcüsü Cemil Çiçek'in ifadesiyle, "Ermeni sınırına dayandı". Ve seçimlerin hemen sonrasında DTP'ye yönelik polis operasyonları başladı, aralarında parti yöneticilerinin de bulunduğu 493 kişi gözaltına alındı, 282 kişi tutuklandı. Polise taş atan çocuklara akıl almaz cezalar kesildi. Haklarında açılmış bölücülük davaları süren DTP'lilerin polis zoruyla meclisten alınıp adliyeye götürülmeleri Meclis başkanının çabasıyla son anda önlendi.

Koruculuk ve Terörle Mücadele Kanunu yerli yerinde durmakla kalmayıp toplumsal bedeli giderek ağırlaşırken "yapılmayacaklar listesi"ne Çiller döneminin "PKK mecliste" tavrı eklenmişti.

Bu gidiş, PKK'nın denkleminden çıkarılması formülünü tersine çeviriyor, PKK'nın DTP'leşmesi yerine, DTP'nin PKK'laşmasına zemin yaratıyordu. Başta ABD olmak üzere, söz sahibi güçlerin bu gidişata seyirci kalması düşünülemezdi. Obama'nın Ankara ziyaretinde, Başbakan'dan randevu talebine cevap bile almayan Ahmet Türk'le görüşmesi kimse-nin görmezden gelemediği bir mesajdı.

Aynı günlerde, Başbuğ'un Kara Harp Okulu'nda yaptığı konuşma da, "yapılacaklar listesi"nin iki maddesine, "genel siyasi af çıkarılması"na ve "devletin Kürt kimliğinin yasallaşmasını içine sindirmesi"ne ilişkin sinyaller içeriyordu.

Dağdan indirme projesi

Başbuğ'un "Türkiye halkı" vurgusu yapması, Kürtlerin kültürel kimliklerinden ve haklarından bahsetmesi, "terörist de insandır" demesi, insanlık için küçük, TSK için büyük bir adım. 12 Eylül'ün devlet başkanı Kenan Evren'in "Kürt diye bir

şey yoktur" ve "insan hakları insanlar içindir" deyişlerini hatırlayalım. 12 Eylül rejiminin yalnızca yasadışı örgütlerin üyelerini değil, yasal parti ve dernek üyelerini, sendikacıları, yazarları, gazetecileri, akademisyenleri de insandan saymadığını, özellikle gözaltında ve cezaevlerinde -Diyarbakır en simgeseli- insandan saymamanın sözde değil, özde olduğunu da hatırlayalım. Ve "terörist de insandır" sözünün, TSK standartlarında bir açılım olduğunu teslim edelim. Bu söz, "af açılımı"nın da sinyali olarak yorumlanabilir.

Aslında, af epeydir devletin gündeminde. "İyi haber alan kaynak" Fatih Çekirge'den okuyalım:

"Çözüm için ilk ciddi proje MİT müstehşarı Emre Taner'den geliyor. O çalışmanın adı 'Dağdan İndirme Projesi'. Özeti şudur: Türkiye'deki teröristler silah bırakacaklar. Evlerine dönmelerine izin verilecek. Kuzey Irak'taki lider kadrosu ve üst yönetim istedikleri bir ülkeye gidebilecekler. Diğerleri dönebilirler. Siyaset yapabilirler. Tabii bu arada Türkiye'de bazı açılımlar yapılacak. Kürtçe TV, üniversite gibi. Bu projeye askerler ve dönemin cumhurbaşkanı Sezer karşı çıkmıştı. Şimdi durum değişik. Askerler Kürtçe TV konusunda siyasetin elini rahatlattı. O gün projeyi destekleyen Gül şimdi cumhurbaşkanı. Projenin oluşumunda büyük emeği olan Emre Taner yine iş başında. Sanıyorum görev süresi bu yüzden uzuyor. Taner Kuzey Irak'ta defalarca görüşmeler yaptı. Barzani'yle uzun uzun konuştu. PKK unsurlarıyla temaslar oldu. Aracılar geldi gitti. Sanıyorum henüz fırsat kaçmış değil." (20 Temmuz, Hürriyet)

"Yol haritası"

Temmuz sayımızda "Öcalan'ın 'son sözünü' ağustosta söyleyeceğini açıklaması dikkatlerden kaçmış görünüyor" demiştik. Daha mürekkebi kurumadan gündem Öcalan'ın 15 Ağustos'ta yapacağı açıklamaya kitlendi, zira Öcalan'ın avukatları temmuz ortasından itibaren medyanın önde gelen kanaat önderlerini ziyaret ederek PKK liderinin hazırladığı "yol haritası" için nabız yoklamaya başladılar, Ertuğrul Özkök'ten Hıncal Uluç'a, vicdanı mühürlü birçok kalemden şaşırtıcı bir hüsnü kabul gördüler. Ve Öcalan'ın "çözüm planını herkesin beklediğini düşünüyorum" deyişini doğrularcasına, PKK'nın ilk silahlı eyleminin 25. yıldönümü olan 15 Ağustos, Türkiye'nin ipe çektiği bir tarih haline geldi.

Haliyle, hükümet de, "inisiyatif Öcalan'a geçiyor, çözümü yönelik her adım Öcalan muhatap alınıyor diye yorumlanır" telaşıyla hummalı bir faaliyete girişti. İçişleri Bakanı Atalay, 29 Temmuz'da kameraların karşısına geçti, üslup ve yöntem sınırları içinde kalan bir yol haritası çizdi. Çözümün yolunun "demokratik hakların genişletilmesi"nden, "herkesin kendisini eşit ve hür hissetmesi"nden, "demokratikleşme adımlarının toplumun tüm kesimleriyle birlikte atılması"ndan geçtiğini vurguladı. Somut bir şey söylememiş olsa da, yeni bir anayasayı ve DTP'nin sürecin dışında bırakılmayacağını ima etmesi ve Atalay'ın bu konuşmasından sonra Erdoğan'ın Ahmet Türk'e nihayet randevu vermesi, AKP'nin 2007'den beri sürdürdüğü çizgi göz önüne alındığında, açılım sayılır. "Yapılacak-

lar listesi"ndeki siyasi affın ve Kürt kimliğinin yasallaşmasının önü açılabilir.

Sınıf esasına dayalı entegrasyon

Ertuğrul Kürkçü'nün Atalay'ın konuşmasından sonra bianet'te yaptığı saptamanın altını çizelim: "TSK liderliğinin Kürt sorununda Güney Kürdistan'ı da kapsayacak şekilde 'sınıf esasına' -yani Kürdistan'ın egemen güçleriyle Türkiye'nin egemen güçlerinin ortaklığına- dayanan bir 'çözüm' için zihin egzersizlerine başladığını düşünürten pek çok işaret var: Başbuğ'un Diyarbakır'a yaptığı ziyaretlerde işveren örgütleriyle yüz yüze temaslar, Kuzey Irak'ta artan sermaye yatırımları, yerel Kürt liderlerinin Ankara ile artan temasları ve siyasal yakınlaşma arayışları, bu 'çözüm'ün toplumsal bağlamı konusunda fikir verebilir."

Bu saptamaya, Dışişleri Bakanı Davutoğlu'nun 11 Ağustos'ta Bağdat'ta söylediklerini dipnot yapabiliriz: "Biz Irak'ı sadece dost ve komşu bir ülke olarak değil, aynı zamanda geleceğimizi birlikte şekillendireceğimiz ve karşılıklı entegre olmamız gereken büyük bir ortak olarak görüyoruz. Bu ortaklık modeli, hem ülkeler, hem de toplumlar arası tam entegrasyon hedefi gütmektedir."

Kürkçü'nün saydığı üç öznenen "devlet/hakim sınıfı"ta vaziyet böyle. Gelelim "PKK/Kürtler" öznesine. Öcalan, 2009'da yaptığı açıklamalarda, tam da Kürkçü'nün 1999'da söylediği gibi, "sorunun alanını Lozan Antlaşması'yla belirlenen sınırlar içinde" tanımlıyor, çözüm olarak da "devletin iktidarını icra ediş biçiminde bir değişimi, bir reformu" öneriyor. 1999'dan beri de "yapılacaklar listesi"ndeki adımları atıyor: "PKK'nın silahlı mücadeleye son vermesi, yasal alana çıkmaya hazırlanması, 'bağımsız Kürdistan' perspektifiyle kurulmuş yapıları tasfiye etmesi ve Türkiye'deki Kürt toplumunun çoğulcu doğasına uygun olarak yeni siyasal yapıların oluşturulması..."

Üçüncü özneye, "Türkiye solu"na burada girmeyelim. Ama, Öcalan'ın 2009'daki açıklamalarında sola dair söylediklerine bir bakalım: "Bölgede birikmiş muazzam politik gücün solla birleşmesi lâzım. Bu, tarihî bir şeydir. Esasen sol, sosyalist kesimin Türkiye'nin demokratikleşmesinde öncü olması gerekiyor."

Mayıs 2006'daki "Kürt sorunu, Türk sorunu" özel sayımızda, Nâzım Hikmet'in "Benerci Kendini Niçin Öldürdü?"üne atıfta bulunmuştuk. Benerci'den kastımız Öcalan'dı. Kürt hareketinin -ve de solun- önünün açılması için aradan çekilmesi gerektiğini söylemiş-tik. Yanılmışız. 2006 çok erkenmiş. Kürt halkı için yapabileceği hayırlı şeyler varmış. Benerci, 15 Ağustos'tan sonra gönül rahatlığıyla aradan çekilebilir.

"Öcalan'ın seyir defteri" başlığıyla hazırladığımız derlemede katılmadığımız birçok görüşü var. Ama birçok cümlesinin altına imzamızı atabiliriz. Mesela ulus-devlet üzerine söyledikleri, mesela demokratik cumhuriyet, mesela demokratik özerklik, mesela Toplumsal Lozan, mesela bölgede birikmiş muazzam gücün solla birleşmesi gerektiği... En beğendiğimiz sözü ise tornistan yapıp kapağımıza koyduğumuz cümle:

Kopalım bu lanetli tarihten!

İki slogan ve Kürt gerçeği

“Çözümünden, çözümü tartışmaktan, çözüm konusunda öneriler sunmaktan önce, sorunun niteliği üzerinde durmak gerekir. Çözülecek olan sorun nasıl bir sorundur? Ne zamandan beri bir sorundur? Başlıca tarafları kimlerdir? Günümüze kadar neden çözülemeden gelmiştir?” İsmail Beşikçi'yi dinliyoruz.

Ankara'da, 27-28 Haziran 2009 günlerinde “Ulusal Sorun: Kürt Sorunu Sempozyumu” düzenlendi. Sempozyumu düzenleyen Demokratik Haklar Federasyonu'ydü. Sempozyum, İbrahim Kaypakkaya'nın anısına düzenlenmişti. İbrahim Kaypakkaya'nın, 1970'lerin başlarında, Kürt sorununa ilişkin düşünceleri irdeleniyordu.

Sempozyumda iki slogan üzerinde çok duruldu. Daha doğrusu, bu iki slogan, konuşmacıların sunumlarında sık sık dile getirildi. “Emperyalizme karşı savaş” ve “burjuvaziye karşı savaş”. Kürt hareketinin desteklenebilmesi için, bu sloganların gereklerinin yerine getirilmesi ima ediliyordu.

Günümüzde Kürt sorunu denildiği zaman, bu sloganların, yaşanan çok önemli olayları dikkate almadığı, bu olaylara ilişkin değerlendirmeler yapmadığı görülüyordu. Bu çok önemli olaylar, aşağıda belirtilmeye çalışılacak. Sempozyumda üzerinde durulan diğer bir konu da “çözüm” konusuydu. Konuşmacılar, “Kürt sorunu nasıl çözümlenmelidir?” dedikten sonra, çözüme ilişkin öneriler sunuyordu.

Kürt sorunu dendiği zaman, çözümünden, çözümü tartışmaktan, çözüm konusunda öneriler sunmaktan önce, sorunun niteliği üzerinde durmak gerekir. Çözülecek olan sorun nasıl bir sorundur? Tarihsel ve toplumsal geçmişi nedir? Ne zamandan beri bir sorundur? Başlıca tarafları kimlerdir? Günümüze kadar neden çözülemeden gelmiştir? Bu soruların irdelenmesi gerekir.

Kürt sorununun kaynağı, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Milletler Cemiyeti döneminde, Kürtlere ve Kürdistan'a ilişkin olarak geliştirilen politikalardır. Bu dönemde, Kürtler ve Kürdistan, bölünmüş, parçalanmış ve paylaşılmıştır. Bu, şüphesiz, Kürtlerin ve Kürdistan'ın ilk bölünüşü değildir. Ama bugünü belirleyen, 1920'lerde, Milletler Cemiyeti döneminde yaşananlardır. Bu dönemde, sorunun başlıca taraflarından biri Kürtlerdir. Kürtlerin karşısında, dönemin emperyal devletleri İngiltere ve Fransa vardır. İngiltere ve Fransa, Kürtlerin ve Kürdistan'ın bölünmesinde, parçalanmasında ve paylaşılmasında Ortadoğu'daki Arap, Türk ve Fars yönetimleriyle işbirliği içindedir. Bu dönemde, ulusların kendi geleceklerini belirleme hakkını, bu konuyla ilgili ilkeyi en çok savunan Sovyetler Birliği yöneticilerinin de

anti-Kürt bir politika izlediği görülmektedir. Sovyetler Birliği'nin de, İngiltere'nin ve Fransa'nın politikalarından farklı bir politikası yoktur. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, 14 Nokta ilkesini ileri sürerek ulusların kendi geleceklerini belirleme hakkını savunan ABD'nin de, Başkan Wilson'un da Kürtlerin lehine bir tutumları yoktur.

Bütün bunlardan dolayı, bugün Kürtler, Ortadoğu'da 40 milyondan fazla bir nüfusa sahip olmalarına rağmen, küçücük bir siyasal statüye sahip değildir. Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi, Avrupa Parlamentosu, İslâm Konferansı, İslâm Kalkınma Örgütü gibi kurumlarda, haklar ve özgürlükler dendiği zaman Kürtlerin adı geçmemektedir. Kürtlerin adı sadece “terör”

Kürt sorununun temelinde, devletin inkârcı ve imhacı tutumu vardır. Çözüm konusunda elverişli ruhsal ve politik bir ortamın yaratılması, devletin bu tutumunu terk etmesine bağlıdır. Bunun temel koşulu da, devletin özeleştirisi yapmasıdır.

dendiği zaman geçmektedir: “Terör yok edilecek, terör ezilecek...” Halbuki dünyada nüfusu 50 binin altında olan devletler bile vardır. Bugün, nüfusu bir milyonun altında olan onlarca devlet vardır. Örneğin Avrupa Birliği'nde, Lüksemburg, Kıbrıs, Malta gibi devletler böyledir. Avrupa Konseyi'nin Andorra, San Marino, Monaco Liechtenstein gibi üyeleri 30 bin, 50 bin civarında

nüfusu olan devletlerdir. Bütün bunlar 1920'lerde, Milletler Cemiyeti döneminde, Kürtlere karşı çok büyük bir haksızlık yapıldığını göstermektedir. Kürtlerin kendi iradelerine rağmen bölünmesi, parçalanması ve paylaşılması 20. yüzyılın başında, Ortadoğu'da gelişen en önemli olaydır. Bu sürecin, bilimin, siyasetin ve diplomasinin kavramlarıyla incelenmesi, ilişkilerin aydınlığa kavuşturulması gerekir.

“Emperyalizme karşı savaş”

Birinci Dünya Savaşı sonrasında emperyalizme en ağır, en kapsamlı, en kalıcı darbesini Kürtlere ve Kürdistan'a vurmuştur. Kürtler halk olarak, Kürdistan coğrafya olarak bölünmüş, parçalanmış ve paylaşılmıştır. Bu, Kürtlerin ve Kürdistan'ın iskeletinin parçalanması, beyninin dağılması gibi bir sonuç ortaya koymuştur. İşte, “emperyalizme karşıyız”, “emperyalizme karşı savaş” sloganlarını ileri sürenler, Birinci Dünya Savaşı sonrasında, Kürtlere uygulanan bu emperyalist politikalara, uygulamalara hiç dikkat çekmemektedir. Bu dönemde Araplar da bölünmüştür ama, Araplar ayrı ayrı manda (sömürge) devletler ve bağımsız devletler olarak ortaya çıkmışlardır. Bu iki bölünmenin nitelik olarak birbirinden çok farklı olduğu kuşkusuzdur.

“Emperyalizme karşıyız”, “emperyalizme karşı savaş” sloganını en çok Saddam Hüseyin kullanırdı. “Emperyalizme karşı savaşıyoruz, savaşların anasını yapıyoruz” derdi. Bu slogan çerçevesinde, şunu yapıyordu: Kürdistan'dan çıkardığı petrolden elde edilen gelirin bir kısmıyla savaş uçakları, helikopterler, tanklar, topalar, zehirli gazlar alıyordu. Bu silahlarla Kürdistan'ı yakıyor, yıkıyor, Kürtlere soykırım yapıyordu. Tepeden tırnağa silahlı güçlerle insanları evlerinden, ailelerinden zorla koparıyordu. Bu insanlardan haber alamıyordu. Bugün Irak'ın şurasında burasında bulunan ve açılan toplu mezarlarda daha çok Kürtlerin cesetlerinin bulunduğu biliniyor. “Emperyalizme karşı savaş”, “emperyalizme karşıyız” sloganlarıyla, Saddam Hüseyin rejiminin Kürtlere muamelesi buydu. Saddam Hüseyin'in yeğeni Hasan el Mecid'in, “Kimyasal Ali”nin Kürtleri zehirli gazlarla tamamen imha etmek için planlar hazırladığı ve fırsat çıktıkça bunları yaşama geçirdiği biliniyor.

Söz konusu sempozyumda emperyalizmin halkları sömürdüğü de vurgulanıyordu. Sömürünün gerçekleşebilmesi için, insanların, ailelerin belirli bir satın alma gücünün olması gerekir. Zehirli gazlardan korunabilmek için mağaradan mağaraya dolaşan, dağların kovuklarını mesken seçen, tarımla, hayvancılıkla uğraşamayan Kürtlerin nesi sömürülecek? “Emperyalizme karşı savaş” sloganını sık sık kullananlar, Saddam Hüseyin rejiminin Kürtlere karşı geliştirdiği bu vahşeti bilmezlikten, duymazlıktan, görmezlikten geliyorlardı. Emperyalizme karşı Kürtleri

Çizimler: Sarkis Paçacı

durmadan uyanlar, Saddam Hüseyin'in zulmü söz konusu olduğu zaman hiçbir şey söylemiyorlardı.

2003'te ABD'nin Irak'a silahlı müdahalesinden sonra ne oldu? Saddam Hüseyin rejimi yıkıldı. Baas Partisi, ordu ve el Muhaberat dağıtıldı. Kitle imha silahları ve bu silahların teknolojik dayanakları imha edildi. Kürtleri tehdit eden başlıca unsurlar bunlardı. Bu tehditler ortadan kaldırılınca Kürtlerin önü açıldı. Irak Anayasası çerçevesinde Kürdistan Bölgesel Yönetimi kuruldu. Kürtler, merkezî bütçeden aldıkları yüzde 17'lik payla, Kürdistan'ı imar etmeye çalışıyorlar. Evler, okullar, yollar, hastaneler, kamu binaları yapılıyor. Ev sahibi olan, araba sahibi olan ailelerin sayısı artıyor. Ailelerin satın alma gücü yükseliyor. Evlerde buzdolabı, çamaşır makinesi, bulaşık makinesi, fırın gibi dayanıklı tüketim mallarının kullanımı geliyor. Bilgisayar kullanımı, internet kullanımı hızla artıyor. İletişim, ulaşım olanakları geliyor. Herkeste cep telefonu var. Bu süreçte sömürü ilişkisinden söz edilebilir. Ama, yaşanan süreci anlatan bu ilişkiler değildir. Soykırımla karşı karşıya olan Kürtlerin, özgürlüğe kavuşmalarıdır. Emperyalizm sloganlarını dile getirenler, bu yeni oluşumu dikkate alıp değerlendirmemektedir.

ABD'nin Irak'a silahlı müdahalesinin tartışıldığı günlerde, 2003 Ocak, Şubat, Mart aylarında, Kürtlerin Saddam Hüseyin'in yanında, ABD'ye karşı savaşmaları istenmiştir. Bu, "kendi celladını savun, kendi kasabının yanında ol" anlamına gelmektedir. Bütün bunlar, sol örgütlerin yaşanan bu ilişkileri hiç anlamadıklarını, sürecin epey uzağında olduklarını göstermektedir.

Bu süreçte, sorulması, irdelenmesi gereken önemli bir soru vardır. O da şudur: 20. yüzyılın ilk çeyreğinde, 1920'lerde Milletler Cemiyeti döneminde, emperyal devletler, Kürtlerin ve Kürdistan'ın bölünmesini, parçalanmasını ve paylaşılmasını sağladılar.

Bu, Kürt toplumu üzerinde çok ağır, çürütücü etkiler yarattı. Uluslararası ilişkilerde, uluslararası kurumlarda Kürtler hiçbir statünün sahibi olamadı. Kürtler, çağdaş gelişmelerin dışına düşürüldü; yoksulluk, sefalet arttı. 2003'te, 21. yüzyılın başındaysa, başka bir emperyal güç, 1920'lerde kurulan bu statükoda, çok önemli bir gedik açtı. Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nin kurulması sürecinde refah seviyesi de artmaya başladı. Tarih felsefesi açısından üzerinde durulması gereken önemli sorun budur.

"Burjuvaziye karşı mücadele"

Devletin Kürtlere karşı, Kürt sorununa karşı geliştirdiği en önemli politika asimilasyondur. Buna bağlı olarak devlet, Kürt bölgelerinde, Kürt burjuvazisinin oluşumunu engellemek için çok ciddi bir çaba içindedir. Sermaye sahibi Kürt-

Irak'ta Kürdistan Bölgesel Yönetimi'yle yaşanan, soykırımla karşı karşıya olan Kürtlerin, özgürlüğe kavuşmalarıdır. Emperyalizm sloganlarını dile getirenler, bu yeni oluşumu dikkate alıp değerlendirmemektedir.

lerin kendi bölgelerinde yatırım yapmaları engellenmektedir. Örgütlü sermaye engellenmektedir. Kürt sermayesinin batıya kaydırılması önemli bir çabadır. Kürtlere, "yatırımlarını Batı illerinden birine yap, sana her türlü yardımı yapalım, elverişli koşullarda kredi bulmanı sağlayalım" denmektedir. Kendi bölgesinde yatırım yapmaya çalışan Kürtlere çok zorluk çıkarılmakta, kredi bulmaları engellenmektedir.

Bu ilişkilerin nedeni çok açıktır. Kürt bölgelerinde yatırım, fabrika, atölye vs. söz konusu olduğu zaman, sanayileşme hızlandığı zaman, sulama amaçlı barajlar geliştiği zaman, nüfusun orada kalması, çoğalması söz konusudur. Buysa asimilasyon politikalarının uygulanmasını engellemektedir. Devletin Kürt bölgelerindeki yatırımları, karakollar kurulması, hapishaneler yapılması, mahkeme binaları gibi kamu binaları yapılması, askerler ve polisler için lojman yapılması, Bölge Yatılı İlköğretim Okulları (YİBO) gibi okullar kurulması, sulama amaçlı olmayan, elektrik üretimine yönelik barajlar yapılması gibi yatırımlardır. Bölgede, şu veya bu şekilde örgütlü bir Kürt burjuvazisinin oluşması devletin hiç istemediği bir gelişmedir, engellenmektedir. Fiili durum buyken, "burjuvaziye karşıyız", "burjuvaziye karşı savaş" gibi sloganlar, fiili olarak yaşanan bu süreci, somut olguları dikkate almayan bir tutumdur. Devlet bölgede bir Kürt burjuvazinin oluşmasına bu kadar karşıyken, sol çevrelerin durmadan böyle sloganlar tekrarlaması hiç anlamlı değildir. Devletin, Kürt millî hareketini engellemek için, şeyhlik gibi kurumlarla, aşiret reisleriyle, toprak ağalarıyla işbirliği yaptığı da bilinmektedir.

PKK'nin rolü
Bu süreçlerin yaşanmasında, Kürt sorununun konuşulur, tartışılır hale gelmesinde, PKK'nin çok büyük rolü vardır. Ama, PKK'nin ilerleme sağlayabilmesi için Kemalizmi aşması gerekmektedir.

PKK'nin rolü

Bu süreçlerin yaşanmasında, Kürt sorununun konuşulur, tartışılır hale gelmesinde, PKK'nin çok büyük rolü vardır. Ama, PKK'nin ilerleme sağlayabilmesi için Kemalizmi aşması gerekmektedir.

Kürt sorununun temelinde, devletin inkarcı ve imhacı tutumu vardır. Çözüm konusunda elverişli ruhsal ve politik bir ortamın yaratılması, devletin bu tutumunu terk etmesine bağlıdır. Böyle bir sürecin başlamasının temel koşulu da, devletin özeleştirisi yapması, geçmiş politikalarıyla, uygulamalarıyla yüzleşmesidir. Bugünlerde "Kürt açılımı"ndan söz edilmektedir. Hükümetin böyle bir planının olduğu, devletin de bu plana olumlu baktığı dile getirilmektedir. Bu çerçevede, Demokratik Toplum Partisi'yle, giderek PKK'yle görüşmek de sorunun çözümünde yol alınmasını sağlayabilir.

İsmail Beşikçi

(Devamı gelecek sayıda)

Az devlet, çok özgürlük

İmralı'dan Kandil'e, Ankara'dan Diyarbakır'a, Kürt hareketinin önerdiği siyasî çözümün anahtar kavramı "demokratik özerklik". 1993'te Meclis'ten derdest edilip hapse atılan, 2004'te tahliye olduktan sonra Orhan Doğan, Selim Sadak ve Leyla Zana'yla birlikte sonradan DTP'ye dönüşen Demokratik Toplum Hareketi'ni kuran eski DEP milletvekili Hatip Dicle, bu modelin çerçevesini oluşturan isim olarak biliniyor. Dicle'yi dinliyoruz...

DTP'nin Kürt sorununun çözümünün aslı unsurlarından biri olarak önerdiği demokratik özerklik modeli nasıl bir çalışmanın sonucunda geliştirildi?

Hatip Dicle: 26 - 28 Ekim 2007 tarihlerinde Diyarbakır'da toplanan Demokratik Toplum Kongresi'nin Türkiye'nin 50 ilinden seçilen halk delegeleri, akademisyenler, inanç grubu temsilcileri, DTP yöneticileri ve milletvekilleri, belediye başkanları, gençlik ve kadın temsilcileri, sivil toplum örgütü yöneticileri ve muhtarlardan oluşan 600 delege ile ilan ettiği sonuç bildirgesinde yer alan demokratik özerklik projesi, daha sonra 8 Kasım 2007'de Ankara'da toplanan DTP Olağanüstü Genel Kurulu'nda kongre kararı olarak benimsendi. Demokratik özerklik, kaynağını, günümüzün çağdaş demokratik özyönetim anlayışından, Türk ve Kürt halklarının bin yıllık ortak tarihinden ve cumhuriyetin kuruluş sürecindeki demokratik yaklaşımlarından almaktadır. Amacı, 1920'lerde Anadolu halklarının birlikte yürüttüğü mücadele sonucunda kazanılan bağımsızlığın ardından ilan edilen 1924 Anayasası'ndan günümüze, giderek kangren hale dönüşen Kürt sorununun demokratik çözümüne katkı sağlamaktır.

"Bin yıllık ortak tarih" dediniz, o tarihin 600 küsur yılı Osmanlı dönemiydi. Osmanlı'da Kürtlerin konumu nasıldı? Osmanlı döneminde Kürdistan adı verilen coğrafyada bazı sancaklarda yurtluk-ocaklık ve hükümet adı altında özerk yönetim biçimleri vardır. Bu birimlerin merkeze bağlılığı daha gevşektir. Yıllık vergi ve savaş zamanında asker göndermenin dışında içişlerinde tamamen özerktirler. Osmanlılar, Yavuz Selim döneminde, Sünni-Kürt feodalitesi ile sağlanan ittifak temelinde, Kafkasya'dan tüm Arabistan ve Kuzey Afrika'ya kadar yolları açan Çaldıran (1514) ve Mercidabık (1517) savaşlarıyla, Ortadoğu'nun en güçlü imparatorluğuna dönüştüler. Bu uzlaşma döneminde Kürt beylikleri, hükümetler, yurtluklar biçiminde babadan oğula geçen bir özerk yerel iktidar biçimine sahip oldular. Kürt dilini ve kültürel varlığını özgürce sürdürdüler. Kürt beyleri, Osmanlı'ya karşı yılda bir kez vergi ve savaş dönemlerinde de asker göndermekle yükümlüydü. Kürtlerin Osmanlı İmparatorluğu bünyesinde özerk beylikler halinde, bağımsızlığa yakın bir siyasî statüde yaşamaları 19. yüzyıl başlarına kadar, 300 yıl devam etti. Peki, ne değişti de, bu siyasal statü sona erdi, yerini Osmanlı'ya karşı Kürt isyanlarına bıraktı?

Bu, can alıcı bir sorudur. Bunun doğru ve bilimsel yanıtını vermeden, günümüzdeki Kürt sorununun kaynaklarını kavramak mümkün değildir. 17. yüzyılda Osmanlı'nın önünün Avrupa'da kesilmesi gerçeği vardır. İmparatorluk esas olarak bu dönemden itibaren ağır vergi ve haraclar yoluyla Anadolu üzerindeki ekonomik sömürüyü derinleştirme ve 15 yıla kadar varan uzun askerlik sürelerini dayatma ihtiyacını duymuştur. 18. yüzyılın başları, Osmanlı'da iç talan politikasının zirvesidir ve 19. yüzyıla bu bozulma ve çürümeyle girilmiştir.

Demokratik özyönetim anlamına gelen demokratik özerklik, demokratik cumhuriyetin içinin doldurulmasıdır. Federalizmi ya da etnisiteye dayalı özerkliği ifade etmez. Merkezî yönetimle iller arasına demokratik bir idarî takviyedir.

tir. Ayrıca bu dönemde, 1789 Fransız Devrimi'nin ulus-devlet ve milliyetçilik bayrağının dalga dalga Osmanlı egemenliğindeki halkları etkisi altına alması gerçeği de vardır. Osmanlı yönetiminin tüm bu gelişmelere yanıtı ise, 19. yüzyıl başlarında yerel özerklikleri yok ederek katı bir merkezî otoriteyi güçlendirmeye yönelmesidir. Tabii ki ilk hedefleri de, 300 yıldır özerk bir statüde bulunan Kürt beylikleridir. Bu politikanın Kürdistan'da 19. yüzyıl boyunca devam eden kanlı bir çatışmayı tetikleyeceği besbelliydi. Nitekim öyle de oldu. İlk Kürt isyanı, 1806'da Süleymaniye yöresinde Babanzade aşireti tarafından

başlatıldı ve bunu diğer bölgelerdeki isyanlar izledi. Bu önemli tarihsel nedene, bir de Ortadoğu'yu işgale yönelik, başta İngilizler olmak üzere Batı emperyalizminin "tavşana kaç, taziya tut" oyunlarını da eklerseniz, Ortadoğu'da 1806'dan günümüze kadar 200 yıldır süren Kürt sorunu ve Kürt isyanlarının tarihsel nedenleri de kavranılmış olur.

Bin yıllık ortak tarihin yanı sıra "cumhuriyetin kuruluş sürecindeki demokratik yaklaşımlar"ın demokratik özerkliğin kaynağı olduğunu söylediniz. Bunu neye dayandırıyorsunuz?

Mustafa Kemal, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş aşamasında uluslararası konjonktür ve içteki dengeleri iyi hesaplayarak, Lozan Antlaşması'yla yeni devleti güvenceye almadan önce, Kürtlere karşı çok dikkatli bir politika izledi. Amasya Tamimi, Erzurum ve Sivas Kongresi kararları Kürtlerin beklentilerini dikkate alan içerikteydi. 1919 - 1924 yılları arasında, Mustafa Kemal, Türklerle Kürtlerin eşit haklarından, bu iki aslı unsurun devletin ortakları olduğundan ve Kürdistan'ın siyasal statüsünden çokça söz etti. Hatta 27 Haziran 1920 tarihli "Büyük Millet Meclisi Vekiller Heyeti'nin Kürdistan Hakkında Elcezire Cephesi Kumandanlığı'na Talimatı"nda, (TBMM Gizli Celse Zabıtları Cilt 3, sf. 550-551, İş Bankası Yayınları) bugünkü Türkçeyle şöyle denmektedir: "Milletlerin kendi kaderlerini bizzat idare etmeleri hakkı, bütün dünyada kabul olunmuş bir prensiptir. Biz de bu prensibi kabul etmişizdir. Tahmin olunduğuna göre, Kürtlerin bu zamana kadar yerel idareye ait teşkilatlarını tamamlamış, reis ve nüfuzlu kimseleri bu amaç doğrultusunda bizim tarafımızdan kazanılmış olduğu dikkate alındığında, reylerini ortaya koyduklarında zaten kendi kaderlerini de belirleyeceklerinden, Büyük Millet Meclisi idaresinde yaşamaya talip olduklarını ilan etmelidirler. Kürdistan'daki bütün mesainin bu amaca dayalı siyasete yönlendirilmesi Elcezire Cephesi Kumandanlığı'na aittir." Mustafa Kemal ve arkadaşlarının devletin kuruluş sürecinde Kürtlere yaklaşımını gösteren bir belgeye daha dikkatinizi çekmek istiyorum. Ortadoğu uzmanı Robert Olson'un İngiliz gizli belgelerinden derlediğine göre, Büyük Millet Meclisi, 10 Şubat 1922 tarihli gizli oturumunda, Kürdistan'ın Özerkliği Yasası'nı 64'e karşı 373 oyla kabul etmişti. İngiliz Yüksek Komiseri Horace Rumbold, Dışişleri Bakanı Lord Curzon'a bu 18 maddelik yasa raporu eder. Bu yasa maddelerinden dikkat çekici olanları şöyle sıralanabilir: Madde 1: BMM (Büyük Millet Meclisi), Türk milletinin medeniyetin gerekleri doğrultusunda ilerlemesini sağlamak amacıyla, Kürt milleti için kendi millî gelenekleriyle uyum içinde bir özerk yönetim kurmayı taahhüt eder. Madde 3: BMM, tüm Kürt milleti tarafından benimsenen ve onurlu bir geçmişe sahip deneyimli bir yöneticiyi Genel Vali olarak seçecektir. Madde 4: Genel Vali üç yıl için atanacaktır. Bu dönemin bitiminde Kürt milletinin çoğunluğu, valinin görevine devam etmesini

istemiyorsa, yeni bir Genel Vali Kürt Millî Meclisi tarafından seçilecektir. Madde 6: Kürt Millî Meclisi, Doğu vilayetlerinde genel oya dayalı seçimle oluşturulacak ve her Meclis üç yıl için seçilmiş olacaktır. Madde 9: Özerk bölge sınırları karma bir komisyon tarafından belirleninceye kadar, Kürdistan İdarî Bölgesi Van, Bitlis, Diyarbakır vilayetleri, Dersim sancağı ve kimi kaza ve nahiyeleri içerecektir. Madde 10: Kürdistan'ın yönetimine ilişkin olarak, bazı yerlerde yerel duruma uygun olarak bir yargı örgütü oluşturulacaktır. Bu örgüt şu an için yarısı Türk, diğer yarısı Kürt olmak üzere yetkin elemanlardan oluşacaktır. Emeklilikleri durumunda Türk görevliler Kürt görevlilerce değiştirilecektir. Madde 12: Doğu Vilayetlerinde düzeni korumak amacıyla bir Jandarma Kolordusu oluşturulacaktır. Kürt Meclisi bu kolordunun oluşturulmasına ilişkin yasayı inceleyecek, ancak jandarmanın üst komutası hizmetleri gerekli görüldüğü sürece yüksek rütbeli Türk görevlilerin elinde olacaktır. Madde 15: Türk dili sadece Kürt Millî Meclisi'nde idarî işlerde ve hükümet idaresinde kullanılacaktır. Bununla birlikte Kürt dili okullarda öğretilir ve yönetim, Kürt dilinin gelecekte hükümetin resmî dili olma talebine temel teşkil etmeyecek şekilde, bu dilin kullanılmasını teşvik edebilir. Madde 17: Genel Valinin onayı alınmadan ve BMM bilgilendirilmeden Kürt Millî Meclisi hiçbir vergi uygulamasına girişemez. Madde 18: İlke olarak BMM ile görüşülmekçe ve onayı alınmadıkça, Kürt Millî Meclisi'ne hiçbir imtiyaz tanınmaz.

Demokratik özerkliğin üçüncü kaynağı olarak “günümüzün demokratik yönetim anlayışı”nı gösterdiniz. Bu anlayışın felsefi ve siyasî temelleri neler? Hiçbir toplum homojen değildir, değişik kimliklerin birleşiminden oluşmuştur. Bir topluma tek bir ulusal kimlik, değer ve normları temelinde bir yaşam dayatılamaz, dayatılmamalıdır. Sosyal, siyasal yaşam tek renge mahkûm edilemez, edilmemelidir. Özerk yerel veya bölgesel yönetimler, kitlelerin özyönetim gücünü açığa çıkarabildikleri, demokrasi-nin beşiği ve okulu olabildikleri ölçüde gerçek tanımlarına ulaşırlar. Bu yönetimlerin dünyadaki uygulamalarından çıkan olumlu sonuçları şöyle sıralayabiliriz: Yönetime yabancılaşmayı ortadan kaldırır, halkın siyasî iradesini geliştirir; bürokratik, hantal, masraflı, anti-demokratik işleyişin aşılmasını sağlar; dengeli gelir ve kaynak kullanımına yol açarak daha verimli bir hizmete olanak sunar; etnik, kültürel, dinî çokrenkliliğin korunup geliştirilmesine imkân verir, militarist, ırkçı, baskıcı merkezî yapıların ortaya çıkmasını engeller. Toplumun kendi öz örgütlenmeleri ile birlikte ele alınması gereken demokratik özerklik uygulaması, özünde “az devlet, çok toplum”, başka bir ifadeyle “az yasak, çok özgürlük” anlayışının sistematize edilmiş modelidir. Bunun içindir ki, toplumun tüm sorunlarının çözümünün devletten beklenmediği, toplumun sivil ve bağımsız kuruluşlar aracılığıyla sorunlarına çözümler geliştirdiği, daha pratik, daha demokratik ve daha katı-

lımcı bir sistemdir. Ekonomiden çevre sorunlarına, sağlıktan eğitime, kültür ve sanattan kadın özgürlüğüne kadar toplumsal yaşamın her alanında öz yeterliliği esas alan özerk birimler oluşmalıdır. Bunun anlamı, toplumun kendi demokratik özerklik sistemini de, kendi iradesiyle inşa etmesidir.

Demokratik özerklik için federatif bir yapı şart mı? Üniter devletle demokratik özerklik bir arada olabilir mi?

Üniter devletlerde geçerli özerklik ilkesi ile federasyonlarda geçerli özerklik ilkesi arasında temel bir fark vardır: Üniter devletlerde, egemen merkez kendi altındaki birimleri özerkleştirir; federasyonlarda ise egemen siyasî otoriteler özerkliklerini koruyarak bütünleşirler. Esas olarak günümüzde özerklik kavramı, üniter devletin ulusaltı bir bölgeye, kendi organlarıyla kendi işlerini yönetme yetkisini tanınmasıdır.

DTP'nin Türkiye için öngördüğü demokratik özerklik modelinin ana hatları neler?

Türkiye'deki siyasî-idarî yapılanmanın köklü bir reformla değiştirilmesi kaçınılmaz. Dünya genelinde yaşanan deneyimler ve Ortadoğu'daki fiilî durumlar göz önünde bulundurulduğunda, her

Türkiye'yi 20-25 bölgeye ayıracak olan idarî modelde, yoğun sosyo-kültürel ve ekonomik ilişki içindeki illeri kapsayan ve İl Genel Meclisleri'ne benzer bir şekilde seçimle işbaşına gelen bir “Bölgesel Meclis” olacak.

ulus için ayrı bir devlet talep etme gibi felsefi ve konjonktürel gerçeklikten uzak ve halkların birbirini boğazlamasına kadar gidebilecek bir süreci tetikleyecek siyaset anlayışı yerine, halkların demokratik birliğini esas alan, demokrasiyi genel bir meclise hapsedmeyen, halkın tartışma ve karar mekanizmalarına katılımını kolaylaştıran, toplumun bütün temel sorunlarını en iyi bir şekilde ve yerinde çözüme kavuşturacağı bir siyasî ve idarî yapılanma modelinin Türkiye'de büyük bir ihtiyaç olduğu çok açık. Bu düşünceden hareketle ve yeni bir anayasa hazırlığını da dikkate alarak, ülke bütünlüğü içinde halkın yerelde söz ve karar sahibi olmasını sağlayacak ve tüm farklılıkların kendini özgürce ifade edebileceği düzeyde özerklik kazanması temeline dayanan modelimizin, çağdaş kavramlaştırılışını “demokratik özerklik” olarak tanımlıyoruz. Demokratik özyönetim anlamına gelen demokratik özerklik, esas olarak demokratik cumhuriyetin içinin doldurulmasıdır. Bu yapılanma, federalizmi ya da etnisiteye dayalı özerkliği ifade etmez. Merkezî yönetimle iller arasında kademelendirilmiş, demokratik bir yeni idarî takviyedir. Türkiye siyasî ve idarî yapısında demokratikleşmeyi sağlamak amacıyla, köklü bir reformu öngörür... Sorunların çözümünde geliştirilecek yöntemler için, yereli güçlendirme, halkı söz ve karar sahibi kılmak felsefesinden hareket eder... Halkın karar alma süreçlerine dahil olması için demokratik katılımı savunur ve tüm yerel birim-

lerde meclis sistemini esas alır... Salt “etnik” ve “toprak” temelli özerklik anlayışı yerine, kültürel farklılıkların özgürce ifade edildiği bölge ve yerel bir yapılanmayı savunur... Bayrak ve resmî dil tüm “Türkiye ulusu” için geçerli olmakla birlikte, her bölge ve özerk birimin kendi renkleri ve sembolleriyle demokratik özyönetimini oluşturmasını öngörür. Sorunların çözümünü sadece devlet sistemini değiştirmekte aramaz, toplumun öz yeterliliğini esas alır.

Biraz daha somutlaştıralım: Nasıl bir bölgesel yapılanma öneriyorsunuz?

Türkiye'yi 20-25 bölgeye ayıracak olan idarî modelde, adem-i merkezîyetçilik işletilerek birbiriyle yoğun sosyo-kültürel ve ekonomik ilişki içindeki komşu illeri kapsayan ve İl Genel Meclisleri'ne benzer bir şekilde seçimle işbaşına gelen bir “Bölgesel Meclis” olacak. Bu meclis eğitim, sağlık, kültür, sosyal hizmetler, tarım, sanayi, denizcilik, imar, çevre, turizm, telekomünikasyon, sosyal güvenlik, kadın, gençlik ve spor gibi hizmet alanlarından sorumlu. Merkezî hükümet ise dışişleri, savunma ve maliye hizmetlerinin yürütülmesiyle görevli. Emniyet ve adalet hizmetlerindeki yetki paylaşımı ise bölge ve merkezî yönetimlerce birlikte kararlaştırılacak. İl Genel Meclisleri, belediye ve muhtarlıklar varlıklarını koruyacaklar. “Bölge Meclisi”, hem meclis başkanını, hem de görevli olduğu eğitim, sağlık, kültür gibi görevli olduğu alanlardaki işleri yürütecek “Yürütme Kurulu” üyelerini ayrı ayrı seçecek. Başkan ve Yürütme Kurulu üyeleri, Meclis'in aldığı kararların icrasından sorumlu olacak. Bölge Meclisleri, nüfus ve gelişmişlik düzeyine göre, her yıl merkezî hükümetin aktardığı bütçenin yanında, yerel gelirlerden de pay alarak hizmetlerin yürütülmesini sağlayacaktır. Az gelişmiş ve yoksul bölgelere pozitif ayrımcılık uygulanacak. Bölge Meclisleri her yıl bütçelerinin belli bir kısmını yatırım ve hizmet oranında Belediye Meclisleri ve İl Genel Meclislerine aktaracak. Bu modelde il valileri, Bölge Yürütme Kurulu'nun görev alanı dışındaki kendi daraltılmış yetkileri kapsamında kalan işlerle görevli. Bakanlıkların taşra teşkilatları da aynı prosedüre tâbi olacaklar. Bölgelerin her biri, o bölgenin tarihten gelen özel adı veya Bölge Meclisi'nin yetki sınırları içinde bulunan en büyük ilin adıyla anılacak. Kurulacak 20-25 Bölge Meclisi, TBMM ile iller arasında işleri kolaylaştıran, halkın yönetimi daha fazla katılımını sağlayan çağdaş, demokratik siyasî ve idarî bir yapılanma olacak. Bu yapılanma, demokratik özerk Kürdistan'ın gerçekleşme zeminini oluşturacağı gibi, cumhuriyetin ilk kuruluş aşamasında gerçekleşemeyen demokratikleşmeye de yaşamsal-lık kazandıracaktır. Bu, aynı zamanda, Mustafa Kemal'in 1923 başlarında Kürt sorununun çözümü için gazeteci Ahmet Emin Yalman'a ifade ettiği yerel muhtariyetin çağdaş ölçülerde güncelleştirilmesi ve bugünkü koşullarda hayata geçirilmesi olacaktır.

Söyleşi: Mesut Çiçek

PKK'siz denklem

"2007'de, 5 Kasım'daki Erdoğan-Bush görüşmesiyle başlayan bir süreç bu. ABD, PKK'yı denklemden çıkararak Türkiye'nin Kuzey Irak'la ilişkilerini geliştirmesini sağlamak istiyor. Kürt yönetimi de buna teşne, çünkü ABD sonrası Irak'ta yalnızlaşacaklarını düşünüyorlar." ODTÜ Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı Meliha Altunışık'ı dinliyoruz.

ABD işgaline kadar, Sünnilerin Irak'ta tarihsel bir hakimiyeti vardı. ABD yönetiminin, işgalden sonra uzun süre Sünnileri pek dikkate almadığı, ancak son bir-iki yıldır bu politikadan vazgeçtiği söyleniyor. İşgal sonrasında, Sünnilerin konumları ve etkinliğinde nasıl bir dönüşüm yaşanıyor?

Meliha Altunışık: Dedğiniz gibi, tarihsel olarak Sünniler, bugün Irak dediğimiz topraklarda etkinliklerini sürdürmüştü. Osmanlı döneminde, biraz da Şiiğin yayılmasına karşı, Irak Ortadoğu'da tampon bölge olmuştur. Sünniler o anlamda da önemlidir. Baas döneminde yine Sünnilerin etkinliğini görüyoruz. Özellikle Saddam döneminde bu etkinlik, tek partili totaliter rejime dönüşmüştü. Irak'ın işgaliyle birlikte Sünniler siyasî süreçten tamamen dışlandı. 2003'te ABD, bölge devletlerinin de çabaları sonucunda, Sünnileri tekrar dikkate almaya başladı. Suudi Arabistan ve Türkiye bu konuda rol oynadı. AKP hükümeti Sünnilerin siyasî süreçte katılması konusunu sürekli dile getiriyordu.

Türkiye'nin Irak'taki yönetim kademelerine Sünnilerin getirilmesini istemesinin arkasında ne yatıyor?

Aslında, Türkiye Şii-Sünni ayrışmasına çok girmemeye çalışıyor. Arap ülkeleri Türkiye'yi bu konuda taraf kılmaya çok çabaladılar. Suudi Arabistan kralı Abdullah'ın Türkiye'ye bir ara çok sık gelip gitmesinin arkasında biraz da bu yatıyordu. Türkiye, mezhepsel ayrışmadan ziyade, onun stratejik açılımlarından rahatsız oluyor. İran'ın Şiiliği kullanarak Irak'ta, Lübnan'da, Körfez ülkelerinde etkinlik kazanması ihtimalinden rahatsız, çünkü böyle bir durumda Türkiye-

İran arasındaki güç dengesi İran lehine değişecek. Şiiilerin 2003'ten sonra Irak'ta etkin olmasından Suudi Arabistan gibi ülkeler rahatsız oldu. Türkiye de Sünnilerin katılımı olmaksızın Irak'ın normal bir siyasî süreçte geçemeyeceği iddiasıyla ortaya çıktı. ABD ilk başta buna çok itibar etmedi, çünkü Kürt-Şii koalisyonuyla işi yürütebildi. Fakat bu süreç tıkandı. Özellikle Sünniler içinde direnişçilerin etkin olması ve ABD'nin Irak'taki etkinliğini sarsacak noktaya gelmeleri, bir takım radikal İslâmci örgütlerin etkinliğini artırması ve Sünni-Şii iç savaşı ihtimalinin hız kazanmasıyla, Bush döneminde ABD strateji değişikliğine gitmek zorunda kaldı. O dönemde hakikaten işler sarpa sardı, her gün yüzlerce kişi ölüyordu. 2007'nin başında Bush, Sünnilerin daha etkin biçimde siyasî süreçte dahil

Irak'taki esas sorun, Şii-Sünni uyumsuzluğundan ziyade, Arap-Kürt uyumsuzluğu. 2003'ten beri Irak'taki temel mesele, merkezî hükümetle bölgesel Kürt yönetimi arasındaki ilişkinin şeklinin nasıl oluşturulacağına düğümleniyor.

edileceğini ilan etti. Bunun bir ayağı Bağdat'taki Amerikan askeri sayısını artırmak, ikinci ayağı da bazı Sünni aşiretlerle işbirliğine gitmekti. Nitekim bu strateji uygulandı. Türkiye de aynı şeyi yaptı. ABD'nin işgalini haklı bulanların bile eleştirdiği bir konu ise, ABD'nin orduyu ve Baas Partisi'ni süreçten tamamen dışlamasıydı. Bundan geri adım atıldı ve eski Baas mensuplarının da içinde olduğu Irak'ın Oğulları adı verilen gruplar oluşturuldu ve bunlar silahlandırıldı. 2007 sonrası güvenlik meselesi bu şekilde biraz daha kontrol altına

alındı. Bu şekilde Sünniler siyasî süreçte tekrar katılıp ABD'yle işbirliğine girdiler, tabii bu bağlamda etkinliklerini artırdılar. Bunun üzerine, Irak ve Arap milliyetçiliğinin tekrar yükseldiğini görüyoruz. Dolayısıyla, çatışmalar Şii-Sünni ekseninden Arap-Kürt eksenine doğru evrilmeye başladı.

Sünnilerin etkinliğinin artışı nasıl oldu da Şii-Sünni yakınlaşmasını yarattı? Şiiilerin bundan rahatsız olması beklenmez miydi?

Şiiilerin de önemli bir kısmında Arap milliyetçiliği damarı var. Güvenliği, istikrarı sağlama, Irak'ı uçurumdan kurtarma temelli ortak bir milliyetçi ruh yaratıldı. Bu, Maliki'nin de işine çok yaradı. Son zamanlarda dikkat çeken hususlardan biri de Maliki'nin etkinliğini çok artırması. Maliki iktidara ilk geldiğinde kısa sürede düşeceği sanılıyordu, ama öyle olmadı. Şiiilerin milliyetçilik üzerinden Sünnilerle buluşması bunu mümkün kıldı. Maliki'nin gücünü artırması, merkezî iktidarın güçlenmesi anlamına geliyor, ki Arap-Kürt kutuplaşmasını artıran da budur. Kürtlerin "tartışmalı yerler" dediği Kerkük, Diyala gibi, Kürdistan bölgesine bağlı olmayan, ama Kürtlerin Kürdistan Bölgesel Yönetimi'ne katmaya çalıştığı yerlerde çatışmalar yaşanmaya başladı. Daha önce peşmergelerin hakim olduğu Nineva'ya ilk defa merkezî ordu girdi mesela. Nineva'da Arap milliyetçiliğini vurgulayan radikal partiler ortaya çıkmaya başladı. Dolayısıyla bugün Irak'taki esas sorun, Şii-Sünni uyumsuzluğundan ziyade, Arap-Kürt uyumsuzluğu. Arap-Kürt uyumsuzluğu esas olarak Kerkük mevzuunda ortaya çıkıyor; doğal kaynaklar yasasındaki ihtilaflar da cabası. Aslında 2003'ten beri Irak'taki temel mesele, merkezî hükümetle bölgesel Kürt yönetimi arasındaki ilişkinin şeklinin nasıl oluşturulacağına düğümleniyor. Ortadoğu'da, özellikle petrol üreten ülkelere devlet inşa süreçlerine benzeyen bir süreç yaşandığını düşünüyorum. Hele petrol gelirleri merkezî hükümetin denetimine girdiğinde, eskisine benzer bir merkezileşme sağlanacak. Bu da petrol üreten diğer Ortadoğu ülkelerinde benzer bir devletleşme sürecine işaret ediyor ki, Kürtler bunu istemiyor tabii.

ABD bu kutuplaşmaya nasıl bakıyor? Obama yönetiminin bütün derdi, 2011'e kadar çekilmeyi tamamlamak. 22 Temmuz'da Maliki'yle yaptığı görüşmede de Obama bunu tekrarlıyor. ABD Irak'ta istikrarı sağlamak istiyor ve bunu yaparken bölgesel aktörlere de rol biçiyor. Burada, Türkiye çok önemli bir rol oynuyor. Aslında 2007'de, 5 Kasım'daki Erdoğan-Bush görüşmesiyle başlayan bir süreç bu. ABD, PKK'yı denklemden çıkararak Türkiye'nin Kuzey Irak'la ilişkilerini geliştirmesini sağlamak istiyor. Irak'taki Kürt yönetimi de buna teşne, çünkü onlar da ABD sonrası Irak'ta yalnızlaşacaklarını düşünüyorlar. O yüzden söylemler yumuşatıldı, Türkiye'yle işbirliği başladı. Mesela 24 Temmuz'daki seçimlere PKK yanlısı

KDÇP'yi (Kürdistan Demokratik Çözüm Partisi) sokmadı Barzani yönetimi. Barzani yönetiminin Kerkük'ün statüsüne yaklaşımını ABD nasıl değerlendireyor?

Tipki Birleşmiş Milletler gibi, ABD de Kürt yönetiminin Kerkük meselesini fazla vurgulamamasını istiyor, çünkü bu iç savaş riskini ortaya çıkarır. ABD sorun çıkaracak meseleleri gündeme getirmek istemiyor. 2010'un ilk ayında, Irak'ta genel seçimler yapılacak. Bu seçimler önceki seçimler gibi sorunsuz geçerse, ABD açısından Irak'ta işler biraz daha yoluna girmiş olacak. ABD için mesele sadece Afganistan'a yönelmek değil; temel hedef, Soğuk Savaş'tan sonra Ortadoğu'da yaratmak istediği istikrarı oluşturmak. Clinton bu istikrarı sağlamaya çalıştı; Arap-İsrail uyuşmazlığını çözme girişimi, siyasi ve ekonomik reformları dayatması bunun bir yönüydü. Fakat bu 1990'ların ortalarında çatırdadı, 2000'lerin başında ise çöktü. Bush geldikten sonra, 11 Eylül'ün de etkisiyle, yeni bir Ortadoğu düzeni tasarlanmaya başlandı. İran ve Suriye'yi de içine alan "şer eksenini" ilanı, Arap-İsrail uyuşmazlığına hiç önem verilmemesi, Irak işgali ve Büyük Ortadoğu Projesi denen, gerekirse zorla demokratikleştirme projeleri. Fakat, Bush'un projesi çöktü. Obama ise yeni bir projeye yola çıktı ve Irak'ın buna ayak bağı olmasını istemiyor. Irak meselesi, ABD'nin bölgedeki görüntüsünü çok olumsuz etkiledi. Dolayısıyla, yeni bir ABD imajı inşa etmek istiyor Obama.

Iraklı Şiiilerin İran'la ilişkileri çok sıkı. Ama, örneğin Sadr, El Cezire'ye verdiği bir mülâkatta, Hamaney'i Irak'ın içişlerine karışmaması için uyardığını söylüyor. Bunu nasıl yorumlamalı?

Iraklı Şiiilerin İran'la ilişkileri hakikaten çok karmaşık. Sadr her zaman daha Irak milliyetçisi bir çizgiyi benimsemiştir. Fakat Sistani ve el Hakim'de de, Irak'ın içişlerine karışılmasına ciddi bir tepki olduğunu görüyoruz. İran'ı önemsiyor-

lar, ilişkilerini iyi tutuyorlar, ama İran'ın Irak'ta oyununu oynamasını istemiyorlar, çünkü sonuçta kendilerini Iraklı olarak görüyorlar. Unutmayalım, İran-Irak savaşında Irak ordusunun büyük çoğunluğu Şiiilerden oluşuyordu ve İran'ın beklentilerinin aksine, İran tarafına geçmediler. Aynı şekilde, İran'daki Sünni Araplar da Irak tarafına geçmedi. Ulus-devlet sistemi sadece Ortadoğu'da değil, tüm üçüncü dünyada tam yerleşmemiştir, ama bu, ulusal kimlikleri tamamen yok saymamız anlamını taşımaz. Irak Şiiileri son kertede Araptır. Onun için İran'ın, Irak'taki Şiiilerin patronu gibi görülmesi çok yanlış. Böyle bir şey hiçbir zaman olmadığı gibi, şimdi

Türkiye Kürtlerinin Irak Kürtleri veya Irak Kürtlerinin Türkiye Kürtleri üzerinde mutlak bir etkisi olduğunu düşünemeyiz. Ulus-devlet tarihini yok saymamak lâzım. Bu tarih, halkların tarihini de ayırtmış, farklı güç dinamikleri oluşturmuş.

de yok. İran'ın Irak'a etkisi o açıdan zayıf. Ayrıca, İran şimdilerde kendi derdiyle meşgulken bu etkinin biraz daha azalabileceğini düşünüyorum.

Aynı şeyi Türkiye ve Irak Kürtleri açısından söylemek mümkün mü?

Kesinlikle mümkün. PKK meselesinde de benzer bir durum var. Türkiye Kürtlerinin Irak Kürtleri veya Irak Kürtlerinin Türkiye Kürtleri üzerinde mutlak

bir etkisi olduğunu düşünemeyiz. Sonuçta ulus-devlet tarihini de tamamen yok saymamak lâzım. Bu tarih, aslında halkların tarihini de ayırtmış, farklı güç dinamikleri oluşturmuş. Kürdistan Yurtseverler Birliği (YNK) ve Kürdistan Demokrat Partisi (KDP) bugün birlikte hareket ediyor, ama Irak işgalinden önce bu iki parti yıllarca birbiriyle çatıştı.

Noşirvan Mustafa'nın YNK'dan ayrılıp kendi grubunu kurmasından sonra Gülen cemaati tarafından desteklendiği iddiaları ne kadar doğru?

Gülen cemaati orada çok etkin. Biliyor-sunuz, Abant toplantılarından biri Erbil'de yapıldı. Mustafa'ya destek verip vermediğini bilmiyorum, ama orada İslâmcı partiler çok etkin.

Radikal İslâmcı parti Ensar el İslâm'ın etkinliği ne düzeyde?

Şu sıralar tekrar yeraltından nüksettiği söyleniyor ama, 2003'te ABD'nin bu örgüte yönelik kapsamlı operasyonundan sonra bir hayli zayıfladı. Fakat başka İslâmcı partiler de var ve Kuzey Irak'ta üçüncü güç konumundalar. Kuzey Irak'taki güçler, PKK'nın kendi düzenlerini değiştirecek veya dönüştürebilecek güce sahip olmasını istemiyorlar. Diğer yandan, Şiiiler de İran'la ilişkilerini sıcak tutmak istiyorlar, ama İran'ın Irak üzerinden ABD'yle çatışmasını sürdürmek istemesine karşılar. Kürt yönetimi PKK'nın Türkiye'ye karşı bir güç olmasının işlerine yaradığını düşünüyor olabilir, ama artık konjonktürün değiştiğini de biliyorlar. PKK onlar için zararlı olmaya başladığında, onu bertaraf etmeye çalışmaktan geri durmazlar.

PKK'ye yakınlığıyla bilinen KDÇP'nin (Kürdistan Demokratik Çözüm Partisi) seçimlere girmesinin engellenmesinin nedeni de bu zaten...

Tabii, öyle. Çünkü Kürdistan yönetimi artık Türkiye'yle sıcak ilişki geliştirmek istiyor. Kimlikler önemli, ama politika her zaman kimlikler üzerinden şekillenmiyor. Hep denir ya, İslâm ülkeleri niye ortak hareket etmiyor diye. İslâm veya

KUZEY IRAK PARLAMENTO SEÇİMLERİNDE PÇDK KORKUSU

Kürdistan'ın DTP'si

25 Temmuz'daki Kürdistan Bölgesel Yönetimi parlamento seçimlerine 38 parti ve siyasi kuruluş katıldı. 111 sandalyeli parlamento için yapılan seçimlerde KDP-YNK (Kürdistan Demokrat Partisi ve Kürdistan Yurtseverler Birliği) ittifakının Kürdistan Listesi oyların yüzde 57'sini alırken, Talabani'nin YNK'sinden ayrılarak seçimlere giren Noşirvan Mustafa'nın Değişim Listesi yüzde 23, İslâmcı ve sosyalistlerin ittifakıyla oluşturulan Hizmet Listesi ise yüzde 12 oy aldı. Aynı zamanda, Federe Kürdistan Bölge Başkanlığı için yarışan Mesud Barzani yüzde 70 oyla yeniden başkanlığa seçildi. Barzani'ye karşı aday olan Kemal Miravdeli yüzde 25, Halo İbrahim Ahmed yüzde 3, Mehmet Resul ise yüzde 1 oy aldı. So-

nuçları ancak 29 Temmuz'da açıklanabilen seçimler, Barzani ve Talabani yönetimine karşı bölgede ciddi bir muhalefetin doğduğunu gösteriyor. Neşirvan Mustafa'ya gösterilen ilginin temelinde, 2004'ten bu yana Barzani ve Talabani ailesinin karıştığı yolsuzluklara duyulan tepki yatıyor. KDP-YNK ittifakı parlamento seçimlerinde yüzde 57 oy alırken, Barzani'nin başkanlık için yüzde 70 oy alması ise bölgesel liderlik konusunda hâlâ rakipsiz olduğunu ortaya koydu. Toplumun çoğunluğu yolsuzluk, haksız muamele, işkence ve pek çok ayrımcı uygulamadan Mesut Barzani'nin haberdar olmadığına inanıyor.

Hile iddialarının gölgelediği seçimlerde Türkmen listelerinden Türkmen

Demokratik Hareketi'nin yüzde 0.9, Reform Listesi'nin yüzde 0.3 ve Erbil Türkmen Listesi'nin yüzde 0.2 oy alması ise Türkiye'nin Türkmen nüfus üzerinden bölgede ne derece nüfuz sağlayabileceğini ortaya koyması bakımından önemli bir gösterge. Öte yandan, 111 sandalyeli parlamentonun 100 sandalyesi genelle, 11 sandalyesi ise azınlıklara ayrıldı: Bir sandalye Ermenilere, beş Keldani ve Asurilere, beş sandalye de Türkmenlere.

Kürdistan parlamentosu seçimlerinin en önemli yönlerinden biriyse, PKK'ye yakınlığıyla bilinen Kürdistan Demokratik Çözüm Partisi'nin (PÇDK) Hıwa Listesi'nin seçimlere girmesinin ikna edici bir gerekçe gösterilmeden engellenmesiydi. İran, Suriye ve Türkiye'deki Kürt sorunuyla da ilgili Türkiye'deki DTP'nin çözüm önerilerine benzer projeler sunan PÇDK Kürtleri seçimleri boykot etmeye çağırırdı: "Hıwa Listesi ve PÇDK

ulusal programa ve birleşik bir siyasete sahip olduğu için yasaklanmıştır. 25 Temmuz'da yapılacak seçimlerin anti-demokratik olduğunu görüyoruz. Bütün Kürdistanlı partilere ve şahıslara eşit bir şekilde seçimlere girme imkânı sağlanmadığını düşünüyoruz. Fakat seçimlerde tarafsızlık ve eşitlik olmadığı ortaya çıktı. Irak Yüksek Seçim Kurulu, Kürdistan Bölgesel Hükümeti ve Irak Hükümeti siyasi bir kararla bizi seçimden men ettiler. Bu nedenle, herkesten seçimleri boykot etmesini istiyoruz." Seçimlere katılımın yüzde 78 civarında olduğu Kürdistan'da PÇDK'nin, dolayısıyla PKK'nin gücü bu yasakla hasırlı edildi. Hıwa Listesi'nin yasaklanmasında Irak hükümetinin de tesirinin olduğunu vurgulanması önemli. Seçimlerden bir hafta sonra (2 Ağustos), Irak Başbakanı Nuri el Maliki, Süleymaniye'de Barzani'yle görüştü. Zirvenin mimarı Irak cumhur-

ABD Başkanı Barack Obama ve Irak Başbakanı Nuri el Maliki

Arap kimliği üzerinden belli bir yere kadar ortaklık kurulur; ondan sonrasını reel politika belirler.

Irak'ın üçe bölünebileceğine dair senaryolar gerçekçi değil mi?

Böylesi kaygan bir zeminde neyin olup olamayacağına dair kehanette bulunmak çok yanlış. 2003'ten sonra Irak'ı izleyenlerin "artık bu iş bitti, Irak üçe bölünecek" iddialarına hep karşı çıktım; şimdiye kadar da yanılmadım. Irak'ın kolay kolay bölünmeyeceğini savunanlardan biriyim, ama bu, bunun hiç olmayacağı anlamına gelmez. İç ve dış dinamikler tamamen o noktaya gelmeden bölünme gerçekleşmez; Irak şu anda o noktadan çok uzakta.

Sadr, söz konusu mülâkatta, işgal süreci devam ettikçe Irak'ta federasyona da karşı olduklarını ve Sünnilere daha yakın pozisyonunda olduklarını söylüyor... Sadr baştan beri milliyetçi bir çizgideydi. Diğer Şii liderler de bundan çok uzakta değil. Dolayısıyla, Irak'ta üçe bö-

lünme ihtimalinden ziyade, ikiye bölünme ihtimali üzerinden bir gerilim yaşıyor. Ama bu ihtimali de mutlak bir durum olarak görmemek lâzım. Güç dengeleri süreci belirleyecek. Kürtler ABD'yle yakın ilişkilerine ve kilit rolde olmalarına dayanarak çok maksimalist

Kuzey Irak'taki güçler, PKK'nın kendi düzenlerini değiştirecek veya dönüştürebilecek güce sahip olmasını istemiyorlar. Kürt yönetimi PKK'nın işlerine yaradığını düşünüyor olabilir, ama artık konjonktürün değiştiğini de biliyorlar.

taleplerde bulundu. Merkezî iktidar da gücü sınırlı olduğu için bu talepleri reddedemiyordu. Bunun en bariz örneği, Kerkük referandumunun anayasaya konmasıdır. Merkezî iktidar, o zaman, Kürtlerin şu anda kabul edilemez bulunan pek çok talebini kabul etmek zorundaydı, çünkü Kürtler çok etkindi. Araplar işgalin ilk yıllarında Kürtlerin lehine kabul ettikleri anlaşmalardan şimdi

vazgeçmeye çalışıyor. Kürtler de anayasaya konan hükümlerden vazgeçilemeyeceğini vurguluyor. Kerkük'ün statüsünün referandumla belirleneceğini belirten anayasa hükmü, Şiilerin Kürtlerin ittifakına ihtiyaç duydukları, ABD'nin baskısının belirleyici olduğu süreçte konmuştu. Barzani iç politikada Kerkük için "bizim Kudüs'ümüzdür" diyerek o kadar maksimalist bir dil tutturdu ki, şimdi o iddiasından vazgeçmesi de çok zor. ABD'nin de Kerkük konusunda politika değişikliği var; Kerkük referandumunun sürekli ertelenmesinin arkasında bu yatıyor. Fakat Kerkük meselesine de ayrışma veya iç savaş sebebi olarak bakmamak gerek. Sonuçta, bu bir müzakere süreci ve illâ çatışmayla sonuçlanacak diye bir kaide yok.

Umman gazetesinde Muhammed el Daimi imzalı bir makalede, Barzani'nin Kerkük yüzünden Irak'ı hızla iç savaşa sürüklediği söyleniyordu...

Arap dünyasından katılımcıların olduğu toplantılarda Kürtlere yönelik tepkileri görüyorum. Kürtlere karşı "daha ne istiyorsunuz" tepkisi daha önce dillendirilmezken, şimdi yüksek sesle ifade ediliyor. Ama Kürdistan da Kerkük meselesinde çok geri adım attı aslında. Referandumun sürekli ertelenmesi bunun kanıtı. Aynı şekilde, Kürtler bölgesel iktidarı çok güçlendirmeyi öngören Kürdistan Bölgesel Yönetimi anayasasını hazırladılar; ABD'nin baskısıyla o da rafa kaldırıldı. Dolayısıyla, birileri bir şekilde geri adım atıyor aslında, taraflar yeterince pragmatik davranıyor. Gücün paylaşımı mücadelesi ise her zaman vardı. Taraflar uzun yıllardır bu güç oranını dengelemeye çalışıyor. Merkezî hükümet güçlenmeseydi, böyle bir denge sorunu yaşanmayacaktı.

Kuzey Irak'ın Türkiye topraklarına dahil olması gibi tasarımlardan söz ediliyor. Böyle bir ihtimal var mı?

Uluslararası Kriz Grubu'ndan güya öyle istekler olduğuna dair bir açıklama yapıldı. Ama bu fikrin ne Türkiye'de ne

PCKDK Kuzey Irak seçimlerine sokulmadı; sağda, Talabani ve Barzani

başkanı Celal Talabani de bu toplantıda hazır bulundu. Kürdistan seçimlerinden kısa süre önce ABD'ye giden Maliki'yi, daha sonra ABD Savunma Bakanı Robert Gates de Bağdat'ta ziyaret etti. Bu temaslardan sonra Bağdat'la Kürdistan hükümeti arasındaki gerilim azaldı. Maliki, Süleymaniye ziyaretinden sonra, Kürtlerin merkezî hükümetle yaşadıkları ihtilafların giderilmesi için ortak komisyon kurulacağını açıkladı. PCKDK'nın se-

çimlere sokulmaması, Erbil-Bağdat geriliminin ABD "hakemliğinde" dindirilmesi ve en önemlisi de, Türkiye'nin Kürt sorununun çözümü konusunda bölge ülkeleriyle diplomatik temas trafiğini artırması önümüzdeki günlerde yeni gelişmelerin yaşanacağına işaret olarak yorumlanabilir. PCKDK'nın Bağdat'ın desteğiyle seçimlere sokulmaması, Neşirvan Mustafa ve İslâm-sol ittifakının başarısıyla nüfuzunun hudutsuz olmadığı ortaya çıkan

Barzani'ye olduğu kadar, Türkiye'ye yönelik de bir "jest" oldu. Türkiye'deki yerel seçimlerden dikkat çekici bir güçle çıkan DTP'den sonra, Kürdistan'da da PKK'ye yakın bir partinin gücünü sınamasına baştan mâni olundu. Bu diplomatik atak, orta vadede Barzani'nin, kısa vadede ise Türkiye'nin işine yarayacak. Kısa vadede, çünkü "Kürt açılımı" konusunda kolları sıvamış gibi yapan Türkiye, Tayyip Erdoğan'ın 3 Ağustos'ta Ahmet Türk'le buluşmasıyla başlayan PKK'yle dolaylı müzakere sürecinden en az "ödülle" çıkmayı planlanıyor. PCKDK seçimlere katılıp başarı sağlasaydı, gerek Türkiye, gerekse diğer bölge ülkeleri Kürt sorununun çözümü için demokratik açılımların çıkmasını yükseltmek zorunda kalabilirlerdi. Her ne kadar Noşirvan Mustafa'nın gücü Barzani ve Talabani'nin bölgedeki hâkimiyetini sarsmış olsa da, PCKDK'nın seçimlerdeki olası

sürprizi, bölgesel yönetimin elini PKK'ye karşı da zayıflatılabildi. O durumda, Barzani ve Talabani, Türkiye'nin diplomatik şantajlarına boyun eğip Kürdistan'da da halk desteği olduğunu göstermesi muhtemel olan PKK'ye "ya topraklarımızı terk edin ya da sonuçlarını katlanmayı göze alın" diyemeyecekti.

PCKDK'nın seçimlere sokulmamasının arkasında Irak hükümetinin de olması, Türkiye ve Irak'ın tarihsel pragmatik Kürt politikasında hâlâ ortaklaşabileceğinin işareti. Kürdistan'la Bağdat yönetimi arasında Kerkük'ün statüsü ve merkezî iktidarın egemenlik alanıyla ilgili ihtilaflar sürse de, Maliki hükümeti açısından Kürt sorununun bölgesel çözümünü talep eden ve arkasında PKK'nın bulunduğu PCKDK gibi bir partinin Kürdistan parlamentosunda temsil edilmesi Barzani yönetiminden çok daha büyük bir risk teşkil ediyor. – İ.A.

de Kuzey Irak'ta yaygın olduğunu düşünüyorum. Böyle bir ihtimal Ortadoğu savaşını doğurabilir. Ayrıca bu ihtimal Türkiye'nin statükocu yapısına o kadar aykırı ki! Özal da bu fikirlerle uğraşıyordu, ama bu konuda yol alamadı.

"Neo-Osmanlı" Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun böyle bir tasarıya sıcak bakması ihtimali yok mu?

Davutoğlu Kürtler konusunda ciddi adımlar attı, aynı sıcak ilişkileri Sünniler ve Şiilerle de sağladı. Basra'da konsolosluk açılması ihtimali var. Bütün bunlar, Irak'ı bütünsel olarak görme ve muhatap alma politikasının parçasıdır. O nedenle, karar vericilerin Kuzey Irak'ın Türkiye'ye katılması gibi radikal bir fikri paylaştıklarını hiç düşünmüyorum.

ABD'nin işgali sürecinde PKK'nın İran kolu olarak bilinen PEJAK kuruldu. İran'ın PKK'ya örtük desteği de o dönemde son buldu. Şimdi ise ABD'nin PEJAK'a mesafeli davrandığı söyleniyor. İran PEJAK'a daha fazla baskı kurmaya, pek çok mensubunu idam etmeye başladı. 22 Temmuz'da Urumiye'de polis bir evi basıp iki kişiyi öldürünce Kürtler gösteri yaptı. PKK ise PEJAK'a ateşkes ilan etmesi çağrısı yaptı. ABD desteği ortadan kalktığı halde İran niye bu sertlik politikasını arttırarak sürdürüyor?

Çünkü İran bu süreçte yumuşak karnı olduğunu fark etti. Sadece PEJAK'a yönelik değil, uzun vadede tedbirler almaya çalışıyor. Ahmedinejad yönetimi böyle bir meseleyle karşı karşıya olduğunun farkında. Önceki seçimlerde Kürt bölgesinde oy kullanma oranı çok düşüktü örneğin. ABD'nin bu yumuşak karnı taşıyabileceğini, o olmasa bile Kuzey Irak'taki gelişmelerin aleyhine olabileceğini anlamaya başladı. PEJAK bu zayıflığı ortaya koydu. ABD de, özellikle Azeriler, Kürtler ve Beluciler üzerinden İran'ı içten zayıflatmayı düşünüyordu. Şu anda ABD PEJAK'a sırtını dönmüyor, ama İran ABD'nin önümüzdeki dönemde bu örgütü kullanabileceği ihtimali üzerinden baskısını artırıyor. Çünkü son seçimlerle birlikte Ahmedinejad iktidarının zayıfladığını düşünüyor ve o yüzden her şeyi kontrol altına almak istiyor. **Görüştüğümüz İranlı Kürtler, PEJAK'a ilk başta Kürtlerin mesafeli durduğunu, esas özlemlerinin Abdurrahman Qasimlo'nun İran Kürdistan Demokrat Partisi olduğunu söylediler. Qasimlo, Ahmedinejad'ın da aralarında olduğu İran istihbaratçıları tarafından 1989'da Viyana'da öldürüldükten sonra, partisi etkinliğini yitirmişti. İranlı Kürtler o tarihten sonra ilk defa silahlı bir Kürt örgütüyle, PEJAK'la karşılaşmalarında nasıl bir tutum alacaklarını bilemediler. Son zamanlarda örgüte olan desteğin arttığı, rejimin de Kürtlere yönelik ayrımcı politikalarından geri adım attığı söyleniyor.**

İran'da sadece Kürtlere değil, genel olarak Sünni nüfusa karşı da bir ayrımcılık yapılıyor. Dolayısıyla, Kürtler ve diğer Sünni gruplar çok kompartmantalize olmuş durumdadır. Kendi bölgelerinde

belli etkinlikleri olsa bile, sistemin içine giremiyorlar. Türkiye o bakımdan daha şanslı gibi görünüyor. Türkiye'de hiçbir zaman öyle bir kompartmantalizasyon olmadı. Irak'ta ve Suriye'de de durum, büyük ölçüde İran'daki gibiydi. Kürtlerle Araplar arasında belli bir bölgesel mesafe de vardı. Selahaddin Eyyubi'yle gelip Şam'a yerleşen köklü Kürt aileleri dışında –ki onlar sistemin içinde çok etkinler ve önemseniyorlar– diğer Kürtlerin kimlikleri bile yok. Dillerini konuşmalarına izin veriliyor ama, sistemin içine sokulmuyorlar. Türkiye ise bunun tam tersi bir politika uygulayageldi. Bu da Türkiye'ye olanaklar sağlıyor aslında. Şii bir siyasi sistemde Kürtleri veya Sünnileri sisteme sokmanız çok zordur. **Irak işgaliyle birlikte bölge ülkeleri kendi sınırları içindeki Kürtlere ilk etapta baskı uyguladı. Mesela 2004'te, Suriye'nin Qamişlo kentinde bir maç sırasında onlarca Kürt öldürülmüştü. İran'da da benzer olaylar yaşanmıştı. Şimdi ise her iki ülke, Kürtleri sisteme entegre etmeye başlıyor galiba...**

Doğru. Özellikle Suriye ve İran'da ilk etapta Kürtlere yönelik baskıların sebebi, Kürtlerin ABD tarafından kışkırtıldığına dair inançtı. Hakikaten de ABD Irak'tan sonra sıranın Suriye ve İran'a

Obama ve Ahmet Türk

ABD ve AB'nin bu yönde yaklaşımı olduğu için "açılım"dan söz edilen bir döneme girmiş bulunuyoruz. Bu, sorunun çözüleceği anlamına gelmez. Tarih çözüm için devreye giren en önemli aktörlerin bile başarısız olduğu örneklerle doludur.

geleceğini açıkça söylüyordu. Ama şimdi, açılım politikası oralarda da var.

Saddam döneminde Türkiye, İran, Irak ve Suriye, Kürt politikalarını bir araya gelerek belirliyordu. Bugünlerde Tahrir, Bağdat, Şam ve Ankara arasında diplomatik hareketliliğin arttığı görülüyor. Bunu neye yormak gerekiyor? Körfez Savaşı'ndan sonra üçlü bir mekanizma kurulmuştu: İran, Türkiye ve Suriye Güvenlik Mekanizması. Bu daha çok Kürt meselesiyle ilgiliydi, ama sonra Türkiye bundan uzaklaştı. Çünkü ABD'yle işbirliğini geliştirdi. ABD, Türkiye'nin PKK'yı kovalamak amacıyla Kuzey Irak'a girişine izin verdi; hatta İran bundan rahatsız olmuştu. 2003'ten sonra bu üçlü ilişkide tekrar canlanma oldu. 2003 Mart tezkeresi geçmeyip ABD Türkiye'yi Irak konusunda dışlayınca, Türkiye'yle İran ve Suriye ilişkileri ısınmıştı. Düzenli toplantıların başlaması da bu vesileyle olmuştu. Fakat önceki dönemlerde olduğu gibi, bu süreçte de ABD kritik önem arzetti. 2007'den iti-

baren Türkiye'nin ABD'yle ilişkilerinde yeniden iyileşme olunca, üçlü ilişkinin de zayıfladığını görüyoruz, özellikle de Türkiye-İran ilişkilerinde soğuma yaşandı. PKK meselesi İran açısından çok enteresandır. Bir taraftan, 1990'larda Türkiye'ye karşı kullanılan bir koz olmuştur. 2003'ten sonra ise ABD'yle Türkiye'nin ilişkisini bozan bir unsur olarak İran tarafından kullanılmıştır PKK meselesi. Sonuçta, Türkiye-ABD ilişkisi ne kadar bozuk olursa, İran açısından bu o kadar olumludur. Velhasıl 2007'den itibaren Türkiye'nin İran'la PKK konusundaki tavri 2003 öncesine benzemeye başladı. Türkiye'nin hem ABD hem de Kuzey Irak'la ilişkileri düzelince İran kenarda kalmış oldu. Ne zaman ki Türkiye ABD'den PKK konusunda destek alamadığını düşünüyor, o zaman bölgesel ittifaklar daha fazla önplana çıkıyor. **Türkiye PKK'nın tasfiye olmasını gerçekten istiyor mu?**

Öyle söylüyor. PKK'nın Türkiye'nin dış politikada elini zayıflatıldığını düşünüyorum. Ayrıca hep şu denir: Eğer etnik probleminiz varsa, komşunuzun etnik problemini kaşımazsınız. Fakat Kürt meselesi bu iddiayı yalanlıyor. Suriye örneğine bakalım mesela. Suriye'ye gittiğimde gördüm ki, Suriye yıllarca PKK'yı Türkiye'ye karşı su meselesi için kullanırken kendi Kürtlerini avutmak için de kullanmış. Onlara "bakın, sizi önemsiyorum ve PKK'yı destekliyorum" demiş, ama onları ezmeye devam etmiş. Dolayısıyla, Türkiye bu meseleyi hallettiği anda Ortadoğu'da çok güçlü bir konuma gelecektir; etrafındaki ülkelerin aleyhine kullandıkları bir meseleyi de ellerinden almış olacaktır.

Türkiye açısından Kürt sorunu daha fazla sürdürülebilir bir sorun mu?

Sürdürülebilir olmayan sorun yoktur. Filistin meselesi bunun bir örneğidir. Önemli olan ne yapmak istediğiniz ve sürdürdüğünüz sorunun maliyetleri. Türkiye bu sorunu sürdürebilir, ama bunun bir maliyeti var. ABD'yle yakın ilişkileri olan, AB'yle müzakere yapan Türkiye bu sorunu çözduğünde bölgesel düzeyde ciddi söz sahibi olacaktır. Bundan ABD ve AB de çıkar sağlayacaktır. Bence ABD ve AB'nin bu yönde bir yaklaşımı olduğu için "açılım"dan söz edilen bir döneme girmiş bulunuyoruz. Fakat bu, sorunun çözüleceği anlamına gelmez. Tarih, çözüm için devreye giren en önemli aktörlerin bile başarısız olduğu örneklerle doludur.

PKK'nın yapısal olarak da bölgesel bir mesele olduğunu, yani militanlarının bir kısmının İranlı, bir kısmının Suriyeli olduğunu düşünürsek, tek başına Türkiye bu meseleyi çözebilir mi?

Türkiye örgütün büyük ölçüde marjinalize olmasını sağlayabilir. Örgütün varlığını sürdürmesini isteyen taraflar hep olacaktır. Aslanın sizin açınızdan bu sorunu ne kadar marjinalize ettiğinizdir. Türkiye hakikaten bölgesel bir güç konumuna gelmek istiyorsa –ki istiyor– bu meseleyi bir an önce çözmek zorunda.

Bu lanetli tarihten kopalım

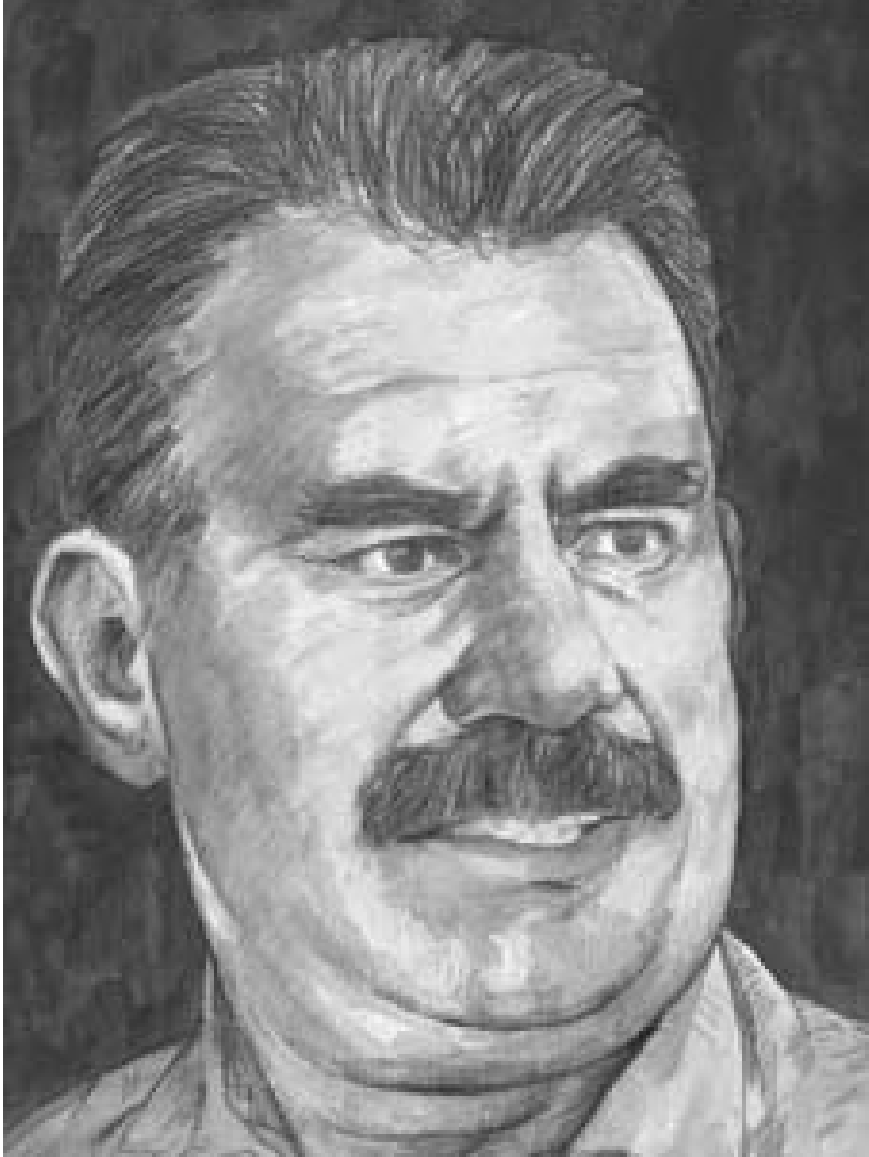
“Bebek katili”, “bölücübaşı”, “eli kanlı terörist”; Türkiye'nin düzeni askeriyle, sivilıyla, medyasıyla Abdullah Öcalan'dan bu sıfatlarla söz ediyor. Türkiye'nin Kürt yurttaşlarının bir kesimi ise şenliklerde, mitinglerde onun resmini taşıyor, “Öcalan irademizdir” diye slogan atıyor. Peki, Türkiye'nin son 25 yılına damgasını vuran bu isim nasıl bir Türkiye, nasıl bir “Kürdistan” düşünüyor? Fikrî tarihinin seyri ne? Yakalandığı 1999'dan Ağustos 2009'a, avukatları aracılığıyla kamuoyuna ilettiği açıklamalardan yaptığımız derlemeyi dikkatlerinize sunuyoruz...

17 MART 1999

Ülke bütünlüğü temelinde çözüm

Barışçıl-politik çözüm hayatıdır. Örgütü çözüme götüren bu çizgidir. Yaptığım açıklamaların geçersizliğine ilişkin parti adına yapılan açıklamayı sorumsuzluk olarak değerlendiriyorum. Gerçek konum ve tavrımı özce şöyle belirliyorum: A) 1993'ten beri ateşkesle geliştirilen çizgi, en son 1 Eylül'de (1998) daha da netçe ortaya konulan çizgidir. Bu süreçte bize dolaylı sunulan açıklamalara ve devlete verdiğim cevaplara bağlıyım. Mahkeme salonunda bu hususları esas alacağım. Bunun benim içerde ya da dışarda olmamla alakası yoktur. Partinin uzun süre devam eden demokratik uzlaşma anlayışı çizgisidir.

Devletin de dolaylı olarak açık olduğu bir çizgiyi pratikleştirme, özcesi diplomatik faaliyetler, esas teşkil etmelidir. Bunu gözardı eden, keyfi yorumlayan, bozan anlayışları kabul etmem mümkün değil. Bu teorinin doğruluğuna ve geçerliliğine inanıyorum ve bağlı kalınmasını çağırım olarak belirtiyorum. B) Metropol eylemlerini kabul etmiyorum. Bizim böyle eylemlerimiz olamaz. C) Kırsaldaki gerilla, aktif savunma pozisyonunda olmalı. 1 Eylül ateşkesine bağlı kalınmalıdır. D) Barış ve af kampanyası başlatılmalı, içte ve dışta gündemleştirilmelidir. Aşırı Türkiye düşmanlığı bırakılmalıdır. E) Yasal güvence verilirse, çatışma bırakılmalı, yasal-siyasal çözüm pratikleşmelidir. Türkiye olumlu yaklaşırsa, bu tarihî olacaktır. Türkiye'nin ülke bütünlüğü ve bağımsızlığı temelinde çözüme gidilecektir.

18 MART 1999

Silahı bırakacak aşama

Yeni bir tarihî dönemle karşı karşıyayız: Barış içinde özgür birlik yolunda yürümek. Bunun tutuklu olmamla ilgisi yoktur. Sürekli bunu aradık. Gün intikam günü değil, barış, kardeşlik ve birbirini affetme günüdür. Bu çizgiyi 1993'ten beri devlete dolaylı ilişkilerle hep geliştirmek istedik.

Newroz'u kutlarken millî renklerimizi taşımaktan, derya kadar Kürt halkının şehit kanıyla sulanmış ve üzerinde hakkı olan ay-yıldızlı bayrakla birlikte olmaktan gurur duyarız. Bundaki emeğimize saygıyla sahip çıkalım. Aksi davranmak, kaybetmek ve işbirlikçilerin ve arkasındakilerin oyununa gelmektir.

Sanırım devlet bir adım atar, ama ilk adımı biz atmalıyız. Belli özgürlükler bizim için bu aşamada yeterlidir: Dil, kültür vb. Devlet adım atmazsa aleyhine olur. Demokratik devleti yeniden yaşama geçirelim. Kürtlerin hak mücadelesi silah bırakacak bir aşamaya geldi. Bunun yasallaştırılması gerekiyor.

19 MART 1999

Kürtler aslı kurucu unsurdur

Başkanlık Konseyine; Değerli Yoldaşlar!

A) İçinde bulunduğum koşullar iradem ve bilincimi kırarak veya çarpıtacak durumda değildir. Zorla ifade vermedim. Bazı askerî yetkililerle ara sıra görüşmeler oluyor. B) 1 Eylül 1998'de ateşkesle gidilen protokol niteliğindeki değerlendirmeler, yeni süreci ifade eder. Çözüm, ülke bütünlüğü ve bağımsızlığı temelinde politik çözüm arayışıdır. C) Kürtler devletin aslı bir kurucu unsurudur. Anayasa ve vatandaşlık hakkı olanlar, her demokratik-siyasî hakkını kullanabilir. Geniş bir devlet güvenceli kültürel özerklikle bu hususların birleştirilmesini öne sürdüm. D) Demokratik bir yerel yönetim, seçim ve siyasî partiler yasasıyla politik çözüme önemli katkıda bulunulacağını tartıştım. E) Yasal güvence ve benzeri hususlar gündeme gelirse silahlı savaş sürdürmenin anlamının kalmayacağını ve sürecin politik, barışçıl gelişeceğini belirttim. Devlet tavrını netleştirinceye kadar ateşkes tavrımızın doğru olduğunu belirtiyorum. Gerek metropol, gerekse kırsalda bizi yozlaştıran eylemlerin kesin karşısında olduğumuz bilinmelidir.

Devlet tavrını nasıl geliştirir, bilemiyorum. Şüphesiz politikayı MGK

belirler, ama parlamento da zamanlamayı etkiler. Tavırsızlık da olabilir, ama politikasızlık herhalde en kötüsüdür. Barış, kardeşlik, ülke bütünlüğü ve demokratik devlet temelinde anlaşmayı çözüm olarak sunacağım. Uygun yöntem bulunursa, görüşme yollarını da dolaylı da olsa deneyeceğim. Güney PKK ise bağımsız ve iktidarda veya üzerinde ağırlığı olmak durumunda. Yoksulları da, Türkmenleri de içine alacak bir demokratik cephenin Türkiye'yi ve rejimi karşısına almadan geliştirilmesi önemlidir. Diğer güçlerle zorunlu olmadıkça çatışmaya girilmemelidir. İlkeli uzlaşmalara girmekten çekinmemelisiniz.

6 NİSAN 1999

Ne otonomi, ne federasyon

TC ve Dünya Kamuoyuna!

1) 1 Eylül '98 Ateşkes sürecinin her alanda tam sorumluluk altında sürdürülmesi; 2) Başta af olmak üzere barış için alınacak tedbirler temelinde silahlı çatışmalara kalıcı olarak son verilmesi; 3) Demokratik Cumhuriyet sisteminin tüm sorunların barışçıl çözümü için zemin olarak görülmesi; 4) Bu koşullar altında PKK'nin, kendini demokratik sistem içinde yasallaşmaya hazırlaması; 5) En azından devletin tavrını -yeni parlamento ve hükümet kuruluşunda- görünceye kadar, aktif toplumsal barış, af, kardeşlik sloganı altında bir siyasal eylem çizgisinin benimsenmesi ve uygulanması; 6) Tüm uluslararası barış, insan hakları kuruluşları, hükümet ve parlamentolarının bu temelde destek sunması; 7) Bu doğrultuda bir uygulama gelişirse BM, AB, Avrupa Konseyi, AGİK'in süreçte gözlemci olarak katılması; 8) Gelişmeleri bu temelde değerlendirdiğimi; tarihi bir barış sürecine girmişken metropol eylemlerini ve son olarak da Bingöl'deki intihar eylemini şiddetle kınadığımı, tüm güç ve çevrelerimizin, çerçevesi çizilen dönem çizgisini derinliğine kavrayarak aktif ve kapsamlı bir siyasî çalışma yürütmeleri gerektiğini saygıyla arz ederim.

(Savunmam) ana çerçeve olarak hazırdır. Tek tek olaylara fazla girmeyeceğim. Türkiye'nin tarihini, cumhuriyet tarihini değerlendireceğim. Sonuç bölümünde de sorunun demokratik çözümü olduğunu ortaya koyacağım. Benim devam, cumhuriyetin demokratikleşip demokratikleşmeyeceği davasıdır. Savunmam eski Kürt savunmalarının benzeri olmayacak, klasik sol anlamında da savunma olmayacaktır.

Demokratik çözümü, otonomi ve federasyondan daha anlamlı buluyorum. Cumhuriyetin '90'lardan sonraki süreci, demokratikleşme sürecidir. Kürtler özgür iradeyle cumhuriyete eklenmelidir. Demokratik Cumhuriyet'te özgür birlik esastır. Demokratik Cumhuriyet güvenlidir de. Kürt sorununun çözümü için şans doğar. Türkiye bunu düşünecektir. Bütün çalışmalarınızı af için yoğunlaştırmanız. Toplumsal barışın yolunun af tan geçtiğini bilmelisiniz.

Kürtler Selçuklu ve Osmanlı döneminde kendi devlet programlarını Türk-

lerle birlikte düşünmektedirler. Devlet kurma gereğini duymuyorlar. Yavuz döneminde Osmanlıların imparatorluk olmasında Kürtlerin rolü olmuştur. Mustafa Kemal dönemi için de geçerlidir.

Kürtlerin kurucu güç olması hayatidir. Kürtler özgür yurttaş haline gelmemişlerdir. Kürtlerin kurucu güç olarak özgür ifade haklarını ortaya koymak gerekir; siyasî sistemden haklarını almaları gerekir. Devletin bastırmaları, ihali, Kürt bilinçsizliği, ifade tarzı bulmaması, örgütsüzlüğünden dolayı bu gerçekleşmemiştir.

Savcılara ulusal bütünlük, ortak vatan ve demokratik cumhuriyet kavramlarını açtım. Türkiye'de demokratik barış olacaksa bu dava ile olabilir. Benim devam tarihidir. Asrın davası durumundadır. Bana yüklenen çözüm imkânı, devletle zıtlık değil. Çıkmazı derinleştirmeyelim. İlmli yaklaşacağız. Onlar da adım atmalılar. Ateşkes yürüyecek. Metropol eylemlerini onaylamıyorum, pro-

Demokratik çözümü, otonomi ve federasyondan daha anlamlı buluyorum. Cumhuriyetin süreci, demokratikleşme sürecidir. Kürtler özgür iradeyle cumhuriyete eklenmelidir. Demokratik Cumhuriyet'te özgür birlik esastır.

vokasyondur. Çözümleyici davranın, asırlık dava böyle çözülebilir ancak. Kürt toplumuna nefes aldirmek ancak böyle olabilir.

12 NİSAN 1999

Ecevit tarzı

Ne siyasî ne de askerî çözüm; Türkiye koşullarına demokratik çözüm uygundur. Otonomi gerçekçi olmaz. Nüfusun yarısı Doğu'da, yarısı Batı'dadır, uygulanamaz. ABD modeli demokratik çözüm gerçekçidir.

HADEP barajı aşamayacak. Olağanüstü bir kararla Ecevit desteklenebilir ya da Yılmaz önerimdir. Oylar heba olmasın. Ecevit veya Yılmaz'la görüşerek olabilir. Tarihidir, değerlendirmek gerekiyor. Ecevit ile görüşülmelidir. Sekiz maddelik talebi de görüşmeye götürmek gerekiyor. Demokratik çözüme katkıdır. Ecevit'e "bunu onaylarsanız çözüme gelebilirsiniz, demokrasiyi güçlendirirsiniz" denilir. Ecevit de bunu istiyor. Ecevit'in tarzıdır. Anti-feodal çözümdür. Ecevit'in şahsının ötesinde, demokratik çözüm şansıdır. Legal sahamızda bazı kişiler sorun çıkarabilir. Onlarla da tartışın, oylar boşuna gitmesin, yoksulların oylarıdır. Ecevit'i eskiden seviyorlardı, şimdi de sevebilirler. MHP ile görüşün. Sürece karşı duramaz. DYP en hırçındır, tasfiye edecekler. Bu ifadeleri boşuna vermiyorum. Çözüm ifadeleridir, arkası gelir. Pişmanlık yasası üzerinde duracaksınız. Her parti ile bu konuda görüşeceksiniz. Anayasal açıdan af olmuyor. Pişmanlık yasası bunu şekli olarak kapatır. Af için Anayasal değişiklik gereklidir. Bu kelime (pişmanlık) teknik açıdan olabilir. Bize ilişkin değildir. Ecevit bu formülasyonu uygunlaştırır-sa HADEP destekler. Af, idama karşı duruş, pişmanlık yasası, infazın düşü-

rülmesi vb. konular üzerinde durulsun. Demokratik çözüm ideal bir barış projesidir. Kardeşlik, bayrak meselelerine saygılı yaklaşın. Dönem sloganımız "21. yüzyılı onurlu bir barış, kardeşlik ve özgürlüğün yüzyılı yapalım". Devlet, çalışmalarını barışa yönelik yapmak istiyor. Öyle tahmin ediyorum. Dönemin esprisine uygun, herkese, her şeye önaçıcı olun. Avrupa'dakiler de sekiz maddeyi işlesinler. Demokratik faaliyetlerin merkezi olacak ve desteklenecek.

19 NİSAN 1999

İlmlilaşmak teslimiyet değildir

Tavrınız uzlaşma, af ve pişmanlık yasasına ilişkin olmalıdır. Devletle bu aşamada fazla tartışmayalım. Güney'de gücü gördüler. Operasyonlarla bitiremeyeceklerini gördüler. Sorgu sürecinde söylediler; imha etmek isteselerdi, Kenya'da imha edebilirlerdi.

Ateşkes devam etmeli. Sevgi, adalet kavramları üzerinde durun. Ruhunuzu ve beyninizi açık tutun. Kendini biraz ilmlileştirmek teslimiyet değildir.

22 NİSAN 1999

Ayrılmacılıkla bir yere varılamaz

Terörle mücadelenin sonuçlandırılması Genelkurmay da istiyor. Devletle ilişkileri normalleştirin. Tarih açıdan bir isyan sona eriyor. İkinci bir isyan başlıyor. Benim düşüncelerim yeni oluşmuş değil. Uzun zamandır böyle düşünüyorum, buna hazırlanıyordum. Savunma tarzım yetkililer tarafından şaşırtıcı bulunuyor. Klasik Kürt isyanları artık olmamalı; ne isyancı olunmalı, ne de imhacı. Devlet de demokratik çözüme artık mecburdur. Kürt hareketi ayrılmacılıkla bir yere varamaz. Devletin Kürtü imha ve inkâr etmesi bir işe yaramaz. Sanıyorum iki taraf da bunu anladı.

Silahlı mücadelenin son bulması temelinde yeni pişmanlık yasası çıkarılabilir mi? Bundan sonra mücadele siyasî kanala akacaktır. ABD bunu istiyor.

26 NİSAN 1999

Ortak vatan, tek devlet

(güldür) İdam olsaydı da kurtulsaydı. İdam Türkiye'yi zorlar, ortalık ayağa kalkar. Devlet biraz yaşatmak istiyor. Kürt sorununun ilmlili çözümü mümkündür. Toplum hazır. Kişi olarak haklarını bu çerçevede arayın. Yetkililerle konuşun. Üslubunuzu ilmlileştirin. "Çözümde rol oynamak istiyor" deyin. Geçmiş durum ne olursa olsun, devletin işini kolaylaştırmak gerekiyor. Sanırım devlet karar sürecindedir. Yaklaşımım etkili olacaktır. Devlet artık 1993-1996 devleti, kontrgerilla devleti değil. Emin değilim, iyimserlik olabilir.

Bu sorun demokratik sistem içinde, ortak vatan, tek devlet içinde çözümlenirken birlikte hareket etmek, intikamcılıktan uzak bağışlayıcı olmak, birlikteliği demokratik birliktelikle geliştirmek

Türkiye'mizi büyük bir devlet haline getirecektir.

2 MAYIS 1999

Köroğlu havasıyla siyaset yürümez

İdam mı ederler, bırakırlar mı, belli değil. Savunmam çözümleyici olursa çok şeyi değiştirebilir. Ters bir savunma imhaya götürür, savaşı on yıl uzatmaya götürür. İmha niyeti olsaydı, niye getirdi, başına bela etti? Bu isyan ne kadar erken sona erse herkesin çıkarına olur. Türkiye'nin sistemi kendisiyle çatışma halinde. Devletin içinde bulunan bir çekirdek eskisi kadar tahrikkâr değil. Devlet bence aklı selimlerin elinde.

Dağlarda Köroğlu havasıyla siyaset yürütülmez. Biz üzerimize düşeni yaparız, '93'te, '96'da bunu yapamadık. Devletin içinde hâlâ çeteler var. Onlarla diğerlerini birbirinden ayırt edeceğiz. Devlet, kendinizi kanıtlayın diyor. Bundan sonra dikkatli olun, gerekirse devletten özür de dileyin.

Mustafa Kemal, 1923'e kadar Kürt sorununa farklı yaklaşıyor. Uygulansa çözüm olur. Mustafa Kemal'de bizim sözlerimize uygun çok şey var. Neden bu ortak vatana sahip çıkmayalım? Savunmam çözümleyici. Arkadaşlara bu uyarıyı yapın. Kullanıldığım iddiası küstahlıktır. Devletin beni harcatma niyeti yok. Devlet çözüm arayışında. Bu amansız çatışma niye? Bunu '93'ten beri söylüyorum. Ufukta çok ekstrem bir umutsuzluk görmüyorum.

10 MAYIS 1999

NATO kararı

Diyelim ki devletin artniyeti var, sonuçta ceza verecek, bu oyuna niye başvursun? Gazeteler aracılığıyla ortamı oluşturur, yapacağını yapar, dünyaya karşı da durur. Bir devlet imha etmek isterse ilk gün yapar. Bu devlet bildiğiniz çete devleti değil. '96 Çiller olgusu dışında bir devlet konsepti var.

Teslim alınma NATO kararıdır. ABD önderlik etti. Dikkat edin, o gün tüm Avrupa ülkelerine inşimiz yasaklandı. Pirimakov da yasakladı o gün. Hakkımda NATO seviyesinde karar var. Bildiğim kadarıyla, silah bırakma karşılığında, demokratik çözüm. NATO kararı '96 yılında alınmıştı; direnirsem vurulmam, esir alınırsam da çözüm idi.

MHP'yi de çözüme zorlayacaklar. Kavgacı şahin kanatları dışlamış diyorlar. Zıtlasmdan kaçının. Bu politikayı alçakgönüllü uygulayın. Barışı, demokratik çözümü zorlayın. Küçük olanakları değerlendirin. Bu barışın ve ülkemizin davasıdır, anlayış bekleyin.

13 MAYIS 1999

PKK'nin 1970'ler çizgisini aşması

Başkanlık Konseyi'ne,

Değerli yoldaşlar, 6 Mayıs'taki açıklamanızın özünü avukatların yoluyla öğrendim. Değerlendirme ve tedbirle-

riniz oldukça yerindedir. Benim de 6 Mayıs tarihli bir değerlendirmem var. Sonraki bazı gelişmelere dayanarak bazı eklemeler yapacağım.

1) Hazırlanmakta olduğumuz süreç öz-irade ile. '90 başlarında geliştirilmesi gereken sürecin geciktirilmesi olarak da görülmelidir. Her iki tarafın yüzeysel, hazırlıksız ve güven duygusundan yoksun olmaları asıl nedenidir. Kırılan fırsat oldu. Şimdi çok acılı bir süreçten sonra canlandırmaya çalışıyoruz. Benim rolüm dışardayken de bu yönlüydü. Avrupa'ya çıkışın amacı da buydu. '96'da iletilen mesajlara tereddütsüz olumlu yaklaşım çizgisindeyim. PKK sorunu NATO kapsamıdır. Silahsız bir çözüm istendiği açık. ABD bunu açık söylüyor. Güney'deki uzlaşmaların da dikkate alınması gerektiği açıktır.

Savaşını büyük verenler barışını da büyük vermeyi bilirler. Barışta kusur edenler, kendi savaşlarına anlam ver-

memiş duruma düşerler. Barış, ahlâki ve siyasî bir eylemdir. Özgürlüğe dayalı barıştan daha değerli bir şey olamaz.

2) Tahminim, geçen süreçlerdeki sorumsuz yaklaşımlara fırsat vermezsek, ordunun da anlamakta zorluk çekmeyeceği, makul ateşkes sınırında hareket ederseniz, dolaylı yanıt vereceği biçimindedir. Fırsatçı yaklaşmamak gerekir; geçmişte adeta çetevarî hareketleri ile bizi çok zorlayan sorumsuz grupların hareketine ne ordu ne biz izin verebiliriz. Bazı gruplar süreci zorluyor. Her iki taraftan acı kayıplara yol

Hakkımda NATO seviyesinde karar var. Bildiğim kadarıyla, silah bırakma karşılığında, demokratik çözüm. NATO kararı 1996 yılında alınmıştı; direnirsem vurulmam, esir alınırsam da çözüm idi.

acıyorlar. Kontrol altına almalısınız. Geçmişte olduğu gibi, yeni süreçte de tehlike bunlardan gelebilir.

3) Güney'de özellikle KDP'ye dikkat edilmeli. Türkiye'nin buraya (güneye) özgü hareketine dikkat edin. Çok özel yüklenmedikçe, ona karşı hareket etmeyin. Hatta ateşkesi bile aşan dolaylı yolda olumlu yaklaşım içinde olmayı gözardı etmeyin. Muazzam bir gelişme süreci yaşanabilir. Tüm yönlerden bir çözüm, iktidar gücü olmayı asla elden bırakmayın. Çok esnek, güç büyüten siyasî yaklaşımla kaybı çok sınırlandıran bir eylem anlayışı esas olmalıdır.

4) ABD ve Avrupa ile ve Türkiye ile

barış çabalarına dayalı diplomasi önemlidir, yürütmelisiniz. Bu çizgide diplomasi sonuç alabilir, ama eskisi gibi, Türkiye'yi baskı altına almaya dayalı bir çizgide değil. Barış, demokratik çözüm ve ikna, yardımcı, hatta arabulucu olma tarzında olmalıdır. Güney'de de bunun zemini var. Türkmenler önemli rol oynayabilir. Onlarla ilkel ilişkiler demokratik gelişme açısından da ölçü olarak görülmeli. Türkiye'ye yönelik dili, eski propaganda dili olmaktan çıkarmak gerekir, daha saygılı, siyasî seviyesi ve pratik değeri olan bir dil gerekir. Bu bizi yüceltir. Dilimizin çok ağır ve gerçeği zorlayan propaganda tarzını geride bırakmak ve daha gerçekçi, kazandırıcı tarzda olmasına çalışmak büyüklüktür. Türkiye bize karşı hemen değişmezse bile, biz değişmeliyiz.

5) PKK'nin '70'lerdeki ideolojik ve programatik çizgisini aşması gerektiği açık. Yetmiş yıllık reel sosyalizmin çözümlü ve çeyrek asrın büyük değişikliğini görmemek ancak körlük olabilir. Ama savunma farklı bir araç olduğu için, kapsamlı bir sol, PKK eleştirisi ve özeleştirisi yapılamaz. Sol tıkanmış, seçimlerde bu kanıtlandı. PKK tıkanmadı, HADEP'in tabanı üzerinde hiç çalışması olmadığı halde yüksek başarısı bunu kanıtlıyor. Eğer kendini '90'lardan beri çok tekrarlayıcı ve özellikle çok anlamsız ve büyük kayıplara yol açan eylem çizgisini düzeltseydi ve siyasî, demokratik yasal çalışmalara kendini doğru yansıtıyorsa, Türkiye demokrasisine büyük değer kazandıracaktır. Yapmaya çalıştığımız, geç de olsa bu görevi yerine getirmektir. Barışın gerçekleşmesi, demokratikleşmek zorunda olan solun da zaferi olacaktır. Bu kanat Türkiye'de eksiktir ve sorumluluk bize aittir. Barış, muhafazakâr sağın, İslâmî görüntülü sağın, milliyetçi sağın gerilemesi kadar, demokratik sol gelişmesinin de anahtarıdır. Ecevit'in yükselişi böyle değerlendirilirse daha gerçekçidir.

Kavgalı olduklarına bile acı vermeyen bir ilişki ahlâki olarak çok gerekli. Acı verme konusunda herkes kendini gözden geçirmeli ve tam bir devrim yapmalı kişiliğinde.

NATO ve ABD'nin desteği ile buraya getirildik. Karşılığı ne olabilir? Çözümle nasıl bağlantısını kuruyorlar? Diplomatlardan, ABD'den bir şey almadınız mı? ABD bu konuda devreye girmek ister. Benim buraya alınışımda, alanların ortak anlaşması var gibime geliyor. Bugünün devleti '93-'96 devleti değil. Bu devleti saygıyla karşılamak gerekir. Taktiktir diye düşünüyordum, ciddi ilkel yönü ortaya çıktı.

2 AĞUSTOS 1999

Sınırların dışına çekilmek kilitir

Çekilirken kayıp vermeme, birimlerin yeteneğine bağlı. Birimler bu işi bilir. Ayrıca siyasî kilitlenmenin önü açılıyor. Yaklaşımım birçok şeyi sarstı, öne mi de kavranmaya başlandı. Savaş lo-

bisinin çıkarları, hesapları bozulacak. Çağrımıza cevap verecek çok çevreler var.

Öyle bir kilitlenme yarattım ki, keşke getirmeseydik diyorlar. Böyle bir durumda benim tasfiyem en aptalca çözüm olur. Şu an ben imhamı istesem, Türkiye dört elle engel olur.

Avrupa "PKK silah bıraksın, destekleriz" diyor. ABD de destekler. Türkiye buna rağmen ne yapabilir? 15 Ağustos'ta 60 kişiyle başladık. Şimdi 10-15 bin arasında bir güç. Katılım da çok. Türkiye bunu hesaba katmak zorunda. Geri çekilme adımını başarıyla atabilirsek, Türkiye de bazı adımlar atacak diye düşünüyorum. Koruculuk niye kalsın, insanlar köylerine niye dönmessin?

Sınırların dışına çekilme kilitler. Filistinliler Tunus'a çekildi. On yıl sürdü, '93'e kadar. Bizim için en az birkaç yıl sürer. Irak'ın tümünde kuvvet olacaklar, üçüncü kuvvet olacaklar. KDP ile barışılırsa, orada yürür. Onların zaten TC'yle araları iyi. Türkiye, Güney'deki yeni oluşumdan korkmamalıdır.

Sürece müdahale etmeden, armut piş ağzıma düş denemez. Biz başlattık, biz sonuçlandırdık olmalı. Benden beklenene bundan fazla olamaz. Parti de bekleneni yaptı. Barış kültürü, savaş kültüründen daha değerlidir. Kaba silahçılık Kürtlerin zararınadır. Hazırdan barış olmaz. Emek, çaba şart. Devlete küsersek olmaz. Hem devlete kafa tut, hem küs, hem de devletten iste. Olmaz.

Barış, büyük bir vicdan, yaratıcılık ve emek işidir. Devlet barışı getirmez. Barışı getirecek olan halktır. Barış çalışmasını örgüt, DKÖ'ler yapsın. Türkiye'nin çeşitli şahsiyetlerine gidin. ÖDP, EMEP'i zorlayın. Perinçek'e gidin. Milletvekillerine gidin. Adalet Bakanlığı'na bu yazımı iletebilirsiniz. Af tartışmalarının seyrini etkileyebilir.

15 Ağustos'ta 60 kişiyle başladık. Şimdi 10-15 bin arasında bir güç. Katılım da çok. Türkiye bunu hesaba katmak zorunda. Türkiye de bazı adımlar atacak diye düşünüyorum. Koruculuk niye kalsın, insanlar köylerine niye dönmessin?

5 AĞUSTOS 1999

Devlet de yol ayrımında

Aslında bir anlaşma var, ama nedir? Amerikalılar infazım için susuyor. Görüş belirtmiyor. Türkiye ile birlikte bir şeyler yapmaya çalışıyorlar. Gizli bir tarzda anlaşmışlar gibi. Acaba, çözme noktasında veya ölüm noktasında tuta tuta bir şey mi dayatacaklar? ABD'nin Guzman takiti olabilir; ölüm koridorunda tutma durumu. Guzmanlaştırma isteği, Türkiye'yi Ortadoğu'da biraz daha sıkıştırmaya yöneliktir. Bu noktada Avrupa önemli rol oynayabilir. Bence Ecevit yol ayrımında. ABD'nin bu tuzağını öğrenmiş olabilir. Devlet de yol ayrımına gelmiştir.

Her şey çatışmaların bitirilmesine bağlı. Ordu da çatışmanın durdurulmasını istiyor. Kilitlenen sol da açılır. Genel demokratik muhalefetin önü açılır. Bütün demokratik kültürel çalışmalar gelişebilir. Ortam alabildiğine genişler. Avrupa tümüyle destekler. Şimdi örgütün

resmî tavrı bekleniyor. Meşru müdafaa harici çatışmalar durdurulmalı.

PKK güçlerinin sınır dışına çıkması halinde provokatörler ortada kalır. Netlik doğar. Ayrıca, gerek devletin yapacağı reformlar gerekse PKK'nin kendi içinde yapacağı demokratik dönüşüm için sınır dışında bir hazırlığa hayatı ihtiyaç vardır. Süreci provoke etmeye çalışanlar olur. Tıpkı 33 asker olayı gibi, süreci zorlamak isteyen güçler olabilir. Sürecin başarısında, Ecevit'in söylediği gibi, herkesin sorumluluğu vardır. Devlet de açılımlara zorlanacak. ABD ve AB devleti zorlar. Af ya da yasal düzenleme olursa bizimkiler gelebilir. Yeter ki yol açılsın, PKK barış için hazırır.

23 ŞUBAT 2005

Mustafa Kemal'in güncelleşmesi

Devlet, Kürt sorununda bir açmazla karşı karşıya. Bugün bir Mustafa Kemal de yok. Mustafa Kemal başta bir şeyler yapmak istedi. Fakat Musul-Kerkük meselesinden sonra bozuldu. Kürtleri kullanıp bıraktılar. Şimdi devletçik yapıp bırakacaklar. Milliyetçi Kürtler bir süre ABD ile yürüyebilir, ama Ortadoğu'da ABD ile yürümek neye yol açar? Kürtler bir devletçik olacaklar, ama buna ne kadar güvenmek mümkün? İkinci bir İsrail gibi mi olacak?

ABD bunları sarhoş etmiş. Lübnan'da, Suriye'de ulus-devleti kim geliştirdi? Ortadoğu'da gerici despotizmi beslediler, şimdi kurtulmak istiyorlar. Rejimler buna hazır değil. Biz de burada odun yığınının üstüne dökülen bir kova benzin gibiyiz. Irak'taki korkunç durum, yarın Suriye'de, İran'da, Türkiye'de başlayacak. Devlet adına bunu karşılayacak bir yapı da yok. Sol yok. Müthiş gericileşmiş. Bu milliyetçiler, kızıl elmacılar sahtekar, Türk solcusu şovenist. TÜSIAD en

ABDULLAH ÖCALAN'IN İMRALI KÜTÜPHANESİ On yıla yayılan sayfalar

Theodor W. Adorno: "Minima Moralia"
Giorgio Agamben: "Olağanüstü Hal", "Kutsal İnsan - Egemen İktidar ve Çıplak Hayat", "Açıklık"
Tarık Ali (Türkçedeki kitapları)
Christine Allison: "Kürt Kimliği ve Kültürü"
Hannah Arendt: "Totalitarizmin Kaynakları", "Şiddet Üzerine", "Geçmişle Gelecek Arasında", "İnsanlık Durumu"
Jacques Attali: "Geleceğin Kısa Tarihi", "1492"
Jean Baudrillard: "Simülarklar ve Simülasyon"
Bakunin (Türkçedeki pek çok kitabı)
Zygmund Bauman (Türkçedeki tüm kitapları)
Murat Belge (Bazı kitapları)
Fatmagül Berktaş: "Tarihin Cinsiyeti", "Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın"
Murray Bookchin (Türkçedeki tüm kitapları)
Brzezinski (Türkçedeki bazı kitapları)
Giovanna Borradori: "Terör Günlerinde Felsefe: Jürgen Habermas ve Jacques Derrida ile Diyaloglar"
Fernand Braudel: "Maddi Uygarlık", "Akdeniz ve Akdeniz Dünyası", "Uygarlıkların Grameri"
Martin van Bruinessen: "Ağa Şeyh Devlet", "Evliya

Çelebi Diyarbakir'de", "Kürtlük, Türklük, Alevilik", "Kürdistan Üzerine Yazılar"

Joseph Campbell: "İlkel Mitoloji"

Edward Hallet Carr: "Tarih Nedir?"

Gordon Childe: "Kendini Yaratan İnsan"

Halil Cibran (Türkçedeki tüm kitapları)

R.G. Colingwood: "Tarihin İlkeleri ve Tarih Felsefesi Üzerine Başka Yazılar"

Henry Corbin: "İslâm Felsefesi Tarihi"

Noam Chomsky (Türkçedeki tüm kitapları)

Boris Cyrulnik: "Hayvanların En Güzel Tarihi"

Muazzez İlmiye Çığ (Tüm kitapları)

Richard Dawkins: "Tanrı Yanılgısı"

Gilles Deleuze (Türkçedeki tüm kitapları)

Derrida: "Nietzsche'nin Şöleni", "Marx'ın Hayaletleri"

Dostoyevski: "Karamazov Kardeşler"

Einstein (Türkçedeki tüm kitapları)

Feyerabend: "Yönteme Hayır", "Özgür Bir Toplumda Bilim"

M.I. Finley: "Antik Çağ Ekonomisi"

Firdevsi: Şahname

Foucault: "Deliliğin Tarihi", "Cinselliğin Tarihi", "Entelektüel Siyasi İşlevi", "Hapishanenin Doğuşu"

Andre Gunder Frank - Barry K.Gils: "Dünya Sistemi" (derleme)

Erich Fromm (Türkçedeki tüm kitapları)

Fukuyama: "Güven", "Devlet İnşası"

Pierre-Gilles de Gennes: "Kırılgan Nesneler"

Edward Gibbon: "Bizans ve Roma İmparatorluğu'nun Gerileyişi ve Çöküşü"

Anthony Giddens (Türkçedeki bazı kitapları)

Jack Goody: "Yaban Aklın Evcilleştirilmesi"

John Gribin: "Schrödinger'in Kedisinin Peşinde Kuantum Fiziği ve Gerçeklik"

William Greider: "Tek Dünya: Küresel Kapitalizmin Manik Mantığı"

Hegel (Türkçedeki tüm kitapları)

Heidegger: "Varlık ve Zaman"

Werner Heisenberg: "Fizik ve Felsefe"

Hobsbawm (Türkçedeki tüm kitapları)

John Hobson: "Batı Medeniyetinin Doğulu Kökenleri"

John Holloway: "İktidar Olmadan Dünyayı Değiştirmek"

Horkheimer: "Akıl Tutulması", "Geleneksel ve Eleştirel Kuram"

Horkheimer ve Adorno: "Aydınlanmanın Diyalektiği"

Huntington (Türkçedeki bazı kitapları)

Halil İnalıcık: "Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi (1-2)"

Kant (Türkçedeki tüm kitapları)

Kojin Karatani (Türkçedeki tüm kitapları)

Mahir Kaynak (Bazı kitapları)

ilerici şu anda. Öbürleri korkunç gerici, nasıl oynatıldıklarını bilmiyorlar. Sürekli yazılıyor, "kapkaç çeteleri Diyarbakır'dan çocuk kaçırıp İstanbul'a getiriyor" diye. O çocuklar yarın faşist çeteler olacak. Sinagogları bombalayan Bingöllü gençler değil miydi? Hizbullah da böyle oldu, kullanılıp bomba atacaklar. Bunları önlemenin yolu birbirine açık olmaktır. Anamlı bir diyalog birçok şeyi kurtarır. Maalesef şimdiye kadar hiçbir cevap alamadım. Ciddi, anlamlı diyalog gerekiyor, gün geçtikçe bunun ortamı ortadan kalkıyor.

Tutarlı demokratizm gerekiyor. Başka türlü bu işlerin altından kalkamaz. Türk halkına hiçbir antipatim yok. Sadece gerçekleri görelim diyorum. Gelin, tarihimizi birlikte kuralım diyorum. Türk halkına tamamen kardeşçe çözüm yolu diyorum. Biz bir hata yaptıysak senin bin hatan oldu, biz bir vurduysak sen yüz yaptın. Dilimize kültürümüze saygılı olsunlar yeter. Fazla taviz istemiyoruz. Dilimizi kültürümüzü biz kendimiz geliştiririz, halkları birleştiririz. Bu lanetli tarihten kopalım, yapmazsak kaos derinleşiyor Ortadoğu'da. Niye ölsün bu kadar genç? Kürtleri kabul etmezsen, bütün Kürtleri Türkiye karşısında birleştirecekler.

Yenilenmiş bir Mustafa Kemal gerekli Türkiye'ye. Türkiye'nin çıkmazı derinleşecek. Mustafa Kemal 1920'lerde bu oyunları iyi gördü. Mustafa Kemal'in güncelleşmesi lazım.

Ben Kürt ilkel milliyetçiliğine karşı çıktım. Ortadoğu halklarının Demokratik Konfederalizmi tek çıkış yoludur. Irak'ta, Türkiye'de çıkış yolu budur. Kürtler için de Kürdistan Demokratik Konfederalizmidir. Halkların özgürlük eşitlik ütopyasına inanıyorum.

Devlet olmayan bir Konfederalizmin ilanına hazırlanıyorum. Üç yasal duruş var, AB'nin yasaları, üniter devlet yasala-

rı, demokratik konfederalizmin yasaları. Talabani'nin Irak Cumhurbaşkanlığı için adı geçiyor. Kuveyt tarzı bir devletçik yapacaklar. Milliyetçiliğin devleti yükseltirken ben de halkımızın Demokratik Konfederalizmini geliştiriyorum. Yeşil zemin, sarı güneş içinde kırmızı yıldız; konfederalizmin ilkesi, bayrağı budur. Devlet olmayan konfederal birliğe çağırıyorum.

9 MART 2005

Demokratik konfederalizm

Kapitalizm konusunda çok konuşmak isterdim, ama zamanım yok. Modern çağ pislikleri örtbas etmede, kimliği ve kişiliği düşürmede bütün eski çağlardan daha hilekâr ve çarpıtmacıdır. Mevcut sosyalizm uygulamaları da bunun bir varyasyonu olarak ortaya çıktı. Negri "Çokluk" kitabında bunları biraz açmış. Bir de "İmparatorluk" kitabı vardı. Wallerstein da bunları işliyor. Benim sistemimde sınıflara farklı bir yaklaşım var. Asıl çelişki işçi sınıfı ile değil, işsizleştirilen bütün insanlar, düşürülen kadın, kıracası tüm toplum ile mutlu azınlık arasındadır. Toplumun yüzde beşi gelirin yüzde seksenini alıyor. Tarihte de böyle olmuştu. Köle ayaklanmaları diyorlar, bir tek Spartaküs ayaklanması biraz farklıdır. Avrupada 18. yüzyıl isyanları var; onlar tam işçi değil, yarı köylülerdir, köylü ayaklanmasıdır. Marx'ın sınıf tahlillerini bu noktada yeterli bulmuyorum. Sınıfları reddetmiyorum, ama sınıfa dayalı devrim teorisini reddediyorum. Devrim ve özgürlüğün kaynağı

Kürt milliyetçiliğine karşı çıktım. Demokratik Konfederalizm tek çıkış yoludur. Devlet olmayan bir Konfederalizmin ilanına hazırlanıyorum. Üç yasal duruş var: AB'nin yasaları, üniter devlet yasaları, demokratik konfederalizmin yasaları.

toplumun kendisidir.

Bütün gelişmeler yerel olmak zorunda. Yelden başlamalı, üstte bir koordinasyona kavuşmalı. Bu da demokratik koordinasyondur, yoksa üstten inşa edilecek değil. Demokrasi orta sınıfa dayanır, aydın gerekiyormuş, alâkası yok. Toplumun kendisi demokrasiyi oluşturur. Toplum bastırılmış, yozlaştırılmış, ahlâki çöküntü içinde boğdurulmuş. Bunun da aydın müdahalesi, orta sınıf müdahalesi gerekçesi yapıyorlar. Negri'lerin işlediği "Çokluk" kavramı önemli. "Çokluğun" içine toplumun bütün kesimleri, etnisite, kadın, gençlik, bütün mezhepler giriyor. "Çokluk" budur, bunların özgürleşmesi ve demokratikleşmesi gerekiyor.

Ulus-devlet ve demokratik ulus iki kilit kavram. Demokratik konfederalizm çok önemli; bunu yalnız Kürtler için değil, Ortadoğu ve hatta dünya için öneriyorum. Ulus-devlete dayalı BM iflas etmiştir. Irak sorunu bunu ortaya serdi. ABD bunu biraz kavramış, ama emperyalizmin model sunma olanağı sınırlı. Ulusların kendi kaderini tayin hakkı ilkesi devlet kurma hakkı değildir. Lenin ve Stalin'in bunu devlet kurma ilkesi olarak ele almaları tarihi felaketler getirdi. Ulusların kendi kaderini tayin hakkını ben şöyle algılıyorum: Bu hak, kendi demokrasisini ve devlet olmayan kendi yönetimlerini kurma hakkıdır. Devlet olmayan toplulukların köylerde, mahallelerde, şehirlerde kendi sorunlarını kendileri tartışarak çözecekleri bir model kurma hakkıdır.

Demokratik ulus, ulus-devletin yarattığı bireye dayanmaz. Ulus-devletin yarattığı birey köledir, tek tanrılı dinlerin yarattığı fertlerden daha tehlikelidir. Demokratik ulus, topluluk ve bireylerin yerel gerçeklikleri doğrultusunda sorunlarını tartıştığı, çözüm ürettiği modeldir. Birilerinin çıkıp halk adına konuşması doğru değildir. Bu benim için de geçerli.

Hikmet Kıvılcımlı: "Tarih, Devrim, Sosyalizm"
Kollautz: "Abhazy Tarihi'nin Bizans Dönemine Ait Belgeleri"
Aleksandre Kojave: "Hegel Felsefesine Giriş"
Samuel Noah Kramer: "Tarih Sümer'de Başlar", "Sümerlerin Kurnaz Tanrısı Enki", "Sümer Mitolojisi"
Thomas S. Kuhn: "Asal Gerilim", "Bilimsel Devrimlerin Yapısı"
Ira Lapidus: "İslâm Toplulukları Tarihi"
Levi-Strauss: "Yaban Düşünce", "Hüzünlü Dönence-ler"
Roger Lewin: "Modern İnsanın Kökeni"
Bernard Lewis (Türkçedeki bazı kitapları)
Gyorgy Lukács: "Tarih ve Sınıf Bilinci"
Amin Maalouf (Türkçedeki tüm kitapları)
Herbert Marcuse: "Tek Boyutlu İnsan"
Şerif Mardin (Bazı kitapları)
Marcel Mauss: "Sosyoloji ve Antropoloji"
Maria Mies: "Son Sömürge: Kadınlar"
Shahrazad Mojab: "Devletsiz Ulusun Kadınları"
Abraham Moles: "Belirsizin Bilimleri"
Robert Musil: "Niteliksiz Adam"
Negri ve Hardt: "İmparatorluk", "Çokluk"
Nietzsche (Türkçedeki tüm kitaplar)
İlber Ortaylı (Bazı kitapları)
Cengiz Özakıncı: "Yeni Osmanlı Tuzağı -Türkiye'nin

Siyasi İhtiharı"
J.M. Pelt: "Bitkilerin En Güzel Tarihi"
Roger Penrose: "Bilgisayar ve Zeka"
Val Plumwood: "Feminizm ve Doğaya Hükmetmek"
Carl Popper: "Açık Toplum ve Düşmanları"
Proudhon (Türkçedeki pek çok kitabı)
Paul Riceur: "Zaman ve Anlatı"
Said-i Nursi: "İçtimai Reçeteler"
Paule Salomon: "Güneş Kadını"
Carl Schmitt: "Tarih ve Siyaset Üzerine İki Deneme", "Parlamentar Demokrasinin Krizi", "Siyasal Kavramı", "Siyasi İlahiyat"
Schopenhauer: "Aforizmalar"
Neval El Seddavi: "Sıfır Noktasındaki Kadın"
Spinoza (Türkçedeki tüm kitapları)
Merlin Stone: "Tanrılar Kadinken"
Ali Şeriatî: "İslâmbilim"
Hanif Şükrüoğlu (Bazı kitapları)
Tolstoy: "Savaş ve Barış"
Abbas Vali: "Kürt Milliyetçiliğinin Kökenleri", "Kapitalizm Öncesi İran: Kuramsal Bir Tarih"
Immanuel Wallerstein: "Modern Dünya Sistemi", "Dünya Sistemleri Analizi", "İki Kültürü Aşmak", "Avrupa Evrenselciliği -İktidarın Retoriği", "Yeni Bir Sosyal Bilim İçin", "Amerikan Gücünün Gerileyişi" kitapları

Wittgenstein: "Tractatus Logico", "Felsefi Soruşturmalar"
Mesut Yeğen (Bazı kitapları)
Tahsin Yücel (Bazı kitapları)
Slavoj Žižek (Türkçedeki tüm kitapları)
"Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Ansiklopedisi"nin 8 cildi
"Tunç Çağının Gizemli Kadınları" (kolektif yayın)
Budha ve Konfüçyüs'e dair kitaplar

VERİLMİYENLER

- 1. Waide Jwaideh:** "Kürt Milliyetçiliğinin Tarihi ve Kökenleri"
- 2. Mehmet Altan:** "Kürt Sorununu İnsanileştirmek"
- 3.** Doğu-Batı dergisinin birkaç sayısı
- 4.** Newsweek Türkiye'nin birkaç sayısı
- 5. Mahir Kaynak:** "Derin PKK"
- 6. Aliza Marcus:** "PKK -Kan ve İnanç"

DERGİLER

Aktüel Arkeoloji, Anlayış, Arkeo Atlas, Amargi, Atlas, Baykuş, Bilim ve Teknik, Bilim ve Ütopya, Birikim, Coğito, Doğu-Batı, Express, İnsancıl, Jeopolitik, Mahsus Mahal, Monokl, Nokta, Notos, Toplum ve Bilim, Newsweek Türkiye, Popüler Bilim, Popüler Tarih, Stratejik Analiz, Toplumsal Tarih

Önemli olan halkın kendisinin çözüm gücü olabilmesidir. Bizim hedefimiz devlet değil, demokrasiyi kurmaktır. Devlet olmayan demokrasi kurma, coğrafi sınırları esas almaz. Devlet olmayan demokrasi olunca, coğrafi sınırlara ve başka devletleri yıkmaya gerek yok. Biz kendi sistemimizi kuracağız, kendi çözüm modelimizi esas alacağız. Devlet tarzı partileşme benim açımdan aşılmıştır, bu partileşme 19. yüzyıla aittir, Bolşevik Parti buna dahildir. Şimdi demokratik konfederalizmin ilkelerine geliyorum. Taslak halindedir, tartışmaya sunuyorum.

1. 19. yüzyıl başlarında sanayi devrimi ulus-devletin oluşmasında rol oynadı. Ulus-devlet 20. yüzyıl sonlarına doğru demokrasi ve özgürlüğün önünde en ciddi engel durumuna geldi.

2. Ulusların kendi kaderini tayin hakkı devlet kurma hakkı olarak anlaşıldı.

3. BM modeli yürümüyor, ulus-devletler ciddi bir engeldir. Körfez savaşı ve Irak'taki durum bunun kanıtıdır.

4. Bundan çıkışın temel yolu demokratik konfederatif sistemdir. Zaten küreselleşme ulus-devleti aşıyor. Emperyalizm yeni model koyamıyor, sistem krizi derinleşiyor.

5. Demokratik konfederalizm piramit tarzı bir örgütlenme modelidir; söz, tartışma ve karar topluluklarıdır. Tabandan gelen delegeler, en üste kadar, tepede bir koordinasyonu oluşturur.

6. Ortadoğu'nun çözümü için de demokratik konfederalizm geçerlidir. Kapitalist sistem, emperyal güçlerin dayatmaları demokrasiyi geliştiremez, ancak istismar edebilir. Tabandan gelişen demokratik seçeneği egemen kılmak esastır. Toplumsal temelde etnik, dinî, sınıfsal farklılıkları gözetken bir sistemdir.

7. Kürdistan içinse kendi kaderini tayin etme hakkı, milliyetçi temelde devlet kurmak değil, siyasi sınırları esas almadan, kendi demokrasilerini kurma hareketidir. İran'da, Türkiye'de, Suriye'de, hatta Irak'ta oluşacak bir Kürt yapılanmasındaki tüm Kürtler bir araya gelerek federasyonları, birleşerek üst konfederalizmi oluşturur.

Karar yetkisi köy, mahalle, şehir meclis ve delegelerindir, dolayısıyla halkın ve tabanıdır. Daha önce bayrağını, tanımını söylemişim. Kürdistan için üç hukuk geçerli olabilir demişim. AB hukuku, üniter devlet hukuku, demokratik konfederal hukuk. Üniter devletlerin demokratik konfederal hukukumuza tanımaları halinde, biz de onların hukukunu tanırız. İran, Irak, Türkiye, Suriye konfederal hukukumuzu tanıdıkça, biz de onlarınkini tanır, uzlaşıya gideriz. Bunları ilkeselleştirmek gerekiyor.

22 MART 2005

Ekoloji ve cinsiyet özgürlüğü

Kürdistan Demokratik Konfederalizmi bir devlet sistemi değil, halkın devlet olmayan demokratik sistemidir. Halkın tüm kesimlerinin kendi demokratik örgütlenmesini yarattığı, politikayı doğrudan ve özgür-eşit konfederasyon yurt-

taşlığı temelinde, yerelde kendi özgür yurttaşlık meclislerinde yaptığı bir sistemdir. Dolayısıyla öz güç ve öz yeterlilik ilkesine dayanır. Gücünü halktan alır ve ekonomi de dahil her alanda öz yeterliliğe ulaşmayı benimser. Demokratikleşme önünde tüm engellerin kaldırılmasını ister ve bu doğrultuda mücadele eder. Kürdistan'da üç hukuk geçerli olacaktır: AB Hukuku, Üniter Devlet Hukuku, Demokratik Konfederal Hukuk. Üniter devletler olan İran, Irak, Türkiye ve Suriye Kürt halkının konfederal hukukunu tanıdıkça Kürt halkı da onlarınkini tanıyacak ve bu temelde uzlaşıya gidebilecektir. Demokratik Konfederalizm tüm kültürel varlıkların tanınması, korunması ve ifade özgürlüğünü esas alır. Bu temelde Kürt sorununun demokratik çözümünü, Kürt kimliğinin her düzeyde kabulünü, Kürt dilinin ve kültürünün geliştirilmesini sağlamayı temel görev bilir.

Ekolojiye ve cinsiyet özgürlüğüne dayalı bir demokrasinin her alanda örgütlenmesini ve her tür gericiliğe karşı bu temelde mücadele edilmesini öngörür. Bireysel hak ve özgürlükleri toplumsal demokrasinin gelişimiyle birleştirir.

1970'lerde, koşulların etkisiyle, ulusların kendi kaderini tayin hakkından sadece devletleşmeyi anlıyorduk. Zamanla bunun tek doğru olmadığını gördük. Ulusların kendi kaderini tayin hakkı mutlaka devletleşme tarzında olmayabilir.

Demokratik Konfederalizm, Kürt halkının kendi demokrasisini kurma ve kendi toplumsal sistemini organize etme hareketidir. İçte demokratik ulusu, dışta ise ulus-üstü yapılanmayı ifade eder. Toplumun kendi kendini yönetme organizasyonudur.

Demokratik Konfederalizm, dört parçaya bölünmüş Kürt halkının demokratik birliğinin ifadesidir. Kürt ulusunun kendi içindeki sorunların çözümünde demokratik birlik ilkesini esas alır. Milliyetçilik temelindeki devletleşme eğilimlerini çağını doldurmuş ulus-devlet anlayışının bir devamı olarak görür. Bu tür eğilimler Kürt sorununu çözmede ve Kürt toplumunu ilerletmede yeterli olmayacağı için, böylesi güçleri demokratikleşmeye açık olmaya ve demokratik ulus birliği temelinde konfederasyona katılmaya davet ediyorum.

Demokratik Konfederalizm, halklar arasında hiçbir ayırım yapmadan tüm halkların eşit-özgür birliğini esas alır. Katı sınırlara dayalı milliyetçi-devletçi ulus yerine demokratik ulusu geliştirir. Bu temelde tüm Ortadoğu halklarının ve demokrasi güçlerinin birliğinden yanadır. Demokratik Konfederalizm, küresel emperyalizme karşı halkların küresel demokrasisinden yanadır. Küresel çapta demokratik konfederasyona doğru gidiş ve yeni bir çağa yürüyüş demektir.

10 MAYIS 2006

Demokratik Türkiye Ulusu

"Apo'nun sunduğu çözüm projesi taktik bir değişikliktir" ya da "kendisini kurtarmak için bu çözümü ileri sürüyor" diyorlar ve Kemalizme kaydığını belirtiyorlar. Bunların hiçbirisi doğru de-

ğil. Sunduğum proje, taktiksel bir değişiklik değil, stratejik bir değişikliktir. 1970'lerde, o dönemdeki koşulların etkisiyle, ulusların kendi kaderini tayin hakkından sadece devletleşmeyi anlıyorduk. Zamanla bunun tek doğru olmadığını gördük. Ulusların kendi kaderini tayin hakkı mutlaka devletleşme tarzında olmayabilir, değişik yöntemlerle mümkün olabilir. Kropotkin Lenin'e, "devlet kurmakla sosyalizme en büyük yozlaşmayı getirdin" diyordu ve bunda da haklıydı.

Benim düşünce sistemim Lenin'in, Kropotkin'in sosyalizminden, İslamiyetten, liberalizmden uygulanabilir olumlu yönlerini alan, ama zamana uygun olarak güncellenen, sürekli dönüşen ve değişen bir düşünce sistemidir. Anarşizme kaydığını söyleyenler var. Bakunin, Proudhon ve Kropotkin'i iyi inceledim. Bakunin sosyalizmin devletleşmeye dönüşmesine karşı çıkarken haklıydı. Ben sadece anarşistlerin bu yönünün haklı buluyorum, ama eleştirdiğimiz ve yanlış bulduğumuz birçok yönleri de var.

Bizim ulusların kendi kaderini tayin hakkından anladığımız şu: Bunu salt devlet kurma hakkı olarak görmüyoruz. Ulus-devlet amaç olarak tek tip vatandaş yaratmayı ve buna dayalı bir kültür inşa etmeyi amaçlıyordu. Bu inşa süreci sonucunda ulus-devletler kuruldu. Fakat ulus-devletler kendi oluşturdukları kültür dışındaki bütün kültürleri yok etti. Bu, muazzam bir kültür ve miras katliamıydı. Bu süreç içinde iki dünya savaşı, binlerce bölgesel savaş, on binlerce mahallî savaş yaşandı. Ulus-devlet inşa süreci, faşist yönetimlerle sonuçlandı. Bunu gören devletler hızla bu durumdan uzaklaşmaya başladı. Almanya hemen kendini federalizme uyarladı. AB bu tehlike algılaması sonucunda oluşturuldu. ABD de bunu hemen algıladı ve önlemler aldı; federal sistemi güçlendirdi. Fransa bunu yeterli kadar algılamadı ve kendisini dönüştüremedi. Bugünkü Fransa'daki sorunlar bunun sonucudur.

Mustafa Kemal, cumhuriyeti kurarken üç ana noktayı esas almıştır: 1. Napolyon militarizmi. 2. Fransa Üçüncü Cumhuriyet döneminin modeli. 1878-79 yıllarında bu dönem başlamıştır. Fakat bugün artık Fransa Üçüncü Cumhuriyet dönemini yaşamıyor ki, Beşinci Cumhuriyeti yaşıyor. 3. Alman devletçi burjuva kapitalizmi.

Mustafa Kemal cumhuriyeti bu üç modeli esas alarak kurmuştur. Daha sonra halkların hakları inkâr edildi. Kürtler asimile edilmeye çalışıldı, Kürtlere karşı şiddet kullanıldı. Buna karşı isyanlar gelişti. Mustafa Kemal'in kurduğu sistem o dönemde geçerli olan bir sistemdi. Fakat 2000'li yıllarda Türkiye'nin 1920'li yıllardaki modellerle devam etmesi mümkün değildir. Dünyanın gelişen sosyal, siyasal, fiktisel gelişmeleri karşısında Türkiye'nin kendini dönüştürmemesi durumunda kriz derinleşerek devam edecektir.

Türkiye'nin önünde üç yol var: Bircisi, Deniz Baykal'ın başını çektiği, 1920'li yıllardaki cumhuriyet modelini

esas alan statükocu Kızıl Elma ittifakı. İkincisi, AKP'nin başını çektiği modeldir. İki modelin de yetersiz olduğu ve Türkiye'yi kalıcı bir çözüme götürmeyeceği açıktır. Bir de bizim çözüm projemiz vardır ve 2000'li yıllara en uygun en akılcı ve kapsamlı çözüm bizim çözümümüzdür. Bizim projemizin özü, Demokratik Türkiye Ulusu bilincinin oluşturulmasıdır. Bunun için Kürt ulusu demokratikleşmesini tamamlamalıdır. Türk ulusu da kendini demokratikleştirmeli, demokratik tarzda yeniden örgütlenmelidir.

Türkiye toplumuna önerdiğim çözüm çok boyutludur. Demokratik Cumhuriyet tezi bunun sadece bir parçasıdır. Kürtler, Türkler ve diğer kültürler hep birlikte "Demokratik Türkiye Ulusu"nu oluştururlar. Bu yeni bir kavramdır. Üniter devlete, cumhuriyete bir diyeceğimiz yoktur. Türkçe yine resmî dil kalır, bayrak tabii ki olacaktır. Fakat Kürtlerin demokratik örgütlenmesini, kültür, dil, ekonomi, çevre, mesleki ve diğer alanlarda sağlayacak demokratik açılımlarını gerçekleştirebilmelidir. Kürtlerin yerel anlamda kendi yönetimleri, kendi parlamentosu, bayrağı olmalıdır. Her halkın kendisini simgeleyen bir bayrağı olur. Ama üniter devleti temsil eden bayrakla birlikte olacaktır. Bunlar birbirine karşıt değil, birbirini besleyen zenginlik temelinde ele alınmalıdır. Bunlar Türkiye'yi korkulduğu gibi bölünmeye götürmez.

Bizim çözüm projemiz kalıcı, ileriye dönük bir projedir. Aşırı milliyetçiliğe dayanmıyor, demokratik Kürt yapılanmasına dayanıyor. Güneydeki oluşum gibi değildir. Orada aşırı milliyetçilik tarafları her an çatışmaya götüren bir zemin sunmaktadır. Güneyde devletçiliğe yönelim ileride kan ve savaş getirecektir. Ordu, MİT ve emniyet içinde Kürt sorununun çözümüne yönelik önemli tartışmalar var ve ana iki eğilim olduğu görülüyor. Birincisi, sorunu şiddetle çözmek isteyen kesim; diğeri de şiddetle çözülemeyeceğine inanan görece daha ılımlı kesimi. Sorunu şiddetle bastırmak isteyen eğilim ağır bastığından bunlar yaşıyor. Fakat şiddetle çözülemeyeceği ortadadır. Yirmi yıldır şiddetle çözülmedi. PKK şiddetle bitirilemez, daha da güçlenir, gerilla sayısı 100 bine varır. Korkunç bir savaş olur. Bunu istemiyoruz, uyarıyoruz. AKP demokratik bir çözüm istiyorsa, bunu açıkça samimi bir şekilde deklare ederse, silahların susması için elimizden geleni yaparız. Daha sonra hükümet demokratik bir proje ortaya koyarsa, silahlı güçler sınır dışına çekilmeleri konusunda da ikna edilebilir. Nihayetinde demokratik proje uygulanırsa, sorun çözüm yoluna girerse, silahlar tamamen bırakılarak demokratik bir yaşam imkânı ortaya konulabilir.

23 HAZİRAN 2006

Ne yapacaksın çılğın Türk?

Güneyde Kürt oluşumu var, 300 bin kişilik ordusu olduğu biliniyor. Yarın 500

bine çıkmaz mı? Çıkar. Silah alacak kadar paraları var. ABD silah veriyor mu? Veriyor. Yarın daha fazlasını verecek. PKK'yi de yanlarına alırlarsa ne yapacaksın? Nasıl kurtaracaksın çılgın Türk?

Orduda da ve devlette de bir kesim artık bunu görüyor. PKK demokratik bir Türkiye için mücadele ediyor. Aynı kesim bu anlamda PKK'nin şu anda kontrol edilebilir bir durumda olduğunu ve benim ölümüm halinde büyük bir belirsizliğin ve kontrol edilemez bir PKK'nin ortaya çıkacağını da görüyor. AB ve ABD, Kongra Gel'i terör örgütleri listesine almış durumda. Ama neden kimse bunu düşünmüyor, PKK savaşın yoğun olduğu dönemde bu devletlerden en üst düzeyde destek alıyordu, daha sonra stratejisini değiştirip demokra-

Üniter devlete, cumhuriyete bir diyeceğimiz yoktur. Türkçe yine resmî dil kalır, bayrak tabii ki olacaktır. Fakat Kürtlerin yerel anlamda kendi parlamentosu, bayrağı olmalıdır. Ama üniter devleti temsil eden bayrakla birlikte olacaktır.

tik çözüm için legal siyaset yapmak istediğini açıklayıp, Türkiye çatısı altında bir çözüm için mücadeleye başladığında terör örgütleri listesine alındı. Bu nokta üzerinde iyi düşünmek gerekiyor.

Cumhurbaşkanı ve Meclis Başkanı'na yazdığım mektupta da çözüm önerilerimi belirtmiştim. Şehir ve Bölge Meclisleri artık hayata geçirilmelidir. Bunu sadece Kürtlerin yoğunlukta yaşadığı bölgeler için söylemiyorum. Türkler de bu meclislere katılmalıdır. Şehir ve bölge meclisleri oluşturulur. Sonra bu meclisler halkın sorunlarını tespit eder. Örneğin Kürtlerin dil, kültür, kimlik talepleri bu meclislerde tartışılır, incelenir. Daha sonra bunlar bir rapor haline getirilip sorunlar ve çözüm önerileri halkın talepleri olarak TBMM'ye iletilir. Böylelikle meclisten bu sorunlarını çözmelerini isterler.

Kürtler özgürlüğü biliyorlar artık. Çok önemli bir düzeye ve geri dönüle-

meyecek bir noktaya geldik. Kürtler artık özgürlüğü bırakmazlar.

Ulus-devleti aşmaktan korkulmalıdır. Ulus-devlet artık bir din haline getirilmiştir. Ulus-devletin alt yapısını oluşturan milliyetçilik de bir dindir. Hatta laikçilik de bir din haline getirilmiştir. Ulus-devlet 300 yıl önce inşa edilmeye başlandı. Hitler faşizmiyle de taçlandırıldı. 2. Dünya Savaşı milyonlarca insanın ölümüne sebep oldu. Avru-

pa, ulus-devleti AB projesiyle aşmaya çalışıyor. İspanya Franco faşizminden sonra cesur davranarak ulus-devleti aştı. Demokratikleşme konusunda halen ilerliyor ve toplumdaki refah seviyesi yükseliyor. AB içinde bir tek Fransa ulus-devleti tam anlamıyla aşamamıştır. Bugün AB'nin yaşadığı ciddi krizlerin temelinde Fransa'nın ulus-devleti ve milliyetçiliği aşamamış olması vardır.

Görüşlerimi dile getirirken Mustafa Kemal'i sık sık gündeme getirmemi bazıları eleştiriyor ve yanlış anlıyor. Beşikçi ve Melik Fırat bana kızmasınlar. Mustafa Kemal'in güncelleştirilmesi gerekiyor. Mustafa Kemal, Kurtuluş Savaşı'nda Kürtlerle stratejik ittifakın önemini çok iyi kavramıştır ve bu ittifakı gerçekleştirmiştir. Bunun gereği olarak Erzurum ve Sivas Kongrelerini gerçekleştirmiştir. Bir süredir önerdiğim Şehir Meclisleri ve Bölgesel Meclisler gerçek anlamda demokrasinin yerleşmesini sağlamak açısından Erzurum ve Sivas Kongrelerinin oynadığı rolü oynayabilir.

O dönemki Misak-ı Milli havasının, demokrasinin yerleşmesi için yakalanması gerekiyor. Kurtuluş Savaşı'nı ve o süreçte Kürtlerle yapılan ittifakı sağlayan Mustafa Kemal'i önemsemek gerekir. Mustafa Kemal Kürt karşıtı değildir. Hatta Türkiye'nin ilk anayasası bu anlamda daha demokratikti. Ancak en kısa ömürlü anayasa da bu olmuştur.

Tarihte üç kez Türklerle Kürtler stratejik ittifak yapmışlardır. Kurtuluş Savaşı'ndaki ittifakın yanısıra 1071'de stratejik ittifak yapılmıştır. Alpaslan Kürtlerle ittifakı yaparak Anadolu'ya girmiştir. Yavuz döneminde de Kürt ittifakını sağladıktan sonra Ortadoğu'ya girebilmiştir. İsrarla vurguladığım gibi Türk-Kürt ittifakı sağlanıp Ortadoğu'ya demokrasi kültürü yerleştirilmelidir. Egeyenler geçen yüzyıl başında Ortadoğu'ya despotik devlet anlayışları dikte etti, 20. yüzyılı kaybettik, Ortadoğu demokratikleşmezse bir yüzyıl daha kaybederiz. Demokrasi ne ABD tarzı savaş ile, ne de Ortadoğu'daki mevcut direniş anlayışıyla mümkündür.

Kurtuluş Savaşı dönemi iyi incele-nirse, o süreçte büyük emperyalist devletlerin tam hakim olduğu görülür. Bu söyleyeceklerim Ermeniler tarafından yanlış anlaşılmasın. Hiçbir halka ve haklarına karşı değilim. Mustafa Kemal'in öncülüğünde Kürtler ve Türkler arasındaki ittifak sağlanmamış olsaydı, Kürdistan coğrafyası daha çok parçaya bölünmüş olurdu. Erzurum, Van, Diyarbakır gibi iller, Ermenistan sınırlarında kalacaktı. Irak tamamen Araplaşacaktı, Suriye'nin kuzeyinde Asuristan gibi küçük bir devlet kurulacaktı. Kürtlere de Şırnak, Hakkari, belki Siirt illeri verilecekti. Türklere de İç Anadolu'ya sıkışmış küçük bir alan kalacaktı. Bu şekilde oluşacak küçük devletler emperyalizmin egemenliği altında olacaktı. Bu küçük devletlerin bugünkü Kürt Federe Devletinden pek farkı olmayacaktı. Ermeniler ve Pontuslar o zamanki emperyalistlere güvenerek onların oyununa gelmişlerdir ve kaybetmişlerdir. Asıl belirleyici güç İngiliz emperyalizmidir. Mustafa Kemal, em-

peryalizm tehlikesini görmüştür. Bu nedenle o ve ekibi 1925'ten sonra cumhuriyeti koruma içgüdüsüyle hareket etmiştir. Fransız ihtilaliyle ortaya çıkan jakoben anlayıştan etkilenen tüm ihtilalci kişilikler gibi Mustafa Kemal de karşıtlarını yok etmiştir. Cumhuriyete karşı geliştirilebilecek bütün hareketlere karşı sert önlemler almış ve karşıtlarını ezmiştir. 1925'teki Şeyh Said isyanında söylenildiği gibi İngilizler parmağı da yoktur, ancak İngilizler bu durumdan yararlanmak istemişlerdir. Netice itibarıyla Kerkük ve Musul İngilizlere bırakılmak zorunda kalınmıştır.

Bazı kesimler Kerkük ve Musul'un verilmesinin büyük bir taviz olduğunu söylüyorlar. Bu küçük bir tavizdir. Asıl büyük taviz İzmir İktisat Kongresi'dir. Türkiye Batı'nın kapitalist sistemine bu şekilde girmiş, 1950'li yıllarda bu ekonomik ilişkiler gelişerek perçinleşmiştir. Bu da bir çeşit işgaldir. Askeri işgalden daha tehlikelidir. Finans sermayenin işgalidir. Türkiye bu sistemden kopamayacak bir duruma getirilmiştir.

11 AĞUSTOS 2006

Halkların birbirine üstünlüğü yoktur

ABD'ye yalvarmakla, İran ve Suriye ile işbirliği yapmakla da PKK'yi imha edemezsiniz, sorunu da çözemezsiniz. PKK dış güçlere dayanılarak dağdan indirilemez. Çözümü kendi içimizde geliştirmeliyiz. Demokratik diyalogun önemini bir kez daha vurguluyoruz. Kaldı ki, bu halkın seçilmiş temsilcileri de var.

İstedğimiz şeyler bellidir, son derece meşrudur. Çocuklarımızın ana dilleriyle eğitim görmeleri, radyolarını televizyonlarını dinlemeleri, izlemeleri, gazetelerini okumaları gerek. Bunlar en doğal insan haklarıdır. Bunların tanınması ve yasal güvenceye alınması gerekir. Kürtler bu haklarından vazgeçmez. Bir halkı tanımamak, inkâr etmek, yok etmeye çalışmak nerede vardır, bu durum kardeşliğe de sığmaz, İslâm dininde de yoktur. İslâm'da halkların birbirine üstünlüğü yoktur. Hz. Muhammed de, "Arabın Acemden üstünlüğü yoktur" demiştir. Osmanlı'yı parçalamaya götüren ve son darbeyi vuran İttihat Terraki'nin yarattığı milliyetçilik anlayışıdır. Türkiye'deki bugünkü milliyetçilik de aynı milliyetçiliktir. CHP bunu laiklik ile takviye etmiştir, AKP ise bu milliyetçiliği ılımlı İslâm adı altında yürütüyor. Her ikisi de milliyetçiliktir ve de tehlikelidir. Milliyetçilik eşittir savaşır. Milliyetçilik engellenemezse, Kudüs'te yaşanan durum yarın Kerkük'te de yaşanabilir. Çünkü milliyetçilikte sağduyu yoktur, demokratik diyaloga kapalıdır.

Bu kadar insan kaybına yazık değil mi? Türkiye İsrail'in rehin alınan iki askeri için o kadar girişimde bulunuyor. Elçiler göndererek aracılık yapmaya çalışıyor. Hükümet, Halit Meşal ile görüşüyor, İsrail'e diyalogla sorunu çözme çağrısı yapıyor. Sormak gerekmez mi, kendi topraklarında ölen bu kadar asker can değil mi? Neden diyaloga geçilmiyor?

Bu kanı durdurmak mümkündür. Samimi bir yaklaşımla işe başlanabilir. Biz de üstümüze düşeni yaparız. Çatışmalar durur. Sonrasında pratik adımlar atılır, güvenceler verilir. Bunun üzerine silahlı güçler Irak veya başka bir ülke parçasına çıkabilirler. Bizler de çözüm yoluna böylelikle gireriz. Son aşamada yasal güvence ile birlikte silahlar tamamen bırakılır.

Yıllardır önerdiğim çözümler Türkiye'nin ve Ortadoğu'nun yararına. İddia edildiği gibi, Türkiye ve Türk kültürünün düşmanı değilim. Netice itibarıyla ben de Türk kültürü ile büyüdüm. Kesinlikle kendimi kurtarma gibi bir kaygım yok. Halkların yararına olan çözümleri sunuyorum.

ABD'ye yalvararak, İran ve Suriye ile işbirliği yaparak PKK'yi yok edeceklerini sanıyorlar. Kürtleri iradesiz, zayıf ve zavallı mı görüyorlar? Kürtler bütün

Kapitalizmin neyini savunuyorlar? Kapitalist sistemle halkın hangi sorununu halledebilirsin? Açlık, işsizlik sorununu nasıl halledeceksin? Bu sistem çözüm getirmez. Kapitalizmi sınırlandırabiliriz. Kim bundan kaybeder? Herkes kazanır.

halklar gibi onuruna sahip çıkar. PKK'yi yok edince Türkiye homojen bir ulus haline mi gelecek? Bu mümkün değil. Cumhuriyetin ilk yıllarından sonra düştükleri hata da buydu. Kürtler zayıftır, eritiriz, bitiririz, tek bir millet yaratırız düşüncesine kapılmış-

lardı. Öyle olmadığı ortaya çıktı. Kürtler onurlarına sahip çıktı. Tek devlet, tek millet, tek dil, tek, tek, tek... Bu mümkün mü? Bu, dünyanın en geri kalmış felsefesidir. Hürriyet gazetesi hâlâ "Türkiye Türklerindir" yazısı ile çıkıyor. Peki Türkiye'de yaşayan Kürtler, Araplar ve diğer halklar ne olacak?

Bugün Türkiye'de milliyetçilik yapanların sosyolojik ve kültürel açıdan Anadolu Türklüğü ile hiçbir alakaları yoktur. Mustafa Kemal milliyetçiliği bunlardan farklıdır. Ancak Mustafa Kemal'in asıl mirası cumhuriyettir. Mustafa Kemal'in düşüncesinin yüzde 95'i cumhuriyetçilik ise, yüzde 5'i ancak milliyetçiliktir. Laiklik gibi ilkeler zaten sonradan anayasaya girebilmiştir.

Ben Kürtçü değilim, Kürt ulus-devletinin çözüm olacağına inanmıyorum. Çözümün Türkiye sınırları içerisinde demokratik birlikle olacağını defalarca söyledim. Biz demokratik cumhuriyeti, birlik beraberliği savunduğu-

muz halde federasyon düşüncesini savunan Şerafettin Elçi gibi kişilikler devreye sokulmaya çalışılıyor. Elçi, "bütün dünya bizi destekliyor" diyor. Halk sormaz mı, kırk yıldır neredeydin diye. Dış güçlere dayanarak bir yere varılamaz.

9 EYLÜL 2006

İki tarafa da yaranamadım

Güneydeki federe yapı, ulus-devlet yolunda ilerliyor. Yarın öbür gün tam bir ulus-devlet olacaklar. O zaman ne olacak? Ulus-devlet, doğası gereği, çatışmayı öne alır. Sorunları esas olarak çözecek olan Demokratik Özerkliktir.

Ben milliyetçi değilim. PKK de milliyetçi bir hareket değildir. Kürt milliyetçiliğine de, Türk milliyetçiliğine de prim vermem. Kürtlerin de diğer halklar gibi demokratik hakları vardır. Sorun buradadır. Üniter yapı içinde sorunlarımızı halledebiliriz. Federasyon ya da ayrı bir devletin çözüm olmadığını söylemiştik. Yapılması gereken, Kürtlerle Türklerin demokratik birliğini sağlamaktır.

Bütün barış çabalarımıza rağmen benim samimi olmadığımı düşündüler, adeta lanetli bir insan haline getirdiler. Buna rağmen çabalarımı ısrarla sürdürdüm. Fakat iki tarafa da yaranamadım. Ne devleti samimi olduğum konusunda ikna edebildim, ne de bizimkilerin, Kürtlerin bir kısmını ikna edebildim. İsmail hoca (Beşikçi) gibileri, devletle işbirliği yaptığımı, bu koşullarda artık konuşmamam gerektiğini söyleyenler oldu. Kendimi kurtarmak için taktik yaptığımı ileri sürenler oldu. Ama benim temel gayem çözüm için bir şeyler yapmak oldu. Sorumlu davrandım, kişisel davranmadım. Türkiye'yi yönetenler bunu kavrayamadıkları için beni günah keçisi ilan ettiler.

On yıl öncesine kadar bizim amacımız bir ulus-devlet kurmaktır. Leninist bir örgütlenmeydik. Ulusların kendi kaderini tayin hakkı temel şiarımızdı. O zamanki koşullarda bundan başkası düşünülemezdi. Dünya görüşümüz öyle şekillenmişti. Dünyada koşullar böyleydi.

Mustafa Kemal devrimcidir, ihtilalcidir, sonradan Kürt isyancılarını ezmiştir ama, akıllıdır da. Gerekte Kürtlerle işbirliği yapmış ve cumhuriyeti de zaten bu temelde kurmuştur. Ancak daha sonra devletin Kürtleri inkârı ile Kürt isyancılarının hataları Kürt sorununu çözümsüz hale getirdi.

16 OCAK 2009

Misak-1 Millî güncelleştirilebilir

Radyoyu aldılar. Gazeteleri geç veriyorlar, onları da keserek, gazete özelliği kalmamış halde veriyorlar. Dış dünyayla iletişimim kesilmeye çalışılıyor. Yaptığım konuşmalardan dolayı bugüne kadar 10'un üzerinde hücre cezası verildi. Burada, bu koşullarda, "PKK'yi yönet" deseler de yönetmem. Adalet Bakanı Şahin benim için "bombaları bıraktırma" şartını koyuyor. Örgütü yönetebilmem için koşullarımın, iletişimimin olması lâ-

zım. Bunlar sağlansa bile, PKK'ye "şunlar isteniyor" diye ancak öneride bulunabilirim. PKK de bunları değerlendirir.

Bölgede son yaşananlardan sonra DTP'nin oylarının artması lâzım. Çatı partisinin de ortaya çıkması önemlidir.

Misak-ı Milli de, Lozan da güncelleştirilebilir. Lozan'ın altında Kürt milletvekillerinin de imzası bulunmaktadır. Lozan ve Misak-ı Milli, Kürtler bakımından eksik kalmıştır. Bugün demokratik yöntemlerle tamamlanması, Kürtlerin haklarının tanınması gerekmektedir. Mustafa Kemal için de daha önce Napolyon benzetmesi yapmıştım. Artık Robespierre'le karşılaşıyorum. Jakoben'dir. Jakobenler kendi ilkeleriyle ters düştüler. Mustafa Kemal'in etkili olduğu yıllar 1919-22 yıllarıdır. Daha sonra onu teslim aldılar. Mustafa Kemal'in dışındaki bazıları Bonapartisttir, bazıları Jirondendir. Bu yıllardan sonra Türkiye katı ulus-devlete dönüştürüldü.

Kürtlerin birliğine ve Kürt sorununun demokratik çözümüne katkı amacıyla Kürt Konferansları düzenlenebilir. Bu Konferanslarda Kürtlerin "Beş İlke Şartı" ileri sürülebilir. 1) Savaş ve barış ilkesi: Savaş neyi getirir, neyi götürür? Barış neyi getirir, neyi götürür? Barış nasıl sağlanır? 2) Birlik ilkesi: Türkiye, İran, Suriye ve Irak'taki Kürtlerin aralarındaki birliktir. Bulundukları devletin sınırlarına karşı değildir. Kendi aralarındaki ilişkilerini ve birliklerini kurabilirler. Bu durum, o devletlere karşı değildir, Kürtlerin demokratik konfederal sistemlerinin kurulmasıdır. Çözüm ulus-devlette değildir, ulus-devlet çözümsüzlüktür. Büyük Kürdistan çözümü değil, kan gölüne dönmüştür. Küçük Kürdistan da çözüm değil. Çözüm, demokratik konfederalizm ilkeleri çerçevesinde örgütlenmektir. 3) Demokratik ilke: Kürtlerin haklarının ve örgütlenmelerinin önündeki anayasal, yasal bütün engellerin kaldırılıp demokratik dönüşümün hayata geçirilmesidir. 4) Kültürel haklar ilkesi: Kürtlerin kültürlerinin bir bütün olarak tanınması ve hayata geçirilmesidir. 5) Demokratik siyaset ilkesi. Sosyal Şart da ileri sürülebilir. Sosyal, eğitim ve ekonomi de ilke şartı olarak bunlara eklenebilir.

19 HAZİRAN 2009

Türk sorunu

Mustafa Kemal cumhuriyeti kurarken Kürtlerin rolü ve katkısı, en az Türklerin rolü ve katkısı kadar önemlidir. Kürtler cumhuriyetin aslı kurucu unsurudur. Mustafa Kemal de bunun farkındaydı ve bu yüzden Kürtlerin desteğini aldı, Kürtlere en geniş muhtariyet verilmesinden bahsediyordu. Kürtler olmadan kurtuluş savaşının kazanılamayacağını çok iyi biliyordu. İslâmî kesimin desteğini de aldı. Komünistlerin desteğini aldı. Üç siyasal grupla cumhuriyeti kurdu: Kürtler, İslâmcılar ve Komünistler. Kürtler olmadan, İslâmî kesim olmadan, Lenin'in yardımı olmadan Kurtuluş Savaşı kazanılamazdı. Ama İngiltere ve büyük devletler cumhuriyeti kapitalistləştirmek için tüm önlemleri almışlardı. Cumhuriyeti kapitalistləştirdiler.

Mustafa Kemal'i kuşattılar. Kürtler, İslâmî kesim, komünistler tasfiye edildi. Sahte bir Türkçülük yaratıldı. Bu Türkçülüğün sosyolojik olarak Türklükle, tarihteki Türk ulusuyla bir alâkası yoktur. İttihatçı anlayıştır. Türkçülük bir din haline gelmiştir. Toplumda bir din gibi algılanmasını sağlamışlar. Topluma deli gömleğini giydirmişler. Bütün bu sorunlar aslında bir Türk sorunudur.

Türkiye'de de bu sorunu çözmek isteyenler var. Cumhurbaşkanı samimi ve bu sorunu çözmek istiyor. Başbakan duruma göre tavır alacak herhalde. Anladığım kadarıyla ordu, bu savaşı sınırlandırmak istiyor. Genelkurmay başkanının konuşması bunu gösteriyor. Üç genelkurmay başkanı, Karadayı, Kıvrıkoğlu ve Özkök, demokratik alanın açılmasını istiyordu. Karadayı "Mesut Yılmaz'a iktidar sunduk, ama değerlendiremediler" diyordu. Özkök, "siyasî alanın genişletilmesi gerektiğini" söylüyordu. Şimdiki Genelkurmay Başkanı da siyasî alanın rolünü oynamasından bahsediyor. Hükümet, ordundan destek mi istiyor, al sana destek.

Başbakan DTP'ye "PKK'ye terör örgütü demeden görüşmem" diyor. Böyle şey olmaz. Herkesle müzakere etmelidir. Hegemonyacı davranmamalıdır, demokratik güçlerin gelişmesi ve kendini ifade etmelerine imkân tanımalıdır. Abdullah Gül'e 16 sayfalık bir mektup göndermiştim. Sorunun çözümü

Tek devlet, tek millet, tek dil, tek, tek, tek... Bu mümkün mü? Bu, dünyanın en geri kalmış felsefesidir. Hürriyet gazetesi hâlâ "Türkiye Türklerindir" yazısı ile çıkıyor. Peki Türkiye'de yaşayan Kürtler, Araplar ve diğer halklar ne olacak?

müne ilişkin görüş ve önerilerimi sunmuştum. Yedi yıldır sabrediyorum. İki ay daha süreci izleyeceğim. Çözüm için önüm açılmazsa "yapabileceğim başka bir şey yok" diyeceğim, çekileceğim. Baykal ve Bahçeli'ye şunu söylemek istiyorum; faşizmden uzak dursunlar, sürecin önünü kapatmasınlar.

Muhafazakâr demokratlığa destek verdim. Ama hegemonik bir yapı kurmalarına da karşıyım. Türkiye'de liberal demokratlar da var, tarihin her döneminde olmuşlar. Bir de radikal demokratlar var. Asıl değişimi, dönüşümü gerçekleştirebilecek güç radikal demokratlardır. Radikal demokratlar bu gücünü iyi kavramalıdır. Demokratikleşmeye öncülük yapmalıdır. Bu üç grup demok-rasi prensipleri çerçevesinde bir araya gelebilirler. İspanya'daki gibi demokratik bir anayasayı gerçekleştirebilirler.

Her ilde, ilçede ve beldelerde Kent Konseyleri kurulabilir. Belediyeler de bu Kent Konseyleriyle birlikte demokratik bir işleyişe kavuşturulabilir.

Çatı Partisi demokratikleşme için gereklidir. Her kesim katılabilir, yüzlerce değişik düşünce kendini ifade edebilir, inanç grupları, azınlıklar, etnik gruplar, çevreciler yer alabilir. Tüm demokratik çevreler katkılarını sunmalıdır, içinde yer almalıdır.

Bireysel haklar toplumsal haklardır, toplumsal haklar bireysel haklar-

dır. Bunlar birbirlerinden ayrılmaz. Bireysel haklar toplumsal haklarla anlam kazanır. Bunun aksi şu demektir: Kürt var, Kürt toplumu yok. Bunları birbirinden ayıramazsınız. Birey toplumla anlam kazanır, toplum da bireylerden oluşur.

Bu sorunu iki halk olarak çözersek Türkiye'nin önü açılır, refah içinde, sorunlarını çözmüş bir ülke olur. Yurtseverliğin gereği olarak bunun için çabalıyordum. Sunduğum bu katkıyı milyarlarca dolar harcasalar, Amerika'nın önünde kırk takla atsalar elde edemezler.

Halklar çatışsın herkes acı çeksin, bundan hiç kimse bir şey elde edemez. Kürt sorunu bu toplumun ciddi bir varoluş sorunudur. Aynı zamanda bir vicdan sorunudur. Önerdiğim çözüm, sadece Kürtlerin değil, Türklerin de haklarının tanımlandığı, demokratik iradenin açığa çıkacağı, hatta İngiltere İspanya örneklerini aşacak demokratiklikte bir çözüm olacak. Çözümsüzlüğü dayatırlarsa, kültürel bir soykırıma karşı karşıyayız demektir. Devlet, ille "yok edeceğim, ezeceğim"de ısrar ediyorsa, "Talibanlar gibi, Tamiller gibi yapmak istiyorum" derse bir şey diyemem. Ama Kürdistan dağları buna el vermez. Kürtler bu durumda yaşamlarını ve özgürlüklerini savunmak zorunda kalacaklardır.

Bu işlere başlayışımız Türkiye Halk Kurtuluş Cephesi ile olmuştur. 30 Mart 1972'de Mahir Çayan'ların, Kızıldere'de şehit olmalarından sonra elimden geleni yapmaya çalıştım. Denizleri 6 Mayıs'ta Mamak'tan götürdüler. Buna karşı vicdanen elimden geleni yaptım, onların temsilcisiyim. 37 yıldır onların mücadelesini yürütüyorum. Biz bu işe Mahir'lerin, Deniz'lerin mirasından başladık.

Türkiye'de İslâmî demokratlar var, liberal demokratlar var, ancak gerçekten çözüm için mücadele edip sonuç alacak olan radikal demokratlardır. Onların bu iradeyi ve örgütlülüğü açığa çıkarması gerekiyor. Onlara "Demokratik Anayasa Kurucular Bloğu", "Demokratik Anayasa Kurucular Bloğu" diyorum.

26 HAZİRAN 2009

1921 anayasasında Kürtler var

Ulus-devlet, ulusların özgürlüğü değildir. Kapitalizm, bunu kendisini yaşatmak için kullanıyor. Ulus-devleti çözüm olarak görmüyorum. Savunmalarını da bu temelde oluşturdum.

Mustafa Kemal Kürtlere karşı olumsuz şeyler yaptı, ama Kürt karşıtı değildir. 1921 anayasasında Kürtlerin yeri ve rolü vardır. 1921 anayasasının iyi tartışılması gerekiyor. 1925'ten sonra isyanlar bahane edilerek Kürtler, kültürel soykırıma tâbi tutuldu. Mustafa Kemal, 1921 anayasasıyla Kürtlere geniş muhtariyet verilmesinden yanaydı. Ancak bu dönemde isyanlar ve provokasyonlar yapıldı. Cumhuriyetin kuruluşunda yer alan Kürtler, İslâmcılar ve komünistler tasfiye edildi. Mustafa Kemal'i kuşatan Türkiye'nin asker-sivil elitidir.

Ergenekon'un tarihi İttihat Terakki'ye kadar gider. ABD, Ergenekon'dan desteğini çekti, JİTEM'i frenliyorlar, kısıtlamaya çalışıyorlar. Şu anda yargılanan Ergenekon, Ergenekon'un laik kesimidir, askerî Ergenekon'dur. Bundan sonra gelişecek olan Ergenekon sivil olacaktır. İçinde pek çok çevreden kesimler olabilir, en tehlikelisi de budur. Hizbullah, Hizbi Kontra'nın yaptıkları vahşet ortadadır. DTP'ye yapılan operasyonun zamanlamasına dikkat edilirse, Başbuğ'un konuşmasıyla aynı güne denk geliyor. Başbuğ'un konuşmasının içinde önemli birkaç insanı vurgu vardı. Savaşın sınırlandırılmasından söz ediyordu. Aynı anda onun konuşmasına karşı DTP'ye operasyon yaptılar, 500 kişiyi tutukladılar. Askeriyenin muhtemelen haberi bile yoktu, bunu emniyet içerisinden yaptılar.

Sayın Erdoğan'a sesleniyorum: Karadeniz kurnazlığıyla bu işler yürümez. Bireysel haklarla, kendi Kürdünü yaratmakla, bu sorunu çözemezsiniz. Sahte Kürtler yaratmaya çalışıyorlar. Daha önce de korucular oluşturuldu. Bireysel haklar diyecekler, Kürtlerin haklarını gene tanımayacaklar. Kürtler eski Kürtler değil, bir-iki göstermelik hakla kandırılacaklarını sanmıyorum. Sayın Başbakan, eğer bu sorunu çözmek istiyorsanız, dış güçlerle falan olmaz. Kürdün iradesini yok sayarak artık bir çözüm gelişemez. Sahte Kürtlükle, koruculukla kendi Kürtlüklerini yaratmayı denediler. Ağalara, aşiretlere dayanıyorlar. Bu zihniyetle Bilge Köyü olayı gibi yüzlercesi olur.

Carl Schmidt'in bir sözü var, önemsiyorum: Bir sorun müzakerelerle çözümlür; siyasal müzakere yoksa, savaş vardır. Yani ya sorunu siyasal müzakereyle çözersin ya da o sorun savaş sebebidir. O yüzden Sayın Erdoğan'a sesleniyorum. Kürtlerle müzakereden korkmayın. Kürtleri muhatap almanız gerekiyor. Bunu sadece devlete, hükümete de söylemiyorum, toplumun bütün kesimlerine söylüyorum.

3 TEMMUZ 2009

Toplumsal Lozan

Mustafa Kemal'in demokratik yönleri bilinenden fazladır. Demokratik bir yönü de Kürtlere geniş özerklik verilmesi gerektiğinden bahsediyor olmasındır. Kürtlere bir karşılığı yoktur. İttihatçılarla mücadele içerisindedir. İttihatçılar için "hepsini asarım" diyordu. İttihatçılar Mustafa Kemal'e suikast düzenlediler. İttihatçılar cumhuriyeti faşist diktatörlükle yönetmek istiyorlardı. Ama İttihatçı zihniyet kazanmıştı. Mustafa Kemal boğuntuya gelmişti.

1924'te Kürtlere muhtariyet verilmesini söyleyen Mustafa Kemal, nasıl oldu da 1925'ten sonra Kürtleri tasfiye ediyor! Bunları iyi anlamak lâzım. Mustafa Suphileri Mustafa Kemal mi öldürttü, İttihatçılar mı?

Açıklayacağım yol haritasından sonra demokratik açılımlar, adımlar gelişmek zorundadır. Bazıları buna demokratik müzakere diyorlar, doğrudur. Müzakereler başlarsa örgütün de

beni dinleyeceğini düşünüyorum. Çözüm gelişmezse o zaman ben çekilirim, kendi kararlarını kendileri verirler.

Gelişecek çözüm için "toplumsal Lozan" diyorum. 1920'lerdeki Lozan, "ulusal Lozan"dır. Bu Lozan'la, cumhuriyet kuruldu. Bu cumhuriyet bugüne kadar demokratikleştirilmedi, şimdi demokratikleştirmeye ihtiyacı var. Bu nedenle "toplumsal Lozan" diyorum. Kürtler toplumsal Lozan'a iyi hazırlanmalıdır. Bu toplumsal Lozan'la, Kürtler demokratikleşmenin öncülüğünü yapacak. İşte bunun için Demokratik Toplum Kongresi her gün sürekli çalışmalıdır. Kürt Konferansı da bir an önce yapılmalıdır.

Amerika, 2007'de bazı kesimlerden desteğini çekti. Bu kesimin içinde Talabani ve Barzani de vardı. Amerika bazı konularda desteğini çekince bunlar da şaşkınlık içindeler. Ne yapacaklarını bilmiyorlar. Güçlerinin azalacağından korkuyorlar. Kürtler kendi ulusal bir-

Çözüm için "toplumsal Lozan" diyorum. 1920'lerdeki "ulusal Lozan"dır. Bu Lozan'la, cumhuriyet kuruldu. Bu cumhuriyet bugüne kadar demokratikleştirilmedi, demokratikleştirmeye ihtiyacı var. Bu nedenle "toplumsal Lozan" diyorum.

liklerini mutlaka kurmalıdır. Güney'dekilerle beraber tüm Kürtler Ulusal Halk Kongresini oluşturmalıdır. Bir de Güney'dekilerle beraber ulusal bir savunma birliği oluşturulabilir, oluşturulmalıdır. Kürtler ortak örgütlenmelerini gerçekleştirmelidir. Ortadoğu'da geleceğini ancak böyle kurabilir.

10 TEMMUZ 2009

Kapitalizm insanları eşekleştirmiştir

İnsanlar kahve köşelerine sıkıştırılmış, işsiz güçsüz ve açlar. Ama bunlar habire otomobil üretiyor. Biz bu zihniyete karşı savaşıyoruz. Kapitalizm insanları eşekleştirmiştir. Bazıları yük taşıyan eşek, bazıları da boş eşek gibi. Bu sistemin daha neyini savunuyorlar? Kapitalist sisteme neden hizmet ediyorsunuz? Size ne kazandırıyor? Alın otomotiv sektörünü. Toplumun ihtiyacı bu mu? Bu kimlere hizmettir? Bütün bu otomobil yığını toprağı mahvediyor, doğayı tahrip ediyor, bunu yapacağına araziye ek, organik tarım yap, hem toplum aç kalmaz, hem temiz gıda yersin, hem de toprak kurtulur, kirlenmez. Kapitalist sistemle halkın hangi sorununu halledilirsin? Açlık, işsizlik sorununu nasıl halledeceksin? Sadece savaşlarda 350 milyon insan hayatını kaybetti. Kapitalist sistemden ne fayda umuyorsun? Batı'ya bu kadar neden bağlılık ihtiyacı duyuyorsun? Kapitalist sistem 400 yıldır dünyayı sömürdü, sömürmeye de devam ediyor. Bu sisteme bağlı olmak çözüm getirmez. Aksine sorunu ağırlaştırır. Kapitalizmi sınırlandırabiliriz. Kim bundan kaybeder? Herkes kazanır.

Küresel güçlerle millî güçler arasında kesin bir ayrışma yok, birbirlerini besleyen güçlerdir. Bu sistem bir bü-

tündür. Küreselleşme de, ulusalcılık da aynı merkez tarafından üretiliyor. Bir küreselcilik geliyor, bir korumacılık geliyor. Böyle devam edip gidiyor.

AKP'den bir kanat, Güneylileri kazanıp onlarla birlikte bizi bitireceklerini düşünüyorlardı. Hücre cezalarını da bu nedenle sık sık verdiler. Bizi burada susturacak, Güneydekilerle beraber olup PKK'yi tasfiye etmeyi planlıyorlardı, ama tutmadı. Bu planın arkasında İngiltere ve diğer güçler vardı. Kürtleri Ermeniler, Kürdistan'ı da Ermenistan gibi yapmayı planlıyorlardı. İttihatçılar Ermenileri önce tehcir ettiler, sürdüler, bu bir Alman planıydı. Sonra da büyük güçler küçük bir Ermenistan kurdurup bütün Ermenileri oraya hapsettiler. Türkiye'yle de düşman hale getirdiler Ermenistan'ı. Kürtlere de aynı şeyi Kuzey modeliyle planlamışlardı. 1945'ten, KDP'nin kuruluşundan beri, Kürtleri Barzani etrafında birleştirmeyi planladılar, daha sonra da güneyde küçük bir ulus-devletçi kurdurup bütün Kürtleri oraya bağımlı hale getireceklerdi. Bu ulus-devletçiği de bütün komşu devletlerle düşman hale getirip istediğinde savaştıracaklardı. Kürtler bugünkü Afganistan-Pakistan'ın durumuna düşecekti. Bundan kazanan da kendileri olacaktı. Bunu anladığım için karşı durdum, kabul etmedim.

15 Ağustos'un anlamını da gözeterek açıklama yapacağım. Bu savaş 30 yıldır devam ediyor, çözüm gelişmezse daha da devam edecek. Türkiye, "İran'ın, Suriye'nin ve Güneylilerin desteğini alarak bitireceğiz" diyor. Hayır, kendinizi kandırıyorsunuz.

Türkiye'de, Ortadoğu'da demokrasi gelişecek. Fransız devrimi burjuvazi için ne ifade ediyorsa, Ekim Devrimi işçi sınıfı için ne ifade ediyorsa, Ortadoğu'nun demokratikleşmesi için de Kürtler böyle tarihî bir role ve motor güce sahiptir.

Türk halkına çağrıda bulunuyorum: Çözumsuzluk politikalarını desteklemeyin. Bu sorun 2002'de çözülmedi, hatta aslında Özal döneminde çözülmediydi. Ecevit döneminde çözüm gelecekti, ama MHP'yi kışkırttılar, idam tartışmaları oldu. 2002'den beridir de çözüm gelişmedi. Laik ulusalcılık yerine İslâmî ulusalcılık ikame edilirse hiçbir şey değişmez. İslâmî ulusalcılık ile laik ulusalcılık aynı şeydir. Ahmedinecad'ın ulusalcılığıyla Netanyahu'nun ulusalcılığı arasında hiçbir fark yok, BAAS ulusçuluğuyla CHP ulusçuluğu arasında hiçbir fark yok. Demokrasi, bütün bunlardan kurtulmak için bir tartışma fırsatıdır. AKP'den ayrılan Abdullatif Şener diyor ki: "Yedi yıl boyunca hiçbir şey yapmadık. Bir kez bile hükümet olarak Kürt sorununu konuşmadık, gündeme getirmedik." Neden peki? Yedi yılda bin asker-polis öldürüldü, bu ölümler olmayabilirdi. AKP de diğer hükümetler gibi sorunu askerle havale etti. Zannettiler ki, asker PKK'nin üzerine giderse, kendileri de biraz ekonomik tedbirler alırsa bu iş biter. Ama bitmedi. Asker ne istediye AKP verdi; çocuk yargılama kanunu istedi, çıkardı. Anti-terör kanunu yapmasını istedi, çıkardı. Asker ne talep et-

tiyse AKP yerine getirdi, ama sorun çözülmüdü.

17 TEMMUZ 2009

Meclisin gizli oturumu

Çatı partisi salt Kürt sorununu çözme partisi değildir. Genel anlamıyla Türkiye'nin demokratikleşme hareketidir. Türkiye'nin birçok sorununu çözme hedefi olan bir projedir. Esasen sol, sosyalist kesimin Türkiye'nin demokratikleşmesinde öncü olması gerekiyor.

Açıklayacağım yol haritasında akıl adamlara değineceğim, aydınlara da rol düşüyor. Türkiye'deki radikal demokratlara sesleniyorum. Görev ve sorumluluk alsınlar. Çözümün öncülüğünü radikal demokratlar yapacaktır.

Misak-ı Milli şu anki Türkiye sınırları değil, Musul-Kerkük ve Suriye'deki Kürtler de dahildir. Misak-ı Milli, o dönem Meclis'in aldığı bir karardır. Misak-ı Milli derken sınırların kalkmasından, değişmesinden söz etmiyorum. Günümüz şartlarında sınırların kalkmasına gerek yok. Misak-ı Milli, Kürt-Türk birlikteliğini ifade ediyor. Kurtuluş savaşı Türkler ve Kürtlerin ortak savaşıdır. 10 Şubat 1922 tarihinde Meclis'in gizli oturumlu 18 maddelik bir kararı var. Bu karar 64 red oyuna karşılık 373 kabul oyuyla kabul edilmiş bir yasadır. Dikkat edilirse 64'e 373! Bu, Meclis arşivlerinde mevcuttur, devlet yetkilileri bunu biliyorlar. Bu kararlar Kürdistan'a başta özerklik olmak üzere birçok hak tanınmış. Yine 1921 Anayasası var. Cumhuriyetin kuruluş aşamasında hazırlanan bir anayasadır. Bunun uygulanmasını istiyoruz. Diyoruz ki, bu kararı sizin meclisiniz aldı, uygulayın.

Gül ve Erdoğan'a defalarca mektup yazdım. Yedi yıldır sabrediyorum. Çözeceğiz diyorsunuz, niye çözümüyorsunuz? Mesele demokratik bir anayasa ile çözülebilir. Anayasa yapacağız, hazırlayacağız diyorsunuz, yapmıyorsunuz. Yapsanıza demokratik anayasayı. Ba-

şörtüsünü açalım mı, kapatalım mı, askeri sivil mahkemede yargılayalım, yargılamayalım olmaz. Hepsini demokratik anayasa ile çözüldür. Bask deniliyor, İspanyollar Franco rejimini demokratik bir anayasa ile aştılar. Başbakan bu örneği alsın, okusun, öğrensin.

Çözüm gelişmezse aradan çekileceğim. Süreç farklı bir yöne de evrilebilir. Savaş olursa Kürdistan kopuşa gider. Biz ısrarla barışı savunuyoruz, barışı getirmeyenler sorumlu olur. Türkiye'deki mevcut statüyü Kürtler kabul etmez, bu statü kabul edilemez.

2 AĞUSTOS 2009

Kürt Türksüz, Türk Kürtsüz olmaz

Toplumsal bir uzlaşma veya müzakere başlayacak gibi görünüyor. Tarihi bir sorumluluğum var. Bugüne kadar bu sorumluluğu yerine getirmeye çalıştım. Elimi çekersem korkunç şeyler de olabilir. Bölgede muazzam politik kültür oluşmuş, beş-on bin silahlı kişi var dağlarda. Ölümle, çatışmaları durdurmam isteniyorsa, rol almam isteniyorsa, şartlarımızın da düzeltilmesi gerekir.

Benim dışımda nasıl çözerseniz çö-

Bölgede birikmiş muazzam politik gücün solla birleşmesi lâzım. Radikal demokratlıktan kastım DTP, yani Kürtler ve sol kesimin hepsidir. Toplumsal ilerleme ancak radikal demokratların öncülüğüyle olur. Başkası bunu yapamaz.

zün, beni bağlamaz. DTP ile mi çözmek istiyorsunuz? Engelleyen mi var? Bu şekilde çözebilecekseniz çözümler. 15 Ağustos'ta yol haritamı sunduktan sonra çekileceğim. Artık çözümün nasıl olacağına PKK kendi kararını verir, DTP kendi kararını verir, Kürt halkı kendi kararını verir. Dağdaki adam hakkında karar verecek durumda değilim. Kandil merkezi dahi karar veremez. Her grup, her kişi kendi kararını kendisi verir. Çünkü eziyeti kendisi çe-

ekiyor, kendisi ölüyor, kendisi mücadele veriyor. Kürtlerin de 40 bin şehidi var. Çok büyük mağduriyetleri var. Kürtler kendi kararlarını kendileri verirler.

Herkes sorunun çözümünü bana havale etmeye çalışıyor. İşin içinde birçok faktör var. Ben bu faktörlere hakim değilim. Kaldı ki sosyal olaylar tek kişi üzerinden yürümez. Sosyal olayların gidişatı çok yönlüdür. Ancak katkı sunabilirim. O da şartlarımı değiştirir. Kürt sorununun sadece emniyet boyutunu masaya yatırmak için, çözüme kavuşturmak için aylarca müzakere etmek lazım. Sorunun sosyal, kültürel, ekonomik boyutları için de hakeza.

Sorumluluğumu yerine getirmemi istiyorlarsa, buyursunlar tartışalım. Kim bölücü, kim değil, kim ölümlerden yana, kim ölümleri engelliyor, ortaya çıkacaktır. Şunu anlamak gerekiyor: Kürt Türksüz, Türk de Kürtsüz olmaz. Kürt olmadan Türk de biter. Bunu en büyük milliyetçiniz Ziya Gökalp söylüyor.

Ben 15 Ağustos'ta yol haritasını açıkladıktan sonra devlet de Eylül civarında tavrını ortaya koyacaktır. Ya operasyonlara devam edecek ya da buna ilişkin bir karar verecek. Çatışmasızlık hali tamamen devletin karar vereceği bir iştir. Herkesin bu süreçte sorumluluklarının bilincinde olması gerekir.

Bölgede birikmiş muazzam politik gücün solla birleşmesi lâzım. Radikal demokratlıktan kastım DTP, yani Kürtler ve sol kesimin hepsidir. Toplumsal ilerleme ancak radikal demokratların öncülüğüyle olur. Başkası bunu yapamaz. Bunu uzun süredir dile getirmemin nedeni budur. Yapılacak çalışmanın ismi çatı partisi de olabilir, bir başka isim de. Her grup yine kalır, kendisini ifade eder fakat geniş bir örgütlenmeye gidilmelidir. Bu tarihi bir şeydir. Tarihi sorumlulukla buna yaklaşmak gerekiyor. 1972'de Mahir Çayan öldürüldüğü zaman anısını devam ettireceğimi söyledim, 1972-2009, tam 37 yıldır iyi-kötü devam ettiriyorum.

© duman
dakikamda bin yıl gizli

© bajar
kürtçe seni seviyorum

© gayda istanbul
insanın buçuğu olur mu?

© garaj
kılavuzumuz yavuz

© jarvis cocker
çükü kalkmış oyuncak ayı

© florence & the machine
ciğerden kalbe

© carlos santana
hippiliğin ilkeleri

ROLL
143
AĞUSTOS-EYLÜL
EKİM
'09

lityum • cold war kids • selim demirdelen • moby
joe henry • david lynch & danger mouse • comershop

ROLL
JARVIS COCKER
DUMAN
onuncu yıl marşı

abonelik: expressroll@gmail.com

AKP tipi demokratik devrim

Tayyip Erdoğan, CHP'nin son dönemde çeşitli kanunlara ve kanun değişikliklerine itiraz etmek için tam 32 kez Anayasa Mahkemesi'ne gitmesine "Meclis'te halledemedikleri işleri hemen mahkemeye götürüyorlar" diye veryansın ediyor. Ama, hükümetin son aylarda yürürlüğe sokmaya çalıştığı kanunlara bakıldığında, AKP'nin kamu kaynaklarını, arazilerini ve finansal birikimlerini devşirmek için hafsalayı zorlayan içeriğe sahip kanun ve kanun değişiklik önerilerini artan bir hızla gündeme getirdiği görülüyor. Önerilerin içeriği, AKP'nin "demokratik eğilimleri"ni de gözler önüne seriyor...

Siyaset kuramcısı Chantal Mouffe, batı sistemlerinde tezahür eden liberal-demokrasinin sanıldığı üzere bu iki akımın, yani liberalizm ve demokrasinin uyumundan değil, bilâkis sürekli çatışma halinden kaynaklanan bir paradoks üzerine oturduğunu söylüyor. Liberal-demokrasi, müzakereci değil, münakaşacıdır. Bir tarafta her dönem terimlerin farklı içeriklerine sırtını dayayan "hukukun üstünlüğü", "insan hakları" ve "bireysel özgürlükler" gibi öncelikleri savunan liberalizm geleneği, diğer tarafta ise temel iddiası eşitlik ve halkın iktidarı olan demokrasi gelenekleri, birbirleriyle didişerek, üstelik tam bir uzlaşımın mantıken mümkün olmadığı bir zeminde liberal-demokrasi pratiğini oluşturdular.

Kimilerince post-Marksist olarak adlandırılan Mouffe, 2000 yılında kaleme aldığı "Demokratik Paradoks" kitabında (Epos, 2002) Batı liberal-demokrasisinin münakaşacı zeminini kaybetmesine neden olarak ideolojik taraflardan birinin diğerini oyun dışına itmesini gösteriyor ve ekliyor: "Şu ana kadar çekişen bu iki gücün varlığı kabul edilirken, hangi hakların müzakere edilemez ve önemli olduğuna dair özgül yorumuyla, neo-liberalizmin hegemonyası pratikte tartışmasız bir hal aldı."

Mouffe'a göre, toplumsal eşitlik taleplerini "modası geçmiş", "eski solun artıkları" ve "gerici" olarak adlandıran liberal-sol "üçüncü yol"un ve benzerlerinin oluşturduğu ideolojik iklim nedeniyle, geniş halk kitleleri popüler sağa ve ulusalcılığa kayabiliirdi.

Neoliberalizmin liberal-demokrasinin sonunu hazırlama ihtimalinden bahsederken Mouffe'un yaptığı neoliberalizm tarifi, David Harvey'inkine çok benziyor: "Neoliberalizm, her şeyden önce insanî esenliğin, bireysel girişimci özgürlüklerinin ve vasıflarının katı mülkiyet yasaları, serbest pazarlar ve serbest ticaret tarafından belirlenen kurumsal bir çerçevede terraki edeceğini iddia eden ekonomi-politik kuramdır. Devletin bu sistemdeki yeri de, bu çerçeveyi mümkün kılan altyapıyı -ıcap ettiğinde cehren- sağlamaktır." ("A Short History of Neoliberalism" / Neoliberalizmin Kısa Tarihi, Oxford, 2005)

Ancak Harvey, her kuramsal iddianın fiiliyattaki tezahürüne bakmamız gerektiğini vurgulayarak neoliberalizmin sonuçlarına mim koyuyor: "Neolibera-

lizmi, ya uluslararası kapitalizmin yenisinden örgütlenmesi için kuramsal bir tasarım gerçekleştirmeye yönelik bir ütopya, ya da iktisadî elitin iktidarını yeniden sağlaması ve sermaye birikimi için gereken şartları terkar inşa etmesi için ortaya konan siyasî bir proje olarak yorumlayabiliriz." Son otuz senede muazzam oranda artan gelir adaletsizliğine ve zengin zümrenin semirmesine bakarak ikinci seçeneğin doğru tanım olduğunu belirtiyor.

Mouffe, neoliberalizmin liberal demokrasinin kuyusunu kazdığını söylerken yıllardan 2000'di. 2007'den itibaren tüm gezegeni sarmalayan ve giderek ivme kazanan küresel kriz neoliberal hege-

CHP ve MHP'nin "mayın yasaşı"na gıda güvenliği ve küçük çiftçilerin hakları açısından değil de "ulusal güvenlik"ten bakması bir yana, AKP'nin girişimi neoliberalizmin demokrasi üzerindeki tahakkümüne nadide bir örnek.

monyanın kuramsal üstünlüğünü sarstığı gibi, Harvey'in belirttiği üzere, finansallaşmanın ve pervasız serbest pazarcılığın önü kesilmediği takdirde, dünyayı önümüzdeki beş sene içinde daha sert krizler bekliyor. Bu bağlamda ABD ve İngiltere bankalarında kısmî kamusallaştırmalara gidiliyor, kamu hizmetlerinin özelleştirilmesinde Avrupa frene basıyor, otoyol yatırımlarının yerini demir-

yolu projeleri alıyor, dünyanın dört bir yanında pervasız serbest girişim ve "piyasanın nimetleri" sorgulanıyor. Şimdi bu minvalde dönüp AKP'nin hararetili kanun önerilerine bakalım.

Tayyip Erdoğan'ın yakın zamanda sarfettiği bir cümle başlangıç noktamız olabilir: "Biz onlara balık yemesini değil, balık tutmasını öğreteceğiz." "Onlar"dan kasıt, muhalefetin -özellikle DTP'nin- Suriye sınırında mayından temizlenecek 210 bin hektarlık tarımsal arazinin dağıtılmasını önerdiği topraksız aileler ve küçük çiftçiler. "Balık tutmayı öğretmekten" kastedilen ise, arazinin tarımsal üretimle alâkası şüpheli bir şirkete 49 yıllığına devrinden sonra, yöre insanının o şirketin işçisi olması.

Tüm muhalefet partilerinin, yani Türkiye vatandaşlarının yüzde 60'ını temsil eden milletvekillerinin karşı çıktığı, hatta AKP içindeki muhalefeti susturmak için Erdoğan'ın "yorulan arkadaşlar ayrılın" tehdidini savurmak zorunda kaldığı yasa Meclis'ten geçtikten sonra, toprağın 49 seneliğine kiralanmasıyla ilgili maddesi Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edildi.

CHP ve MHP'nin meseleye liberal gıda piyasalarının küresel krizi, gıda güvenliği ve küçük çiftçilerin sürdürülebilir hakları açısından değil de, "ulusal güvenlik"ten bakması bir yana, AKP'nin girişimi, Chantal Mouffe'un neoliberalizmin demokrasi üzerindeki ve artık devri geçmekte olan tahakkümüne nadide bir örnek. Ancak mayın yasaşıyla üç aşağı beş yukarı eşzamanlı ortaya saçılan başka yasa tasarıları da Mouffe'a parmağını ısırtacak cinsten.

Seçim sonuçlarını geçersiz kılmanın kurnaz yolları

Yerel seçimler öncesinde AKP, özellikle İstanbul'da Eminönü gibi bazı ilçeleri lağvedip Çekmeköy ve Ataşehir gibi yerlerini açarak seçimlerde kendine avantaj sağlamaya çalıştı. Kadıköy'den ayrılan yeni Ataşehir ilçesinde bu hesap kıl-

AKP'nin torba kanunlarından biri olan yap-işlet-devret modeliyle otoyol inşası, devlet kaynaklarının talanına yol açacak, doldurulan Karadeniz sahillerindeki gibi bir çevre katliamına sebep olacak

payı tutmadı ve CHP yüzde 1.5 farkla, toplam oyların yüzde 41.2'sini alarak seçimin galip çıktı. Seçimin kaybedilmesinde kentsel dönüşümün pervasız uygulamalarından çekinen ve AKP'nin Ataşehir'i metropolün yeni "finans merkezi" olarak tasarlamasından işkillenen Örnek, Esatpaşa ve Mustafa Kemal Mahallesi sakinlerinin CHP'ye verdiği oylar belirleyiciydi.

AKP halkın seçimini cezalandırmakta gecikmedi. Hükümetin geçtiğimiz mayıs ayında "2985 sayılı Toplu Konut Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" adıyla Meclis gündemine getirdiği bir "torba" kanundan TOKİ'yle ilgili olanı faturayı kesiyordu. Küreselleşme, finansallaşma ve kentler üzerine "mahirâne" bir kuramsal girizgâhtan sonra, TOKİ'nin yaptığı kentsel uygulamalar taltif ediliyor ve adı geçen mahalleleri de kapsayacak şekilde "bölgedeki planlama, inşaat ve sair faaliyetlerde (...) yetkinin Toplu Konut İdaresi'ne geçirilmesi uygun görülmüştür" deniyor. Yani bir çırpıda hem seçimin galibi CHP'nin ve hem de ona oy veren halkın demokratik hakları yok sayılıyor. Ancak esas ilginç ve daha ürkünç hamle, torba yasanın bir diğer maddesiyle Anadolu sathına yayılmaya çalışılan "Ataşehir" süreci...

Bu torba yasanın 5. maddesinin mahiyetini idrak edebilmek için önce son yerel seçimlerin sonuçlarını harita üzerinde, özellikle Ege ve Akdeniz kıyı şeridinde odaklanarak gözümüzün önüne getirelim. Bilindiği üzere, 2007 genel seçimlerine kıyasla oldukça geriye düşen AKP, kıyı şeridinde Erdoğan'ın Antalya halkını nankörlükle suçlamasına da sebep olacak şekilde tek bir yerel yönetim bile kazanamıştı.

Ancak partinin seçim sonuçlarına cevabı gecikmedi. Torba kanunun 5. maddesi "turizm bölgesi kapsamındaki sahil yörelerinde küçük belediyelerin bu özellikli konulardaki işlemler için gerekli insan kaynağı ve bilgi birikimine yeterince sahip olmadıkları anlaşılmaktadır, dolayısıyla projelerin hızlı ve etkin bir şekilde yürütülmesini teminen 3194 nolu İmar Kanunu uyarınca yapılması gereken diğer işlemlerde de Turizm ve Kültür Bakanlığı'nın inisiyatif alması uygun görülmüştür" deniyor. Tercüme edelim: Seçimi kazanan belediyelerin kendi yörelerini planlama yetkisi gasp ediliyor, yetki Belek ormanlarının golf sahasına ve otellere peşkeş çekilmesine "ne var yani, aynı sayıda ağaç diktik" mealinde karşılık veren Ertuğrul Günay'ın bakanlığına devrediliyor; İspanya'da battığı tescilli ikinci konut modelinin hayata geçirilmesi için TOKİ vasıtasıyla ve kamu kaynaklarını heba ederek yandaş inşaat şirketlerine beton siteler ihale ediliyor. Torba kanun ise Meclis komisyonunda CHP'lilerin itirazlarına neden olunca, şimdilik bir köşede duruyor. Ancak yakında çıkması kuvvetle muhtemel olduğu için, anlaşılan Anayasa Mahkemesi'ni fazladan mesai bekliyor.

O yasayla olmazsa buradan yakın

AKP'nin "hukuk devleti" kartını ve "yasama yetkisini" ülke kaynaklarını hızla kendine devşirmek için yaptığı hamlelerin bir başka örneğine de, halk arasında "zeytin yasağı" olarak bilinen ve uzun ismi "Zeytinciliğin Islahı ve Yabancılarının Aşılattırılması Yasası'nda Değişiklik Yapan Yasa Teklifi" olan ve 3 Temmuz'da Meclis gündemine getirilen kanun teklifinde rastlıyoruz.

Bu teklifle, zeytin yasasındaki "alt yapı ve sosyal tesisler dahil toplam ya-

Seçimi kazanan belediyelerin planlama yetkisi gasp ediliyor, yetki Belek ormanlarının golf sahasına ve otellere peşkeş çekilmesine "ne var yani, aynı sayıda ağaç diktik" mealinde karşılık veren Ertuğrul Günay'ın bakanlığına devrediliyor.

pılaşma, zeytinlik alanının yüzde 10'unu geçemez" ibaresi geçersiz kıldığı gibi, zeytinlik alanlarda elektrik üretim tesislerinin yapılıp işletilmesinin de önü açılıyor. Yine bir ölçüde tercüme etmek gerekirse, örneğin Karaburun'da parti yandaşlarına "zeytin fidanlığı oluşturmak" amacıyla verilen değerli arazilerin altındaki mermer yataklarını, yine Uşak, Manisa, İç Ege'nin binlerce yıllık zeytinliklerinin altında yattığı iddia edilen altın madenlerini, Kaz Dağları'nın eteklerinde Ege'ye nazır manzaralı zeytinlik alanlara konurulan butik otelleri gözümüzün önüne getirelim ve yasanın kapsamını idrak edelim.

AKP'nin Meclis gündemine hızla boca ettiği yasa tasarıları tekil vakalar değil, stratejik bir örüntü olarak karşımıza çıkıyor ve bu yasalar, partiye çoktan seçmeli bir mülkiyet devri imkânı sunmak için ortaya atılıyor. Buna belki de en önemli örneği, Zeytin Kanunu'yla ilgili değişikliğin, AKP'nin 2006'da çıkardığı 5491 sayılı Çevre Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un bazı maddelerinin bu temmuz başında Anayasa Mahkemesi tarafından iptaline denk gelmesindeki hikmette aramak lazım. Ege Çevre Platformu'ndan Avukat Arif Ali Çangı'nın "sürdürülebilir çevre" ile "sürdürülebilir kalkınma" arasında muğlak bir bağ yaratan maddelerin Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmemesinin de büyük sorunlar yaratacağına işaret etti-

ğini hatırla tutarak, iptal edilen bir maddeye göz atalım. Kanunun iptal edilen 10. maddesinin üçüncü fıkrası, "Petrol, jeotermal kaynaklar ve maden arama faaliyetleri, Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) kapsamı dışındadır" diye buyuruyordu. Yani zaten gerektiğinde birliki değişikliklerine de giderek açılacak madenlerin doğaya yapacağı tahribatın hasıraltı edildiği Bergama örneğinde olduğu gibi, ÇED olumsuz çıkarsa da uygulanmasından imtina edilen durum bile hazmedilemiyor, isteyen in istediği yerde altın madeni açması muhtemelen ediliyor. Fakat CHP'nin Anayasa Mahkemesi'ne başvurusu üzerine bu talanın önü bir kez daha tıkandı.

Ülke sathında otoyol seferbirliği

Bir başka "kanun hakkında kanun değişikliği" de, tam ismiyle "Bazı Yatırım ve Hizmetlerin Yap-İşlet-Devret Modeli Çerçevesinde Yapıtırılması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı" olarak 8 Mayıs 2008 tarihinde kabul edildi.

Yap-İşlet-Devret kanununda yapılan değişikliğin sebep-i hikmetini, geliştirdikleri yeni modeli geçtiğimiz haziran ayında müjdeleyen Ulaştırma Bakanı Binali Yıldırım'dan öğrenme imkânı bulduk. Bu modeli icap ettiren neden ise, ülke sathında uygulanması düşünülen otoyol projeleri için toplam 34 milyar lira gerekmesiydi. Ancak bu yollar, bütçenin mevcut olmaması nedeniyle, devletin ilk altı ay-bir yılı ödemesiz, sonrasında da taksitle özel şirketlere aktaracağı kaynakla yapılacak ve böylece Yap-İşlet-Devret modeline yeni bir açılım getirilecekti.

Açılışın devamını bir tür ebced hesabı edasıyla anlatan bakan, Yap-İşlet-Devret yollarıyla özelleştirilecek otoyollardan yeterli geçiş sağlanmazsa devletin "üstünü" tamamlayacağını söylüyor, "trafik az olursa geçiş ücreti farkını biz ödeyeceğiz, trafik fazla olursa parayı kıracağız" diyordu. Böylece ilk altı aylık açığı 23.2 milyar lirayı bulan Türkiye bütçesinin kriz gölgesinde demiryolu yatırımlarını artırma kararı alan AB uygulamalarına aldırmadan 35 milyar dolarlık bir ek külfetle taçlandırılmasının yol haritası çiziliyordu. Maksat serbest girişimciyi ayakta tutmak olunca, her yol mübah gözüküyor.

İnsanın aklına, ister istemez, AKP yönetiminin torba yasa sürecine niye birden hız kazandırdığı, hatta "mayın kanununu" geçirmekte inat ettiği için Meclis'in tatile girmesini ertelediği ve araya sürüsüne bereket mülkiyetle ilgili kanun tasarısı sıkıştırdığı sorusu geliyor. Dünyada değişen rüzgârların memleket semalarında esmeye başlaması nedenlerden biri mi, bilinmez. Ancak görünen o ki, AKP'nin temsil ettiği pervasız girişimcilik atılımı gerçekleştirilirse, Türkiye'li herkesin ortak varlıkları büyük zarar göreceği gibi, AKP tipi demokrasinin somut sonuçlarıyla da başbaşa kalacağız.

Ulus Atayurt

Piyasa hücumda, tıp defansta

Tam Gün Yasası vesilesiyle, doktorların hastanedeki görevlerinin yanısıra muayenehane işletip işletemeyeceğini tartışıyoruz. Ama sanki kamusal bir tıp anlayışı eski hükmünü sürdürecekmış gibi düşünüyoruz. Sağlık alanının özel sektöre devredildiği, az sayıda kamu ve üniversite hastanesinin de işletme mantığına teslim olduğu bir düzende doktorların tam gün çalışması ne demek, tıp etiği, Hipokrat yemini nerede kalıyor, Türk Tabipleri Birliği Merkez Konseyi üyesi Ali Çerkezoğlu'ndan dinliyoruz...

Tam Gün Yasası, yüzeyde, solun yıllarca savunduğu prensipleri akla getiriyor, ama yasanın altını biraz kazıyınca ne doktorların ne vatandaşın hayrına bir görüntü çıkıyor. Tam Gün Yasası tam olarak ne getiriyor?

Ali Çerkezoğlu: Yasa tasarısı toplam 15 sayfadan oluşuyor, ama "tam gün" lafı bir satırda geçiyor. Yasa tam olarak tam gün çalışmayla ilgili değil. "Hekimler artık ikinci bir iş yapamaz, bu daha önce onlara verilmiş bir muafiyet, bir ayrıcalıktı" diyor. Biz "hekim işgücü piyasasını düzenleme yasası" diyoruz buna. Sağlıkta piyasalaştırmaya dönük hızlı adımların atıldığı, özel hastane sayısının beş yılda üç katına çıktığı, kamu hastanelerinde yarışmacı, prim esaslı performans sisteminin yerleştirildiği bir ortamda hekim işgücünün denetimi gerekiyor tabii. Sağlık hizmetindeki işgücü, nitelikli, ikamesi mümkün olmayan emektir. Piyasalaşmış sağlık sistemi kendi hekim tipolojisini de yaratıyor, hekimin yorumuna, inisiyatifine gerek duymayan bir anlayış bu. Hekim, sağlık piyasasına hizmet sunan bir eleman olarak düşünülüyor; patronla, devlet işletmesi ya da sermayedarla çalışan ilişkisi olan bir eleman. Özel bir hastane bir iç tamim yayınlamış; imzalı, mühürlü belgesi elimizde var. "Görüyoruz ki az tetkik istiyorsunuz; bu, size dönecek olan parayı azaltacak" diyor. Sizden istenen, hekimlik yapmanız değil. Daha çok çalışmanızı, daha fazla zaman ayırmanızı istese anlaşılabilir, ama "daha çok tetkik isteyeceksin, daha çok tıbbi girişim yapacaksın, ameliyat konusunda kararsız kaldığında ameliyata meyledeceksin" diyor.

Tıp etiğine de, genel etiğe de uymayan, hastayı sömürmeye dönük bir girişim bu...

Piyasa etiği bu ama. Kamuoyunda muayenehaneleri kapatma / kapatmama ikilemi yaratılarak tartışılan, AKP'nin ve sağlık bakanının da böyle tartışmaya çalıştığı Tam Gün tasarısını biz gerçek anlamıyla tartışmaya çalışıyoruz. Bu tasarıya göre, inisiyatif piyasada olacak. Piyasa iki yönlü işliyor halihazırda: Bir, klasik piyasa; sermayedar para yatırmış, özel hastane kurmuş. Bir de kamu iktisadî teşekkülleri gibi, döner sermayeler üzerinden işliyor. Bütün kamu sağlık kurumları, üniversiteler dahil, işletme haline gelmiş durumda. Dört-beş yıl önce, hükümetin Kamu Hastane İşletmele-ri adında bir tasarısı vardı, işletme lafının yaratacağı toplumsal tepkiden çeki-

Ali Çerkezoğlu

nerek Kamu Hastane Birlikleri Yasası diye içeriğini değiştirmeden adını değiştirdiler. Sonbaharda yasalaştırılacak bu. 15 yıldır, döner sermaye uygulamalarıyla hastaneler zaten işletme haline dönüştürülüyordu. Hastane hizmetini sunuyor, SSK'dan, Bağkur'dan aldığı parayla giderlerini karşılıyor, hekimlere ve diğer sağlık çalışanlarına da performans adı altında prim vererek onları motive ediyor.

"Tam gün"ü eskiden "sistem para ilişkisinin dışına çıkarılmalı" diyerek savunuyorduk. Fakat şimdiki durum para ilişkisini aşıyor, bu bir piyasa ilişkisi. Tartışmayı muayenehane çerçevesinden hızla çıkarmak gerekiyor.

Düşük temel ücretlerle çalışan hekimlere performans adı altında verilen ödüllendirmelerle hekimlerin gelirlerinin iki-üç katına çıkması, AKP ve onun temsil ettiği neoliberal anlayışa avantaj sağlıyor. Ama özü itibarıyla, tam gün tartışması 110 bin hekimden muayenehanesi olan 1500 hekimin muayenehanesini kapatıp kapatmaması meselesi değil.

Muayenehanesi olan hekim sayısı bu kadar az mı?

Evet, yüzde bir kadar. Türk Tabipler Birliği, sağlığı kamusal bir hizmet olarak düşünüp hekimlere tanınan bu ayrıcalığı kırk yıldır reddediyordu. Fakat TTB'nin

bu tavrı, sağlık hizmetinin kamusal bir biçimde sunulduğu, ücretsiz, ulaşılabilir, kâr-zarar hesabının yapılmadığı, devletin sağlık harcamalarını genel bütçeden finanse ettiği, hekimin muayenehane açmak ya da ikinci bir iş yapmak zorunda bırakılmadığı bir ücret aldığı koşullar için geçerliydi. Son yirmi yılda sağlığa ayrılan bütçe azaltıldı, sağlık sistemi çok kötü organize edilerek çökertildi.

Diğer KİT'lerde de başvurulmuş tipik bir özelleştirme formülü değil mi bu?

Evet, aynı. Sağlıkta da KİT'lerdeki gibi zarar ettirmeye gidiliyor; daha önemlisi, uzun kuyruklar, ameliyat günü alamama, altyapı sorunları gibi nedenlerle toplumda haklı olarak tepki oluşturuluyor. Hastaneler bu haliyle düzeltilemez diye yansıtıldı topluma. Halbuki başka bir bakışla, birazcık para ayrılarak düzeltilebilirdi sorunlar. Türkiye'de açılan son SSK hastanesi 1982 tarihli Kartal Hastanesi. Otuz yıl olmuş. Otuz yılda nüfus beş kat artmış, bir hastane açılmış. Devletin ya da SSK'nın parası mı yoktu da bir hastane açılmadı? Sonuç itibarıyla, AKP'yle hız kazanan Sağlıkta Dönüşüm Programı, Dünya Bankası-IMF patentli, bizden 10-15 yıl önce Doğu Avrupa'da denenmiş neoliberal sağlık sistemi, çökertilmiş kamu sisteminin üstüne geldiğinden, biraz da dış kredi desteğiyle, sistemin ruhunu değiştirme ve hukuksal altyapı oluşturma döneminde müthiş pozitif bir algı yaratıyor. İlk ihtiyaç, piyasanın genişletilmesidir. Tüketicinin artması için alışkanlıkların değişmesi lâzım. Devletin birden çekilmesiyle olmuyor özelleştirme. Sağlıkta da zararı bile göze alarak piyasayı büyötmek için talebi kıskırtmak lâzım. Sağlık harcamaları 20 milyar dolardan 60 milyar dolara çıktı. Ne anlama geliyor bu rakamlar? Üç kat daha çok muayene, üç kat daha çok tetkik, üç kat daha çok ameliyat... Bunu kamusal bir bakış açısıyla, kademe ve yaygın olarak, köyden şehre sağlık erişimini attırarak yapıyor olsanız, tamam. Ama yapılan, tüketim kanallarını sonuna kadar açmak. Hastaneye gitme, ilaç alma kültürünü değiştiriyorsunuz, harcamalar belli bir noktaya gelince de kısıtlamalara geçiyorsunuz. 50-60 milyar dolarlık sağlık harcamasının 30-40 milyarı sosyal güvenlik kurumundan, geri kalan 20 milyar doları hastanın cebinden karşılanacak, sistem bunu getiriyor. Sosyal güvenlik kurumu karnesiyle istediğiniz özel hastaneye gidebilirsiniz. Devlet ve sigorta hastanelerine gittiğinizde, kuyruklarda beklerdiniz, hastanenin altyapı sorunlarıyla karşılaşırıdınız, ki bunların düzeltilmesi elzemdi. Bu durumdan da kırk yıllık sağcı iktidarlar sorumluydu. MHP kadrolarından oluşan sağlık bürokrasisi vardı '70'lerden beri. Hükümet değişikliklerine rağmen, bu ana kadro değişmedi AKP dönemine kadar. Rüşvetçi MHP kadroları, yerlerini piyasacı, tüccar zihniyetli AKP kadrolarına devrettiler. SSK karnesiyle kuyruksa beklerdiniz, sıkıntıları yaşırdınız, ama hastane sizindi. Bugün, özel hastanelere gidebilirsiniz, ama

sadece karneyle o hastaneden çıkma şansınız sıfırdır. İkincisi, muhatap olduğunuz hastaneye “bana bakmak zorundasın” deme şansınız yoktur. Çünkü burada, yatırdığı paradan kâr etmek üzere işletme kurmuş bir sermayedar var. Ya da ne derse desin, “karnem var benim, bana bakmak zorundasın” lafını hiçbir özel hastanede söyleme şansınız yok. Sağlık hak olmaktan çıkarılıyor. Sağlığın alınıp satılan bir mal olduğu ve müşteri olma duygusu topluma yerleşiyor.

Doktorlar nasıl karşılıyor bu süreci?

Genişleyen piyasa, doktorlarda pozitif bir algı yaratıyor. Devlet hastanelerindeki performans ödemeleri, devletten istifa ettiğinde özel hastanelerde iş bulma olanakları olumlu karşılanıyor. Ama kaçınılmaz bir sonu var bu gidişin. Bala- yı dönemi bittiğinde gerçeklerle yüz yüze kalacağız. Genişletilmiş piyasanın kâr marjının yükseltilmesinin iki yolu var. Birincisi, giderlerin azaltılması. Başta hekimler olmak üzere, sağlık çalışanlarının ücretleri kaçınılmaz olarak azaltılacak, çalışma saatleri artırılabilecek. Sermayeye kâr aktırılmasının diğer yolu, hizmeti alacak olanların katkı payı gibi isimlerle ücret ödemesi ve bunların oranının da giderek artmasıdır. Hükümetin henüz uygulamaya geçmediği, ama uygulama yetkisini çıkarttığı bir karar var: Herhangi bir sağlık kuruluşuna başvurduğunuz anda, daha hiçbir işlem yaptırmadan 20 TL katkı payı ödemeniz zorunlu kılınıyor. Devlet sağlık alanından bütünüyle çekilmeyi planlıyor; bu arada büyük sermayenin bu alana yatırım yapabilmesi için de bir takım pürüzleri temizliyor. Tam Gün tartışmasını, çok sınırlı sayıdaki çok kazanan bir hekim grubunun muayenehanelerinin kapatılıp kapatılmaması çerçevesinden hızla çıkarmak gerekiyor. Hekim emeğinin bütünüyle piyasaya teslim edilmesine karşı, kamu perspektifli, toplumcu

bakış açısıyla direnme noktası oluşturup oluşturamayacağımızı tartışıyoruz biz. TTB olarak iyi eğitim almış, eğitimi için uzun emek harcamış bir meslek grubuna asgari bir gelirin verilmesi talebiyle hükümeti toplu sözleşme masasına çağıracağız. İşgücümüzü sınırlamaya çalışan, piyasa düzenindeki bu yasaya karşı, hekimlerin bütün güçlerini birleştireceği toplu sözleşme masasına çağıracağız hükümeti. AKP hükümetine karşı söylenmesi gereken, “muayenehanemizi açmak istiyoruz” değil, “piyasalaşmış, performans çarkına alet edilmiş hekimlik yapmak istemiyoruz” olmalı.

Sonuçta, bu yasa doktorları da yoksullaştıracak, mesleklerinden yabancılaştıracak nitelikte değil mi?

Çok net olarak doktorlar proleterleşecek. Şu an görece daha iyi ücret ve çalışma koşullarına sahip ve örgütsüz olmasına rağmen, hâlâ pazarlık gücü var, fakat bu

Daha çok hasta, daha çok hastalık, daha çok tıbbî uygulama. Bu, ortalığa mikrop yaymalarını gerektirmez, talebi kışkırtmanın birçok yolu var. “Altı ayda bir check-up yaptırmak şart” gibi bir algı yaratabilirsiniz mesela.

çok geçici. Bu nedenle, kontenjanlar hızla iki katına çıkarılıyor. Hekimlerin hızla yoksullaşmaları bu süreçte kaçınılmaz. Bu noktada, “muayenehaneler açık kalsın mı, kalsın mı” gibi saçma bir soruyu topluma sormanın mânâsı yok. Soracağımız soru şu: İşletme ve performans mantığıyla çalıştırılacak bir tüccar doktor mu istiyorsunuz, yoksa emeğinin karşılığı asgari düzeyde garanti edilmiş, kamu eksenli bir toplumcu anlayışla motive edilmiş bir doktor mu?

Sağlıkta Dönüşüm Programıyla oluşturulmak istenen doktor tipolojisini nasıl tarif edersiniz?

Bu, işletmeci doktor tipolojisi. ‘80’li yıllardan beri hekimlerdeki toplumsal hiz-

met duygusu erozyona uğradı. Buna bir anda geri dönülemez, ama yeni düzene de teslim olmamak gerekir. Sağlık hizmetinde bu ülkede hep bir para ilişkisi vardı, ama bir piyasa ilişkisi yoktu. “Tam gün”ü eskiden bu nedenle savunuyorduk, “sistem para ilişkisinin dışına çıkarılmalı, muayenehaneler olmamalı” diyorduk. Fakat şimdiki durum para ilişkisini aşıyor, bu bir piyasa ilişkisi. İşletmeci doktor tipinin oluşturulması ta öğrencilikten başlıyor, uzmanlık sınavı için daha üçüncü sınıftan itibaren dershanelere giden binlerce tıp öğrencisi var. Tercihlerini “hangi hastane daha çok performans ödemesi veriyor” diye yapan bir öğrenci kuşağı yetişiyor. Böyle yetişen öğrenci işe başladığı andan itibaren yanındaki arkadaşıyla “kim daha çok hasta bakacak, ameliyat yapacak” diye bir yarışa giriyor. Özel hastanede de “patronum benden ne ister, ücretimi alabilmem için bu hastaneyi nasıl kâra geçiririm” diye düşünüyor. Bu, iyi niyetten, iyilikten, kötülükten bağımsız bir davranış biçimi haline geliyor. Bu sistem, tek tek hastalara zarar vereceği gibi, toplumun bütününde de tahribat yaratacak; neoliberalizmin esas olan güvensizliği yaratacak. Çalışanlar kendini güvensiz, güvencesiz hissedecek. Hizmeti alanlar hekimin kararlarına, tetkiklere güvenmeyecek. Bu, piyasa için olumlu bir hal yaratabilir: Bir doktorla sorununu çözecek olan hasta beş doktora gider, piyasayı genişletir. Fakat bunun yaratacağı toplumsal tahribat, insanı “beni Türk hekimlerine emanet etmeyiniz” diye dağa taş yazdıracak hale getirir. Ya da, şöyle diyelim: “Beni piyasalaşmış bir sistemde çalışmak zorunda bırakılan Türkiyeli hekimlere emanet etmeyiniz!”

Bu sistem, etiği ve meslekî dayanışmayı ortadan kaldırıyor, ki sağlık hizmetinin en önemli bileşenleri bunlar. Tıp bir ekip hizmetidir, dayanışma elzemdir, hekim, hemşire, ebe, sağlık memuru birbirine güven duymalıdır. Oysa bu sistemde danışmak, fikir alışverişi yapmak yok, yarış var. Ayrıca, koruyucu sağlık anlayışını ortadan kaldıran bir sistem bu: Daha çok hasta, daha çok hastalık, daha çok tıbbî uygulama. Bu, ortalığa mikrop yaymalarını gerektirmez, talebi kışkırtmanın birçok yolu var. “Altı ayda bir check-up yaptırmak şart” gibi bir algı yaratabilirsiniz mesela; “kansere olabilirsiniz”, “kalp krizi geçirebilirsiniz” korkusuyla üç ayda bir herkese ekografi çektirecek bir his yaratabilirsiniz. Piyasa da kâr için bunların hepsini yapar. Reklam da yapar, haber de yaptırır. Bu işin hiç şakaya gelir tarafı yok. Dolayısıyla, Tam Gün diye sunulan yasanın, Genel Sağlık Sigortası yasasıyla, Sosyal Güvenlik Kurumuyla, aile hekimliği uygulamasıyla ve şu an Meclis’te olan Kamu Hastaneleri Birlikleri yasa tasarısıyla birlikte ele alınması gerekiyor.

Toplumun sağlıkta yaşananlar konusunda yeterince bilgilendirildiğini söylememiz çok zor...

Özel hastanelere gidebiliyor, daha çok ilaç yazdırabiliyor olmak yanıltıcı bir al-

gı yaratıyor. Bununla mücadele etmekte yetersiz kalıyoruz. Biraz da hayatın kendisi gösterecek neyin ne olduğunu. Basit sağlık hizmetleriyle ilgili şimdilik böyle bir algı var, ama başına ciddi bir iş gelen herkes bu sağlık sistemine müthiş bir öfke duyuyor. Bir trafik kazası, bir yoğun bakım ihtiyacı gibi durumlarda bu sistem sizi çokertecek, evinizi sattırarak düzeyde yük getiriyor. Poliklinik hizmetlerinde bunu hissetmek zor, ama küçük bir eşik atladığınızda kapitalizmle burun buruna geliyorsunuz. Önümüzdeki dönemde yoksullaşmanın en önemli kalemlerinden biri sağlık olacak, pek çok kişinin bütün birikiminin bir anda uçup gittiğini göreceğiz.

Genel sağlık sigortasının herkesi kapsayacağı söyleniyordu...

Yasa, bunu kurumun belirleyeceğini söylüyor. Şu an kapsamı geniş tutuyorlar, ama iki ayda bir çıkaracakları yönetmeliklerle "sigorta şunu şunu kapsamaz, şu ilacın artık şu kadarını öderim" diyebilirler. Bunun toplumsal bir tepkiye yol açması çok zor oluyor. Neoliberalizmin özü de burada: Bencilleşmiş, bireyselleşmiş bir toplumda bir yandan "sana bir piyango çıkar, zengin olabilirsin" hissi var, bir yandan da her konuda herkese negatif piyangolar çıkıyor. Başına büyük bir iş gelen yalnız kalıyor, tek başına isyan ediyor. Tam Gün Yasası'nda bir de sigorta meselesi var, hekimlerin kendilerini sigortalamasını yasaya koymuşlar. Mevcut sistemde, herhangi bir tıbbi hatadan dolayı mağduriyet oluşursa, mahkeme yoluyla bunların tazminatı ödeniyor. Bu meşakkatli bir iş tabii, halbuki çağdaş bir düzende hastaların mağduriyetinin çok hızlı tazmin edilmesi gerekir. Biz yıllardır bunun için bir kamusal fon oluşturulmasını savunuyoruz. Şimdiyse, anlaşılan, hükümet bugüne kadarkinden çok daha fazla bir

hata yüzdesi bekliyor –ki performansa dayalı sistemde bu kaçınılmaz– ve hekimlere, kamu hastanesinde bile çalışıyor olsalar, özel sigorta yaptırma zorunluluğu getiriyor. Sigorta ücretinin yarısını doktorun kendisi, yarısını da gene kendisi, ama bu sefer döner sermaye pa-

Sağlık hak olmaktan çıkarılıyor. Poliklinik hizmetlerinde bunu hissetmek zor, ama küçük bir eşik atladığınızda kapitalizmle burun buruna geliyorsunuz. Önümüzdeki dönemde yoksullaşmanın en önemli kalemlerinden biri sağlık olacak.

yından verecek. Altyapısına, malzemesine, kiminle ne kadar çalışacağına karar vermediği bir düzende, bir hata olursa bunu hekimin kendi sigortası ödeyecek. Bu sistem ABD'de hekimlerin gelirlerini ciddi düzeyde düşürmüştür, çünkü başınıza bir şey geldiğinde sigorta priminiz ikiye, üçe katlanıyor. Bu, defansif bir tıbbı yol açıyor. Özellikle kritik branşlardaki hekimler sorumluluk almıyor, herkes birbirine sevk ediyor; bu sefer de muhabatı belirsiz zayıflar oluyor.

Bu sistemin öncelikle koruyucu sağlık hizmetini ortadan kaldırdığını söyletiniz. Türkiye'de ilk basamak sağlık hizmeti sağlık ocaklarıyla yürütülüyordu, ama onlar da son derece yetersizdi. Bunun yerini aile hekimliği mi alacak?

Yapılması gereken ve en kolay yapılabilir şey, beş bin kişilik yerlere sağlık ocağı açmak ve halkla sağlık ocağını kaynaştırmak; hekim, hemşireyi ücretle, çalışma koşullarıyla, eğitimle motive etmek. 1960'larda, Nusret Fişek zamanında bu doğrultuda pilot uygulamalar var. Daha sonra, Demirel hükümetleri başta olmak üzere, hiçbir hükümet bunu geliştirmiyor. Sağlıkta dönüşüm programının kurgusu şöyle: Finansmanı bir yere topluyor, sonra sistemi kamu üzerinden piyasaya açıyor. "Devlet he-

men çekiliyor" deseler, hiçbir özel hastane açılmaz. Hastanelerin bütünüyle özelleşeceği çok açık. Başta arazileri satacaklar ya da bir kısmını kamu işletmesi gibi tutacaklar. Eskiden genel sağlık sigortasına üye olmak gönüllüydü, artık öyle değil, olmamanın hapis cezası var. "Bir kere o primi alacağım" diyor, bu ciddi bir finans demek, "sonra da temel bir hizmet vereceğim". O primlerle verilecek hizmet de sadece aile hekimliği hizmeti. Ve bir sevk zinciri başlayacak. Aile hekimleri mümkün olduğunca çok hastayı kendine bağlayarak para kazanacak ve yurttaşlara "aile hekiminden geçmeden bir yere gidemezsin" denecek. Bu sistemin Kanada versiyonu bile perişan. Orta halli bir insan dört bin kişinin bağlı olduğu aile hekimine gitmiyor zaten, direkt hastaneye gidiyor ve ücretin yüzde 50'sini cebinden ödüyor. Şu an aile hekimliği bu anlamda tam işlemiyor, hâlâ kamusal bir anlayış hüküm sürüyor, ama herkes biliyor ki bu böyle olmayacak. Aile hekimliği, büyük para akışının sosyal güvenlik kurumu üzerinden değil de, vatandaşın cebinden gitmesinin kanalını oluşturuyor. Sağlık ocağı kamusal bir kurumdur, aile hekimiyse bir işletmeci. Aile hekimliklerinin Acıbadem, Medical Park gibi özel hastanelerin şubeleri olarak açılma ihtimali de var. Özü itibarıyla, aile hekimliği birinci basamak sağlık hizmeti olarak gerekli bir şey. Küba'da bunun adı aile hekimliği, İngiltere'de genel pratisyenlik. Küba'da bu tamamen kamusal bir hizmet; hekim sevk etse de, etmese de para ödemi-yorsun. Kamusal olması için illâ sosyalist olması da gerekmez, İngiltere'de de bu yaklaşım var. Ama bu sevk zincirini piyasa ortamında oluşturduğunda, aile hekimliği piyasaya müşteri kazandıran bir araç oluyor.

Söyleşi: Gülede Erensoy - Merve Erol

Derin Devlet Tasviye Olmuyor, Konsept Değiştiriyor!

Mesele, Ağustos 2009, Sayı 32

- Yazının Silaha Dönüşmesi Bana Heyecan Veriyor (Arundhati Roy)
- "Yarık ve Hiçlik" Türkiye'de: Bir Eylem ve Felsefe Adımı Olarak Sartre (Evrim A. Duran)
- 'Edebiyat'ın 'Edebiyatçı Dilleri' Diye Çevirebilmek: 'Soluk Masici' Poe Çevirileri (Levent Cankır)
- Amerika Çeşitliliği Karşı (Walter Benn Michaels)
- Kitleli İşsizlik Çağında Çalışma ve İnsan Doğası (M. Görkem Doğan)
- 'Akademinin Düşmanları' Kim? (Murat Gülsöy)
- Doğu Alman Arşivleri'nden: TKP, TİP ve TBKP'ye Dair İki Belge (Emrah Cilasun)
- Türk Edebiyatının Üç Kolsuz Kahramanı: Yecdi, Ahmet, Salih (Müslüm Yücel)
- Elif Şafak'ın "Aşk", Ya Da Yeni İdealizm... (Şehret Baltacı)
- Siyaset ve Edebiyat, Gerçek ve Kurgu, Hayat ve Sanat (Nazan Makasçıyan)
- Uygur Meselesinin İzli (Emre Gürbüz)
- Ayşegül Devecioğlu: 12 Eylülün Muş Diline Öykünen Yazarı (Hazel Halevut)
- Ötekileştirilmiş Annelik ve Üvey Anneler Üzerine (Evinen Balta Parker)
- Kadınlar Senin İçin Ölsün: "Amida, Ejler Sana Gelemezsem" (Aşk Dadaş)

İşçinin genç olarak portresi

Aralarında Birleşik Metal-İş, Genç-Sen, Petrol-İş, TGS Genel-İş, Hava-İş, TAREM, Rosa Luxemburg Vakfı'nın da olduğu 16 kuruluş tarafından organize edilen Dünya Genç İşçi Buluşması'nın ikincisi 27 Haziran - 5 Temmuz tarihlerinde İzmir Seferihisar'da gerçekleştirildi. Buluşmada en çok tartışılan konu, Toplumsal Araştırmalar ve Eğitim Merkezi (TAREM) tarafından gerçekleştirilen "Türkiye'de Genç İşçi Profili" araştırmasının sonuçları oldu. Yeni kuşak işçilerin toplumsal, siyasal ve kişisel eğilimlerini, sendika ve siyasî partilere yaklaşımını ortaya koyan araştırmanın koordinatörü Yunus Erduran ve TAREM genel koordinatörü Gökhan Bıçıcı, genç işçi buluşması ve genç işçi araştırmasının sebep ve sonuçlarını anlattı...

"Türkiye'de Genç İşçi Profili" araştırmasını küresel krizin etkilerinin yoğun olarak hissedildiği bir dönemde yaptınız. Sizi böyle bir araştırma yapmaya sevkeden ne oldu?

Yunus Erduran: Genç İşçi Profili araştırmasıyla, kriz sürecinde gençlerin tutum ve beklentilerinin nasıl şekillendiğini ortaya koymaya çalıştık. Araştırma, 13 ilde, yüzde 75'i sendikasız, yüzde 25'i sendikalı 1108 işçiyle yapılan ankete dayanıyor. İki soruyla başlayalım: İşçi ne, genç kim? Özellikle akademik alanda, işçi sınıfının tanım değiştirdiğine dair tartışmalar yürütülüyor. Gençlikle ilgili de benzer bir tartışma var. Toplumsal Araştırmalar ve Eğitim Merkezi'nin

(TAREM) akademisyenlerden oluşan danışma kuruluyla bu konuyu ayrıntılarıyla tartışıyoruz, ama ampirik çalışmalar yaparken ister istemez belli kategoriler oluşturmak durumundayız. Geçen sene Gönen'deki ilk Genç İşçi Buluşması'nda, genç ve işçi kavramlarını çok tartıştığımız için bu yılki faaliyetleri genç iş-

Araştırmada gördüğümüz şey, işçi olmanın ayrıştırıcı karakteristiklerinin net olarak tanımlanamadığı. Yani bir sınıf bilinci söz konusu değil. İşçi sınıfının kendi tanımını kaybetmesiyle karşı karşıyayız.

çi araştırmasının sonuçlarını açıklayarak başlattık.

Araştırmayı nasıl bir yöntemle gerçekleştirdiniz?

Erduran: Bugüne kadar bu alanda yapılan araştırmaların hemen hepsi çok küçük ölçekliydi. Sınıfı anlamaya çalışan akademisyenler genel bir sınıf fotoğrafı çekmeye yanaşmıyorlar, çünkü bu çok büyük ve kapsamlı bir araştırma gerektiriyor. O yüzden belli illerde, belli fabrikalarda araştırmalar yapılıyor. Sendikaların ise kendi tabanlarını anlamaya dayalı, sınırlı araştırmaları var. Biz sektöre ve işkoluna bağlı kalmadan biraz daha yukarıdan fotoğraf çekmeye çalışıyoruz. Akademisyenlerin ve sendikaların bu verilerden yararlanmasını istiyoruz. TAREM'in kuruluş amacı da bu zaten.

Araştırmanın ortaya koyduğu sonuçlardan sizce en dikkat çekici olanlar neler?

Erduran: En önemli sonuç, genç işçilerin işçi olmayan gençlerden çok farklı bir dünya algısına sahip olmadığı. Genç işçilerin toplumun diğer kesimlerinin algı kalıpları dışına çıkmadığını da gördük. Elbette genç işçiyi diğer gençlerden ayıran faktörler var, ama genel olarak bir gencin işçi olup olmaması dünyaya bakışını değiştirmiyor.

Araştırmanız genç işçilerin en güvendikleri kurumun TSK olduğunu gösteriyor. Daha sonra sırayla cumhurbaşkanlığı, yargı, polis, TBMM, üniversite, STK'lar, siyasî partiler ve en son sendikalar geliyor. Bu durumu nasıl yorumluyorsunuz?

Erduran: Bu, genç işçilerin toplumun diğer kesimlerinden farklı bir rota çizmediğini gösteriyor. Ama bu, gençlikten umut kesme gereksesi olmamalı. Tam tersine, sendikaların bu portreyi iyi anlaması ve buna göre hareket etmesi lâzım. Gençlerin en az güvendiği kurumlar sendika ve medya olduğuna göre, alternatif medyanın ve sendikaların oturup bu konuda düşünmesi gerekir.

Sendikalar bu konuda sizce ne yapmalı?

İşçi sınıfının homojen bir yapı olduğu anlayışından vazgeçilmesi gerekiyor. Sendikalar şunu anlamalı: Türkiye toplumunun algı kalıpları neyse, işçi sınıfının algı kalıpları da o. Ayrıca, sendikalarda gençler ve kadınlar, yönetim kademelerinde yeteri kadar temsil edilmiyor. Sendikalar demokratik temsiliyetin önünü açarsa, örgütlü genç işçiler yaşlıları işçilerle daha rahat diyalog kurup onları yönlendirebilirler. Araştırmanın sonuçlarının da gösterdiği gibi, sendikalı gençlerde sınıf bilinci sendikasızlara nazaran çok daha güçlü. Sendikaların eğitim anlayışı ve yöntemiyle yol alınamaz. Eğitim sürecinin daimî olması gerekiyor. Bunun için de eğitimcilerin ve yöneticilerin gençlerden oluşması lâzım. Avrupa'daki sendikalarda gençlik kolları sendikaların genel faaliyetlerinden ayrı bir faaliyet yürütüyor.

Panellerden birinde, araştırmacı-yazar Volkan Yaraşır krizin iki ihtimal yarattığını söyledi: Birincisi, toplumsal hareketlerin tetiklenmesi; ikincisi ise faşizan hareketler... Genç İşçi araştırması, hangi ihtimalin gerçeğe daha yakın olduğunu gösteriyor?

Yunus Erduran

Gökhan Bıçıcı

Erduran: Genç işçilere hem iş, hem de iş dışı hayatlarına dair sorular sorduk. Kitap okuma, tiyatroya veya sinemaya gitme gibi alışkanlıklar çok az. Hâlihazırda milliyetçi, faşizan ortamlar genç işçilerin daha fazla cümle kurabildikleri, kendilerini daha rahat anlamlandırabildikleri bir alan oluşturuyor. Bir işçi arkadaşı, mahallesinde Ülkü Ocakları'ndan adamların kendisine dayanışma önerdiklerini, paraya ihtiyacı olduğunda yardım edebileceklerini söylediklerini anlattı. Eğer sol gençlerin iş dışı sosyalleşme, dayanışma ihtiyaçlarına karşılık verecek adımlar atarsa, genç işçi profilinde de pozitif değişimler yaşanabilir. Ne yazık ki şu anki profil hiç de umut vaat etmiyor. İşinden olan gençler tepkilerini sol kavramlarla dile getiremeyecek durumda. Solun bu açığı kapatması büyük zarturur. Şunu vurgulamak istiyorum: Bizim araştırmada gördüğümüz şey, işçi olmanın ayrıştıncı karakteristiklerinin, özellikle genç işçiler arasında, net olarak tanımlanamadığı. Yani bir sınıf bilinci söz konusu değil. İşçi olmak, sadece iş sahibi olmak demek. İşçi sınıfının kendi tanımını kaybetmesiyle karşı karşıyayız. **Sendikalar sizce bu konuda neden ciddi çalışmalar yürütmüyor?**

Erduran: Bir kere sendikalar, genç işçilerin problemlerini dile getirebilecekleri kurumlar olarak şekillenmiş değiller. Gençler sendikaların işlevini, neler yapıp ettiklerini bilmiyorlar, çünkü sendikal mücadele sürecine dâhil edilmiyorlar. Örgütlenme çalışmaları sırasında

sendikaların kurdukları dil de onlarda bir karşılık bulmuyor. 30 yaş altı üyesi giderek azalan bir sendikal yapıyla karşı karşıya oluşumuzun bir nedeni de bu. "Sendikalar işçi haklarını koruyup geliştirebiliyor mu" diye sorduğumuzda, sendikal ve sendikasız genç işçilerin yüzde 60'ı "hayır" dedi. Sendikal olanların da yüzde 50'si aynı yanıtı verdi. **Buluşmadaki panellerde yeni iletişim teknolojilerinin, özellikle internetin toplumsal muhalefeti ve işçi gençleri birbirinden haberdar kılmakta, toplumsal tepkileri örmekte büyük önem taşıdığı vurgulandı. Araştırmalarınız da genç işçilerin büyük bölümünün internet kullanıcısı olduğunu ortaya ko-**

"Sendikalar işçi haklarını koruyup geliştirebiliyor mu" diye sorduğumuzda, sendikal ve sendikasız genç işçilerin yüzde 60'ı "hayır" dedi. Sendikal olanların da yüzde 50'si aynı yanıtı verdi.

yuyor. İnternet daha çok ne amaçla kullanılıyor?

Erduran: Genç işçilerin yüzde 50'si chat, yüzde 39'u "genel bilgi edinmek", yüzde 29'u müzik dinlemek için interneti kullanıyor. İşçiler arası haberleşme ağlarında da artış var, ama henüz ciddi bir orandan söz edilemez. Facebook üzerinden deneyimlerini paylaşan işçilerse daha çok sendikal veya örgütlü işçiler. Biz orta yaşlı ve genç işçilerin iletişiminin önemli olduğunu düşünüyoruz. Bu iletişimi sağlarsak, tecrübe aktarımı da ger-

çekleşir. Böylece, ileride gençler sınıf bilincini el yordamıyla edinmek zorunda kalmayabilir; sınıf hareketinin yükselecek sürmesinin kapısını aralayabiliriz. **Bu araştırmayı orta yaş işçiler arasında yürütseydiniz benzer sonuçlar çıkarmayacak mıydı?**

Gökhan Biçici: Yunus'un dediği gibi, toplumun diğer katmanlarından çok farklı bir yapı oluşturmuyor genç işçi kategorisi. Ama unutmamalıyız ki, genç işçiler hareket haline geçtiği anda zaten bir farklılık oluşturacak. Biz farklılıkları değil, benzerlikleri ortaya koymak istiyoruz. Genç işçilerin kendi potansiyellerinin farkına varmaları çok önemli.

Araştırmanız 1108 işçiyle yapılan ankette dayanıyor. Bu sayı genç işçi profilini çıkarmaya yeterli mi?

Biçici: İstatistikî veri olarak yeterli.

Erduran: Bir takım iş kollarıyla görüşmedik; finansal kaynak yetersizliğinden dolayı tüm illere gidemedik. Ama genel tabloyu görmek için yeterli bir sayıdır bu. Ayrıca, işçi sınıfı üzerinde çalışma yürüten bizler için bu araştırma önemli bir tecrübe oldu. Bizi, zaman zaman yanıltıcı olan resmî istatistiklere bağımlı olmaktan kurtaracak araştırmalara ihtiyacımız var.

Dünya Genç İşçi Buluşması'ndan muraadiniz ne? Buluşmalar devam edecek mi?

Biçici: Önceki işçi hareketleri deneyiminin yeni kuşağa aktarılmamış olması, işçi sınıfının çok temel bir sıkıntısı. Fakat işçi sınıfı, kaybettiği mücadeleyi de bir

ENTES ELEKTRONİK'TE TEK KİŞİLİK DİRENİŞ: GÜLISTAN KOBATAN

Patronlara niye acıyalım ki

Entes Elektronik'te başlayan işçi kıyımına karşı Emine Aslan'ı örnek alarak tek başına direnişe geçen Gülistan Kobatan, solcu geçinen patronunun baskılarına, ailesinin maddî sıkıntılara rağmen iki aydır kararlılığını sürdürüyor. Uluslararası Genç İşçi Buluşması'na katılan Kobatan'ı dinliyoruz...

Gülistan Kobatan: Aslen Bingöl - Sımsor'danım. İstanbul doğumluyum, 28 yaşındayım. Balıkesir'de liseyi bitirdim. Sonra Bolu'da iki yıllık fakülte okudum. Okul sürecinde de çalışıyordum. Okulu bitirince İstanbul'a döndüm. Babam badana-boyacıydı. Balıkesir'deki amcamın durumu iyi olduğu için onun yanına gittim. İşler bozulunca ilkin ben İstanbul'a gelip birkaç ay çalıştım, sonra onlar da geldi. Üniversiteye gitmeden önce Balıkesir'de bir sene çalışmıştım. O süreçte sigortam da yatmıştı. Son olarak İstanbul'a taşınınca, bir sene tekstilde, sigortasız olarak çalıştım. Sürekli oyaladılar beni. Ben de örgütlü olmadığım için o zaman, sigortam yatmadığı halde çaresizce bekliyordum. Daha mücadele etmenin ne olduğunu bilmiyordum. İki senedir Bağımsız Devrimci Sınıf Platformu aracılığıyla örgütlü direnişi tanımış oldum. Platformu da Organize Sanayi Bölgesi İşçileri Derneği'ndeki arkadaşlar aracılığıyla öğrendim. Entes Elektronik A.Ş.'de başlayan direnişim iki aydır sürüyor. Entes, elektronik cihazlar üretiyor. Bilgisayarların içinde yeşil kartlar filan var ya, onların imalatını yapıyor. Benim işim de o kartların üzerindeki malzemeleri dizmekti. Birkaç ay orada, daha sonra malzeme deposunda, asgari ücretle çalışmaya devam ettim.

Fazla çalışmıyordum; günde sekiz saat. Entes Elektronik'te 160 civarında işçiydik. Mühendisler, teknikerler filan dâhil. İşe ilk girdiğimde sürekli mesai oluyordu. İşler çok yoğundu. Son zamanlara doğru siparişlerde azalma oldu, ama bizim iş tempomuz aynıydı. Çünkü firma üretim stok yapıyordu. İki-üç ay öncesine kadar her cuma gününün son iş saatinde birer-ikişer işçi çıkıyorlardı. Entes Elektronik örgütsüz bir yer, sendika yok. Birkaç arkadaşla orada sendika çalışması yürütme niyetindeydik. Ben oraya girdikten altı ay sonra o arkadaşlar sendika çalışması yaptıklarını söyledi: "Örgütleniyoruz, sen de katılır mısın" dediklerinde, "tabii ki katılırım" dedim. Ama daha sonra hiç sendika çalışması olmadı. Ne bir toplantı, ne bir tepki... Öylece kaldılar. İşçiler atıldığında kimsenin gıki çıkmıyordu. Gidip sendika çalışmasından söz eden arkadaşlardan hesap sordum. "İnsanlar işten atılıyor, bir şeyler yapmalıyız" dedim. "Toplantılar oluyorsa beni de katın, ben de geleyim toplantılara" dedim. "Bizim hesap vermek zorunda olduğumuz insanlar var" deyip kıvrıldılar. Kime hesap vermek zorunda olduklarını da anlatmadılar. Nihayetinde ben de bir buçuk yıl çalıştıktan sonra işten atıldım ve orada hiçbir şey yapamadık. Üç tane kardeş firma var; ortakları aynı. Firmalardan Denge kapandı, oradan 28 kişi işten atıldı. Birinden de 20'ye yakın işçi atıldı. Entes Elektronik'ten de 15 kişi çıkarıldı. Ben de işten çıkarılmalara dur demek istedim. Örgütlü bir insan olduğum için işçilere de bu tepkiyi göstermeleri gerektiğini söylüyordum. İşten atılan herkese "fabrikayı terk etme, işgal et, diren" diyor-

dum. Böyle bir durum başıma gelince de, daha önceki tutumum neyse, onu sürdürdüm ve direnişe yanıt verdim. Benden iki hafta önce bir bayan işçi daha çıkartılmıştı. Zaten işten çıkarılanların çoğu bayandı. Hamile bayanlar vardı, doğumdan sonra çıkarttılar. Benden önce çıkartılan bayan, işe iade davası açtı. Üstelik o işten çıkartıldıktan sonra yerine yeni bir işçi de alındı. O yüzden yargıda daha avantajlı olacak. Ona, "gel beraber mücadele edelim, davan sürerken fiilî meşru mücadeleyi de sürdür" dedim. Fakat o, bakması gereken çocuğu olduğunu, dava açtığı için direnişe gerek duymadığını söyledi. Ondandır işten çıkarılanlar da başlanını önlerine eğip gitmişti. Kapatılan Denge firması

deneyim olarak kullanmayı artık öğreniyor. Sendikalar son yıllarda bu eksikliğin farkına varıyorlar. O nedenle geçen sene bize verdikleri destekle bu yıl verdikleri destek arasında büyük fark var. Geçen sene sekiz sendikayla yapmıştık bu buluşmayı, bu sene 13 sendika katıldı. Dünya Genç İşçi Buluşması bundan sonra da her yıl gerçekleştirilecek. Her geçen sene daha fazla mesafe alacağız. Bu yıl, tartışma ve paneller çok verimli geçti. İnsanların birbirlerine deneyimlerini aktarmaları bile çok önemli. Bu sene, malî sorunlardan dolayı uluslararası katılımı istediğimiz oranda sağlayamadık. Bu eksiği telafi etmek için yurtdışından gelen genç işçilerin atölye ve oturumlarını artırdık.

Genç işçilerin yüzde 50'si chat, yüzde 39'u "genel bilgi edinmek", yüzde 29'u müzik dinlemek için interneti kullanıyor. Facebook üzerinden deneyimlerini paylaşan işçiler ise daha çok sendikalı veya örgütlü işçiler.

Ekonomik krizi işçi sınıfı lehine "fırsata çevirmek" nasıl mümkün olabilir?

Biçici: İşçi sınıfının krize hazırlıksız yakalanmaması, krize ve dolayısıyla patronlara yönelik tepkiyi de etkiler. Ama ne yazık ki Türkiye'deki işçi sınıfı böyle bir tepkiyi örgütleyebilecek yeterlilikte değil. Bazı sendikaların siyasal alanda etkin olma gibi bir çabaları da yok. Ama mesela Tek Gıda-İş son iki yıldır bunun tersini yapmaya çalışıyor; bu sefer de hükümetin hedefi haline geliyor. Krizin

fırsata çevrilmesiyle, valla kim güçlüyse, kriz onun için fırsattır!

Erduran: Kriz sürecine önceden pozisyon alabilmek hayati önem taşıyor. Biz Türkiye'de krize gafil avlandık. Bir anda arkadaşlarımızın işten çıkarıldığını görünce yapabilecek çok az şeyimiz olduğunu hissettik. Geleceğimiz için, insanlık için, böyle dönemlerde kafamızdaki bir sürü detayı kenara bırakıp ortaklaşmayı öğrenmemiz gerekiyor. Krizi yaratanlara yönelik tepkilerimizi ortaklaştırmak için geç kalmış sayılmayız. Genç işçiler kriz sürecine sendikalar tarafından hazırlanmış olsalardı, krizin müsebbipleri eminim bu kadar rahat ahkâm kesemeyeceklerdi.

Söyleşi: İrfan Aktan

ise işçilere tazminat dahi vermedi. Çünkü iflas ettiğini ileri sürdü. Tazminatını almayan işçilere, "niye dava açıp hakkınızı aramıyorsunuz" dediğimde, "yirmi senedir bu adamın ekmeğini yiyoruz, adam battı, arkasından vuramayız" dediler. Resmen patrona acıyorlardı. Ama bu krizi işçiler yaratmadı. Kriz, patronların kâr hırsından doğdu. O zaman niye patronlara acıyalım ki! Onlar iyi kazandıklarında, kârlarından pay mı aldık, hayır! O zaman niye zararlarının yükünü biz çekelim? Personel müdürü beni yanına çağırıp "işçi daraltımına gidiyoruz ve ilk akla gelenlerden biri sensin. Çok çalışkan bir kızmızsın, ama yaramazlıklar yapıyormuşsun" dedi. Belli ki benim oraya sendikayı sokmaya çalışmaktan haberdar olmuş. Ayrıca ben örgütlü bir insanım. Fabrikalara gidip bildiri dağıtıyorum. 1 Mayıs afişleri asıyorum. Bizim firmamızın şoförü 1 Mayıs afişleri astımda görmüş beni. Bunu işyerinde birkaç işçiye anlatmış. Bu da patronların kulağına gitmiş olmalı. Neyse uzatmayayım, işten çıkarılınca direnişe başladım. Hemen şunu da ekleyeyim, bizim patronlardan biri, Ahmet Tank Uzunkaya, daha önce Elektrik Mühendisleri Odası'nın (EMO) başkanlığını da yapmış ve hâlâ EMO'nun yönetim kurulu. O cenahta sevilen, sayılan bir adam. Demokrat diye geçiniyor çünkü. EMO da kendisini emekten, işçiden yana diye nitelendiren bir kurum. İşten atıldıktan sonra EMO'ya gittim, direnişte olduğumu ve bana destek vermeleri gerektiğini söyledim. Bana "biz sendika gibi hareket edemeyiz, ama Ahmet Tank Uzunkaya'yla konuştuk, direnişe destek verdiğimiz kendisine ilettik" dediler. Uzunkaya, her dönem mühendislere ders veren bir insan. EMO o dersi bu dönem engellemiş. Onur kurulumu girmesi söz konusu olmayacakmış bu dönem. Ama benim istediğim oranda bir tepki gös-

termediler. Şu ana kadar bir tek Genel-İş'ten birkaç sendikalı arkadaş ziyaretime geldi. Bir de Makine Mühendisleri Odası'nın kadın komisyonundan geldiler. Onun haricinde diğer sendikalardan bir destek olmadı. Hepsi de direnişimden haberdar. Fabrika önünde pankartım, direniş takvimim, bir de sandalyem var. Sabah gidip mesai bitimine kadar orada oturuyorum. Direnişin ikinci haftasındayken Uzunkaya geldi yanıma. "Seni bir daha işe alacağımı sanıyorsan yanıyorsun. Ayrıca ben Organize Sanayi Bölgesi yönetim kurulundayım. Sen yanlış düşman seçtin" dedi. Hakaretler etti. Daha sonra benim direnişte olduğum yeri görecektir şekilde danışmaya kamera kurdurttu. Oradan beni ve beni ziyaret edenleri gözetliyor. Buna rağmen Entes işçileri yanıma gelip muhabbet ediyorlar. İşten çıkarılma korkusu olduğu için açık destek veremiyorlar tabii. İşin garip kısmı, ben işten çıkarılan son kişiyim ve direnişe başladığımdan beri işten çıkarılan kimse olmadı. Gerçi işine gelmediği zaman gözünü kapatıp işçi çıkartabilir, ama benim direnişim de ona geri adım attırması olabilir... İşten çıkarıldıktan sonra hiçbir maddî gelirim kalmadı. Birkaç kurumdan maddî destek geldi, bir defalığına. İşçi derneğine üyeyim, ama oradaki işçilerin çoğu krizden dolayı işten atıldı, derneğin de bir katkısı olamıyor. Direnişimde Emine Aslan'ı örnek aldım. Emine Aslan 351. gününde fabrika önündeki direnişini bitirdi., işe iade davasını kazandı. Ben de işe iade davası açtım, ama daha mahkeme tarihi belli değil. Ben işe geri dönmeyebilir, davayı da kazanamayabilirim. Ama oradaki işçilere, "ben tek başıma direnebiliyorsam, çoğunluk olduğumuzda yapabileceklerimizin sınırı yok" demeye çalışıyorum. İkincisi, "tek başıyım ve üstelik bir kadınam" diyorum. Ailemin durumu da çok kötü. Kardeşim otomotiv

sanayiinde, sürekli ücretsiz izne ayrılıyorlar. Maddî açıdan sıkıntılı bir durumdayız. Direnişe başlamak yerine iş de arayabilirdim, ama birinin bu haksızlığa dur demesi gerekiyordu. Ailem bu direnişime ikna olmuş değil. İş aramamı istiyorlar. İş arasam bile bulmam imkânsız. Çevremdeki bir sürü arkadaş aylardır iş arıyor, ama bulamıyor. Organize Sanayi Bölgesi (OSB) bir kurs düzenlemiş. Kursa gidiyorsun, sertifika alıyorsun ve bu sırada da asgari ücret kadar para alıyormuşsun. Bir de hükümet bir sürü geçici işçi filan alacakmış. Bütün bunların sebebi, benimki gibi direnişlere engel olma bence. Bizi denetim altında tutmak, toplumsal patlamalara, isyanlara engel olmak istiyorlar. Bizim derneğe gelen işçilere, "sendikada örgütlenin, ama aynı zamanda sendikal bürokrasiye karşı da mücadele edin" diyoruz. Ben daha önce anlamıyordum bu bürokrasiyi, ama direnişe başladığımdan zamandan beri bunu çok iyi anladım. Mesela bazı yerlerde sendika, direnişe çıkan işçilere destek vermiyor, önlük dahi vermiyor. Bazı yerlerde de sendika, patronla işbirliği yapıyor adeta. Bazı sendika başkanlarının altındaki arabalar, yüz işçinin yıllık gelirinden bile fazladır. Sendika başkanı da patron gibi olduğunda, sendika sendika olmaz ki! Ama bence işten atmalar artacak, kriz derinleşecek ve işçilerin tepkilerine karşı ne patronlar durabilecek ne de sendikalar. Tersanede çalışan bir arkadaşım çok ilginç bir şey anlatmıştı: "Vinçle tutulan tonluk malzemenin altına giriyorum. O sırada arkadaşım bir tuşa basarsa, o malzeme üstüme düşecek ve öleceğim. Buna rağmen arkadaşım güvenip o malzemenin altına giriyorum. Fakat iş patrona karşı direnişe gelince, o arkadaşım güvenemiyorum!" Oysa bizim, birbirimize güvenmekten başka hiçbir şansımız yoktur.

Söyleşi: İ. A.

Oksijensiz hava sahasına koşar adım

Medya ve kamuoyu “üçüncü köprü nereye yapılacak” adlı “gizemli” tartışmayla oyalanadursun, orman mühendisleri, yeni köprüyle yok olacak ormanlık alanın sanıldığı gibi 500-800 hektar değil, çevre ve bağlantı yollarıyla birlikte 5 bin hektarı bile geçebileceğini öngörüyor. Yani, köprü nereye yapılırsa yapılsın, sadece Belgrad Ormanları’ndan bile 5-6 bin hektarlık bir alanın yok edilmesi kaçınılmaz. Bir hektarın 10 bin metrekare, başka bir ifadeyle iki futbol sahasına eşit olduğunu düşünüp, üzerine köprü çevresinde oluşacak kaçak ve yasal yapılaşmayı da eklersek, varın “soykırımın” boyutlarını hesap edin. Susuzluk, sosyal felaket, rantçılık ve trafik çilesi de cabası. TMMOB Orman Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi Başkanı Besim Sertok’a, sonra da İTÜ öğretim üyesi Prof. Haluk Gerçek’e kulak kesiliyoruz.

60'a yakın STK ve meslek örgütünün desteğiyle kurulan Üçüncü Köprüye Karşı Yaşam Platformu, 18 Temmuz'da Sarıyer'de 2500 kişinin katıldığı bir protesto gösterisi düzenledi. Son günlerde, Amazon ormanlarındaki ağaç kıyımının dünyadaki etkileri konusunda alarm vererek toplumu bilinçlendiren Greenpeace ve TEMA Vakfı'nın burnumuzun dibinde yapılacak üçüncü köprüyle ilgili niye en ufak bir görüş bile belirtmediğini ise çözemedik...

Üçüncü köprü ihalesinin bu yıl yapılacağı açıklandı. Köprü nereye yapılırsa, nasıl sonuçlar doğurur?

Besim Sertok: Köprünün hangi noktaya yapılacağını önemsemiyoruz. Herkes bunu merak ediyor, hükümet de bunu öne çıkarıyor. Köprünün kendisi tek başına büyük bir zarar vermiyor. Olumsuz etkiyi çevre ve bağlantı yollarının tetikleyeceği yeni yapılaşma ve kuzeye doğru oluşacak nüfus hareketi yaratacak. Resmî ağızların da söylediğine göre, üçüncü köprü mevcut köprülerin kuzeyinde olacak, dolayısıyla da güzergâh illâ ki ormanlardan geçecek. Sözü edilen muhtemel yerlerden biri Tarabya-Beykoz, diğeri de Sarıyer-Beykoz. Basında yanlış yazıldığı için herkes yanlış biliyor, esasında Garipçe Köyü ile Poyrazköy arasında. En dar yeri seçiyorlar, maliyeti düşük olsun diye. Adı geçen bir başka yer Havantepe-Yuşa Tepesi arası. Orada bir enerji nakil hattı var. Köprünün çok yakınından geçmesi tehlike yaratır. O hattan biraz daha uzak bir yere yapsalar mesafe uzayıp

İTÜ ULAŞTIRMA FAKÜLTESİ ÖĞRETİM ÜYESİ PROF. HALUK GERÇEK İstanbul'un akciğerleri gidecek

Haluk Gerçek, Tayyip Erdoğan'ın belediye başkanırken yaptığı “üçüncü köprü İstanbul'a ihanettir” çıkışının haklı olduğunu savunuyor. Gerçek'e göre, “İstanbul'un tabutunun son çivilerini bugünkü yöneticiler çakacak”...

Üçüncü köprüye niye karşısınız?

Haluk Gerçek: Bugün birinci ve ikinci köprülerde günde toplam 420 bin araç geçişi var. Ama geçen insan sayısı çok az; yüzde 87 oranında otomobile hizmet eden yapılar bunlar. Onların içinde de, İstanbul ortalaması olarak alırsak, 1.57 kişi var. Dolayısıyla, İstanbul'un iki yakası arasında kitlesel olarak yolcu taşınmasına hizmet eden bir sistem değil. İkincisi, yapılacağı söylenen güzergâh İstanbul'da yolculuk hareketlerinin çok fazla olduğu, Boğaz'ın iki yakası arasındaki ana eksen üzerinde değil. Yoğun talep olan bu eksenlere mühendislikte “istek hatları” diyoruz. Normalde bu, iki köprünün arasına düşüyor.

Üçüncü köprünün transit trafiğe hizmet edeceği iddia ediliyor...

Hükümetin söylemi böyle. 2006'da TUIK'le Karayolları 17. Bölge Müdürlüğü'nün bir çalışmasına göre, Boğaz'dan geçen toplam trafik içinde tran-

sit taşımacılığın payı yüzde 2.85; 3 bile değil. Birinci ve ikinci köprüdeki transit geçişleri aralar –zaten birinci köprüde transit yok– trafiği rahatlatacağı iddiası da geçersiz. Mevcut köprülerdeki trafik sorununa bir çare getirmeyecek. Bir süre sonra etrafında yapılaşmalar ortaya çıkacak. TEM ve birinci köprü çevre yolu bağlantısında bu görüldü; örneğin, Sultanbeyli TEM'in yarattığı bir ilçedir, daha önce yoktu. Bu bağlantı yollarının açılması kendi trafiğini yaratacak. Birkaç yıl içinde mevcut köprülerin trafiğiyle aynı olacaktır. Yeni yolların açılması, insanları daha çok otomobil kullanmaya yönlendiriyor. Yapılaşmayla trafik artıyor ve bu kısır döngü devam ediyor.

Haluk Gerçek

Bu geçerli nedenlere rağmen, neden bu projede bu kadar ısrar ediliyor sizce?

Benim görüşüm, bazı baskı gruplarının ciddi etkisi olduğu yönünde. İstanbul'un kuzeyi hem depremsellik açısından en güvenli zemin, hem de ormanlık alan. Buralarda çok kıymetli araziler var. Buraların yapılaşmaya açılması, bir takım gruplara çok ciddi kazançlar sağlayacaktır. Her ne kadar “rant peşinde koşanlara koz vermemek için güzergâhı gizli tutuyoruz” diye iddia ediliyorsa da, bizim duyduğumuz başka şeyler var: Güzergâhın yıllar öncesinden belirlendiği, oralar-daki arsa sahipleri el değiştirdiği söyleniyor. Bunun gerçeklik payı olduğunu düşünüyorum.

Üçüncü köprü hangi büyük projenin parçası?

Bu köprü, anladığım kadıyla, Karadeniz sahil yoluyla ve daha sonra İstanbul-İzmir otoyoluyla Gebze üzerinden birleşmesi ve Kuzey Marmara otayolunun bir parçası olması planına oturuyor. Bu anlayıştan vazgeçmek lâzım, yeni yapılaşmayla İstanbul'un akciğerleri gidecek. Çevre ve toplumsal maliyetler açısından mutlaka kaçınılması gerekirken, bunu hızlandıracak bir süreç

maliyet artacağı için sanırım orayı düşünmüyorlar. Sonuçta köprüyü nereden geçirseniz geçirin, orman tahribatı kaçınılmaz. Garipçe-Poyrazköy arası ise tam bir fecaat.

Fecaat derken, ne kadarlık bir ormanlık alanın tehlikede olduğundan söz ediyoruz? 500-800 hektar gibi rakamlar telaffuz ediliyor...

İzmit'ten Tekirdağ'a uzanan bir otoyolun parçası üçüncü köprü. Yetkililer böyle söylüyor. 300-500 veya 800 hektar gibi hesaplar ise mevcut Fatih Sultan Mehmet köprüsünde 4. Levent'te Kozyatağı arasındaki 12-17 kilometrelik mesafeyle karşılaştırılarak yapılıyor. Bu mesafeyi yeni güzergâha taşıdığınızda, 300-800 hektar gibi bir ormanlık alanın yok olacağı tahmini yapılıyor. Ama bu, sadece köprü ayakları düşünülerek yapılan bir hesap. Oysa, yeni köprü'nün çevre ve bağlantı yollarının 17 kilometre olmayacağını biliyoruz. Dört-beş yıl içinde 5 bin hektarı geçecek. Çünkü köprü, bağlantı ve çevre yollarıyla birlikte 15 bin hektar gibi bir alanı kaplayacak. Üçte birinin ormanlardan veya yaban alanlarından geçtiğini varsaydığımızda, hangi güzergâh seçilirse seçilsin, 5-6 bin hektarlık alanın tahrip olması kaçınılmaz. Bu da sadece yolun yaratacağı kayıp. Bölgede İstanbul'un kuzey ormanları, Şile-Beykoz, Kemerburgaz, Belgrad ormanları var, sonra da Istrancalar başlıyor. Terkos Gölü ve oraya su toplayan dereler var... Yolun teşvik edeceği yapılaşmayla tahribatın boyutlarını kim kestirebilir, bilemiyorum.

Bu köprü daha geniş çaplı bir projenin parçası mı?

Başbakan Karadeniz Sahilyolu'nu açar-

Besim Sertok

5-6 bin hektarlık alanın tahrip olması kaçınılmaz.

Bu bölgede, İstanbul'un kuzey ormanları var, sonra da Istrancalar başlıyor. Terkos gölü ve oraya su toplayan dereler var. Tahribatın boyutunu kim kestirebilir?

ken, "bu yolu Allah'ın izniyle üçüncü köprüyle Avrupa'ya bağlayacağız" diyordu. Karadeniz'deki sahil yolunun yaptığı tahribatı biliyoruz; bunu Trakya'ya bağlamayı planlıyorlarsa, büyük bir kısmı ormandan geçecek. Ulaşım kolaylaştıncaya yerleşimin artmasıyla durum daha vahim olacak.

Çevre ve Orman Bakanı "viyadük ve tüneller yaparak ormana zarar vermeyeceğiz, ağaçları kesmeden yerlerinden söküp taşıyacağız" diyor. Bu mümkün mü?

Viyadükün altındaki yollar da istimlak edilecek. Viyadük olması, ormanın tah-

rip edilmeyeceği anlamına gelmiyor. Ayrıca, tünelleri yaparken kurulacak şantiyeler var. Bize destek veren insanlara bile anlatamadığımız bir şey var: Mesela 100 ağaç kesip 500 ağaç dikseniz bile ormanı katledersiniz, çünkü orman ağaçlardan ibaret değildir. Orman bir ekolojik bütünlük, bir yaşama birliğidir. Bu birliği kırdığınız zaman, yol kenarlarına isterseniz milyonlarca ağaç dikiyor, orada bir ekolojik sistem oluşmaz. Teknik olarak, yasalara göre, üç hektardan, yani 30 bin metrekareden küçük ağaçlık alanlar orman sayılmaz, çünkü buralar bir yaşama birliği, kendine ait bir ekosistem sayılmaz. Orman böyle bir şeydir, yazın gider serinlersiniz, kışın ılıktır, kendine ait iklimini oluşturur. Orada yaşayan bir fareyi bile öldürdüğünüzde o zinciri kırarsınız.

Su havzalarının da tehlikede olduğu söyleniyor...

Genelde, mevcut su havzaları algılanıyor, oysa buraların tamamı potansiyel su havzası. Siz burayı tahrip ettiğinizde, mesela Darlık Barajı ve Alibeyköy Barajı gibi barajların yapımının da önünü keşiyorsunuz. Öyle olunca da kalkıp Bolu'dan su getirmek zorunda kalıyorsunuz. Terkos ve Ömerli ciddi tehlike altında; bunların doğal drenajını keserseniz, potansiyel barajlar da varolmadan yok olacak, tıpkı yüzlerce dere gibi. Arazide derin kazılar ve dolgular yaparak tahribata yol açarsanız, yeraltı sularının bu derelere akışını engellersiniz. Ayrıca, belki daha da önemlisi, yolla birlikte yapılaşmanın tetiklenmesi sonucu oluşacak kirlilikle su kaynaklarının kullanılmaz hale gelecek olması. Güzergâha bağlı olarak, Terkos Gölü daha ciddi zarar görebilir, çünkü orada zaten çok kritik bir denge var. Terkos'la Karadeniz

başlatılıyor.

Bu köprü İstanbul için hazırlanan planların hiçbirinde yok, öyle değil mi?

İstanbul'un 1/100 bin ölçekli planları hazırlandı, Belediye Meclisi'nde de onaylandı. Hiçbir planda bu güzergâhlarda bu köprü yok. Üstelik, koruma amaçlı hazırlanan stratejik plan İstanbul'un TEM'in kuzeyinde daha fazla gelişmemesini öngörüyor ve 2023 yılında nüfus 16 milyon olarak sınırlandırılmak isteniyor. Bu köprü, planın hedef ve ilkelerine tamamen aykırı.

Maliyet konusunda ne diyorsunuz? Ulaştırma Bakanı ihaleye katılacak şirketlere "Biz köprüden belli bir geçişi garanti ediyoruz. Az para gelirse biz öderiz, çok gelirse kırışırız" yolunda bir açıklama yaptı. Köprü kârlı bir yatırım mı olacak yani?

Bu köprülere altın yumurtlayan tavuk gibi bakılıyor. Ama ulaşım projelerine bu açıdan bakmak çok yanlış. Toplumsal olarak kente ne getirip ne götürdüğüne bakmak lazım. Sonuçta, ortaya çıkacak tahribatı karşılamak mümkün değil. Orman alanlarının mahvolmasını, kentin tamamen betonlaşmasını, yaşam kalitesinin bozulmasını, su havzalarının yok olmasını, trafiğin daha da karmaşık hale gelmesini buralardan kazanılacak milyon dolarlarla ölçmek mümkün değil. "Biz bunu cebimizden bir şey çıkmadan, yap-işlet-devret modeliyle yapıyoruz" diyor. Ama bu da

yanlış. Çok ciddi toplumsal maliyetlerle karşı karşıya kalacağız.

Bu karayolu projeleri AB kriterlerine de uyumuyor. Orada demiryollarına ağırlık veren projeler benimseniyor...

İstanbul'un en başta raylı sistem olmak üzere toplu taşıma sistemini hızla geliştirmesi lazım. Bir yandan raylı sistem projeleri var. Hazırlanan plan, 2023'e kadar 500-600 kilometrelik raylı sistemin yapılması gerektiğini ortaya koyuyor. Ama çok yavaş ilerliyor. Demiryolu projeleri de var, ama yapılamıyor, çünkü devlet buna kaynak ayırmıyor, "Yedi Tepe'ye Yedi Tünel" gibi karayolu projelerine gidiyor kaynaklar. Tutarlı bir ulaşım politikası yok. Zaten İstanbul'a 400 kilometre metro da yapılsa, otomobil kullanımını kısıtlayacak, caydırarak tedbirler almazsanız, İstanbullular yine otomobil kullanmaya devam ederler. Bu bir paket programdır. AB'nin sürdürülebilirlik kriterlerine uyan da budur. AB Kentsel Şartı, "otomobil kenti öldürür" diyor. Biz bunu imzalıyoruz, ama bir yandan da köprüler, tüneller, kavşaklar yapmaya devam ediyoruz: Son derece tutarsız bir politika.

Bu projelerin vatandaş olarak bizim rahatımız için yapılmadığını söylemek yanlış olur mu?

Olmaz. "Bizim" derken, toplumun geniş kesimlerini kast ediyoruz. Elbette bu projelerden yararla-

nacak kesimler de var: Yüksek gelir grubu, o arazilerde yatırım yapacak kişiler, kurumlar, firmalar... Ama toplumun geniş kesimi, gelecek kuşaklar bundan ciddi zararlar görecektir.

Köprüden trenyolu da geçecek deniyor...

Bu projeleri karayolu mühendisleri çiziyor. Köprü karşıtlarının tepkisini hafifletmek için projenin üzerine iki çizgi çizip "bakın, tren yolları da buradan geçecek" diyorlar diye düşünüyorum açıkçası, çünkü demiryolu projeleri karayolu mühendislerinin dışında, ayrı bir ihtisas işidir. "Üstünden tren de geçiyor, daha ne istiyorsunuz" demek için yapılan bir kandırmaca bu bence.

Bu projeyi engellemek için yapılabilecek bir şey var mı?

Toplumsal, İstanbulluların, sivil toplum örgütlerinin, meslek insanlarının koyacakları tepkinin ses getireceğini düşünüyorum. Arnavutköy'de üçüncü köprü söz konusu olduğunda Arnavutköylüler bir dernek kurdu. Sivil toplum örgütlerinin, meslek insanlarının desteğini de aldılar, köprü'nün en azından kendi bölgelerinde yapılmasına engel oldular. Benzeri bir oluşum burada da gerçekleştirilebilir. Bu karan alanları oraya getiren kentliler. Kentlerine sahip çıkma bilinciyle, kendi başlarına ve kentin başına gelebilecekleri doğru değerlendirebilirlerse, ciddi bir tepki gösterirlerse bu proje o kadar rahat gerçekleştirilemez. Tepkiyi şiddetlendirmek lazım.

arasında 2 bin hektar ağaçlandırılmış alan var. Bu ağaçlandırmadan amaç, Karadeniz'den esen şiddetli rüzgarla kumun hareket ederek Terkos gölünü doldurmasını önlemek. O alandaki bir tahribatla Terkos gölünü kaybedebilir İstanbul.

Bu ülkede küresel ısınmayı "havalara biraz daha ısınacak" diye algılayan medya yöneticileri bile var. İyice anlaşılması için tehlikenin boyutlarını biraz daha açar mısınız?

Bulgaristan sınırına kadar Türkiye'nin bütün derelerindeki suyu toplayıp za-

Anlatamadığımız bir şey var: 100 ağaç kesip 500 ağaç dikseniz bile ormanı katledersiniz, çünkü orman ağaçlardan ibaret değildir, bir ekolojik bütünlüktür. Yol kenarlarına milyonlarca ağaç dikin, orada bir ekolojik sistem oluşmaz.

ten İstanbul'a taşıldılar. En son Rezve Deresi diye siyasî sınır oluşturan bir dere kaldı, onu da alacağız diyorlar. Ama Bulgaristan'la sıkıntı var onu çözemediler. İstanbul Büyükşehir Belediyesi bundan böyle suyu Bulgaristan'dan mı getirir, Yugoslavya'dan mı, bilemiyorum. Bu tarafta Bolu'ya dayanmış durumda,

oradan getiriyorlar suyu. Ama orada yaşayan ve suya ihtiyacı olan canlılar var. Doğal hayatı kaybediyoruz. Bu söylediklerim romantik bir doğa sevgisinden kaynaklanmıyor. Ekolojik denge dediğimiz besin zincirini, doğal döngüyü, temiz ve kullanılabilir temiz su kaynaklarını kaybediyoruz ve bu çok hızlı oluyor. Beş-on yılda İstanbul bundan hayatı zarar görebilir. İstedığınız kadar atıkları kömüre nazaran daha az zararlı olan doğalgazı seçin, sonuçta o da zararlı bir gaz çıkarıyor. Bu ve benzeri kirlilikleri tolere edecek bir oksijen kaynağı kalmayacak. Evimizi havalandırmak için pencereyi açamaz hale gelip iklimli ortamlarda yaşayacağız. Çengelköy hıyarı, Yedikule marulı diye bir şey çoktandır kalmadı zaten, Güney Amerika'dan üzüm, İran'dan karpuz geliyor. Bunu engelleyebilecek bir doğal, siyasî veya ekonomik kriz durumunda İstanbul açıklıkla bile karşılaşabilir.

Belgrad ormanlarının ne kadar risk altında?

Su toplama alanı olduğu için muhafaza ormanındır Belgrad. Beş-altı hektar kadar bir yer gider -yolun yaratacağı tahribat, yapılaşma ve şantiyeler hariç.

Bu projelere karşı yasal bir koruma, bir karşı çıkış yolu yok mu? Orman Mühendisleri Odası olarak ne yapabiliyorsunuz?

Türkiye'de orman ve yaban alanlar için en büyük tehlike ne yangın ne de başka bir şeydir; en büyük tehlike yasal baltalar. Üçüncü köprü'nün İstanbul'da yaratacağı tahribattan önce mesela, Melen isale hattı gibi doğaya en büyük zarar veren enerji ve nakil hatlarının yaptığı tahribat bile İstanbul'daki toplam 2B alanlarının iki katına yakın. Buna madden ocaklarının verdiği zarar dahil değil üstelik. Karayolları Genel Müdürlüğü veya Devlet Su İşleri kamu yararı diyor, devletin orman teşkilâtı da "hayır, vermem" diyemiyor. Üstelik bunların hiçbirisi istatistiklere orman kaybı olarak geçmiyor, çünkü yapılan otoyollar, enerji nakil ve isale hatları geçici tahsis olarak görüldüğünden istatistiklerde buralar orman alanı olarak görünmüyor.

SARIYER MADEN DEREİÇİ MAHALLESİ SAKINLERİ ANLATIYOR

Resmen cinayet

Üçüncü köprü nereye yapılırsa yapılsın bağlantı yollarının geçeceği kesin olan bir bölge de Sarıyer Maden Dereiçi Mahallesi. Burada, güzelim yeşil alanın ortasına şimdiden inşa edilmiş bir devasa tünel ve Çırçır deresi yolundan geçecek güzergâh insanı şimdiden kahr ediyor. Mahalle sakinlerine kulak veriyoruz.

Ali Teymur: (şoför) 25 yıldır burada yaşıyorum. Suyumuz yok, doğru düzgün kanalizasyon sistemi yok. Bir de şimdi üçüncü köprü çıktı. Zaten yol boyunca satılmış her yer. Bir arkadaşım var, Silivri tarafında oturuyor. AKP'liler tutturmış "bize burayı sat" diye. "Önce anlamadım, sonradan öğrendim ki köprü yapılıyormuş, o yüzdenmiş" diyor.

Fakirin fukaranın evini yıkacaklar. Villaların olduğu yerden geçiremiyorlar, en iyisi garibaların olduğu yerden geçirelim diyorlar herhalde.

İnsaf Teymur: (ev kadını) Çadır kuracak yerimiz bile yok. Bize gecekondular diyorlar, ama onlarınki gündüzkondu. Ormanlara hep villa yaptılar, onlar da kaçak. Onların hakkı var da bizim yok mu? Bizim oğlumuz da askere gidiyorsa, biz de aynı hakları istiyoruz.

Fatma Özer: (ev kadını) Otuz senedir burada yaşıyoruz. Köprü buradan geçerse evimiz yıkılır, perişan oluruz! Direneceğiz sonuna kadar. Zaten durumumuz iyi olsa burada durmayız. Zenginler Acarlar'a, Gürgensu'ya, Demirciköy'e villalar yapıyorlar zaten. Biz sökmelik ormanları, onlar söktü. Biz tınaklarımızla yaptık buraları.

Hasan Pulat: (Halkevleri Sanyer Şubesi başkanı)

Bir sürü insanın yer değiştirmek zorunda kalacağı, evinden olacağı, aile düzeninin bozulacağı bir proje bu. Doğa açısından durum zaten ortada... Mahallelerde insanlarla görüştüğümüzde, "köprü geldiğinde değerlenir buralar, iş imkânları ve alışveriş artar" diye düşünüldüklerini gördük. Ayrıca, insanlar mücadeleden uzaklaşmış. "Birileri nasılsa yapıyor, ben yapmasam ne olur" diye düşünülüyor galiba. Arnavutköylülerin girişimi başarılı oldu, çünkü işverenden, sanatçılardan, belediyeden de destek aldılar. Sermaye gruplarının bile desteği vardı. Sanyer'deyse zaten evlerin çoğu kaçak; insanları işgalci olarak gördükleri için evlerini daha kolay alacaklar. Bu şekilde kentsel dönüşüm işi de halledilecek, hem de daha az maliyetli olacak. AKP iktidara gelince paranın sıcaklığını hissetti, sermayenin yanında yer aldı. Ama biz bu işin peşini bırakmayacağız.

Donald Quataert, Zonguldak kömür madencilerini konu alan diğer yazarlardan farklı olarak, işçilere devlet merkezli bir açıdan bakmak yerine, çalışmasının odağına madencileri, onların çalışma koşullarını yerleştiriyor.

Bu eser, Osmanlı toplumunda, aileleriyle birlikte toplam nüfusun yüzde doksanını oluşturan ve ekonomik zenginliğin üreticisi olan işçilerin, köylülerin ve diğer seçkin olmayan grupların hayatlarını anlatan emek tarihi alanına önemli bir katkıda bulunmaktadır.

Osmanlı kültürünün oluşumunu borçlu olduğu Edirne şehri ve civarına odaklanan bir bilim ve kültür tarihi çalışması

Edirne ve civarında dünya haritasında o zamana kadar var olmamış, yeni bir kültürel yapılanmanın göstergesi durumunda olan unsurlar, şehrin Bizans döneminden başlayarak inceleniyor. Osmanlı payitahtı, "hâlis" bir Edirne değil, Bursa-İznik-Konya-Kastamonu-Merzifon-Amasya-Halep-Şiraz vs. kültür merkezlerinin Rumeli'ye kadar uzanan katkı ve tesirlerin bir bileşimi olarak değerlendiriliyor.

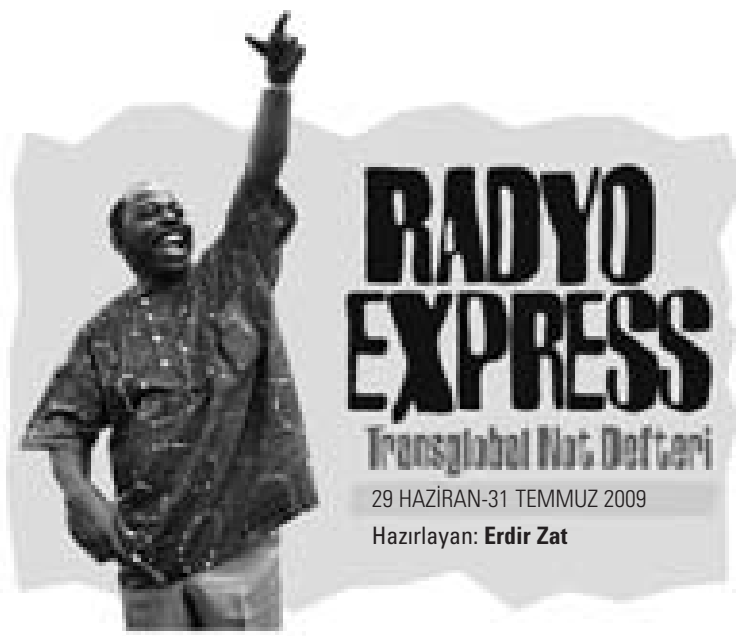
Egemen sınıflar egemenliklerini ya gösterge/değerler üstüne oturtmuş ya da sahip oldukları bu ekonomik ayrıcalığı göstergeler aracılığıyla sergileyerek onlara bir aşkınlık, bir kutsallık kazandırmaya çalışmışlardır.

Egemenliğin en kusurucu aşaması bu sonucudur. Çünkü usul mantığının yerini alan bu mantık, üretim araçlarının mülkiyetiyle değil, anlam üretiminin denetimiyle ilgili olup maddi üretimden çok farklı bir üretim biçiminin varlığını zorunlu kılmaktadır.

Marshall McLuhan'ın yıllar önce ileri sürmüş olduğu gibi, kitabın insani gelişimin merkezinde yer aldığı bir dönem sona eriyor olabilir mi?

Eğer durum gerçekten böyle ise, o zaman kendimize karpı bir sorumluluğumuz olduğuna hatırlayıp kitapları bizim için değerli kılan şeyin ne olduğu hakkında yerden düşünmeliyiz.

Cheney'in çamaşır sepeti

ABD CIA'nın gizli bir terörle mücadele programını eski başkan yardımcısı Dick Cheney'in talimatıyla Kongre'den sakladığı ortaya çıktı. New York Times'ın haberine göre, 11 Eylül saldırılarının ardından kurulan program sekiz yıl boyunca gizli tutuldu. Programı iptal eden CIA, zaten hiçbir zaman "aktif hâle getirilmediğini" söylese de, dünyanın farklı yerlerinde özellikle El Kaide kadrolarına karşı yapılan suikast eylemlerini bu oluşumun gerçekleştirdiği sanılıyor. Araştırmacı-gazeteci Seymour Hersh, yıllar önce Cheney'in kontrolünde hareket eden bir "suikast timi"nin varlığını ortaya çıkarmıştı.

Araştırmacı Tom Burghardt, bir adım daha ileri gidiyor, 2003'te başlayan Irak işgalinin gerekçesi olarak gösterilen kanıtların ABD ve Britanya hükümetleri tarafından uydurulduğunu basına sızdıran İngiliz biyolojik silah uzmanı Dr. David Kelly'nin intiharının gerçekte Cheney'in timinin işlediği bir cinayet olduğunu ileri sürüyor. Kelly, FBI'nin isteğiyle 11 Eylül saldırılarından sonra başgösteren "şarbon terörü"nü de araştırmış ve epey yol almıştı. Kelly'nin ölümünden sonra çeşitli adreslere şarbonlu mektuplar göndererek insanların ölümüne yol açan "terörist"in Pentagon'da çalışan bir mikrobiyolojist olduğu ortaya çıkmıştı.

TÜRKİYE

Transtürkistan

Turancılığın başaramadığını yeni-Osmanlıcılık başarıyor. Reel politika sarhoşu Türkiye, bölgesel, kıtasal ve küresel formatlar peşinde...

5 TEMMUZ günü patlayan ve en az 185 kişinin ölümüyle sonuçlanan Urumçi isyanı, küresel gerilim hatlarının belki de en gergin olanını dünya gündemine taşıdı. Bugüne kadar Çin'e Tibet politikası üstünden yüklenen Batı, Tibet'le aynı kaderi paylaşan öteki iki özerk bölgenin, Doğu Türkistan (Şincan) ve İç Moğolistan'ın "siyasî kangren" olmasını beklemişti. Artık bu dönem geride kaldı. Urumçi isyanının, harekete geçirdiği siyasî dinamikler açısından, geçen yıl Pekin Olimpiyatları'nın açılışında yaşanan şoktan aşağı kalır bir yanı yoktu. Tarihe 08.08.08 olarak geçen o gün, Soğuk Savaş'ın bitiminden beri ilk kez yabancı bir ülkeye saldırarak Gürcistan'ı işgal eden Rusya, tekkutuplu dünya dönemini noktalamıştı. ABD'nin Bağımsızlık Günü'nü havai fişeklerle kutladığı sırada çıkan Urumçi isyanı ise Batılı güçlere rövanş şansı verdi. Geçen yıl Gürcüler arka çıkan "özgür dünya", bu defa müslüman Uygurların yanındaydı...

Doğu Türkistan sorununun Türkiye'deki izdüşümleri her zaman ikircikli oldu. '70'li yıllarda "komünizmin kısıracındaki esir Türkler" retorikleriyle propaganda yapan MHP, teke-line aldığı Doğu Türkistan sorununu uluslararası zeminde kararlılıkla savunacak basireti hiçbir zaman gösteremedi. "Türkiye'nin menfaatleri" her defasında buna engel oluyordu. Uygur bağımsızlık hareketinin ruhanî lideri İsa Yusuf Alptekin'in destek almak için gittiği Türkes'in yanından hüngür hüngür ağlayarak ayrıldığı tarihe iliştilmiş notlar arasındadır. Ecevit'in koalisyon hükümetindeki yeni MHP de Uygurları hayal kırıklığına uğratmıştı. Ne var ki, tarihin garip cilvesi, Türk milliyetçilerinin geçtiğimiz haftalarda sergilediği eylemler ilk defa "gerçekçi" bir zemin buldu. Çünkü, Başbakan Erdoğan'ın "adeta soykırım" olarak adlandırdığı Çin zulmü, ilk defa ABD, AB, Türkiye ve Uygurların çıkarlarını ortak zeminde buluşturdu. Alptekin'in yapmadığını, sürgündeki Uygur lideri Rabia Kadir yaptı.

11 Eylül'ün Amerikan istihbaratının bilgisi dahilinde yapıldığını iddia ederek Bush yönetiminin başdüşmanı hâline gelen Türk asıllı eski FBI tercümanı Sibel Edmonds, yakınlarda yeni "bombalar" patlattı. Edmonds'a göre, "ABD, yaklaşık on yıldır, Türkiye'nin Ortadoğu ve Orta Asya'daki etkisi kullanılarak ayaklanmalar ve Amerikan çıkarlarını kollayan operasyonlar düzenliyor". Türkiye'nin "pan-Türkist ve pan-İslâmist nüfuzunun" ABD'ye geniş imkânlar sunduğunu savunan Edmonds, Urumçi'de yaşanan son olayları örnek gösteriyor. Edmonds'un sözlerini "komplo teorisi" olarak değerlendirmek zor. Zira bu "nüfuz perspektifi" bizzat dışişleri bakanı Ahmet Davutoğlu tarafından savunulmakta: "Orta Asya, Türkiye'nin derinlemesine bir Asya stratejisi oluşturmamasının anahtarı konumundadır. Türkiye bir yandan ABD ve AB gibi Asya dışı ülkelerle girdiği ilişkileri Asya içinde kullanabilme becerisini göstermek, diğer yandan Asya-içi dengelerdeki değişimleri sürekli takip ederek bu bölgede bir blok karşısında yalnız kalmayacak aktif bir diplomasi takip etmek zorundadır." ("Stratejik Derinlik", sf. 499)

Rabia Kadir'in Amerikan think-tank'lerinin yardımıyla Washington'da kurduğu Dünya Uygur Kongresi'ne benzer bir hassasiyetle dikkat çeken araştırmacı-yazar F. William Engdahl, Şincan Uygur Özerk Bölgesi'nin içerdiği geniş petrol ve mineral kaynakları kadar, Çin, Rusya ve Orta Asya cumhuriyetleri tarafından kurulan Şangay İşbirliği Örgütü'nün enerji yolları üstündeki jeopolitik konumu nedeniyle de stratejik önem taşıdığını vurguluyor. Engdahl'a göre, Urumçi isyanı, geçen ay Türkiye'de imzalanan Nabucco boru hattı anlaşmasının siyasî etki alanında.

Rusya'nın enerji tekeli kırılmak için geliştirilen Nabucco projesinde aktif rol oynayan Azerbaycan'ın yanına öncelikle Kazakistan ve Türkmenistan'ı da katmaya çalışan Türkiye, diğer yandan geleceğin getireceği alternatiflere karşı elini geniş tutmak, reel politika icabı Rusya'yı büsbütün dışlamamak istiyor. Putin ile Erdoğan arasında ve Berlusconi'nin himayesinde imzalanan Güney Akımı anlaşması, her ne kadar Türkiye'nin Nabucco'ya öncelik verdiği söylense de, Davutoğlu'nun öne çıkardığı "çok boyutlu diplomasi"ye güzel bir örnek teşkil ediyor. Türkiye'nin AB üyeliğine karşı çıkan Fransa ve Almanya, Avrupa'nın tarih boyunca dışladığı Türkiye ve Rusya'nın yakınlaşmasına katlanmak durumunda kalacak. Yeni-Osmanlıcılık işbaşında...

NIJERYA

Petrol ve kan karışırken...

Shell'in 15 yıl önce haksız yere idam edilen aktivist Ken Saro Wiwa ve yoldaşlarının ailelerine ödemeyi kabul ettiği "kan parası"nı zafer mi saymak lâzım, onurlu bir yenilgi mi, yoksa yeni bir hak arama zemini mi? Umarız, gelecek bu sonuncu seçeneği öne çıkarır. Çünkü Shell'in Nijerya'daki kirli savaşa bulaştığını zımnen de olsa kabullenmesi, ailelere ödenen 15 buçuk milyon doların katbeka üstünde bir cezayı gerektiriyor.

9 HAZİRAN 2009 günü, elli yılı aşkın bir sömürü öyküsü, vuku bulduğu yerden binlerce kilometre uzakta, New York'ta, yeni bir yörüngeye girdi. Shell'in avukatları, 10 Kasım 1995'te Nijerya devleti tarafından idam edilen çevre ve insan hakları eylemcisi Ken Saro Wiwa'nın ve diğer kurbanların ailesine 15 buçuk milyon dolar "dostane çözüm" parası ödemeyi kabul etti.

Shell, Nijerya topraklarında petrol avına 1958'de, Afrika'da rafineri kuran ilk şirket olan Total'den hemen dört yıl sonra başlamış. İkinci Dünya Savaşı sonrası kendilerine bakır alanlar arayan petrol şirketlerinin yeni yarış alanı, Afrika olmuş: Total, 1954'te o zamanlar Fransız olan Cezayir'i "kapatırken", onu aynı yıl Güney Afrika'daki Durban rafinerisiyle Mobil, 1958-1963 yılları arasında Nijerya ve Kenya rafinerileriyle Shell ve BP takip etmiş. İkinci üretim dalgası ise, petrol krizinin ardından, 1980'lerde gelmiş. Kıtanın son on yılda gördüğü yeni rafineri sayısı yalnızca iki: Sudan'da ve Mısır'da.

Gene şu İngilizler...

Petrol şirketleri, 1980'lere kadar ilgi odağı olmaktan, taze bağımsız cumhuriyetlerde süregiden iktidar kavgaları ve etnik sorunlar nedeniyle kurtulmuşlar. Tahmin edebileceğiniz üzere, aslında "Nijerya" diye bir ülke yok. İngilizler, 20. yüzyılın başında –tam olarak 1 Ocak 1901– bu bölgeyi kendilerinin ilan ediyor, 1914'te sınırlarını çizdikleri topraklara Nijerya adını veriyorlar. Bu sınırların içindeki etnik grupların birbiriyle kavgası, 1967-1970 arasın-

Estemirova katledildi

RUSYA İnsan hakları savunucusu, gazeteci Natalia Estemirova, Çeçenistan'da kaçırıldıktan sonra komşu İnguşetya'daki bir ormanlık alanda ölü bulundu. Kafasına iki kurşun sıkılmıştı. Estemirova, 2006'da suikaste uğrayan gazeteci Anna Politkovskaya ve ocak ayında öldürülen aktivist avukat Stanislav Markelov ile birlikte çalışmış, onlar gibi Çeçenistan'daki insan hakları ihlallerine yoğunlaşmıştı. İnsan Hakları İzleme Örgütü, Estemirova'nın Çeçenistan'da rejim muhaliflerini sindirmek için yapılan kundaqlama eylemlerine dair bir dosya üzerinde çalışmaktayken öldürüldüğünü bildirdi.

Eta'nın 50. yıl eylemleri

İSPANYA Ayrılıkçı Bask örgütü Eta, kuruluşunun elliinci yıldönümünde bir dizi bombalama ve polisler'e yönelik suikast eylemleriyle gövde gösterisi yaptı. Bask gazetesi Gara, yakın dönemde tatil cenneti Majorca adası ve kuzeydeki Burgos kasabasında patlayan bombaların arkasında Eta'nın bulunduğunu teyit ettiklerini yazdı. İktidardaki Sosyalist Parti, Eta ile yürüttüğü barış sürecinin 2006'da Madrid havaalanında yapılan bombalama eyleminden sonra sona erdiğini açıklamıştı. Bask bölgesinin bağımsızlığı için mücadele veren Eta'nın eylemlerinde bugüne kadar 820'den fazla kişi can verdi.

Yeni Tamil lideri kayıp

SRI LANKA Mayıs ayında ordunun düzenlediği kanlı harekatta ağır bir darbe alıp dağılmanın eşiğine gelen Tamil Kaplanları'nın yeni lideri Selvarasa Pathmanathan bir Asya ülkesinde tutuklandıktan sonra ortadan kayboldu. Bazı raporlar Pathmanathan'ın Tayland'da tutuklandığını duyururken, Tamil kaynakları, bunun Malezya'nın başkenti Kuala Lumpur'da gerçekleştiğini ve liderlerinin Sri Lanka hükümetine teslim edildiğini bildiriyor. Diasporadaki Tamil temsilcileri, örgütü silahlı mücadele için yeniden yapılandıran liderin akıbeti konusunda endişe duyduklarını açıkladı.

Milliyetçiler palazlandı

MEKSİKA Milletvekili ve eyalet valisi seçimlerinde iktidar partisi merkez sağ PAN ağır yenilgi alarak parlamento üstünlüğünü yitirdi. PAN tarafından sürklase edilip yetmiş yıldan fazla süren tekparti egemenliğini yitiren milliyetçi PRI, birinci geldiği seçimde milletvekili sayısını ikiye katladı. Radikal soldan aldığı desteği yitiren merkez sol PRD büyük oy kaybıyla üçüncü oldu. İlk üç partinin oy yüzdeleri 37, 28 ve 12 olarak belirdi. Seçmenlerin boş oy kullanması için kampanya yapan marksist sol ise yüzde 5'in üstüne çıkmadı. Sol partilerin toplam oy potansiyeli yüzde 31 dolayında görünüyordu.

da, bir milyon kişinin öldürüldüğü bir iç savaşla sonuçlanıyor. Nijerya'nın 1999'a kadar gördüğü başarılı/başarısız askerî darbe sayısının ise haddi hesabı yok.

Aslında bir yazar ve televizyon yapımcısı olan Ken Saro Wiwa, bu askerî darbeler arasında da başarısız olan bir geçiş döneminde siyasete

NİJERYA'NIN EKOLOJİK AÇMAZI Gaz yakma ve sızıntılar

DOĞAL gaz, petrol çıkarma sırasında ortaya çıkan yan ürünlerden biri. Birçok modern rafineride, bu gaz ya enerji kaynağı olarak kullanılıyor, ya da toprağın altına geri depolanıyor. Sözüünü ettiğimiz doğal gaz, bizim evlerimizde kullandığımız türden değil, birçok toksik bileşen içeriyor. Bu gazın yakılması ise, kromozom bozukluğu, deforme doğumlar gibi sağlık sorunlarına yol açıyor.

Petrol çıkarmanın bir diğer sonucu da, petrol sızıntısı. Nijerya'da son elli yılda yaklaşık 1.5 milyon ton petrol, sızıntılar sonucu doğaya karışmış.

Ortaya çıkan gaz ve petrol sızıntıları ile baş etmek, üretici firmanın sorumluluğunda. Ancak bu, ek yatırım ve

atılmış. Doğup büyüdüğü yer olan Ogoni'nin halkının taleplerinin dillendiren MOSOP'un (Ogoni Halkının Kurtuluş Hareketi) kurucu üyelerinden biri olan Wiwa, karşısına Shell'i alınca, askerî diktatörlükten gördüğü baskı artmış. 1992'de aylarca hapis yatan Wiwa, serbest bırakıldıktan sonra, şiddetsiz eylemler için Ogoni halkını örgütlemeye devam etmiş. 1993'te 300 bin Ogonilinin katıldığı mitingden sonra –o tarihte Nijerya'da tahmin edilen Ogoni nüfusu 500 bin–, başını General Sani Abacha'nın çektiği askerî diktatörlük, Wiwa'nın ve Ogoni hareketinin "icabına bakılmasına" kanaat getirmiş ve 21 Mayıs 1994'te MOSOP'un içindeki bir fraksiyonun dört üyesinin öldürülmesinden Wiwa'yı ve yoldaşlarını sorumlu tutarak hapse atmış. Sonrası, hükümet tarafından tutulan –ve kendilerine Shell'de iş önerildiğini sonradan itiraf eden– yalancı tanıklar, aceleyle kotarılan bir uyduruk mahkeme ve sekiz MOSOP üyesinin idamı...

Mandela'nın ölüm sessizliği

Burada tarihe bir not düşmekte yarar var: 9 Kasım 1995'te, yani Nijerya'daki askerî diktatörlüğün Wiwa ve sekiz yoldaşının idam kararını onadığı gün, Yeni Zelanda'da Milletler Topluluğu toplantısına katılan, Güney Afrika Cumhuriyeti'nin ilk siyah başkanı Nelson

temizlik maliyeti demek. Nijerya'da ilk Gaz Gömme Yasası 1979'da çıkarılmış ve ülkedeki petrol firmalarından 1984 yılına kadar gereken önlemleri almaları istenmiş. Hemen bütün firmalar gaz yakmaya devam etmiş, bu maliyeti üstleneceklerine ceza ödemeyi göze almışlar. Nijerya Yüksek Mahkemesi, 2005'te gaz yakmanın insan ve çevre hakkı ihlali olduğu kararını almış. Shell ve diğer petrol firmaları, bu karara gözardı etmişler. Nijerya'da şu an itibarıyla yüze yakın gaz yakma tesisi işliyor.

- Afrika'nın dünya petrol rezervlerindeki payı: % 9,5
- Nijerya'nın Afrika rafinerileri arasındaki payı: % 14,6
- Nijerya'nın petrol gelirlerinin ülkenin toplam döviz gelirleri içindeki payı: % 95
- Nijerya'nın nüfusu: 148 milyon –Afrika'da en kalabalık
- Afrika'nın toplam nüfusu: Yaklaşık 960 milyon

Mandela, Nijerya'ya yaptırım uygulanması önerilerini reddedip "yumuşak diplomasi" güdülmesini savunuyordu. Halbuki, durum Nobel ödüllü Nijeryalı yazar Wole Soyinka'nın tam da aynı gün basına yaptığı açıklamadaki gibiydi: "Nelson Mandela, bugün, Abacha ve temsilcileriyle aynı odada bulunmayacağını söylese, bu iş biter." Afrikalı siyahlar için o günlerde efsanevi bir figür olan Mandela, hem Soyinka'nın, hem Desmond Tutu'nun, hem Yeni Zelanda'da protestolara katılan yüzlerce insan hakları savunucusunun yaptırım istemlerine sırt çevirmişti. 24 saat geçmeden de, Wiwa ve arkadaşları apar topar asılmıştı.

Shell, diktatörlük, kir

Ogoni hareketi, Afrika özelinde yerel siyasî sorunlarla çevre sorunları arasındaki ilişkiyi kampanyalarında birlikte işleyen ilk hareket. Bilinmez, belki de askerî diktatörlüğün ters tepeceğini bile bile böylesine sert bir önleme başvurmasının ardında da hem yerel, hem küresel desteği bulunan böyle bir hareketle nasıl baş edeceğini bilememesi yatıyordu. Wiwa da bunu söyleşilerinden birinde dile getirmiş: "Yalnızca kimlik haklarımız üzerinden yürüteceğimiz bir mücadele, ne yerel düzeyde başarıyla ulaşabilir, ne de küresel düzeyde gereken ilgiyi toplayabilir." Ogoni hareketinin istemleri de bu yüzden iki katmanlı: 1990 yılından itibaren, hem bölgelerinden çıkarılan yaklaşık 30 milyar dolarlık petrol gelirinin bir bölümünün bölgesel kalkınmaya ayrılması –Wiwa, Ogoni köylerinin bir tekinde bile elektrik ya da içme suyu olmadığını söylemiş–, hem de Shell'in yarattığı aşırı kirliliğin firma tarafından azaltılıp sonuçlarının tazmin edilmesi talep edilmiş. Ancak Shell, kârından ödün vereceğine, "bildik" yöntemlerle iş yapmaya karar vermiş.

The Guardian'ın 14 Ocak 1995'te, yani Ken Saro Wiwa ve yoldaşları idam edilmeden aylar önce ele geçirip yayınladığı bir Nijerya Silahlı Kuvvetleri belgesine göre, Ogoni bölgesinden sorumlu bir binbaşı, Shell'in bölgedeki bazı tesislerinin basılması, malzemelerin tahrip edilmesi ve bunların Ogoniler tarafından yapıldığı süsü verilmesi "operasyon"unu ayrıntılandırıyor ve bunun için Shell'den alınacak düzenli maddî destekten söz ediyor.

Bu ve benzeri kanıtlar ışığında, başını avukat Judith Chomsky'nin –soyadı tanıdık geliyordur– çektiği bir grup insan hakları hukuku örgütü, Royal Dutch Shell'e ve Nijerya merkezinin başındaki Brian Anderson'a karşı, insanlığa karşı suçlar, işkence, insanlık dışı muamele

AYAKKABICILAR GERİ ADIM ATTI Amazon'da yol alındı

BREZİLYA Greenpeace'in Brezilya ve İngiltere'de yürüttüğü bir kampanya, sonucunu kısmen de olsa vermişe benziyor. Aralarında Adidas, Nike ve Timberland gibi markaların da bulunduğu firmalar, Brezilya'dan ithal ettikleri derinin üretim sürecinde Amazon ormanlarının yok edilmesi için bir moratoryum ilan ettiler. Bu ilan, Greenpeace'in Brezilya'da üç yıl boyunca sürdürdüğü bir çalışmanın meyvesi. Ayakkabı ile Amazonların ne ilgisi var de-

meyin. Otlak açma, Amazonların yok edilmesinin en büyük nedeni. Son otuz yıl içinde, Amazonların beşte biri kesildi ya da yakıldı. Brezilya Çevre Bakanı Carlos Minc'e göre, yasadışı ormansızlaşmanın yüzde 65-75'i, otlak açmak için yapılıyor. Bu otlaklarda yetiştirilen hayvanların etleri, Tesco gibi büyük süpermarketlere, derileri ise yukarıda sözünü ettiğimiz firmalara satılıyor. Görünen o ki, Brezilya hükümeti ve yargısı da otlak açmayı durdurmak için sert önlemlere başvurmaktan çekinmiyor: Brezilya Federal Başsavcılığı, 150 bin hektara varan orman katliamı nedeniyle, tedarikçi firmalara "Brezilya top-

Darısı çokuluslu şirketlere direnen Kolombiyalı Amazon yerlilerinin başına

lumuna karşı işledikleri çevre suçlarından" ötürü toplam 800 milyon avroluk ceza davaları açmış durumda. Öte yandan, Lula'nın yağmur ormanlarındaki toprak

spekülasyonuna son vermeyi amaçlayan ve yüzbinlerce orman çiftçisine toprak tahsis eden Amazon yasası da bu süreci destekleyecek gibi görünüyor.

► le vb. suçlamalar ile 1996'dan itibaren davalar açtı. İlginç olan, davaların açıldığı yerin ABD olması. İşkence Kurbanlarını Koruma Yasası ve 1789 tarihli Yabancılar Haksız Muamele Yasası, mağdurlara, ihlallerin olduğu yerden bağımsız olarak, ABD'de hak arama olanağı tanıyor. 13 yıllık dava sürecinin sonunda, 9 Haziran 2009'da, Shell yöneticileri, işi mahkeme dışında çözmemeyi, idam edilenlerin ailelerine toplam 15 buçuk milyon dolar ödemesi kabul etti.

Shell'in 2008 yılı net kârı, 27 milyar dolar. Toplam varlık değeri ise, yaklaşık 282 milyar dolar. Bir diğer deyişle, 15 buçuk milyon dolar, bir yıllık kârın binde 6'sından daha az. Shell'in bölgedeki milyarlarca dolarlık operasyonunun yanında çerez gibi kalan bir miktar söz konusu. Bu, Shell gibi firmalara "parasıyla değil mi?" esnekliği tanıyabilir. Ancak bir yandan da, bu dava, yerel güçlerin küresel şirketlere karşı haklarını örgütlü biçimde uluslararası platformlarda aramaya başlamasının önünü açabilir. Örneğin, Shell'in geçtiği yoldan şimdi Chevron da geçiyor. 1998 ve 1999'da Nijerya Ordusu'na silah yardımı yaparak sivillerin öldürülmesine suç ortağı olduğu gerekçesiyle sanık koltuğuna oturan petrol şirketi, yine ABD'de devam eden davalarda sanık sandalyesinde. Nitekim, Ken Saro Wiwa'nın babasıyla aynı adı taşıyan oğlu, anlaşmanın yapıldığı gün The Guardian'a yazdığı yazıda, bu anlaşmanın insan hakları ihlallerinin ulusaşırı mahkemelerde görülmesi açısından önemli bir içtihat oluşturduğunu iddia ediyordu.

Daha da önemlisi, Nijerya'da petrol ile ilgili toplumsal ve çevresel sorunlar çözülmüş değil. Örneğin 2004'te çıkan ayaklanmalarda bu iki petrol şirketine ait kuyuların çalışması yerel halk tarafından engellendi. Nijerya böyle de, diğer Afrika ülkeleri farklı mı? World Corporate Watch'un raporundan aktaralım: Çad, Kamerun, Sudan, Angola, Ekvator Ginesi, Kongo, Moritanya, kaynak lanetini yaşayan, petrol şirketlerinin leş kargaları gibi talan edip toplumsal sorunları yarattığı ya da körüklediği diğer ülkeler. Belki de bu yüzden iyimser olmak gerek: Bu ülkelerde yaşayan, işbirlikçi yönetimlerine ve onların hukuk sistemine güvenmeyen insanların başvurucağı bir direniş mevsii daha oluşmuş oldu.

Ertan Keskinsoy

İTALYA Faşizm hortluyor!

G8 zirvesi sırasında dış gösteren polis devleti ve art arda patlayan seks skandalları Berlusconi imparatorluğu hakkında bazı ipuçları veriyor. Ama çok yetersiz. İtalya'nın Mussolini'nin faşist ütopyası Salò'ya doğru dolu dizgin koştuğunu görmek için daha fazlası gerekiyor. İstanbul'da yaşayan "bir İtalyan sürgün" anlatıyor...

BUGÜNLERDE İtalya'da neler oluyor, anlamak güç. 14 Nisan 2008'de Berlusconi üçüncü kez başbakan oldu. Sol, merkeziyle radikaliyle, çökmüş vaziyette. Komünistler, 2. Dünya Savaşı'nın bitiminden beri ilk defa meclis dışında. Parlamentoda Berlusconi'nin mebzul miktarda eski faşisti saflarında barındıran partisine muhalefet edecek tynette bir parti yok.

Berlusconi'ye yegâne hakiki muhalefet, açtığı boşanma davasını anlattığı mülakatlarda "imparatorun eğlencelerinden" ve "kendilerini ejderhaya sunan bakirelerden" dem vuran karısı Veronica Lario'dan geldi. "Kocama yardım etmeye çalıştım" diyordu Lario: "Ama hiçbir işe yaramadı. Yanıldığımı anladım. Yeter artık." Bu esnada İtalya ikiye bölünmüş, televizyonda Berlusconi'nin maceralarını izlerken, başbakanın yandaşları parlamentonun altını üstüne getiriyordu.

Haziran 2008'de yeni hükümetin ilk icraatlarından biri olarak "Lodo Alfano" yasası çıktı. Yasa, devletin en tepesindeki dört makamı (cumhurbaşkanı, başbakan, senato başkanı ve milletvekili meclisi başkanı) cezaî süreçlerden muaf tutuyordu. Anayasa Mahkemesi'nin görüş bildirmesini beklemeden uygulamaya konan yasa sayesinde Berlusconi, Mills davasından yırtmış görünüyor. Berlusconi'nin, henüz bir girişimciyken hukuk dışı yollarla bir yayınevini satın aldığı iddiasıyla yargılandığı mahkemenin yargıcına rüşvet verdiği iddiasıyla açılan ikinci bir davada kendisi lehine ifade vermesi için İngiliz gazeteci David Mills'e para verdiği iddia ediliyor. Nasıl ama? Tam bir "matruşka" değil mi? Berlusconi aklansa da, bu son davadan ceza alması durumunda geriye dönük olarak tekrar yargılanması gerekecekti. Mills, geçen şubat ayında 4.5 yıl ceza aldı. Ne var ki, Mills'e rüşvet veren Berlusconi yeni yasa sayesinde yakayı sıyrıldı.

Berlusconi'nin karanlık mazisi

Berlusconi anlaşılan kendini yeterince güvende hissetmiyor ki, geçenlerde Anayasa Mahkemesi üyelerinden biriyle akşam yemeği yedi. Yemeği faş eden de gene aynı üyeydi. Görüyorsunuz, İtalya'da her şey mümkün. Yakında çıkması

beklenen adalet reformu, geçmişte mafyaya karşı mücadele veren özel yetkili savcılık makamının da kaldırılmasını öngörüyor. Bu özel yetkili savcılardan Giovanni Falcone ve Paolo Borsellino, 1992'nin mayıs ve temmuz aylarında öldürülmüştü. Falcone, '80'lerin sonunda Palermo'da mafyayla ilişkili suçlardan ötürü 360 kişiyi mahkûm ettirmeyi başarmıştı. Öldürüldüğü sırada, henüz politikaya atılmamış olan Berlusconi ile mafya arasındaki bağı soruşturuyordu. Falcone'nin yakın arkadaşı ve meslektaşısı Borsellino ise, iki ay sonra, mafyanın Falcone suikastindeki rolünü aydınlatmak üzereyken öldürüldü. Berlin Duvarı'nın yıkılmasının ve Amerikan yanlısı eski İtalyan partilerinin yok olup gitmesinin ardından, Falcone'nin gazabından çekinen mafyanın mecliste kendine yeni destekçiler aradığı iddia edilir. Falcone ve Borsellino cinayetlerinden bir yıl sonra da Berlusconi, "bir boşluğu doldurmak" ve "İtalya'yı komünistlere bırakmamak" için siyasete atıldı.

Daha geçen ay, '70'lerde Palermo belediye başkanlığı yapan ve Falcone tarafından mafya üyesi olduğu ortaya çıkan Vito Ciancimino'nun oğlu Massimo Ciancimino, elinde savcılar öldüren mafyanın devletle ilişkisini kanıtlayan bir belge bulunduğunu söyledi. Bunun üstüne Sicilya'daki savcılar soruşturmayı tekrar başlattı. İlk bulgular, mafyayla İtalyan gizli servisi arasında sıkı bir işbirliği bulunduğunu göstermekte. Cinayetlerin failleri ve alt düzeydeki destekçileri ceza almışlardı, ama üst düzeydeki hakiki sorumlular hiçbir zaman gün yüzüne çıkmadı. Geçen onca kanlı yılın içindense sözde "ikinci cumhuriyet" ve Berlusconi'li yıllar doğdu.

Berlusconi'nin adalet reformunun ilk adımı, gizli dinlemelere dair yasanın haziran ayında onaylanması oldu. Gizli dinlemelerin mafyaya ve yolsuzluğa karşı mücadelede en etkin yöntem olduğu iddia ediliyordu. Berlusconi'nin devlet televizyonunun başındaki zattan bir kadına şantaj yapmasını isterken sergilediği unutulmaz performans ise Youtube izleyicilerinin hizmetinde.

On yıl önce kaybettiğimiz unutulmaz İtalyan şarkıcı Fabrizio De André'nin "İki Numaralı Rü-

Ölümüne fabrika işgali

GÜNEY KORE Küresel krizi gerekçe göstererek 2600 personelinin (yüzde 36) işine son veren Ssangyong otomobil fabrikası büyük bir eyleme sahne oldu. İşini kaybedenlerin 1600 kadarı "gönüllü yedek" olmayı kabul etti. Ancak geri kalanlar fabrikayı işgal etmeye karar verdi. 77 gün boyunca direndiler. İşçileri fabrikadan çıkarmak için müdahale eden polis, amacına dört günlük çatışmadan sonra ulaşabildi. İşçiler son çare olarak kendilerini silme yanıcı maddeyle dolu boya atölyelerine zincirlemişti. Fakat bu bile sendika ile işveren arasındaki görüşmelerin olumlu sonuçlanmasını sağlayamadı.

Artçı şoklar sürüyor

PERU Haziran ayında Amazon ormanlarının çokuluslu şirketlere açılmasını öngören Orman Kanunu'nu protesto eden yerlilerin isyanını kanlı bir şekilde bastıran Garcia hükümetindeki dağılma devam ediyor. Son olarak eylemler sırasında muhalefetin tepkisini çeken başbakan Yehude Simon istifa etti. Garcia'ya verilen destek yüzde 30'ların altına düşmüş durumda. Hükümet raporları isyanda elliden fazla kişinin öldüğünü gösterirken, insan hakları örgütleri ölü sayısının bu rakamın çok üstünde olduğuna ve yüzden fazla kayıp insanın listeye dahil edilmediğine dikkat çekiyor.

Sativa Yenge yasaklandı

HİNDİSTAN Kama Sutra'nın vatani terörle mücadelede uğruna acayip bir karar verdi. İnternette günlük olarak yayımlanan Savita Yenge erotik çizgi roman serisinin sitesine erişim, "Hindistan'ın bütünlüğünü tehdit ettiği" gerekçesiyle yasaklandı. Büyük göğüsleri, dar kıyafetleri ve uzun siyah saçlarıyla ün kazanan çizgi karakteri ayda ortalama 60 milyon kişi ziyaret ediyordu. Mumbai'deki terör saldırılarının ardından çıkarılan terörle mücadele yasası ilk kez bir erotik siteye uygulanırken, Batı kaynaklı pornografik sitelere herhangi bir yasak getirilmemesi gözden kaçmadı.

Zen budizm saldırı altında

VIETNAM 1966'dan beri sürgünde yaşayan Zen ustası, barış aktivisti, yazar Tiç Nat Hanh'ın öğretisini benimseyen Bat Nha manastırı, geleneksel Budizme bağlı yobazların saldırısına uğradı. Manastırda yaşayan 379 monk ve rahibeyi dışarı çıkartıp mekâna ağır hasar veren saldırganlar, bölgeyi terketmeden önce "bir dahaki gelişlerinde kan dökeceklerini" bildirdi. Elektrik ve su sıkıntısının başgöstermesi nedeniyle zorluk çeken Zen budistler, din ve vicdan özgürlüğüne sahip çıkması için Vietnam Komünist Partisi'nden yardım istedi. Zen öğretisi özellikle gençler arasında hızla yaygınlaşıyor.

yâ" adlı şarkısında dediği gibi: "Bir zamanlar, bir yargıç benim gibi / Yargılamış yazarları yasa-yı / Önce yargıçı değiştirmişler / Ardından da yasayı / Bugün, bir yargıç benim gibi / Soruyor, yargılayabilir miyim diye iktidardakileri / Sen iktidarsın / İster misin yargılanmak? / Aklanmak mı istersin / Yoksa ceza mı almak?" Bu şarkı 1973'te yazılmıştı, ama bugün İtalya'da olanları o günden biliyor sanki.

Faşizmin ayak sesleri

Uçurumdan aşağı yuvarlanan İtalya bütün çirkinliğiyle karşımızda. Bunun en bariz olduğu alanlar, iç güvenlik ve göçmenlik. Birkaç hafta önce onaylanan bir yasayla, sıradan vatandaşların kent sokaklarında yasadışı göçmenleri avlayacak devriyeler kurmasına ve bu birliktelerin devletten maddi destek almasına imkân tanıdı. Ekonomik krizin ve işsizliğin yerküreyi kavurduğu şu günlerde tam da ihtiyacımız olan şey! Bu yasanın çıkması, en çok "gerçek İtalyanları" savunmak için yeşil gömlekli devriyeler kuran Kuzey Ligi partisini sevindirdi. Bu devriyeler artık devlet tarafından sübvans edilecek. Geçmiş özlemiyle yanıp tutuşan faşistler de boş durmuyor elbette. Şimdiden etrafı gri ya da siyah gömlekli, imparatorluk simgeleriyle donanmış Mussolini hayranı gruplar sardı. Bu grupların silah taşıma yetkisi yok, ama kurucu üyeleri özel güvenlik elemanlarından oluşuyor. Polisin bütçesinin kriz bahanesiyle kesintiye uğradığı bugünlerde böyle bir yasanın çıkması bir paradoks mu, yoksa tam da işin kuralı mı, artık siz karar verin. Kuzey İtalya'nın dört bir yanında, duvarlarda "Peki bizi devriyelerden kim koruyacak?" ya da "Göçmenler, lütfen bizi İtalyanlarla yalnız bırakmayın!" yazmakta.

Öte yandan aynı yasa, "yasadışı göç" diye bir suç tarif ediyor. Belgesiz göçmenlerin cezaya çarptırılmasını gündeme getiriyor. Vatikan ise bu süreçte Berlusconi ile açık çatışmaya girmedi, çünkü karşılıklı olarak birbirlerinin desteğine muhtaçlar. Gene de tabandaki rahiplerden ciddi itirazlar yükseldi. 2003'ün baharında, ABD'nin Irak işgalinden hemen önce, bütün evlerden gökkuşağı renkli bayrakların salınmasını öneren, İtalyan barış hareketinin tarihî figürlerinden rahip Alex Zanotelli gene muhalif rahiplerin başını çekiyor. Zanotelli şöyle diyor: "Bir İtalyan ve hristiyan olmaktan utanç duyuyorum. İtalya gibi bir ülkenin, bu derece ırkçı ve yabancı karşıtı bir yasayı çıkarabileceğini hiçbir zaman düşünmemiştim. Bir somun ekmek için asırlar bo-

yu oradan oraya göç eden bizler –yurtdışında yaşayan 60 milyon İtalyan var– gördüğümüz zulmü şimdi başkalarına yapıyoruz."

Zanotelli, sözlerine şöyle devam ediyor: "Bu yasanın gerekçesi göçmenleri yasadışı kabul etmesi. Ancak, asıl suçlu olanlar göçmenler değil, insanları göçe zorlayan ekonomik ve finansal yapılarıdır. Yasa, oturma iznini vergilendiriyor, devriyeler öngörüyor, ailelerin bir araya gelmesini ve karma evlilikleri sınırlandırıyor, sınırdışı emirlerine uymayanlara dört yıla kadar hapis cezası getiriyor ve belgesi olmayan kadınların hastanede doğum yapıp çocuğunu nüfusa geçirmesini yasaklıyor. Bu bir apartheid yasasıdır. 60 yıl önce faşizmin geri dönmesini engellemek için oluşturulan anayasal garantilerin tek tek ortadan kaldırılmasıdır. Biz hristiyanların sivil itaatsizlik eylemlerine başlama cesaretini göstermeliyiz." Peki ama, öncü rahiplerin dışında Berlusconi'ye karşı çıkacak ne kaldı İtalya'da? Doğrusu, çok da bir şey kalmadı.

Radikal solda kıpırdanmalar

Merkez soldaki Demokratik Parti'de yaşanan "komedi"yi şimdilik bir kenara bırakalım ve tabanda yaşanan deneyimlerden bahsedelim. Bunların ilki, üç yıl önce, kuzeydoğu İtalya'da küçük bir şehir olan Vicenza'da başlayan "Dal Molin'e Hayır" hareketi. Burada bir Amerikan üssü ve çok sayıda askerî alan var. Üstelik Amerikalıların burada nükleer silah sakladığından şüpheleniliyor. (İtalya'nın nükleer gücü yok.) Birkaç yıl önce Pentagon bölgedeki kullanım dışı Dal Molin havaalanına ikinci bir üssün yapılması için harekete geçti. Ardından bir protesto hareketi oluştu ve insanlar sokaklara döküldü. Üç yıl içinde tabandan örgütlenen, çok farklı politik kesimlerden, yaş, köken ve kültürden insanların dahil olduğu sıradışı bir deneyim yaratıldı. Geçen ekim ayında hükümetin ne pahasına olursa olsun engellemeye çalıştığı bir referandum yapıldı. Şehir nüfusunun üçte biri üsse karşı oy verdi. Bu, henüz yeterli değil. Ama hareketin pes etmeye niyeti yok.

Bir diğer hareket, eğitim bakanı Mariastella Gelmini'nin okullarda bütçe kesintisi yapılması kararının ardından geçen sonbaharda patlayan öğrenci hareketi Onda Anomala (Aykırı Dalga). Berlusconi'nin kukla gibi oynattığı bu hanumefendinin adı, bir avukatın meslekî snaviyla ilgili yolsuzluluğu karışmıştı. Müthiş bir "devlet tutarlılığı" sonucu eğitim bakanı oldu ve şimdi de

İtalyan kamusal eğitim sisteminin şahit olduğu en büyük saldırıyı yönetiyor. Öğrenciler "Sizin krizinizi biz ödemeyeceğiz!" diyorlardı. Ne tesadüftür ki, L'Aquila'daki G8 zirvesi öncesi, harekete katılan 21 öğrenci tutuklandı. Aykırı Dalga üniversitelerde radikalleşerek toplumsal mücadele alanına taze bir nefes getirdi. Çünkü hareketin katılımcıları, 2001'de doğup bir şekilde Komünist Yeniden İnşa Partisi'ne (PRC, kısaca Rifondazione) eklenilen hareketin intiharından sorumlu kişilerden farklı bir genç kuşak.

Bir başka ilginç hareket ise Napoli'de ortaya çıktı. Bu defa söz konusu olan, Camorra (Napoli mafyası) ile merkez solun elinde tuttuğu yerel kurumlar arasındaki karanlık ilişkilerdi. Yerel yönetim kentteki çöp toplama işini Camorra'nın şirketlerine vermiş, çok sayıda atıl tesis inşa edilmiş, ama gene de sokaklar çöp yığınları içinde kalmıştı. Sokaklarda şimdi daha az çöp var, çünkü Berlusconi çöpleri şehirdeki doğal parka gömdü. Napoli'deki yeni hareket çeşitli grupları içeriyor ve her defasında farklı bir konuyu öne çıkararak aktif olmaya devam ediyor: Çöp, su özelleştirmeleri, eğitim, işsizlik...

Haziranda AB parlamentosu seçimleriyle birlikte yerel seçimler de yapıldı. Rifondazione'den kopan Sinistra Critica'nın (Eleştirel Sol) adayları pek de umut vermeyen sonuçlar aldı. Milano adayı Piero Maestri şöyle diyordu: "Dile getirdiğimiz politik önerilerin takipçisi olabilecek kesimlerin oranının bu kadar düşük olduğunu düşünmüyorum. Bence potansiyelimiz bize oy vermekte pek fayda görmedi. Fayda kelimesini bilhassa kullanıyorum, çünkü sonuçta oy kullanmanın ardında yatan esas saik seçilme olasılığının getirdiği fayda. Bizde de eksik olan bu, çünkü yüzde 4 barajını aşabilecek gibi görünmüyoruz. Bu nedenle pek çok insan ya Rifondazione'ye oy vermeye devam etti ya da çekimser kaldı." Rifondazione ise hasbelkader hayatta kalmaya devam ediyor, ama sahici bir halk inisiyatifiyle bağlı kalmamış durumda.

İtalya'da hareketler ortadan kalkmadıysa da, bunları nasıl örgütleyeceğimize dair bir fikir noksanlığı söz konusu. Gelecek sonbahar aylarında yüzbinlerce atıl işçi, iş durdurmalar yüzünden işsiz kalacak. Güçlü bir protesto dalgası buradan yükselebilir. Yakınlarda yapılan araştırmaya göre, son on yılda 700 bin İtalyan ülkenin tarihsel olarak daha yoksul olan güneyinden kuzeye göçmüş. Sadece geçen yıl göç edenlerin sayısı 122 bin. Ülkeyi terk edenlerin sayısını ise henüz bilmiyoruz. Diaspora daha yeni başlıyor.

Michelangelo Severgnini

(Web sitesi: www.kapdkjumb.it) Çeviren: **Fırat Genç**

Komplo pratiği

Teori mi önce gelir yoksa pratik mi, çoğu zaman karışır. Ama bu örnekte pratik teoriyi hayli geride bırakıyor. Honduras darbesine komplo teorisi dayanmıyor. İşte size son derece verimli bir kuşku: ABD ve uluslararası camia tarafından dışlanacağını bile bile darbe yapan egemen elit, sadece bir siyasî intiharı gerçekleştirmeyi hedefliyor olabilir mi? Üstelik darbeci generalleri bizzat Pentagon yetiştirmişken...

28 HAZİRAN'DA, Latin Amerika artık gerilerde kaldığı sanılan bir kâbusla uyandı. Bir zamanlar "goril" lâkabıyla anılan ve Washington'dan gelen talimat gerektirdiğinde birbirlerini dahi deviren nemrut suratlı generaller geri dönmüştü. Soğuk Savaş'ın bitiminden beri Orta Amerika'da ilk kez bir askerî darbe yaşandı. Honduras'ın sol tandanslı başkanı Manuel Zelaya, sabahın erken saatlerinde konutunu basan bir askerî tim tarafından pijamalarıyla tutuklanıp sürgüne gönderildi. Başta Latin Amerika ülkeleri olmak üzere birçok ülke, pakt ve uluslararası kurum tarafından kınanan darbeye karşı direnen Zelaya'nın Honduras'a girmesine izin verilmiyor. Ülkedeki siyasî destekçilerini mobilize eden Zelaya, çareyi Honduras-Nikaragua hududuna kamp kurmakta buldu. Bu arada yurdunun toprağına sembolik bir adım atmaya da ihmâl etmedi.

Honduras'ın gorillerinin yönetimi bırakırken sivillere dikte ettirdiği 1982 Anayasası, arzu edilen "kontrollü demokrasi" modelini başarıyla kurmuş olmalı ki, anayasayı değiştirmeye yönelik ilk ciddi hamle "rejim" tarafından bertaraf edildi. Yurttaşlarına olan güvensizliğini, halk tarafından seçilen devlet başkanına "sadece dört yıllık tek bir dönem iktidar olma" hakkı vererek belgeleyen bu anayasa bile, başkana referandum yapma yetkisi veriyordu. Ama Zelaya'nın referandum sorusu "Anayasanın değişmesini gerekli görüyor musunuz?" olunca durum değişti. Sandıktan "evet" çıkma olasılığı karşısında paniğe kapılan egemen elit, referandumu engellemek için her şeyi göze aldı...

Darbenin anatomisi

Referandum krizi, aslında, Zelaya bu yıl 29 Kasım'da yapılacak seçimde seçmenin önüne başkanlık, parlamento ve belediye sandıklarının yanısıra "yeni bir anayasa hazırlamak üzere bir Kurucu Meclis oluşturma" sorusunun oylanacağı dördüncü bir sandık daha koymayı önerdiğinden beri sürüyor. Bu öneri muhalefetin tepkisiyle karşılaşıncı, Zelaya, bir danışma referandumu düzenleyip "dördüncü sandık" fikrini direkt olarak halka sormaya karar verdi. Referandum tarihi yaklaştıkça da ortam kızıştı.

Ana muhalefet Ulusal Parti, Hristiyan Demokrat Parti'yi ve Zelaya'nın Liberal Parti'sindeki bazı hizipleri yanına çekerek parlamentodan referandumu durduracak bir yasa çıkarmayı başardı. Buna göre, genel seçimin öncesi ve sonrasındaki 180 gün içinde halk oylaması yapılamayacaktı. Çoğunluğu sağcı üyelerden oluş-

Honduras'taki toplumsal hareketler darbeye karşı geniş bir direniş cephesi oluşturdu

şan Anayasa Mahkemesi de bunu destekleyip referandumu "yasadışı" ilân etti. Kriz genelkurmay başkanı General Velasquez'in Anayasa Mahkemesi'nin kararına dayanarak referanduma lojistik destek vermeyeceğini açıklamasından sonra zirve noktasına ulaştı. Bu noktada Zelaya, genelkurmay başkanını görevden aldı ve orduya arka çıkan savunma bakanı Orellana'nın istifasını kabul etti. Mevcut anayasanın kendisine verdiği "halka danışma" yetkisini kullanacağını bildirdi.

27 Haziran gecesi Honduras halkı uykuya çekilirken ertesi sabah kalkıp sandık başına gideceğini sanıyordu. Ama öyle olmadı. Gün doğmadan başkanlık sarayını kuşatan koman-

Zelaya hudut kampında

dolar, korumalarla bir süre çatıştıktan sonra içeri girip Zelaya'yı "tutukladı" ve üstünü değiştirmesine bile fırsat vermeden bir askerî uçakla Kosta Rika'ya sürgüne gönderdi. Referandum saati geldiğinde sokaklar askerî birlikler tarafından kuşatılmıştı. Medya ordunun yönetime el koyduğunu ve oylamanın yapılmayacağını duyurdu.

Zelaya'nın sürgüne gönderilmesinden sonraki birkaç saat içinde gerçekleşen olaylar arasındaki eşgüdüm prova edilmiş kadar mükemmeldi. Pazar günü olmasına rağmen parlamento süratle toplanıp olağanüstü oturum yaptı ve meclis başkanı Roberto Michelletti'yi seçimlere kadar ülkeyi yönetmek üzere devlet başkanlığına atadı. Ardından sahneye çıkan Anayasa Mahkemesi, orduya "başkanı tutuklama emrini verdiğini" açıklayarak askerî müdahalenin "yasalara uygun biçimde" yapıldı-

ğını bildirdi. Öğle saatleri geldiğinde Honduras yönetimi tamamen el değiştirmişti.

Muallak muamla

Zelaya sürgüne gönderildiği Kosta Rika'da verdiği ilk demeçte, Obama'dan, ABD'nin darbeyele ilişkisi olup olmadığına açıklık getirmesini istedi. Çünkü ABD'nin okeyi olmadan böyle bir şeye kalkışamayacaklarını en iyi bilenlerden biriydi. Bütün dünya bu sorunun cevabını beklemeye başladı. Obama ilk yaptığı kısa açıklamada "endişe duyduğunu" söyleyip darbeden haberi olmadığını imâ etti. "Bu kıta demokrasi geleceğini yerleştirmek için çok acı çekti, artık karanlık geçmişe dönmek istemiyoruz" dedi, ama Zelaya'nın sorusuna net bir cevap veremedi. Zaman kazanmaya çalışıyordu. Bu da Beyaz Saray'ın zaafı olarak yorumlandı. Bush döneminden kalma kadroların darbede parmağı olabileceği öne sürüldü. Nitekim, Obama ikinci kez sahneye çıktığında elinde sert bir kınama metni vardı ve "darbe" vurgusu yaparken Honduras'taki darbeciler kadar neo-con'ların yerleştirmeye çalıştığı zihniyeti de hedef aldı.

Çoğu sol hükümetler tarafından yönetilen Latin Amerika ülkeleri Honduras darbesini bir onur meselesi hâline getirdi. O sırada zirve için Washington'da toplanmış bulunan Amerika Devletleri Organizasyonu (OAS) üyesi 33 ülke oybirliğiyle Honduras'la ilişkilerin dondurulması kararı aldı. Hemen peşinden BM ve AB darbeyi kınayarak Zelaya'nın bir an önce görevine dönmesini istedi. Darbe hükümetinin Zelaya'nın ülkeye dönüşü durumunda tutuklanacağını açıklaması üzerine, Honduras'a karşı diplomatları çekme, ticarî ilişkileri kesme, banka hesaplarını dondurma, finansal boykot gibi uluslararası yaptırımlar gelmeye başladı.

ABD dışişleri bakanı Hillary Clinton'ın "demokrasinin kesintiye uğraması" gibi acayip ifadeler kullanmak pahasına da olsa bir kez olsun "darbe" dememesi dikkatlerden kaçmadı. Zira böyle bir ifade kullanmak, siyaseten, Zelaya'yı deviren gorillere 2010'un sonuna kadar gidecek 66 milyon dolarlık sübvansiyonun kesilmesini gerektirecekti. Dünya Bankası ve Inter-

Amerikan Kalkınma Bankası bile "darbeci" olarak adlandırdığı hükümetin ödemelerini dondurmuşken, Clinton'un bu ketumluğu, doğal olarak Pentagon'un telkinlerine kulak verdiğini düşündürdü. Darbeci generallerin en az üçü, Pentagon'un artık adı "darbe okulu"na çıkmış olan School of Americas askerî akademisinde eğitilmişti. Bu karanlık gerçek, 6 Temmuz'da başkent Tegucigalpa semalarında ironik biçimde görselleşti. Zelaya'yı ülkesine geri getiren uçağın inmesini engelleyen savaş uçakları Amerikan yapımı F5'lerdi. Dünya televizyonları, Beyaz Saray'ın gönderdiği sivil uçağın Pentagon'un gönderdiği askerî uçak tarafından havada taciz edilmesini defaten gösterdi.

Latin Amerika uzmanı Nikolas Kozloff, Honduras darbesinin sağcı vakıflar, lobi grupları, anti-Chavez figürler ve Orta Amerika'da çıkarı olan büyük telekomünikasyon şirketlerinin (özellikle AT&T) oluşturduğu uluslararası şebeke tarafından desteklendiğini öne sürdü. 2002'de Chavez'e karşı yapılan başarısız darbenin başrol oyuncularından Venezüellalı avukat Robert Carmona Borjas ve Bush döneminde Amerikan hariciyesinde kilit pozisyon alan eski Venezüella büyükelçisi Otto Reich'in yönlendirdiği bu karanlık ilişkiler zinciri tek bir noktaya bağlanıyordu: Arizona senatörü John McCain.

Siyasî kutuplaşma ve gelecek

Gelen hükümetlerin Amerikan dış politikasını değiştiremeyeceğine ilişkin yaygın bir kanı vardır. Obama'nın darbe sonrasındaki şaşkınlığı, değişim söyleminin statükoya toslaması olarak yorumlanabilir. ABD'deki karanlık güçler, böyle bir konjonktürde bile çekinmeden güç oyunu oynuyorsa, Latin Amerika'ya yeni ilişkiler kurmak isteyen ve Honduras vakasında bunu gösterme fırsatı bulan Obama'nın işi zor. Öte yandan bu kalkışma hüsrana içindeki Amerikan sağının da panik yaşadığını gösteriyor. Çünkü Latin Amerika'daki değişimin bu yöntemlerle durdurulamayacağını artık herkes biliyor.

Latin Amerika'nın sarsıcı sol dalgaları (Venezüella, Bolivya, Ekvador, Paraguay) geleneksel partileri darmadağın eden yeni partilerle geldi. Bu yüzden Honduras'ta darbe yapanların 29 Kasım'daki seçime ilişkin "siyasî nadas" planları boşa çıkabilir. Eğer Zelaya'nın sağcı Ulusal Parti'nin toprak ağası adayı Lobo Sosa'yı az farkla mağlup ettiği 2005 seçiminin aritmetiğini temel alan bir hesap içindeyseler, Latin yorumculara göre, iki büyük hata yapıyorlar. Öncelikle, Zelaya o seçime Liberal Parti'nin adayı olarak katıldı ve bu parti darbe sürecinde art arda gelen ihanetlerle (mesela Michelletti) onarılmaz biçimde dağıldı. Artık Honduras'ta iki parti var: Darbeyle uzlaşan liberallerin de içinde bulunduğu geleneksel partiler ve Zelaya'nın temsil ettiği isimsiz parti.

İkinci olarak, kafa kafaya giden 2005 seçimlerine katılım oranının sadece yüzde 46 olduğunu, yani 4 milyon seçmenin 2.2 milyonunun oy kullanmadığını unutmamak lâzım. Haiti'den sonra kıtanın en yoksul ülkesi olan Honduras'ın ekonomik olarak dışlanmış, umutsuz yığınları sandık başına gitmedi. Ancak darbe sürecinde yaşananlardan sonra yoksulların bu konuda fikir değiştirmiş olması kuvvetle muhtemel. Yakın geleceğin ne getireceği meçhul, ama Honduras solu-nun 1982 Anayasası'na ve ona dört elle sarılan neoliberal oligarşiye karşı büyük bir seçim zaferi için kolları sıvadığını müjdeleyebiliriz.

EKVADOR "Sömürge değiliz"

Sosyalist dönüşüm yolunda hızla ilerleyen, hattâ neredeyse Venezüella'ya yetişen Ekvador, ABD'nin Latin Amerika'daki en büyük üssünü kapatmaya hazırlanıyor. Honduras darbesine karşı uluslararası zeminde mücadele veren Başkan Correa, Latin Amerika'nın ekonomik entegrasyonuna dayanan bölgesel kalkınma projesinin önderliğini yapıyor.

Ekvador devlet başkanı Rafael Correa, geçen ay Latin Amerika'nın parlayan yıldızıydı. Harvard Üniversitesi mezunu bir sosyalist ekonomist olarak Birleşmiş Milletler'de yapılan "Dünya Mali ve İktisadi Krizi ve Kalkınma Üzerine Et-kileri" konferansında tarihî bir konuşma yaptı. Latin Amerika'nın IMF ve Dünya Bankası'nın boyunduruğundan kurtulabilmesi için atılması gereken adımları anlattı. Bunların başında ortak para birimi geliyordu. Konferans için New York'ta bulunduğu sırada yapılan Honduras darbesine karşı aldığı aktif tavır ise Correa'yı bir anda Latin Amerika solunun temsilcisi hâline getirdi. Darbeden bir gün önce, Amy Goodman, Democracy Now! programında Rafael Correa'yı konuk etti.

Batılı diplomatlar, BM'deki konferansın kapitalizme saldırmak için hazırlanmış bir tertip olduğunu söylüyor. Ne dersiniz?

Correa: Eğer bu kapitalizme saldırıysa, bunun oldukça yerinde bir tavır olduğunu düşünüyorum. Kapitalizmin bizi karşı karşıya bıraktığı sorunlara bir bakın. Ancak bunun kapitalizme saldırı niteliğinde bir toplantı olduğunu söyleyenler, gerçekten çok büyük ideolojik önyargılara sahip olmalılar. Eğer bu toplantıda sosyalizme saldırıda bulunulması olasılığının yüksek olduğunu bilselerdi, kuşkusuz katılmaktan hoşnut olacaktılar.

Neden içinde bulunduğumuz şu noktada kapitalizmin eleştirilmesi gerektiğini düşünüyorsunuz? Sizce şimdi ne yapılması gerekiyor?

Son on yıl içinde dünya çapında katlanmak zorunda kaldığımız şeyler tamamen çılgınlık ve bunların hepsi kapitalizm etkisiyle gelişen olaylardı. Latin Amerika'daki işgücü ile neler yapıldığına şöyle bir bakarsanız, onun sermaye birikimi için kullanılan bayağı bir araç yerine konulduğunu görürsünüz. Dış kaynak kullanımı, emek aracılığı gibi sömürü mekanizmaları yürürlüğe kondu. Ulus-devletleri yok etmek ya da en azından küçültmek için –özellikle ekonomi gibi kilit alanlarda– bilimden çok dine yakın olan zeminler yaratıldı, her şeyin piyasada çözümleneceğine dair mesajlar yayıldı. Bu konuda uzun uzun konuşabilirim, fakat sonuçlar çok net bir şekilde ortada: Giderek büyüyen bir eşitsizlik. İşsizlik önceki zamanlara göre daha da arttı. Yoksulluk sorunu çözülmemiş-

di. Uluslararası gerçekliğimizle uyuşmayan politikaları uygulayarak bağımsızlığımızdan çok şey kaybettik. Son olarak, bizim sebep olmadığımız bir krizle karşı karşıya kaldık; küresel kapitalizmin 1930'lu yıllardan beri yaşadığı en büyük krizin asıl kurbanları gene bizleriz. Kriz, sistemin dışında yer alan etmenler yoluyla ortaya çıkmadı; tersine, krizin çıkmasına tam da sistemin dayandığı temelleri oluşturan etmenler sebep oldu: Azdırılmış bireycilik, deregülasyon, fiyat serbestisi, rekabet gibi olgular... Bu da bize net bir şekilde bir şeylerin değişmesi gerektiğini gösteriyor.

Ekvador, NAFTA'nın Latin Amerika'ya doğru genişlemesi için ABD'nin harcadığı çabalara karşı alternatif olarak görülen Bolivarcı ittifak ALBA'ya katılıyor. Neden?

Neden olmasın? Biz dost, kızkardeş ülke-leriz. Birçok konuda ortak bakış açlarına sahibiz. Öyleyse neden bir birlik oluşturmaya doğru adım atmayalım? Ya da, neden herkesi dahil etme yanlışlığını yapmış olan ve bizi aslında birlik olmak istemeyenlerin hızında ilerlemeye mahkûm eden öteki entegrasyon planlarına katılalım? ALBA'ya katılanlar, Latin Amerika halklarının kendi özgür iradeleriyle bütünleşmesini görmek isteyenler. İşte bu yüzden diğer entegrasyon mekanizmalarından çok daha hızlı işleyip ilerliyor. Bu durumu somutlaştırmak için yalnızca küçük bir bilgi aktaracağım. Şu anda ALBA'da Amerikan Devletleri Örgütü'ndeki geçerli oyların yüzde 30'una sahibiz. Dolayısıyla başka bakış açılarını ortaya koymak için kullanabileceğimiz önemli bir ağırlığımız var. Aynı şeyi BM için de söyleyebiliriz. Yalnızca bu bile ALBA'ya katılmamızın gerekliliğini doğrulayacaktır. Ayrıca bunun gibi başka birçok etken var.

ABD ile serbest ticaret antlaşması yapmanın söz konusu olmadığını söylerken AB ile yapılabileceğini belirtiyorsunuz. Bunun nedenini açıklayabilir misiniz?

Hayır, AB ile serbest ticaret antlaşması yapmaktan söz etmiyoruz, bizim bahsettiğimiz şey tam olarak kalkınma amaçlı adil ticaret. AB ile And Topluluğu arasında üç temel konuyu esas alan bir antlaşma yaptık: Siyasî diyalog, işbirliği ve ticaret. Ve bu sonuncusu, ticaret, kalkınma amacına yönelik olarak sürdürülecek bir aktivite olarak anlaşılmalı. Ne yazık ki, bu şimdiye kadar hep durumu daha da kötüye götürecek bir şekilde sürdürüldü. Bunun sebeplerinin başında And Topluluğu'nda yer alan iki ülkenin zaten çoktan ABD ile serbest ticaret antlaşması imzalamış olması geliyor. Kolombiya ve Peru'dan söz ediyorum. Bu ülkelerin AB ile sürdürülen müzakerelerde kaybedeceği fazla bir şey yok. Bu yüzden ilk dağılan şey bloklararası antlaşmalar oldu. Aynı zamanda şunu da hatırlatmak gerekir ki, bu iki ül-

► ke, Ekvador'un her zaman için karşı olduğu bir şeyi yapmaya, AB ile serbest ticaret anlaşması imzalamaya yanaştılar. Demin de belirttiğim gibi, biz ticaret dediğimizde, her şeyi serbest kılma olarak anladığımız "serbest ticaret" fikrinden çok "adil ticareti" kastediyoruz. AB ile bu konuda zorlu müzakereler sürdürdük. Bu noktada, sonuçlanan antlaşmalardan memnun kalmazsak onları imzalamayı reddedeceğiz.

ABD'nin Latin Amerika'daki en büyük askeri üssü Manta ile ilgili olarak Ekvador ile yaptığı sözleşme bu yıl içinde geçerliliğini kaybediyor. Bu sözleşmeyi yenilemeyeceğinizi belirttiniz. Neden?

Neden yenileyelim ki? Bu sözleşmeyi ancak bir şartla, bizim de New York'ta Ekvador askeri üssü kurmamıza izin verdikleri takdirde yenileyebiliriz. Herkesin bunun imkânsız olduğunu düşüneceğini biliyorum. Ama aynı şey biz Ekvadorlular için de geçerli. En azından şu anki yönetim var olduğu sürece, bağımsızlık temeline dayanarak oluşturduğumuz bakış açısı gereği, topraklarımızda yabancı bir askeri üssün bulunması imkânsız görünüyor.

Yakınlarda Amerikan diplomatı Armando Astorga'yu "Ekvador'u bir sömürge gibi gördüğü" gerekçesiyle sınır dışı ettiniz.

Farkında mısınız bilmiyorum, ama Ekvador sürüp giden sömürü düzeni nedeniyle son yıllarda çok fazla sıkıntı çekti. Polisler ve askerler de dahil olmak üzere belli başlı istihbarat örgütlerinin operasyon düzenleyen birimlerinin ihtiyaçlarını ve ücretlerini ABD Büyükelçiliği karşılıyordu. Tek başına bu bile hakkında ciddi bir şekilde düşünülmesi gereken bir durumdur. Polis birimlerinin yöneticilerini seçmek için adayları ABD Büyükelçiliği'nde yalan makinası testine tâbi tutuyorlardı. Böylece bu birimler Ekvador devletinden çok ABD Büyükelçiliği için çalışıyor gibiydiler. Bizler bağımsızlık duygusunu tam olarak tadabilmek için bu birimlerin yöneticilerini değiştirmek istiyoruz. Bay Astorga tamamen küstah bir tavırla, ABD'nin bize verdiği her şeyi -bilgisayarları, arabaları vs.- geri vermemiz gerektiğini anlatan bir mektup gönderdi. Arzu ediyorlarsa hepsini geri alabilirler elbette. Fakat Bay Astorga'nın ülkemizi terk etmesi gerekmektedir, çünkü biz hiç kimsenin sömürgesi değiliz.

Sizce Obama, Latin Amerika ve Ekvador için farklı bir şeyler temsil ediyor mu?

Evet, bu konuda ikna edilmiş sayılırım. Aslında bizim aramızda, oldukça verimli olduğunu düşündüğüm, yüksek düzeyde karşılıklı diyalog çoktan gelişmeye başladı bile. Bu durum Bush yönetimi sırasında asla yaşanmadı. Yalnızca bu değil, aynı zamanda bir güven duygusu yaratma sorunu da var elbette. Obama bizde güven duygusu yaratmayı başardı. Şahsen onun dürüst amaçları olan samimi bir kişi olduğunu düşünüyorum. Yani dış politikadaki gidişatın, özellikle Latin Amerika açısından değişeceğine inanıyorum.

Ülkenizde onbinlerce yerli Chevron'a karşı dava açtı. Ekvadorlu yargıç tarafından atanan bilirkişi, Chevron'un 27 milyar dolar ödemesi gerektiğini söyledi. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Bu, Amazon bölgesindeki toplumsal örgütler tarafından Chevron adlı uluslararası şirkete

karşı açılan özel bir dava. Bu olanlarla Ekvador hükümetinin hiçbir ilgisi yok. Elbette Amazonlar'a verilen zarara birebir tanıklık ettik ve açıklasaydı bu toplumsal örgütlerle dayanışma içerisindeyiz. Fakat yürütme organı olarak adli meselelere karışamayız.

Gene de bölgeye gittiniz ve destek verdiniz. Yaşanan tahribatı anlatabilir misiniz? Korkunç bir şey. Petrol şirketleri istedikleri her şeyi yapmaya devam ediyor. O zamanlar gerçekten tam anlamıyla orman kanunu geçerliydi. Atıkları ya da kirli suyu belirli işlemlerden geçirmeye gerek bile duymuyorlardı. Her şey nehirlerle dökülüyordu. Teknik olarak sorunlu bir şekilde yaratılmış kuyular vardı. Eğer Ekvador'da Amazonlar'a giderseniz elinizi toprağa koyduğunuzda yağ tortusu ile karşılaşacaksınız. Benzini istedikleri yere döktüler ve karşılığında hiçbir ceza görmediler, çünkü devlet tarafından gözetim altında tutulmuyorlardı. Bu şirketler ülkemizi ciddi anlamda istismar ettiler. ABD'de asla yapmaya cesaret edemeyecekleri şeyleri burada yaptılar. Ve artık yargıya hesap verme zamanı geldi.

Shell'in, 14 yıl önce Nijerya'da idam edilen yerli aktivistlerin aileleriyle bir anlaşmaya vardığını duyduunuz mu? Shell'in Nijer Delta'sındaki sömürsü protesto ediliyor. Ailelere 15 milyon dolar uzlaşma bedeli ödenmesi konusunda anlaşmaya varılmış. Bunu olumlu bir örnek olarak değerlendiriyor musunuz?

Evet, elbette. Olayı tam olarak bilmiyorum. Fakat bu şirketler yaptıkları her şeyin hesabını vermeliler. Bir Latin Amerikalı olarak belirli uluslararası şirketlerin ikiye bölünmüşlüğüne karşı öfke doluyum. Üstelik bunu başka türlü yapmaları da mümkündü. Çevrenin zarar görmesini önlemek için teknolojiyi kullanarak yararlanılabilir; ne gibi tedbirler alınması gerektiği ortada. Fakat muhtemelen fakir ülkeler olduğumuz için bizi değersiz gördüklerinden bunu yapmaya gerek duymadılar.

ABD, Kolombiya'ya, teröre karşı savaş, uyuşturucuya karşı savaş adına muazzam para akıttı. Sizce Kolombiya barış ortamına nasıl kavuşur?

Einstein, mealen, "hep aynı şeyleri yapıp farklı sonuçlar elde etmeye çalışan ahmaklardır" demişti. ABD tarafından Kolombiya'da uygulanan strateji tam bir fiyasko oldu. Uyuşturucu sorunu çözülemedi. FARC'ın zayıflamış olduğu söylenebilir belki, fakat samimi konuşmak gerekirse FARC ile mücadelede askeri çözümün işe yarayacağına inanmıyorum. Bunun yerine siyasî çözüm ortaya konmalı. Askerî çözüme bel bağlayarak elde ettikleri sonuç, çatışmanın komşu ülkelere de sıçraması ve bölgenin istikrarsızlaşmasıydı. Ekvador ile Kolombiya arasında yaklaşık 700 kilometre uzunluğunda bir sınır var ve bu bölgenin büyük bir bölümü içlerine girilemeyen yağmur ormanlarından oluşuyor. Kolombiya'nın FARC'a kuzeyden güneye doğru saldırma stratejisi bizi de çatışmanın içine sokmayı amaçlıyor gibi. Umarım ABD ve Obama yönetimi bunu anlar. Harcanan milyarlarca doların uyuşturucu karşıtı strateji sonuç verdi mi, FARC'a karşı mücadelede askeri çözüm işe yaradı mı; bunları dikkatli bir şekilde analiz etmeliler.

Çeviren: Pinar Uygun

ŞİLİ Patagonya Kürtleri

Latin Amerika'nın yerli halkları kuzeyden güneye her yerde sesini yükseltmeye başladı. Dünyanın gözünden ırak Patagonya bölgesinde yaşadıkları için Mapuchelerin sesi en son geldi, ama Şili ve Arjantin'e yayılan anavatanlarını geri kazanmak için verdikleri mücadele Latin Amerika'daki enternasyonalizmi pekiştiriyor.

Uluslararası Genç İşçi Buluşması'na deneyimlerini ve mücadele yöntemlerini aktarmak üzere katılan Şilili yerel gazeteci Sergio Millamom'la, çokuluslu şirketlerle el ele vererek Mapuche yerlilerinin topraklarını işgal eden Şili hükümetinin uyguladığı baskı politikalarını ve buna karşı direnişi konuştuk. Mapucheler Şili'de nasıl bir baskı ve ayrımcılığa maruz kalıyor?

Millamom: Öncelikle Mapuche halkının tarihinden kısaca bahsetmeliyim. 1880'e kadar biz bağımsız bir halktık; sadece dışişlerimizde Şili devletine bağlıydık. 1900'lerin başından itibaren Şili, endüstriyel gelişme adına alanını genişletme ihtiyacı hissetti ve topraklarımıza işgal girişiminde bulundu. Devletin amacı, Mapuche halkını boyunduruğu altına almak ve topraklarını dilediği gibi sanayi alanına çevirmekti. Mesele sadece Şili'yle de sınırlı değil, Arjantin'de de Mapuche halkı yaşıyor ve toprakları çok verimli. Dolayısıyla, aynı saldırıya Arjantin'de de maruz kaldık. Soykırım yapıldı, sayısız Mapuche katledildi ve topraklarının büyük bölümü şirketlere tahsis edildi.

Bu girişimlerin sebebi Mapuche topraklarının verimli olması mı, yoksa ulus-devlet inşası için farklı etnisitelerin eritilmesi miydi? Şili'de de, Arjantin'de de topraklarımız yerüstü ve yeraltı kaynakları bakımından çok zengin. Çokuluslu şirketler topraklarımıza baştan beri talip oldular. Aslında her iki devletin de amacı, etnik kimliğimizi yok etmekten çok, topraklarımızı diledikleri gibi kullanmaktır. Ama bu sırada Mapuche kimliği de büyük darbe aldı, çünkü kimliğimiz yok edildiğinde, topraklarımızda tutunmamız da imkânsız hale gelecekti.

Temel talepleriniz neler?

Kendi kaderimizi tayin etme hakkımızı kullanmak ve topraklarımızı kolektif biçimde işlemek istiyoruz. Kültürümüz ve inancımız kapitalizmle bağdaşmıyor, kapitalizme uyum sağlamamız mümkün değil. Latin Amerika'daki diğer halklar gibi Mapuchelerin de önceliği çokuluslu şirketlerin üstümüzdeki hakimiyetini kırmak. İspanya, ABD ve Norveç kökenli bu şirketler doğal kaynaklarımızı sömürüyor, ekosistemi mah-

“Güneyin Zapatistaları”: Mapucheler polis tarafından katledilen bir aktivistin cenaze töreninde

vediyor, yerlileri göçe zorluyor ve kültürel kimliğimizin yok olmasına sebep oluyor.

Şirketlere ve devlete karşı mücadelede Mapuchelerin ortak siyasal örgütlülüğü var mı?

Mapuchelerde hiçbir zaman politik güç merkezleşmedi; hiçbir zaman bir kralımız, başkanımız olmadı. Latin Amerika'daki diğer yerli halklar gibi, toprağı mülkümüz olarak değil, kendimizi toprağın ürünü olarak görürüz. Bir Mapuche'nin toprakların hakimi olması gibi bir durum mümkün değildir.

Mapuche'un kelime anlamı ne?

Mapuche “toprağın insanı” demek. Yaşamımızı idame ettirebilmemiz için toprakla kuracağımız ilişkinin de inancımıza uygun olması lâzım. Biz Negenechen'e, yani Toprak Ana'ya taparız, toprağa ait olduğumuza inanırız. Bu nedenle onu özel mülk hâline getirmeyiz. Büyük şirketlere karşı ortak tepki gösterebilmemizin sebebi de bu. Ama mücadele yöntemi konusunda aramızda elbette farklılıklar var.

Mapuchelerde özel mülkiyet hiç yok mu?

İnancımız bireysel mülkiyeti reddediyor ama, Şili devleti toprağın ortak mülkiyetini engelleyen bir takım kanunlar dikte ederek herkesi üzerinde yaşadığı toprağı satın almaya zorluyor. Hükümet kapitalist zihniyeti zorla bizim bölgeye yerleştirmek istiyor. Örneğin, bizim bölgede uranyum madeni bulundu, devlet maden ocakları kurmak istiyor. Bunun yapılabilmesi için de yerlilerin toprakları satın göç etmesi gerekiyor. Ayrıca maden tesislerinin kurulması yörede ciddi bir doğa tahribatı anlamına geliyor.

Pinochet darbesi Mapucheleri nasıl etkiledi?

Allende döneminde toprak reformlarıyla Mapuche halkının arazileri geri verilmeye başlanmıştı. O dönemde kurulan tarım kooperatifleri aracılığıyla sadece Mapucheler değil, bütün topraksız köylüler yaşam alanlarını genişletmişti. Darbeden sonra solcular kıyıma uğradı, ama en yoğun baskı halk hareketlerine ve Mapuchelere uygulandı. Faili meçhuller, tutuklamalar had safhaya çıktı. O dönem yaşanan faili meçhul cinayetlere, kaçırımlara ve işkencelere dair hiçbir kayıt yok. Şili halkına darbe sürecinde yaşadığı haksızlıklara karşılık bir takım tazminatlar ödendi. Ama Mapucheler için böyle bir uygulamaya gidilmedi.

Arjantin ve Şili'nin İspanyol kökenli halkları Mapuchelerin direnişine nasıl yaklaşıyor?

Mapucheler ile öteki Şili halkları arasında bir dayanışma var aslında. Fakat Şili hükümeti, topraklarımızı ele geçirerek ekonomik refahı yükseltmeyi amaçladığı ve böylece işsizlik ve yoksulluğu azaltabileceği yönünde propaganda yapıyor. İki ülkenin de burjuvazisi devlet politikalarını destekliyor. Ayrıca, Mapuchelerin tembel, hırslı ve işe yaramaz insanlar olduğuna dair ırkçı önyargılar geliştirildi. Mapuche kimliğinden utanmamızı bekliyorlar. Bizi inkâr ederken, “ataları Mapuche olan Şilililer” diyorlar, yani atalarımız Mapuche imiş ama, biz değiliz.

Mapucheler arasında dilini unutan, kimliğini gizlemek zorunda kalan var mı? Ders kitaplarında Mapuche tarihi nasıl aktarılıyor?

Ders kitaplarında Mapuchelerin İspanyol işgaline direndiği, cesur, savaşçı bir halk olduğu belirtiliyor; ancak hemen sonra Mapuche halkının artık varolmadığı yazılıyor. Yani diyorlar ki, Mapuche halkı var, ama tarihin sayfalarında... Mapuchelerin aslında Mapuche değil, Şilili oldukları söyleniyor. Şehirlere göç eden Mapucheler iş bulabilmek için kimliklerini gizlemek veya reddetmek zorunda kaldılar. Soyadlarını değiştirip İspanyol soyadları aldılar, dillerini konuşmamaya başladılar. Örneğin benim dedelerim Mapuche topraklarını terk edip Santiago'ya yerleştikten sonra Şililiymiş gibi davranmak zorunda kaldı. Hâlâ Mapuche topraklarında yaşayanlara da asimilasyon politikası uygulanıyor. Devlet okulları kuruldu, bütün Mapuche çocukları o okullara gitmeye zorlandı. İspanyolca'yı zorunlu kıldılar, Mapuche dilini de yasakladılar. Ne yazık ki pek çok Mapuche kardeşim kimliğini inkâr ediyor.

Bölgede nasıl bir mücadele yürütüyorsunuz?

Ben hukuk öğrencisiyim; kurduğumuz internet sitesinde Mapuche halkının hukukî haklarına dair yazılar yazıyorum, haberler yapıyorum. Şili'de medyanın büyük bölümü büyük şirketlerin elinde. O yüzden Mapuchelerin eylemleri asla medyada yer almıyor. Yer aldığı da “hırsızlar, işe yaramazlar eylem yaptı ve gözaltına alındı” deniyor. Hiçbir yerden fon almadan kendi radyomuzu, televizyonumuzu oluştur-

duk, Mapuchelerin sesini duyurmaya çalışıyoruz. Çünkü sadece ekonomik hak ihlallerine uğramıyoruz; temel insan haklarından da yararlanmıyoruz. Mapuche haklarını savunanlar devletin zulmüne uğruyor. Bu zulmü ifşa etmek ve diğer örgütlerle koordinasyon sağlamak için girişimlerimiz var. Sadece Mapucheler arasında değil, Latin Amerika'daki diğer hareketlerle de bağlantı kurmaya çalışıyoruz.

Mapuchelerin silahlı bir örgütü var mı?

Birçok farklı örgüt var. Mapucheler kabilelere ayrılıyor. Her kabile de kendi iç kararlarını kendisi veriyor, bölgesindeki zaruretlere göre direniş şekli oluşturuyor. Bu örgütsel çeşitlilik içinde şiddet eylemlerine başvuranlar da var. Fakat bizim alanlarımızı işgal etmeyi meşrulaştıran FARC gibi bir silahlı örgütümüz yok. Bazı kabileler yol kesiyor. Atalarımızdan kaldığını bildiğimiz toprakları geri almak için işgal eylemleri yapıyoruz. Kadını, çocuğu, erkeği, yaşlısıyla, tarım araçlarımızı alıp o toprağa yerleşiyor ve toprağı işlemeye başlıyoruz. Hükümet de kolluk güçlerini üzerimize salıyor. Mapuche bölgesi tamamen karakollarla çevrilmiş durumda. Güya terörist eylemler gerçekleştiren Mapuchelere karşı yerlileri korumak için, bizim alanlarımızı işgal etmeyi meşrulaştırıyorlar. Büyük toprak sahipleri ya Şilililer ya da yabancı şirketler. Hükümet onların yanında yer alıp Mapuche halkını terörist olarak gösteriyor. Bu çatışmalarda birçok arkadaşım hayatını kaybetti. Çok sayıda Mapuche direnişçisi de hapisanede. Yapılan operasyonlarda yerlilere şiddet uygulanıyor. Yakın bir arkadaşımın üç yaşındaki kızı, bir operasyonda aldığı darbe yüzünden aylarca hastanede yatmak zorunda kaldı. Devlet ırkçı bir ayrımcılık yürütüyor. Elli yıl öncesine kadar Mapuche dili konuşulmuyordu. Bugün ise ekonomik yönden çöktürülüyor. Topraklarımızı pek çok şehir kuruldu ve bu şehirlerin atıkları Mapuche köylerine götürülüyor; gelip köyün dibine çöplük kuruyorlar. Kuzey Amerika'da kızılderililere yapılanların benzeri Mapuche halkına uygulanıyor. Filistin'deki gibi kamplara kapatmıyorlar, ama kendi topraklarımızda cezalandırıyorlar bizi.

Hükümetle işbirliği yapan kabileler var mı?

Ne yazık ki var. Bir yandan kolluk güçlerinin şiddeti sürerken, diğer yandan sözde kalkınma projeleri gerçekleştirerek bazı kesimleri satın almaya çalışıyorlar. Bunun için mesela IMF'den fonlar alıp buradaki projelere aktarıyorlar. Böylece Mapucheleri de bu çarka ortak etmeye çalışıyorlar.

Silahsız bir direnişle bu kuşatmaya karşı başarı sağlayabileceğinize inanıyor musunuz?

Büyük silahlı örgütleri olmamasına rağmen Mapuche halkı 300 yıl boyunca kolonyalist saldırıya karşı ayakta durdu. Latin Amerika'da bunu gerçekleştirebilen tek halktır Mapucheler. Çünkü her ne kadar farklı kabilelerden oluşsak da bizi birarada tutan ortak ilke ve inançlarımız var. Otonominin doğrudan eylemle elde edilebileceğine inanıyoruz. Olup bitenlere boyun eğmemek gerektiğinin farkındayız. Che'nin siyasi partiler kurup seçimler yoluyla başarılı olunabileceği fikrine inanmamasını anlayabiliyorum. Ama Bolivya'da Morales seçimle başa geçmedi mi? Morales'in içinden geçen devrimi gerçekleştiren gerçekleştiremeyeceğini hep beraber göreceğiz. Bu konuyu aramızda çok tartışıyoruz. Ortak kanaatimiz direnmek yönünde, ama silahlı bir örgütümüz yok. Söyleşi: **İrfan Aktan**

Bugünkü Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nin çekirdeğini oluşturan ve 1957 yılında Alman ve Türkiyeli Bauhaus'çular tarafından kurulan Tattbik Güzel Sanatlar Okulu'nun 50. kuruluş yıldönümü dolayısıyla düzenlenen "Türkiye'de Mimarlık, Sanat, Tasarım Eğitimi ve Bauhaus" sempozyumundaki tebliğleri kap-sayan ve Ali Artun - Esra Aliçavuşoğlu editör-lüğünde İletişim'den yayınlanan "Bauhaus: Mo-dernleşmenin Tasarımı" derlemesi, bir stilin, bir eğitim hareketinin ötesinde, 1850'lerden beri Avrupa'da yürürlükte olan kültürel, ekono-mik ve toplumsal bir modernleşme programını ifade eden Bauhaus'çuluğun Osmanlı'nın son dönemlerinden Cumhuriyet'in kurucu kadrolarına kadar modernleşme projesine ilke-leriyle nasıl nüfuz ettiğinin vesikası. Bauhaus düşüncesini, I. Dünya Savaşı öncesi-nde küresel ekonomi-politik, Avrupa ve Amerika'daki tasarım dünyasının dinamikleri, de insan-mekân-yaşamda modernleşme süreci açısından ele alan kitap, eğitim sis-temleri ve ekollere (Gazi Terbiye Enstitüsü, Köy Enstitüleri, sanat, sanayi ve meslek okulları, İTÜ, ODTÜ vs.), diğer sanat kollarına bu sanat anlayışının ne denli referans teşkil ettiği üzerine 587 sayfalık temel bir başvuru kaynağı niteliğinde...

X - KÜTÜPHANE

- Ahmet Çiğdem** D'nin Halleri: Din Darbe Demokrasi (İletişim)
Ahmet Tuglar Birbirimize (Everest)
Aliza Marcus Kan ve İnanç -PKK ve Kürt Hareketi (İletişim)
Aylin Ünal (haz.) Giovanni Scognamiglio -Aşk ve Korku (Hayalet Kitap)
Barbara Ehrenreich Sokaklarda Dans -Kolektif Eğlencenin Bir Tarihi (Versus)
Edward Said Kültür ve Direniş -David Barsamian'la Konuşmalar (Agora)
Giovanni Arrighi Adam Smith Pekin'de -21. Yüzyılın Soykütüğü (Yordam)
Giuseppe Fiori Antonio Gramsci -Bir Devrimcinin Yaşamı (İletişim)
Gürsel Korat Sokakların Ölümü -Kayseri'de ve Şehirlerimizde... (İletişim)
J.M. Coetzee Kötü Bir Yılın Güncesi (Can)
Kemal Safa Güntekin Kadın Düşkünü -Memleket Romanı (İletişim)
Kojin Karatani Transkritik -Kant ve Marx Üzerine (Metis)
Küçük İskender Underground Otopark (Sel)
Marquis de Sade Tannya Karşı Söylev (Versus)
Nadire Mater Sokak Güzeldir -68'de Ne Oldu (Metis)
Nicholas Thoburn Deleuze, Marx ve Politika (Otonom)
Sarkis Çerkezyan Dünya Hepimize Yeter (Belge)
Sasa Stanisic Asker Gramofonu Nasıl Tamir Eder (Ayrıntı)
Timur Soykan Tann Misafirleri Otel (Kırmızı Kedi)
Zygmunt Bauman Akışkan Aşk -İnsan İlişkilerinin Kırılganlığına Dair (Versus)

*

Eros -diye ısrar eder Levinas- sahip olmaktan ve iktidardan farklıdır; ne bir mücadelede ne de bir kaynaşma; bir bilgi de değildir.

Eros, "başkalıkla, gizemle, yani gelecekle, her şeyin burda olduğu bir dünyada asla burda olmayan şeyle ilişkilidir..." "Aşkın patetiği varlıkların aşılmasından ibarettir." Bu ikiliği aşmaya çalışmak, denetlenemeyeni alt etmek ve zincirinden boşanmış evcilleştirmek, bilinmezi öngörülebilir kılmak ve göçebe-yi zincire bağlamak -bütün bunlar aşkın ölüm çanını çalar. Eros ikiliği aşarak varlığını sürdür-meyecektir. Aşk söz konusu ol-duğunda, sahiplenme, iktidar, kaynaşma ve düş kırıklığı, Mah-şerin Dört Atlısı'dır.

Aşkın olağanüstü kırılganlığı, hafifçe yaralanabilirliğe katlan-mayı lanet olası reddiyle yan ya-na burada yatmaktadır. Her aşk ipotek altındaki iyiliği kavrama-ya çalışır, ama tam zafer kazana-cakken nihai bozgunu yaşar. Her aşk geçiciliğin ve belirsizli-ğin kaynaklarını gömmek için mücadele eder; ama eğer başa-rırsa çabucak solar, rengi atar. (...) Meydan okuma, çekim, Öte-kinin baştan çıkarılması; bunlar bütün mesafeyi, ne kadar azaltıl-mış ve kısaltılmış olsa da, hoşgö-rüsüzce uzatır. Açıklık bir uçu-ruma benzer. Kaynaşma ya da fetih, sonuçta meydana gelen karmaşaya tek çare gibidir. Yu-muşak bir okşayış ile sert bir avuçlama arasındaki, ihmal edil-mesi biraz fazla kolay hudut ol-duğu incedir. Eros ilkinin yap-mazsa kendine sadık olamaz, ama ikinci ihtimale düşmeden de ilkinin uygulayamaz.

•

Ramazan'a birkaç kitap ver-dim. Özellikle kolay okunabilir Hüseyin Rahmi romanlarına bayıldım, "Şık"ı okurken gözle-rinden gelen yaşı elinin tersiyle silişi çok hoşuma gitti. Gerçi kâhyanın marifetiyle ilahi ki-tapları da okuyor, ama düşün-cem odur ki, Ramazan bu ada-mın kızıyla, yani Cavidan'la oynadığı için, irtibatı kitaplar üzerinden kurmak ve onun gü-venini kazanmak istemektedir. (...) Ramazan Cavidan için bi-çilmiş kaftan, tam bir "sex ani-mal"; zannedirim bu beden anlaşmasını bir evliliğe dönüş-türmekte çok da geç kalmaya-caklar. Ruhlarının çok iyi kay-naştığını görüyorum. Çünkü hayvanlarda gözlediğim cinsel uyum halini, Cavidan'la Rama-zan'ı al takke ver külah sevişir-lerken de gördüm. Onları bir defa, o da ilk yattıkları gün tes-adüfen samanlıkta izledim. Bu eşşoğlu Ramazan kadını aşka getirebilmek için o kadar açık saçık laflarla sırnaşmaya başla-dı ki, ben kızın şırak diye şama-rı indireceğini sanırken, ağzı kulaklarına vararak kızardığını görünce aklım şaşayazdı. Kızın memelerine hiç de tesadüfen dokunmuş gibi değil, tozunu almaya çalıştığı abajurları tu-tarmış gibi elleyen, koca bir se-peti kavrayıp kaldırmak ister gibi Cavidan'ın poposunun alt-na elini sokup onu allak bul-lak eden bu çocuk, onun bütün gevezeliklerini, direncini ve ak-lını dümura uğratmaktaydı. Kız da çılgın gibi, bu herifin alt-na yatıp böğürmek için can attığını gösteren hareketler ya-pıyordu. (Şu seçtiğim kelimele-rin seviyesine bakıyorum da...)

■

Ben bireysel bilince ziyadesiyle inanan biriyim. İnsanın her tür-lü faaliyetinin kökü burada ya-tar. İnsanın anlayışı, ilkin birey-sel bir ölçekte meydana geldiği için kolektif bir ölçekte ortaya çıkamaz. Bizim çağımızda bi-reysel bilinç, muazzam miktar-larda ambalajlanmış ve organi-ze bilgi paketleriyle boğulmu-yorsa bile, sürekli bombardı-man altında tutuluyor. Burada asıl amaçlanan, bir tür kabul-lenme, sorgulamama, topluca edilgen kalma duygusunu ya-ratmak. Çoğu zaman, bazı ke-simlerin bizi kendilerine boyun eğdirmeye ve gerek haberler, gerek metalar, gerekse seyahat benzeri araçlarla kendi kalıpla-rına uydurmaya çalışan görün-tü bombardımanına maruz bı-rakılıyoruz.

(...) Böyle bir bağlamda entelektüele düşen rol muhalefet et-mektir; ben de bu işlevi mutlak anlamıyla, hatta belki de umut-suzca ihtiyaç duyulan bir rol olarak düşünüyorum. Burada kastettiğim negatif ve aptalca bir işlev değil tabii ki, böyle bir şeye önce kendim karşıyım. Bi-lâkis, muhalefet etmek derken kastım, seçim yapan ve bir özne olarak eyleyen bir işlevin tekrar bireye atfedilebileceği şekilde yargıda bulunma, eleştirme ve tercihte bulunma kapasitesi. Başka bir bütünün, aklında me-talaştırılmış çıkarları ve kâra dönüştürülebilir ticarî hedefleri bulunmayan bir topluluğun parçası olmak önemlidir. Elbet-te bunlar ulaşılması çok güç, ama yine de başarılabılır hedeflerdir.

▲

Polis minibüsünün yavaşlığında doğruldular. Minibüsün kapısı aynı yavaşlıkta açıldı. Önce bir göbek indi, ardından Muzaffer. Şişmanlığundan mustarıptı. Ka-fasına göre küçük şapkası, ha düşüştü ha düşecek. Üniforması-nın cebinden çıkardığı kürdanı ağzının kenarına yerleştirdi. Mavi üniforması terden laciver-te dönmüş, yağlarının üzerine yapışmıştı.

(...) Kaçak işçi kalabalığı kısa de-parlar attıktan sonra soluk solu-ğa kalmıştı ama, Muzaffer'le dalga geçmekten de geri dur-muyorlardı. Bir zenci hayalarını avuçlamış, sevimli Türkçesiyle bağır-dı: "Yakala Muzaffer!" Ka-lın dudaklarında bembeyaz bir gülümseme vardı. Yuvarlak kır-li yüzü genç bir Pakistanlı, ken-di dilindeki küfürleri gülücükle-ri eşliğinde saydırdı. Muzaf-fer'in yüzü gerildi, kızardı. Her-kes kaçması gerektiğini anladı. Zenci ve Pakistanlı, bundan son-ra ki hayatlarında asla Muzaf-fer'e yakalanmamalıydı. Kaçak işçi kalabalığı caddeye açılan dar sokaklarda kaybolurken, şişman polis, ordusunun başın-da muzaffer bir komutan eda-sıyla beton çıplaklığında kavru-lan alanda bir tur attı. Ama bü-tün gün bekleyemezdi. O gide-cekti ve dünyanın yoksulları, patronlarıyla buluşmak için geri gelecekti. Üstelik sadece yarım saat sonra...

Dumanı üstünde

Düşünmek, hissetmek, savrulmak

Thomas Bernhard - **Yürümek / Evet** - çeviren: Sezer Duru (YKY)

Klasik düzyazı anlayışı tekrara pek sıcak bakmaz: Her cümle şu veya bu şekilde bir yenilik içermeli, önümüzde açılmakta olan eseri bir adım öteye taşımalıdır. Thomas Bernhard'ın anlatıları, bu temel düzyazı ilkesiyle koşullanmış okurda kaçınılmaz bir soğuk düş etkisine yol açacaktır. "Yürümek" metninden rastgele seçilmiş bir cümle bunu örneklemeye yeter: "Bir şey duyarsak, diyor Oehler çarşamba günü, duyduğumuzu sınarız, duyduğumuzu sınarsak duyduğumuzun gerçek olmadığını söylemek zorunda kalıncaya kadar sınarız, duyulan yalandır." "Duymak" fiilinin beş kez tekrarlandığı bu cümle, Bernhard metinlerinin tipik havasını taşır: Aynı sözcük tekrar tekrar belirerek cümleye hâkim olur ve adeta cümleyi ele geçirir. Ancak

bu tekrarın, örneğin kimi absürd metinlerde olduğu gibi, bir anlam boşluğuna yol açtığını söylemek yanıltıcı olacaktır. Sözcük –ya da sözcük grubu– tekrarlandıkça anlamsız hale gelmez, aksine korkutucu derecede anlamlı hale gelir. Bernhard çocukluğunu geçirdiği yer olan ve neredeyse tüm metinlerinde nefretle andığı Salzburg'dan söz etmeye başladığında, "Salzburg" sözcüğü korkunç anlamlar içeren bir karabasana dönüşür, cümleleri hızla ele geçirip kendi lanetli ruhunu metne yayar ve etkisini giderek güçlendirir. Tam Bernhard'ın başka bir konuya geçtiğini ve Salzburg temasını geride bıraktığını düşünürüz ki, Salzburg yeniden çıkagelir ve kâbusu sürdürür.

Bu anlamda Bernhard için tekrar bir üslup ögesi değil, temel bir yazınsal deneyim biçimidir. "Yazınsal" dedik, ama belki "düşünsel" de dememiz gerekir: Bernhard'ın sürekli aynı sözcükler etrafında düşünen ve konuşan "ses"leri (onlara "karakter" demek yanıltıcıdır), bize düşünme etkinliğinin belli bir biçimini örnekler gibidir. Sanki Bernhard'a göre düşünce, Kartezyen geleneğin öne sürdüğü gibi ileriye dönük ve insana yönelik yapıcı bir etkinlik değildir. Her an bir sayıklama biçimini alabilecek olan, yabancı düşüncelerin sızıntılarına açık, kırılğan, zaman zaman kontrolsüz ve çoğu zaman korkutucu bir süreçtir düşünmek. Kendi kendinin altını oyabilir, kendi ürettiği çelişkilerle mücadele ederken yolundan çıkabilir ya da durması gereken yerde duramayıp meçhule doğru yol alabilir.

Bernhard'ın Türkçede yeni yayınlanan "Yürümek" ve "Evet" metinleri, bu açıdan bakıldığında, yazarın bütün metinlerine şekil veren o tehlikeli düşünme etkinliğinin varabileceği muhtemel bir sonucu ele alıyor: Delilik. "Yürümek"deki şu cümleler, bu sonuca nasıl varılabileceğini somut biçimde gözler önüne seriyor: "Bir şey yaparsak, o şeyi neden yaptığımızı derinlemesine düşünmemeliyiz" diyor Oehler, "çünkü o zaman birdenbire bizim için bir şey yapmak olanaksızlaşır". (...) "Derin düşünme sanatı, düşünmeyi tam olarak ölümcül andan hemen önce sekteye uğratma sanatıdır. (...) Ama hiç kimse ölümcül anın ne zaman olduğunu bilmez." Metinde konu edilen Karrer, bu ölümcül

anın gelişini kestirememiş, sahip olduğu düşünceyi sonuna kadar götürmüş ve hayatının sonuna kadar kalacağı Steinhof akıl hastanesine kapatılmıştır. Düşünmek onu bir anlamda insanlık deneyiminin ötesine, kendisinin "bütünüyle kayıtsızlık olan durum" dediği yere götürmüştür.

Tekrar konusundaki değerlendirmemiz, buradaki düşünce deneyimi için de geçerli olabilir: Mesele Karrer'in düşünme etkinliğinin "absürdlüğü" ve anlamsızlığı değil, muhtemel korkunçluğudur. Tıpkı her Bernhard tekrarının feci derecede anlamlı ve etkili olması gibi, derine doğru inen bir düşünce de feci derecede anlamlı ve tehlikeli olabilir. Bu açıdan bakıldığında, belki de Thomas Bernhard romanlarının asıl derdi burada yatar: Mesele facia riskini göze alarak düşünce etkinliğini sürdürmek, o "ölümcül anın" gelip çatma ihtimalini göz önünde bulundurarak aynı sözcükleri tekrar tekrar çağırmak, onlara yakından, giderek daha yakından bakmaktır. Bernhard'ın "Yürümek"ın başına koyduğu cümleler, bir anlamda onun edebiyat projesinin temel amacını dile getirir: "İnsan beyninin bütün imkânları dahilinde dur durak bilmeyen bir düşünme, insan aklının bütün imkânları dahilinde bir hissetme ve insan karakterinin bütün imkânları dahilinde bir savrulma." **-Kerem Eksen**

panzehir
derin yekularda...

Oğlan kalbi

Emrah Serbes - **Erken Kaybedenler** (İletişim)

Emrah Serbes'in son öykü kitabı "Erken Kaybedenler", bir bebekten katil yaratan sistemin yeni nesil kurbanlarını anlatıyor. Bu lanet dünya bu sefer de arzulu bir çocuktan bir tacizci yaratıyor. Tüm mutlulukları tüketim alışkanlıklarına bağlı sanılan çocuklar, yetişkinlerden gerçeği anlatmalarını, adil olmalarını istiyorlar, fakat ne yazık ki bu mümkün değil.

Çocuklar arzuludur, fakat bu arzuyu tamamen görmezden gelmesi öğütlenen kızlar gibi, arzularıyla övünmesi icap eden, ama bu duygularla ne yapacağını bilemeyen oğlanlar da sıkıntılı bir durumdadır. Emrah Serbes'in kafası

karışık oğlan çocuklarıyla ilgili kitabı, bazen inandırıcılığını yitirmesine neden olacak kadar mizahî. Buna rağmen, gerçeklik duygusunun yakalandığı durumlarda da, okuyucuyu "kim bu bacak kadar ayılar" gibi düşüncelere itip, hüzünlendiriyor. İşin daha da acısı, çocukların davranışları, yetişkin davranışlarının başarısız, karikatürize bir kopyası olabiliyor, o yüzden aslında o ayıların kim olduğunu çıkarmak çok da zor değil. Emrah Serbes'in öykülerinde oğlanlar kızları taciz ediyor, yetişkinlerin burnundan getiriyor, kendilerinden başka kimse pek akıllı değil ve çoğu dayanılmaz karakterler. Aynı zamanda kafaları karışıyor, manipüle ediliyor, çaresiz durumlara düşüyor, yaşatlarından kazık, yetişkinlerden dayak yiyorlar. Hayatlarının bir döneminde, kadınlarla bir annenin oğlu olmak-

tan öteye geçmeyen bir ilişki kurmuş bu oğlanlar aşık oluyor, çift kale maçta gol yemekten başka acı tatmamış çocuklar yakınlarını kaybediyor, tatile giderken yanında götürceği oyuncacı seçmekten aciz çocuklar büyük kararlar vermek zorunda kalıyorlar. Nihayetinde de büyüyorlar, erkek olmaya mahkûm oluyorlar.

Emrah Serbes'in kitabı, öncelikle kadınların anlamadığı, erkeklerin de herhalde unutmaya çalıştığı oğlan çocuğu olma durumunu hatırlatıyor okuyucuya. Bunun da ötesinde, çok yaygın bir inanışın doğruluğu üzerine düşündürüyor: Çocuklar, varolabilmek, hayatta kalabilmek için yetişkinlere muhtaç mıdır, yoksa aslında yetişkinlik, bütünüyle çocuk kalbini kirleten bir engel midir önlerinde?

—Haziran Düzkan

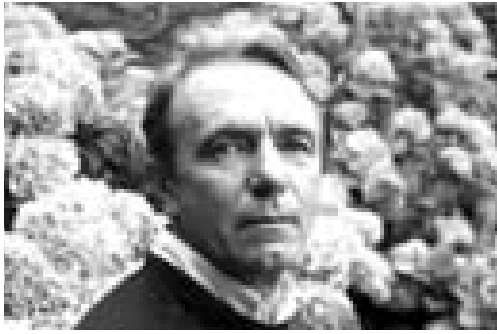
Emeğin metafiziği

Jacques Rancière - **Filozof ve Yoksullar** - çeviren: Aziz Ufuk Kılıç (Metis)

Bazı düşünürlerin temel argümanları vardır, bazı düşünürlerin ise temel soruları; argümanlara sorular sormadan ulaşılmaz elbette, ama bazı argümanlar kendisini doğuran soruların üzerini kapatır ve sanki soru sorulmadan ulaşılmış gibi dolaşıma girerler. Temel soruları olan düşünürler ise çok önemli argümanlara varsalar da, yine de düşünce biçimlerinde soruların üzeri örtülmez ve okura başka sorular sorma cesareti verirler. Tüm kitapları, "deşme", "ayırıştırma", "ters-yüz etme" çabasıyla doludur. Okur, argümanların ne kadar titiz bir sorgulama sonrasında ortaya çıktığını görür; düşünür, tüm kategorilerle ve bazen de tüm düşünce geleneğiyle boğuşuyordur aslında.

Jacques Rancière, ikinci tür düşünürlerden biri; argümanlarının sorularını ikinci plana itmesine izin vermeyen, her yeni argümandan yeni bir soru üreten bir düşünür. Rancière, emek ve düşünce arasındaki ilişkinin nasıl kurulduğunu sorguluyor. Temsilleri düşünce ve filozoflar tarafından yapılan emeğin ve emekçilerin kendi sesini bulmaya çalışıyor. 1960'lı yıllarda hocası Althusser'den etkilenen Rancière, onunla birlikte "Kapitali Okumak"ın önemli bir bölümünü de yazdı. Hocası gibi toplumsal aktörlerin deneyimi ile teori arasındaki açıklığı sorguladı. Fakat Althusser'in '68 olaylarına uzaklığını kabul edilemez buldu ve ondan uzaklaştı. Foucault'nun soykütük metodolojisini benimsedi, henüz Türkçeye çevrilmeyen "The Nights of Labor" da (İşçinin Geceleri) 1830 ve 1840'lı yıllarda işçilerin entelektüel hayatlarının izini sürdü; işçi gazeteleri, işçi şairler, tartışma toplantıları... Sınıf bilinci, işçi olmak gibi kavramların sorgulandığı kitapta, entelektüel faaliyet içindeki işçilerin, mad-dî zorluktan çok, onları toplumsal hiyerarşi içinde düşünceden dışlayan toplumsal düzene karşı olduklarını tespit etti. Bu çalışmayı "Filozof ve Yoksullar" izledi. Soykütükcülüğe devam eden Rancière, işçileri entelektüellerden, efendileri tebadan ayıran normları ters-yüz ederek emek temsillerini sorguladı. Bu kitabında ortaya çıkan en önemli nokta, Batı felsefe geleneğinin Platon'un mirasını devralması ve Platon'un kategorilerini farklı biçimlerde olsa da yeniden üretiyor olmasıydı.

Rancière, Platonik düşünce çizgisinde gelişen Batı felsefesi geleneğinin, emek dökmek zo-

runda olduğu için boş zamanı olmayan kişilerin varlığına dayanan bir toplum düzenini temellendirmesini ve bu düzenin emekçinin düşünceye cüret etmemesini onun için bir erdem olarak nitelendirmesini ele alıyor. Platon'la başladığı bu okumanın farklı durakları var. Platon'da böyle bir izlek bulmak şaşırtıcı olmazken, bu okuma bağlamında Marx'ın farklı bir perspektiften benzer bir anlayışı üretmesini görmek şaşırtıcı oluyor. Rancière, diğer okuma duraklarında, Sartre ve orta sınıf yaşamının ve yaşam değerlerinin hegemonyasının eleştirmeni Bourdieu'nun da eleştirel olsa bile aynı felsefe geleneğinden çıkamamasını sorunsallaştırıyor. Rancière, "filozofa ve zanaatçıya kendi paylarına dağıtılan, zaman ve uğraş bölüşümünü kendi kökensel kuramsal çekirdeği içinde kavramaya ve modern bilimsel söylemlerin çoğunun -ilerici ve devrimci olsalar bile- tohumdaki özünü koruduklarını göstermeye çalışıyor". (sf. 258)

Emekten kopuş ve özgürlük zamanı

Rancière, emek, özgürlük ve düşünce ekseninin yeniden ele alınması ve Ortodoks düşüncenin eleştirilmesi anlamında, Foucault, Arendt ve Agamben çizgisine yerleşiyor. Foucault, Arendt ve Agamben, kapitalist modernliğin tarihini, insanı emeğe, üretime ve verimliliğe zindirleyen bir bakış açısının tedricen ve çoğu zaman da felaketlerle yerleşmesi olarak nitelendirirdi. "İnsanın sahip olduğu en yüce değer olarak emek" anlayışı, aslında, üretimin, izolasyonun, "insan kaynaklarının" anlayışıydı. Emeğin doğal kaynağı olarak insan "kaynağı". Oysa hiç kimse sadece emekçi olmasın! Bu düşünürlerin yaklaşımlarını "emek karşıtlığı" ya da "emek düşmanlığı" olarak nitelendirmek doğru olmaz. Yaşamda emek dökmek ve yaşamın zorunlulukları içinde debelenmek zorunda kalan insanları -ki hangimiz değiliz- yücelten

değil de, kaybolan özgürlük ufkunun yeniden düşünülmesine ve ele alınmasına cüret eden yaklaşımlardır bunlar. Rancière, işçi sınıfının özgürleşmesinin, işçilere özgü değerlerin olumlanması değil, "bu değerleri temellendiren düzenden kopuş, düşünce ayrıcalığını kimilerine, üretim görevini başkalarına veren geleneksel pay dağılımının kesintiye uğraması" olduğunu söylüyor. İşçiye işçi yapan düzenin topyekûn yıkılması! Sürekli ve kesintisiz devrim! Yaratıcı olan, şiirler yazan emekçilerin ürünlerini "işçi kültürü" olarak nitelendiren yaklaşıma karşı, yaratıcılığa ve düşünmeye cüret eden işçilerin yalnızca filozoflara ve sanatçılara tahsis edilmiş düşünce lüksüne "yekten" bir saldırısı olarak okumak. Bu düşünce lüksü ancak işçinin işçi kalmasıyla mümkünse, herkesi işçi yaparak düşüncüyü yok etmek değil, kimsenin işçi olmadığı, emek dökmek zahmetinin ortak paylaşıldığı ve herkesin kendini gerçekleştirebileceği kişilerarası alanda varolabilmesi; yani özgürlüğe eşit olan eylem. Ya da, "özgürlük zamandır".

Fakat Rancière, yukarda sözü edilen eleştirel çizgideki Arendt'e önemli bir eleştiri getiriyor. Siyasal olanla toplumsal olanı ayıran Arendt'in Platoncu "eylem adamları" ve "ihtiyaç adamları" kategorisini yeniden ürettiğini vurgulayarak, "The Nights of Labor" kitabında, Arendt'in "On Revolution" (Devrim Üzerine) başlıklı çalışmasında Fransız Devrimi ve Amerikan Devrimi karşıtlığında formüle ettiği, ihtiyacın devrimi istila etmesi anlayışına karşı, "ihtiyaç insanı" işçilerin siyaset sahnesine sadece ihtiyaçların giderilmesi için değil, tam da görünürlük kazanmak ve ihtiyaç insanı olmaktan kurtularak siyaset adamı olmak için girdiklerini söylüyor.

Platon ve "ascholia"

Kölelerin köleliği hak ettiğini, çünkü köle olmaktansa ölmeyi tercih edecek kadar "onurlu" olmadıklarını söyleyen filozofların tiranı Platon, bir kölenin düşünmeye cüret edebileceğini tahayyül bile etmek istemezdi. Fakat Platon'un felsefesi sadece köleleri değil, özgür zanaatçıları da düşünceden dışlıyordu. Platon, iş bölümü kesinleşmiş şehirde, "herkes kendi işini yapsın ve kendi durumuna özgü erdemi geliştirsin" (sf. 258) diyordu. Zanaatçının erdemi, ancak boş zaman yokluğuyla biçimleniyordu: "ascholia", boş zamanın yokluğu. "Ama bu 'zaman yokluğu' da zaman ve mekânın simgesel bir bölümlenmesiydi yalnızca. Platon, zanaatçıyı salt üretme ve yeniden üretme yazgısından ayıran

boş zamanı ve boş mekânı dışlamıştı.” (sf. 264)
Başlarını yaptıkları işten kaldırmama ve itaati
de erdeme dönüştüren zanaatçı ahlâkının şehir
devleti tarafından biçimlendirilmesi...

Platon, tiranlara lâiyık eseri “Devlet”te, şehir-devletini organik işbölümü anlayışıyla kurar; şehrin ihtiyaçları bedenın ihtiyaçı kadardır ve ona benzer: “Başlangıçta dört kişi varmış ya da beş. Bedenin ihtiyaçları kadar. Yiyecek için bir çiftçi, barınak için bir duvarcı, giyecek için bir dokumacı, buna ek olarak bir kunduracı, bir de gerekli malzemeleri sağlayacak bir işçi.” Rancière, bir kişinin daha gerekeceğini söyler, beşinci ya da altıncı kişi olarak bir vatandaş. Yönetici sıfatı taşımayan, ama şehir-devleti herhangi bir kabileden ayıracak olan özgür vatandaş. Bu özgürlük, önce negatif özgürlüktür: Özgür vatandaş, bedenın ve şehrin ihtiyaçlarını karşılamak için çalışmak zorunda değildir, yani çalışmaktan özgürleşmiştir. Vatandaşın erdemi, boş zamana –scholia– sahip olarak biçimlenir. Vatandaşlık ancak boş zaman sahibi olarak mümkündür ve ancak boş zaman bir insanı vatandaş yapabilir. Fakat Platon, vatandaşın boş zamanı zaten hak ettiğini söyleyecek. Şehrin kurucu mitini yazan Platon, üç maden efsanesini anlatır: “Siz şehirdekiler, ‘hepiniz kardeşsiniz’ diyeceğiz onlara hikâyemizde. Ama sizi yaratan tanrı hükmetmeye yatkın ve daha değerli olanlarınızın harcına altın kattı. Siteyi savunan askerlerinkine gümüş, işçilerin ve diğer zanaatçılarınkine de demir ve tunç.” Efsane, doğal eğilimleri işlevlere dönüştürdüğünü iddia ederek, toplumsal düzeni doğallaştırır. Dolayısıyla zanaatçının tanımını, bir negatiftir: “Kunduracı kendine kunduracılık dışında tüm etkinlikleri yasaklayandır, bu kadar.” Diğer bir deyişle, filo-

zofa göre, “Delphoi kâhini filozofa ‘kendini bil’
der, zanaatçıysa ‘fazladan hiçbir şey bilme’...”

Marx ve “sophrosune”

Platon'a göre zanaatçının temel erdemi, ıhlımlıktır (sophrosune). Emekçi, seçmediği koşullarla biçimlenen, seçmediği bir erdemin efendisi olabilir ancak. Marx, yalnızca Hegel'i değil, Platon'u da ters çevirmiştir. İşçinin erdemi ıhlımlık olamaz. O, ıhlımlılığın tersini kendine şiar edinmeli, ayaklanmalı, ürettikleri üzerinde hakkını iddia etmelidir; üretim araçlarına da sahip olmalıdır. Oysa, kunduracıların isyanına tanıklık eden 19. yüzyıl, kunduracıların üretim araçları için değil, kunduracılık vasfına karşı, yani kunduracılıktan başka etkinliklere katılmak, "fazladan bir şey bilmek" için mücadele ettiklerine de tanıklık etmiştir.

Şair kunduracılar, Marx için, “en kötü tarihin insanıdır: çelişkinin insanına karşı ikizliğin insanı; tam da konumunda vazgeçmesi gerektiği sırada onu iyileştirmeye çalışan, pastoral rüyasını yavanlaştıran işçi”... İşçinin hayatındaki çelişki, tarihin demir yasalarının motorudur. İşçi için düşünce ve yaratıcılık, devrim ve hatta sosyalizm sonrasına ertelenmiştir. Marx, işçilikle düşüncenin bir arada gitmeyeceğini düşünür; o kadar yorgun olan bedenler ancak yorgunluklarına sarılarak çelişkiyi keskinleştirebilirler.

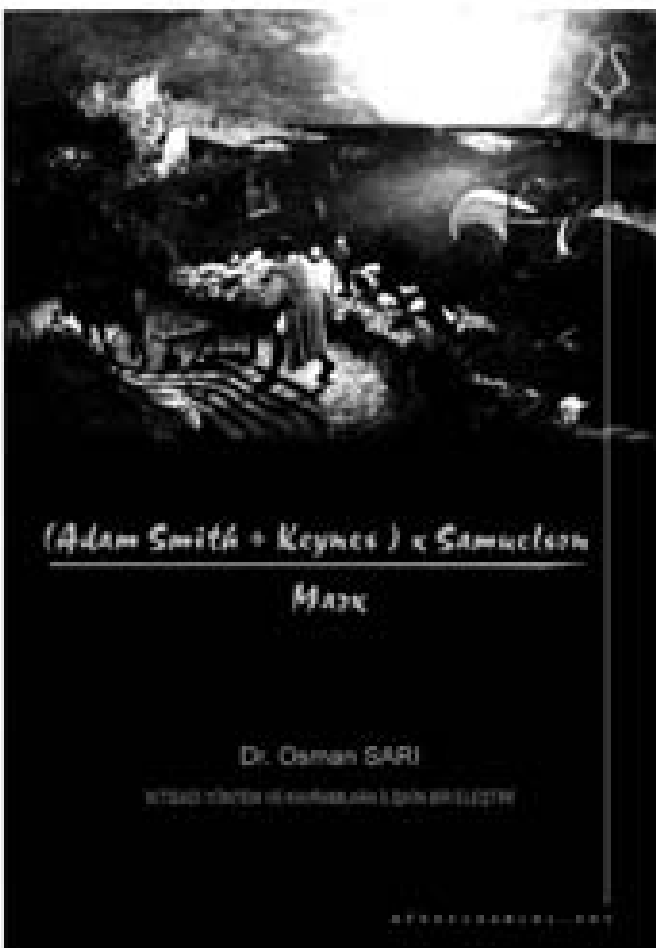
Çelişkinin yazarı Marx'ta da gerilimler eksik değildir, işçi sınıfı bilincinin işçiliği aştığının farkındadır ve gerilim işçiliğin nasıl aşılacığıdır. "1844 El Yazmaları"nda komünist işçilerin bir araya gelmesinde, işçi sosyalleşmesinde işçiliği aşan bir şeyler görür Marx: "Komünist işçilerin bir araya gelmekteki amaçları öncelikle öğreti ve propaganda. Ama bu yolla yeni bir ih-

tiyacı da –sosyalleşme ihtiyacını– kendilerine mal etmiş oluyorlar ve böylelikle araç gibi görünen şey amaç oluyor. Amacı sosyalleşmek olan meclis, dernek, sohbet onlara kâfi geliyor; insanlığın kardeşliği onlar için boş değil, hakikattir ve alınterinin çizgilerini sertleştirdiği bu çehrelerde insanlığın soyluluğu parıldar.” Amaç, yani Antik Yunan’ın vatandaşının özgürlüğünün kırıntıları, 19. yüzyıl sosyalleşmesindedir. Amaç, işçinin diğer işçilerle birlikte işçi vasfını aşmasıdır.

Fakat Marx, emeğin ve işçilik durumunun yüceltilmesindeki sorunun farkındadır. “Gotha Programının Eleştirisi” nde, emeğin tek zenginlik ve bütün kültürün kaynağı olmasını kıyasıyla eleştirir. “Burjuvaların yanlış olarak emeğe doğa-üstü yaratıcı güç yüklemeleri pek iyi temellere sahiptir, çünkü salt emeğin doğaya bağlı olması olgusundan, emek gücünden başka bir şeye sahip olmayan insanın, toplumun ve kültürün bütün koşullarında emeğin maddi koşullarının sahibi haline gelen başka insanların kölesi olmak zorunda olduğu ortaya çıkar. Bu insan, ancak onların izniyle çalışabilir ve yaşayabilir.” Yararlı emeğin toplum içinde üretildiğini söylemek, “birey olarak işçiye emeğin koşulu olan toplumun varlığını sürdürmesi”ni öğütler. Yararlı emeği yüceltmek mevcut toplumu yüceltmek olur ama Marx, işçiye mevcut toplumsal düzen yıkılana kadar şiiri yasaklar, çünkü bunun burjuva şiiri olacağını ve işçiye sahte bir yaratıcılık hissi vereceğini düşünür.

Rancière, eleştirel düşüncede bile korunan bu Platonik nüvelere dikkat çekerken bir sloganı ters-yüz ediyor –bunun tüm tehlikeleriyle birlikte: Dünyanın Bütün İşçileri, Felsefe Yapın!

–Göksun Yazıcı

Sol iktisat tarihi ve kuramının başlıca fikrî önderlerinden Giovanni Arrighi, aramızdan ayrıldı. Neo-klasik iktisat kuramından uzaklaşarak "karşılaştırmalı tarihsel sosyoloji"ye yöneldiği '60'lardan itibaren emek gücü arzı, kapitalist hegemonyanın tarihî-uzamsal dönüşümü, sistem karşıtı hareketler ve merkez-çevre ilişkileri üzerine birbirinden değerli araştırmalar ortaya koymuştu. Son olarak, '70'lerden beri uzatmalı Lale Devri'ni yaşayan Amerikan hegemonyasının çöküşünü ve Doğu Asya'nın yükselişini ele aldığı "Adam Smith Pekin'de" adlı kapsamlı çalışmasını yayınlamıştı. Ölümünden dört ay önce uzun yıllar beraber çalıştığı David Harvey'e, sol düşünce ve pratiğe adanmış bir ömrün muhasebesi mahiyetinde verdiği ve New Left Review'da yayınlanan söyleşisinden de faydalanarak, üstadın düşünsel mirasında bir gezintiye çıkıyoruz...

Organik aydın, asrî Gramsci

Giovanni Arrighi, İtalyan faşizminin gemi azya aldığı II. Dünya Savaşı'nın arifesinde, 1937'de Milano'da dünyaya geldi. Güneyli bir göçmen ailenin oğlu olan babasının çalıştığı fabrikanın sahibinin kızıyla evlenerek sınıf atlaması, Arrighi'nin emek arzı süreçleriyle erken yaşta tanışmasını sağladı. Kayınpederiyle sürekli gerilim yaşayan babası, tekstil makineleri üreten küçük bir imalathane açtı. Bu sayede genç Giovanni, tekstil atölyelerine giderek ürettiği makinelerin sorunlarıyla ilgilenen ve çalıştırdığı mühendisler marifetiyle müşterilerinin ihtiyaçlarına göre çözümler bulan babasının küçük işletmesiyle ilkel bir fordizm çerçevesinde standart makineler üreten büyükbabasının büyücek fabrikası arasındaki farklılıklara ve kapitalist üretim süreçlerindeki değişikliklere şahit oldu. Hatta, ateşli bir genç komünist olarak babasına "komünistler gelince başın büyük belaya girecek" dediğinde, babasının "hayır, ben şu anda yaptığımı yapmaya devam edeceğim, komünistlerin benim gibi insanlara her zaman ihtiyacı vardır" cevabıyla Arrighi'nin zihninde kaba sermaye/emek çelişisini bir kenara bırakmanın gerekliliğine dair ilk soru işaretleri belirdi.

Babasının genç yaşta beklenmedik ölümünün ardından küçük işletmenin yükümlülüklerini yerine getirmekten aciz olduğunu anlayan, ancak büyükbabasıyla da çalışmak istemeyen Arrighi, zamanın ikinci büyük uluslararası şirketi Unilever'de stajyer yönetici olarak işe başladı. Böylece şirketin idamesinde üretim ve pazarlamadan ziyade finansman ve reklamcılığın başat faaliyet olduğunu farketti ve "tipik" bir kapitalist örgütlen-

me modelinden bahsetmenin imkânsızlığını idrak etti.

Afrika'da öğrenilen kapitalizm

Bir yandan da Bocconi Üniversitesi'ndeki neo-klasik geleneğe dayalı iktisat eğitimi-ne devam eden Arrighi, gördüğü soyut modellemeye dayalı eğitimle gerçekte varolan emek süreçleri arasındaki uçurumu fark ettiğinde, "neoklasik iktisadın sık genel denge modellerinin üretimi ve gelirin dağıtımını anlamak adına hiçbir işe yaramadığına kani oldum" diyecekti. Ancak neo-klasik iktisadın özellikle emek arzı ve proleterleşme süreçlerini kavramadaki yararsızlığını, tam anlamıyla, öğretim görevlisi olarak gideceği Rodezya'da (bugünkü Zimbabve) kavradı. İtal-

Arrighi'nin kuramını önemli kılan iki husus, 1994'te şimdilerde sönümlenmeye başlayan ABD hegemonyasının sonunu muştulaması ve kapitalist ilerlemenin sandığımızdan daha yaratıcı evrelerle geliştiğinin altını çizmesiydi.

ya'da sistem gereği üniversitede maaşsız beş yıl gönüllü asistanlık yapmaktansa, İngiliz üniversitelerinin eski Afrika kolonilerinde açtığı yüksek okullardan biri olan, Londra Üniversitesi'ne bağlı UCRN'de işe başlayan Arrighi, üç sene sonra beyaz azınlık hükümeti tarafından "sakıncalı siyasi faaliyetleri" gerekçesiyle tutuklanarak sınır dışı edildi. Ancak siyasi faaliyetlerinin bir dökümünü, "Rodezya'nın Ekonomi Politikası" (New Left Review Eylül-Ekim, 1966) adlı makalesinde, topyekûn proleterleşmenin ille de sermaye birikimi adına en uygun şartları

sağlamak anlamına gelmeyebileceğini savunan araştırmasıyla kayıt altına aldı.

Arrighi'ye göre, beyaz-yerleşimci tarımsal burjuva sınıfıyla, kentsel üretim ve madencilik bazı kapitalist sınıf arasındaki çıkar çatışmaları, yerli siyahî nüfusun tam proleterleşmediği durumda sermaye birikimini mümkün kılıyordu. Siyahî nüfusun yarı-proleter kalması, onların hem kırsal bağları yoluyla kendilerini idame ettirmelerini sağlıyor, hem de kapitalist tarım ve madencilikte ihtiyaç duyulan ürün girdisini tedarik ederek sermaye birikimini devam ettiriyordu. Ancak kırsal siyahî nüfusun hızla proleterleştirilmesi ve kırsaldan koparılması, II. Dünya Savaşı sonrası dışarıdan kaynak ve hammadde ihtiyacı içine giren sanayi kapitalizmini, proleter sınıfı asgari ücretle beslemek zorunda bıraktı ve böylece sermaye birikimini sekteye uğrattı.

Diğer yandan, klasik "ulusal" tarımsal kapitalistleri oluşturan beyaz sınıfın müdahaleleriyle kırsal alanda orta ölçekli siyahî üreticiler teşekkül etmedi. Ancak kendine yeten siyahî köylü sınıfı da ortadan kaldırıldığı için tarımsal kapitalistler tarım işçilerini besleyecek üretim ve pazar kapasitesinden mahrum kaldılar. Böylece pervasız bir doğrudan proleterleştirme hamlesi sermaye birikimini azalttığı gibi, hükümetlerin bu yüzden apartheid yöntemlerine başvurmaya siyahî nüfus arasında ulusal bilincin oluşmasına vesile oldu. Arrighi, Rodezya'da yaptığı araştırmalar sayesinde, kapitalist gelişimin tam proleterleşme vasıtasıyla gerçekleştiğini iddia eden tezleri çürütmüş oluyordu.

İtalya devrimci hareketine giriş

Rodezya'dan sınır dışı edilmesinin akabinde zamanın Afrika Ulusal Özgürlük

hareketlerinin sürgün üyelerinin toplandığı Tanzanya'nın Darüsselam kentine gitti. Afrika sosyalizmi tartışmalarının hararetle yürütüldüğü kentte, Afrika halklarının sömürgeleştirilme süreçlerini araştıran tarihçilerin başında gelen ve daha sonra Guyana'da suikaste kurban giden Walter Rodney, ilerleyen yıllarda ABD'nin meşhur sol yeraltı örgütlerinden Weatherman'ın kurucularından biri olan Jim Mellon, Immanuel Wallerstein ve John Saul gibi uzun yıllar beraber çalışacağı sol düşünürler ve Kara Panter örgütünün önde gelen aktivistleriyle birlikte Afrika Ulusal Özgürlük hareketinde etkin bir rol oynadı. Daha sonra, 1969'da, kendi deyişiyile "İtalyan radikal öğrenci hareketini ehlileştirmesi" beklentisiyle Kuzey İtalya'daki Trento Üniversitesi tarafından işe alındı. Öğrencileri ehlileştirmek bir yana, Kuzey İtalya'nın sanayi işçileri arasında hızla yayılan otonom işçi-öğrenci hareketinin önderlerinden biri haline geldi. Bu dönem için Arrighi, "Lotta Continua (Mücadele Devam Ediyor) gibi otonom hareketler içinde benim yüzünden bir takım çatlaklar oluştu" şeklinde konuşuyordu. Zira fabrika işgalleriyle ve sosyal merkezlerin inşa edilmesiyle uğraşan, klasik sol partilere ve kemikleşmiş sendikalarla karşı en ciddi alternatifini teşkil eden Lotta Continua ve Potere Operaio (Emekçinin Gücü) içindeki fraksiyonların bir kısmı öğrencileri doğrudan eyleme teşvik ediyor, diğer bir kısmı ise kapitalist kalkınmacı kuramların ciddi bir eleştirisini yapan Arrighi gibi düşünürlerin de harekette olmasının fayda sağlayacağını düşünüyordu. Arrighi'nin anlatımıyla, "bir grup konferanslara katılırken, diğer bir grup da toplantıyı sabote etmek için avludan taş yağdırıyordu".

Organik entelektüel yaratmak

Yıllar sonra, Beverly J. Silver ile beraber kaleme alacakları "Emek Güçleri -1870'den Günümüze İşçi Hareketleri ve Küreselleşme" (Cambridge, 2003) adlı kitapta da ifade edeceği üzere, 1968 hareketi ve sonrası, emeğin ilk defa kapitalist bir krizin sonrasında değil, öncesinde tepki verdiği tarihsel bir dönüm noktasıydı. Arrighi de, 1970'lerin başlarında, otonom kadrolarda situasyonizmin öncülüğünü yapan Luisa Passerini ve Gramsci'ci otonom Romano Madera ile işçi sınıfının entelektüel bağımsızlığı amacıyla Gruppo Gramsci'yi kurdu. Amaç, Gramsci'yen bir yaklaşımla, mücadele esnasında organik entelektüellerin ortaya çıkışını sağlamak için çok sayıda Colletivi Politici Operai (CPO - Emek Siyaseti Kolektifleri) meydana getirmektir. Böylece işçilerin zaten farkında oldukları konularını kapitalist gelişim stratejileri içinde daha geniş bir bağlamda değerlendirmelerine vesile olunacak ve Gruppo Gramsci emeline ulaşarak lağvedilecekti. CPO'ların yayılmasıyla birlikte oluşuma 1973'te son verdiler. Arrighi aynı yıl Antonio Negri'nin ortaya çıkışıyla CPO'ların Gramsci'ci yanlarını kaybettiklerini ve "maceracı bir yola" sevk edildiklerini söylüyor.

Krizde ne yapmalı?

Otonom işçi hareketlerinin krizle yüzleşmesi ve CPO deneyimi, Arrighi'nin gidererek daha sıklıkla işçilerin krizle ilgili sorularıyla muhatap olmasına yol açtı. O dönem, Arrighi'nin kendi deyişiyile, "işçilere sürekli olarak 'şimdi kriz var, susmanın vakti geldi, eğer mücadeleye devam ederseniz, fabrikalarınız taşınacak' türünden telkinlerde bulunuyorlardı". Arrighi, tüm bu kriz sürecine ve işçi hareketine gem vurmaya çalışan ehlileştirici söylemlere karşı "Bir Kapitalist Kriz Kuramına Doğru" (Rassegna Cominista, Sayı 2-3-4-7, Milano 1972-3) adlı uzun makalesini tefrika etti. Özetle, herhangi bir kapitalist krizin ardında, işçi kalkışmaları ya da hatalı ekonomi yönetimlerinden ziyade, kapitalizme içkin sermaye birikimi sorunu yatıyordu.

Bu açmaz, kapitalizm bünyesinde kısıtlı kalan "tüketim"den kaynaklanıyordu. Üretim araçlarının kapitalist yatırım sonucu ürettiği malların satılmama tehlikesi için "gerçekleşme krizleri" diyen Arrighi, bu krizlerin kabaca iki şekilde ortaya çıktığını söylüyor. Emek gücünün oluşturduğu artı-değeri ele geçirmek için sömürünün derecesi arttıkça toplumun sosyal açıdan üretken gücü olan emekçi kesimlerin alımı imkânı düşeceği için, üretilen mallar ya satılmıyor ya da bekelenen kârı sağlamayacak fiyatlara satılıyordu, böylece sermayenin artı-değeri nemalanması sekteye uğruyordu.

Eğer aksi olursa, yani sömürü artacağına sabitlenir, hatta azalır, işçilerin ücretleri arttığı için kısıtlı tüketim ortadan kalksa da, sermaye birikimini sağlayan kâr oranları düzenli olarak düşeceği için

Arrighi'ye göre, kapitalizmin etnisite, milliyet ve cinsiyet söylemlerinden nemalanmasını, işçilerin bu söylemleri kullanma eğilimini öngöremese de, "Manifesto" dakine benzer bir dünya işçi sınıfının eşitlenmesi söz konusuydu.

kapitalistlerin bir birim ürün için yapmaları gereken yatırım imkânsızlaşıyor, dolayısıyla sermaye birikimi üretim araçlarına yatırım yapmaktansa azalan kârlılık oranlarını daha fazla mal ile ikame etmeye yönlendiriliyordu. Nihayetinde kârlar yine giderek düşüyordu. Kısacası, hem aşırı sömürü hem de düşük sömürde kapitalist kriz kaçınılmazdı.

Gelgelelim, aşırı sömürden kaynaklanan krizin yükü daha çok emekçi kesimlerin sırtına yüklenirken, düşük sömürden kaynaklanan krizde sorun yaşayanlar kapitalistler ve üretken olmayan sosyal zümrelerdi. Öte yandan, Arrighi'nin müteakip yıllarda derinlemesine odaklanacağı konulardan biri olan kapitalizm dönemlerinin örgün yapısı, bu iki tür krizin iç içe geçebileceğinin işaretlerini de veriyordu. Örneğin, Arrighi'ye göre, 1873-1896 yılları arasındaki büyük kriz sırasında üretim, istihdam ya da yatırım açısından keskin bir düşüş olmasına rağmen, fiyatların maaşlara nazaran hızla düşmesinden kaynaklanan bir kriz yaşandı. Bu da kapitalistlerin tekelleşme yoluyla bir geri çekilme ve

pazardan yatırımı sağlayabilecek kadar artı-değer üretebilme refleksini göstermesiyle neticelendi.

Ancak, 1930'lardaki yeni krizle beraber zaten "tekel" olan üreticiler, sömürüyü, işsizliği ve fiyatları artırarak sermaye birikimine devam ettiler. Kıssadan hisse, kapitalist krizler, işçi mücadelesine doğrudan bağlı olmaksızın, sistemin doğasından kaynaklanıyordu, emek örgütleri mücadeleye devam etmeliydi.

Üç gelişim modeli

Arrighi, otonom hareketlerin durulmasıyla beraber, 1973 yılında emek arzı üzerine çalışmalarına devam etmek üzere, tarımsal üretimin hakim olduğu İtalya'nın Calabria bölgesindeki Cosenza Üniversitesi'ne gitti. Orada, Afrika araştırmalarına benzer sonuçlara vararak kapitalist gelişimin ille de tam proleterleşmeye dayanmadığını tespit etti. Öncelikle yöreden kuzeyin sanayi bölgelerine gerçekleşen göç, mülksüzleşmenin vuku bulmadığı kısımlardan gerçekleşiyordu. Yörede, mirasın en büyük erkek çocuğa geçmesi sebebiyle kuzeye çalışmaya giden kardeşler birikimlerini geri dönüp toprak almak için kullanıyorlardı. Buna mukabil, yerel proleterleşmenin tam gerçekleştiği yoksul bölgelerde kuzeye göçü mümkün kılacak maddi imkânlar oluşmuyordu. Yani çevreden merkeze göç edenler en yoksul sınıflar değildi. Calabria'da tespit ettiği üç tür gelişim modeli, ilerleyen yıllarda beraber çalışacağı Wallerstein'ın üretim ilişkilerinin yer aldıkları merkez-çevre yapısındaki konumlarına bağımlı olarak geliştiğine dair kuramına tersti.

Calabria'da, normalde farklı merkezi gelişimle ilişkilendirilen üç tür hareket vardı. Bunlar, Lenin'in tam proleterleşme ve latifundia'ya dayalı Junker modeli, yine Lenin tarafından piyasaya iktisatlaştırılmış küçük-orta çiftliklerden oluşan Amerikan modeli ve Arrighi'nin "İsviçre rotası" olarak adlandırdığı, uzaklara göç edenlerin memleketteki topraklarını elden çıkarmamaları ve birikimlerini oraya aktarmalarıyla meydana gelen küçük çiftçilik modeliydi.

Hegemonya ve sosyal mücadele

1979'da Wallerstein'ın davetiyle ABD'de dünya sistemleri analizine odaklanan Binghampton Sosyoloji Bölümü'ne giden ve uzun süre orada çalışan Arrighi, emek arzı üzerine çalışmalarını kapitalizm tarihiyle harmanlayarak yazacağı en bilinen eseri "Uzun Yirminci Yüzyıl -Para, Güç ve Çağımızın Kökenleri" (Image, 2000) üzerine çalışmaya başladı.

Eseri önemli kılan birkaç nirengi noktasına değinmekte fayda var. Öncelikle Arrighi, devletler arası sistemi irdelemek için klasik emperyalizm kavramı yerine, Gramsci'nin ulusal yapı içindeki sınıf ilişkilerini analiz etmek için kullandığı "hegemonya" kavramını ele aldı. Buna göre bir devlet yapısı diğerlerine önderlik ediyor, kapitalist ilerleme bu tür bir "hegemon" tarafından örgütleniyor, ama hegemon ülkede maddi gelişim

aşırı rekabet sonucu yerini finansallaşmaya bırakınca, o ülke hegemon konumunu kaybediyordu.

Arrighi, bu tür bir kapitalist "hegemon"un ilk nüvesi olarak 14. yüzyılın Kuzey İtalya kent devletlerine ve özellikle Venedik'e işaret ediyor. Venedik, "kapitalist bir ticaret oligarşisinin devletin gücünü elinde bulundurmasıyla", "toprak kazanımlarının dikkatli bir maliyet/yarar ilişkisine tâbi tutulmasıyla ve savaşların kapitalist oligarşinin artan kârlılık ilişkileri için bir araç kabul edilmesiyle" hem tipik bir kapitalist sistemin devlet-kurma ve savaş-yapma özünü barındırıyor, hem de sonraki kapitalist yapıları model teşkil ediyordu. Venedik'te sistemi, sırasıyla, 17. yüzyılın ortasında Birleşik Hollanda Eyaleti'ne, 18. yüzyılda Birleşik Krallık'a ve 20. yüzyılda Birleşik Devletler'e hegemonyayı devretti.

David Harvey'le yaptığı söyleşide beraberce sorguladıkları önemli bir husus ise, devletler arası sistemde bir sonraki hegemonun ortaya çıkışının ne ölçüde zorunlu, ne ölçüde olumsal olduğu. Arrighi buna "zor bir soru" diyor. Maddî genişlemenin finansallaşmayla son bulması tarihsel bir zorunluluk olsa da, bir sonraki hegemonun ortaya çıkışında bir ölçüde olumsuzluktan bahsetmek mümkün gözüküyor. Venedik'in aksine, içeride Oranj hanedanıyla sıkı siyasî pazarlıklar ve İspanya'dan bağımsızlığı kazanabilmek adına seksen yıl süren ulusal savaşlar, Hollanda kapitalist oligarşisine ticarî stratejiler dışında siyasî melekeler de kazandırdı. Böylece kısıtlı manevra kabiliyetleri avantaja dönüştü. Ya da Avrupa içi çatışmalara olan coğrafi mesafesi ve kaynak zenginliği, ABD'nin bir hegemon olmasında önemli bir etken teşkil etti. Ancak Arrighi'nin kuramını önemli kılan iki husus, 1994'te şimdilerde sönümlemeye başlayan ABD hegemonyasının sonunu muştulaması ve kapitalist ilerlemenin sandığımızdan daha yaratıcı evrelerle geliştiğinin altını çizmesiydi.

Doğal olarak geldiğimiz noktada yöneltilecek "peki bir sonraki hegemon kim olacak?" sorusuna "Adam Smith Pekin'de -21. Yüzyılın Soykütüğü" (Yordam, 2008) adlı son kitabında verdiği çoktan seçmeli cevaplara bir göz atmadan önce, Harvey'in haklılıkla dile getirdiği "Uzun Yirminci Yüzyıl'da neden emek mücadelelerine yer vermediği sorusuna eğilmekte fayda var. Öncelikle hacim meselesinden bahsediyor Arrighi, başta emek mücadelesini de eklemeyi düşündüğünü, sonra hegemonya analizinin epey şümullu olduğunu farkedince, bunu bir başka kitapta ele almaya karar verdiğini söylüyor.

Ancak daha da önemlisi, hegemonya devirlerinin gerçekleştiği süre zarfında "sosyal tarihin hız kazandığını" tespit ediyor. Daha açık bir ifadeyle, İngiliz hegemonyasının ABD'ye geçiş sürecinde sosyal mücadeleler aşırı finansallaşma ve dünya savaşlarıyla eşzamanlı meydana gelirken, 1960 ve '70'lerdeki sosyal kalkışmaların finansallaşmadan önce gerçekleştiğini ve günümüzde hızlana-

rak devam eden sosyal başkaldırıların kapitalist devletler-sisteminin klasik savaş notasından bir ölçüde imtina etmesi-ne neden olduğunu düşünüyor.

"Marksist Yüzyıl, Amerikan Yüzyılı" (New Left Review, Ocak-Şubat, 1990) adlı makalesinde ise, Marx'ın "Komünist Manifesto"da gerek kapitalist örgütlenmenin etnisite, milliyet ve cinsiyet söylemlerinden nemalanmasını, gerekse işçilerin bu söylemleri statü-grupları oluşturarak çıkarları adına kullanma eğilimini tam olarak öngöremese de, tarihsel süreçler sonucunda Manifesto'dakine benzer bir dünya işçi sınıfının eşitlenmesi sürecinin meydana geldiğini söylüyor.

"Adam Smith Pekin'de"

Arrighi, son eseri "Adam Smith Pekin'de"de geliştirdiği "hegemonya" kuramını Doğu Asya ve Çin özelinde masaya yatırıyor. Öncelikle, çağdaşı pek çok düşünür gibi, Adam Smith'in Çin'in 18. yüzyılının büyük bölümünde yaşadığı olağanüstü refah ve barış ortamını takdir ettiğinin altını çiziyor. Smith'in, Avrupa'nın kuvvet üstünlüğünün ve uzak ülkelerde uyguladığı adaletsizliklerin, bu ülkelerin Avrupa şiddetine cevap verme yetileri geliştiği ölçüde dünya-sisteminin

Devletin regüle ettiği, ancak üretim araçlarına sahip olmadığı, emeğin iktidarında bir dünyaya sosyalizm demekte sakınca görmediğini söyleyen Arrighi'nin tek çekincesi, "sosyalizm" in devletle eşanlamlı kullanılmasının yarattığı büyük sorundu.

Arrighi, '68 İtalyasında, yukarıda bir eylemi gördüğü işçi-öğrenci hareketinin lider isimlerinden biriydi

"ulusların adaletsiz davranmaktan çekinip birbirlerinin haklarına saygı göstereceği" bir dünya pazarına evrilmesini umduğunu iddia ediyor. Smith'in "Ulusların Zenginliği"nde bahsettiği "gizli elin" piyasaya değil, devlete ait olduğunu, Smith'in devlet tarafından regüle edilen pazarın, devletin üretimde yer almadan emeği güçlendirmesiyle sermayenin zayıflayacağı geniş bir pazar ekonomisine evrileceğini tasarladığını öne sürüyor.

Arrighi, "Adam Smith Pekin'de"de, Marx'ın "Manifesto"da öngördüğü kapitalist genişlemenin neden tam anlamıyla gerçekleşmediği sorusuna da aslında Çin'i örnek göstererek cevap veriyor: Kapitalist genişlemenin genelleşmesini, Robert Brenner'ın saydığı iki koşula bağlıyor: "İlkin, üretimi örgütleyenler, kendilerini ve piyasa ekonomisi dışındaki ken-

di kurulu sınıf pozisyonlarını yeniden üretme kapasitelerini yitirmiş olmaları. İkincisi, doğrudan üreticiler üretim araçları üzerindeki denetimlerini yitirmiş olmaları." Oysa genel olarak ülkelerin, özel olarak da Çin'in dünya pazarına dahil, onların özgün toplumsal tarihleri tarafından gerçekleşiyor. Bu açıdan bakıldığında, son krizle beraber Çin, kapitalist genişlemenin temel şartlarından biri olan toprak müsaderesini gerçekleştirmeyi durdurduğu gibi, toprağa eşit erişim ilkesini tanımaya ve uygulamaya devam ediyor. Bu da Arrighi'ye "sosyalizm Çin'de çoktan kaybetmiş olsa da, kapitalizm bu tanım gereği henüz kazanmamıştır" dedirtiyor. Öte yandan, ABD'nin aşırı finansallaşması ve Irak müdahalesinin gösterdiği üzere, Batı devletler sisteminin savaş gücünün sınırlarına ulaşmasıyla geçerliliği azalırken, Çin merkezli sistemin geçerliliği artıyor. Arrighi'ye göre, Doğu Asya ve Çin'e içkin iki önemli gerçek, Çin'in ABD tarzı bir hegemonyaya doğrudan geçiş yapacağını düşünmemizi engelliyor: İlkin, bölge devletlerinin binlerce yıllık ulusal bilinçleri Batı tarzı devlet-savaş mekanizmalarıyla el ele yürüyen kapitalist pazar yerine, birbirleriyle ticaret ve diplomasi yapmanın kadim geleneğine sahip bir bölgesel ilişkiler ağını muhtemel kılıyor. İkincisi, Batı sisteminin aksine, binlerce yıldır hemen tüm hanedan ve iktidar değişikliklerinin toplumsal kalkışmalar sonucu gerçekleştiği Çin'de devlet, iç ve dış siyasette Batı hegemonyasında görmediğimiz bir muvazene siyaseti gütmeye mecbur kalıyor. Tabii Arrighi, özellikle ABD'nin kaybetmekte olduğu hegemon pozisyonuna nasıl tepki vereceğinin de geleceği şekillendirecek başat etkenlerden biri olduğunu es geçmiyor.

X sosyalizmi

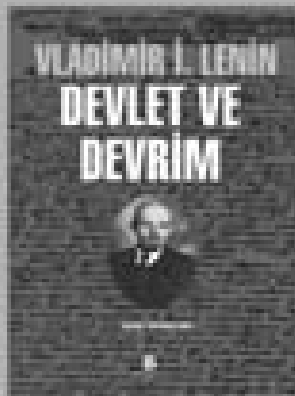
David Harvey, yakın zamanda Agora tarafından da yayınlanacak uzun söyleşinin sonunda Arrighi'ye, "Adam Smith Pekin'de" kitabının bitiş bölümünde umut ettiği dünya ve bu dünyanın doğal kaynaklara saygılı, eşit şartlarda yaşayan farklı medeniyetlerin oluşturduğu milletler topluluğuna sosyalizm sıfatını yakıştırıp yakıştırmayacağını soruyor. Arrighi ise, eğer bundan devletin regüle ettiği, ancak üretim araçlarına sahip olmadığı, emeğin iktidarında bir dünya anlıyorsak, buna sosyalizm demekte bir sakınca görmediğini söylüyor. Tek çekincesi ise, "sosyalizm" in özellikle kendi yetiştirdiği coğrafyada devletle eşanlamlı kullanılmasının yarattığı büyük sorun. Arrighi, yakın zamanda kişisel tarihinin sonlanacağını bilmenin rahatlığıyla, Harvey'e takılmaktan da geri kalmıyor. "Senin yeni terimler bulma konusundaki maharetini biliyorum" diyor. "Gözden düşmüş ve devletle anılan 'sosyalizm' terimi yerine daha etkin öneriler getirmelisin" diye de ekliyor. Harvey, bu "x-sosyalizmi" üzerine kafa yaracağını söyleyerek Arrighi'yle yapılan son söyleşiye noktayı koyuyor.

Ulus Atayurt

“BİZİM ASIL YAPMAMIZ GEREKEN, HİKAYEMİZİN BÜTÜN DÜNYACA BİLİNMESİ VE ANLAŞILMASINI SAĞLAMAK...”

KÜLTÜREL ÇALIŞMALAR >

“Biz tarihimizin önemli bir kısmında kapalı bir toplum olarak bırakıldık. Biz görünmez insanlarız, görünmez bir halkız. Bu yüzden en çok önemi, kendi davamız uğruna örgütlü bir kampanya yürütmeye vermeli; Filistin’de, Arap dünyasında devreye sokulmamış kaynakları harekete geçirmeliyiz...”

< TEORİ

DEVLET VE DEVRİM
Vladimir İ. Lenin

Lenin'in 'Ekim Devrimi'nin hemen öncesinde, Ağustos 1917 tarihli yazısında kaleme aldığı bu temel eser, devlet, devletin niteliği ve işlevi, Marksizmin devlete yaklaşımı, devrim sürecindeki safhalarda devletin dönüşümü ve silinmesi konularında en kalıcı teorik kitapların başında gelir...

< SİYASET

**YASLANAN İNSANLIK,
GENÇLEŞEN KAPİTALİZM**
Şakir Arge

Şakir Arge'nin yazdığı bu önemli kitabı, kapitalizmin 1970'li ve 1980'li yıllarda geçirdiği yapısal dönüşümün, neo-liberalizm üzerinden bugüne gelen sonuçlarıyla ve bu süreçte siyasetin buharlaşması, köklü bir temel üzerine ortaya çıkmasından söz eder. İnsanlığı, neye sürüklediğini ve 'Sof'un süslenmesi' gerken gerçekliği ortaya koyuyor...

< ROMAN

PALERMO'DA BİR SULTAN
Tarık Ali

Tarık Ali'nin, Ortadoğu'nun büyük harikası ve coğrafyacılarından sayılan Muhammed el-Hakim'in hayatı etrafında kurduğu ve dönemin kültürüne ve İslamı bakımdan Bağdat ve Kartaca'ya sahip görülen dönemdeki hayatı, on beşinci yüzyıl Palermo'sunda geçen bu romanı, yazarın daha önce "Nar Ağacının Gülseni", "Tas Keten" ve "Selahaddin'in Kitabı" başlıklarla yayınladığı olan aynı serinin dördüncü kitabıdır.

Reddedişteki özgürleşme

"68 hakkında söylenmedik ne kaldı?" diyenler yanılır. Hele bugünlerde, o en güzel yüz metreyi koşanlara yapılan maksatlı ve mesnetsiz saldırılar, suçlamalar, hakaretler doludizgin giderken söylenecek çok şey var. Nadire Mater'in "Sokak Güzeldir -68'de Ne Oldu" adlı kitabı '68'i, '68 kuşağının isimli, isimsiz kahramanlarının ağzından anlatıyor. Böyle bir belgeye çok ihtiyaç vardı. Üç kere "sağol" çekip Nadire Mater'e bağlanıyoruz.

'68 kuşağının solcu, devrimci kadınlarının cinsiyetsizliği, fazla mazbut ve muhafazakâr oldukları, cinselliklerini yaşamadıkları/yaşayamadıkları eleştirisinden nedense çok zevk alınır. "Sokak Güzeldir" yayınlandıktan sonra da bunun üzerine gidildi. Jülide Aral'ın kitapta anlattıklarından yola çıkarak Nur Çintay'ın "'68'de Kadınlık Halleri" başlıklı yazısı, Müjgan Halis'in Jülide Aral'la yaptığı "Benim '68'im mazbut ve cinsiyetsizdi" başlığıyla yayınlanan söyleşi... Ne diyorsun bu cinsiyetsizlik meselesine?

Nadire Mater: "Sokak Güzeldir"de '68'li kadınların anlatıları çok ilgi çekti. Sadece altı kadınla konuşmak bile zihinleri bayağı kıskırttı. Oysa geçen yıl 40. yıl toplantıları düzenlenirken, haberleri yapılırken kadınlar pek akla gelmemişti. Bu ilgiden umutlanmak istiyorum. Jülide'nin de söylediği gibi, "cinsiyetsizlik" gibi sorunlu durumların yaşandığını o sıralar anlamaya ne donanımımız, ne bilincimiz yeterliydi. O dönem başka türlü yaşanamazdı diye düşünüyorum. Bugünün koşullarından ve kavramlarından bakmak değerlendirmeyi etkiliyor galiba. Mesela kürtajın Fransa'da 1975'te yasallaştığını unutuyoruz. Doğum kontrol hapı yine Fransa'da 1967'de serbest bırakılıyor; o da 21 yaş üstündekilere ve eczaneye kimliğini ibraz etmen şartıyla. Solcu/devrimci kadınlar diğer kadınlara, yani politikadan uzak duran ya da sağcı kadınlara kıyasla daha mı muhafazakâr ve cinsiyetsizdi?

Tabii toplumun ve kadının Türkiye ve dünya ölçeğindeki durumunu akılda tutarak döneme bakmak gerekiyor. Ankara'da kaldığım yurttta, Anadolu'nun çeşitli yerlerinden gelen kızlardık. Eylemlere katılanların sayısı yüzde 20 gibiydi, diğerleri de bize sempati duyardı. Devrimci kızların daha muhafazakâr değil, görece olarak daha "özgür" ve "kurtulmuş" olduğunu da söylemeliyim. Bizler daha rahat flört ederdik, aslında çok da flörtöz bir dönemdi '68. Kitapta konuşan kimi erkeklerin de kabul ettiği üzere '68'in "erkek" karakteri baskındı ama, sağ tümüyle erkekti. Solun kendi içindeki "muhafazakârlaşma" 1970 başlarında kendini hissettirmeye başladı. Bizim tartıştığımız solun/devrimcilerin kendi içindeki "muhafazakârlık", yoksa, '68'in kadınları o günün kadınlarına göre "ilerde"ydi.

Bu eleştiriye temel olan, çoğunlukla büyük şehirlerde üniversite ortamında o dönemi yaşayan, küçük burjuva aile-

Nadire Mater

"68'liler toptan milliyetçiydi" diyenlerin herhalde kendileri bile dediklerine inanmıyorlar. Bütün dünyada olduğu gibi, yaşadığımız dünyaya itiraz ettik. Kendimizi dünyalı olarak görüyorduk, çünkü devrimciydik, sosyalisttik.

lerden gelen 18-25 yaş arası genç kadınların anıları. Genelde giyim kuşam ile flört meselesine dayandırılıyor eleştiriler. Fakat o dönemde o sınıftan kızlara biçilen cinsiyet rolüne uygun olan zaten makyaj yapmaları, kadınsı giyim-meleri, "çıktıkları" bir çocuğun olması değil mi? Tersine, makyaj yapmayı reddetmek, erkeklerle beraber siyasal faaliyetin içinde olmak bu kadınlar açısından daha meydan okuyan, daha özgürleştirici bir tavır olarak düşünülmez mi?

Sorunu elbette "flört" ve "giyim-kuşam"a indirgeyemeyiz. Kadınlar karar mekanizmalarında yer almıyordu, sözünü söyle(ye)miyordu. Erkekler, kadını "korunması gereken" olarak görüyordu. Kadın, devrimci harekette daha çok lojistik güçtü. Geldiğimiz yer, okuduğumuz okul, içinde yer aldığımız

gruplara göre de kadının durumu farklılaşılabiliyordu. Ben 1968'in ilk yarısını ODTÜ'de, ikinci yarısını Sosyal Hizmetler Akademisi'nde okudum. İki okul çok farklıydı. Akademî'ye her yıl yirmi kız, yirmi oğlan alınır, kızlar daha şehriliydi. ODTÜ'de ise kızların sayısı çok azdı. Makyaja karşı bir baskı hatırlamıyorum. Yapan yapıyordu. Hayat daha çok sokaklarda, eylemlerle geçmeye başlayınca makyajı düşünecek zaman da kalmadı. Pratik giyiniyorsun... Kıyafetin çok pratik olmak durumunda, mitinge gidiyorsun, saldırıyorlar, kaçman gerek... En uygun kıyafet pantolon, düz ayakkabı, hush puppy... Daha militan kızlar model oluşturmaya başlıyor, bakıyorsun, o makyaj yapmıyor, sen de yapmıyorsun. Dolayısıyla, giyimi kuşamı, hali tavrıyla "devrimci kadın", "devrimci erkek" tipi ortaya çıkmaya başladı. Dünyada da böyle. O zaman jean olmadığı için, hem ekonomik, hem de pratik diye kadifeye sığınmışız; kadife ceket, kadife pantolon, erkeklerde parka, bizde daha çok kaban. Bütün bunlar bizim devrimci hayatımıza uyan kıyafetler. Bir eylem gazeteci olarak izlemeye gittiğinde bile etekle çuvalıyorsun. Annem makyaj yapmamı, biraz daha süslü olmamı isterdi. Mini etek, maksi palto modası vardı. O maksi pantolarla koşamazsın, haldır haldır otobüs yakalayamazsın. Sadece devrimciler için değil, öğrenci için de uygun değil. Annem çok imrenirdi, "bir maksi palton olamadı" derdi. Mini etek üstüne kaban daha pratikti. Anneler kızlarını daha şeker görmek istiyor tabii.

Kızların da "şeker" görünmeyi reddetmesi normal değil mi?

Filmlere, dergilere bakıyorsun, kadından beklenen şık giyinsin, makyaj yap-sın... Kapitalizmin sunduğu bu modeli devrimci olarak reddediyorsun. Bu reddedişte bir özgürleşme de vardı elbette. Ayrıca, bursla yaşıyorsan, istesen de pek şık olamıyorsun. Durumu daha iyi olan, arkadaşı alamadığı için ona uymaya çalışıyor. Örgütlerin, yani erkeklerin birkaç yıl içinde giyim kuşam, hal tavır konusunda norm belirleme çabalarını da ekleyelim. Kadınlar da kadınları uyarma konusunda hiç fena değildi.

Bugün, bütün kadınlar tektipti gibi görülüyor. Kitapta Işık Alumur üç farklı tarzdan söz ediyor: "Mini etek giyenler, kadınsı kılığından hiç vazgeçmeyen, ama sonuna kadar da işin içinde kızlar vardı. Ben hep pantolon giyiyordum. Eteğim yoktu bile. Rüçhan da ara sıra etek giyiyor, makyaj yapıyor, saçlarını sarıyordu. Suna vardı, o da Rüçhan gibiydi. Makyajını yapardı, ama parka giyerdi."

Aslında, Işık bütün çeşitliliği çok güzel anlatıyor. Rüçhan (Malas) sınıf arkadaşımı; içimizde en özenli giyinenimizdi, makyajını asla ihmal etmezdi. Rüçhan THKP-C içinde yer aldı, THKP-C'den yargılandı, sekiz-on yıl cezaevinde kaldı. Sonunda sürgüne gitti ve sürgünde ölene kadar da makyaj yapmaya devam etti. Fotoğraflarına bakıyorum, öyle hoş

ki... Aslında, dönem fotoğraflarında kimse paspal görünmüyor. THKP-C duruşmalarında Julide, Tülay Tat ne kadar şık, tatlı ve dik duruyorlar. Tabii örgütten örgüte, örgütteki faaliyet alanına, bulunduğu şehre göre de bunlar çok değişiyordu.

O zamanlar kadınlık üzerine konuşur muydunuz; bekâret, evlilik kurumu, aile gibi konular tartışılır mıydı?

Bekâretin çok "kıymetli" ve "kutsal" görüldüğünü, tartışıldığını hatırlamıyorum. Evlilik öncesi ilişkinin yaygın olup olmadığını bilebilecek bir veri yok elimizde, ama bunun genel olarak bir problem olmadığını söyleyebiliriz. Evlilik, aile, Engels'in "Ailenin, Devletin ve Özel Mülkiyetin Kökeni" üzerinden tartışılıyordu, kendi hayatlarımız üzerinden değildi galiba. Sinan Cemgil, Mahir Çayan evliyidiler. Yani, evlilik bir "burjuva kurumu"ydü, ama biz evlenirsek bildik evliliklerden farklı, dönüştürücü olacaktı. Böyle düşünüyorduk herhalde. Sevgililer arasında 12 Mart darbesi sonrası hapishane günlerinde ve sonrasında ayrılanlar da oldu. Bütün bunlar o kadar tartışılarak yaşanmadı. Buna pek vakit de yoktu.

'80'lerde Türkiye'de feminizmin gelişmesi, önceki dönemde şu ya da bu düzeyde sol hareketin içinde yer alan kadınlar tarafından olmadı mı?

Sol gelenekten gelmemiş feminist pek tanımıyorum. 1968, ABD'de Miss Amerika Güzellik Yarışmasında "Kadın Kurtuluşu", "Kadınlara Özgürlük" pankartlarının açıldığı, sutyenlerin, cımbızların yakıldığı yılı. İkinci Dalga feminizm kıta Avrupasına gelmekte gecikmedi. Bize ulaşmasıysa 15 yıl aldı. Öncü feminist kadınlar, adlarını ilk YAZKO'nun çıkardığı Somut dergisinden 1983'te duyurdular. O gün ve halen bugün kendini "feminist" olarak adlandıran, kadın hareketi içinde yer alan kadınlar, şu ya da bu düzeyde sol hareket içinde yer alan kadınlardır. 1970'lerin ikinci yarısında kadın dernekleri kuruldu. Ben de Ankara Kadınlar Derneği'nde (AKD) çalışıyordum. Yeni yeni Simone de Beauvoir okumaya başlamışız, Clara Zetkin falan. Lenin'in "Kadınlar katılmaksızın Devrim olmaz" sözü önemliydi. Yani, kadın örgütlenmesi bir devrim meselesiydi. Dolayısıyla, AKD, Devrimci Yol içinde bir yapıydı. Yine de el yordamıyla kadın için de bir şeyler yapma çabası vardı. Mesela, kreş talebini yükseltmeye çalışıyoruz, gidip Milli Eğitim Bakanlığı'nı bastık. "Kadının çalıştığı ailenin kreş sorunu" diye kendimize göre ileri bir ifade kullanıyoruz. Problemlî; ama bir arayış da söz konusu. 1980'den sonra, çok kadın cezaevine girdi, ama kadınların daha çoğu da cezaevi kapılarında. Eşler içerdeyken, kadınlar feminizmle tanışmaya başlamıştı. Bu da erkeklerin ilk şaşkınlıklarından oldu.

'68'e dönersek, kadınların esas olarak, siyasete yön vermede, karar almada, siyasî fikirlerin geliştirilmesinde geri planda kaldığını görüyoruz...

Evet, kadınlar bir-iki istisna dışında ka-

rar mekanizmalarında, örgüt yönetimlerinde yer almadılar, siyasete yön verme durumunda olamadılar. Bunu talep etmeyi akıl edemedik. Erkeklerin kadınları davet etmesi de beklenemezdi. Temsilîyet diye bir bilincimiz de yoktu. Bugün bu bilinç hayli gelişti; sadece bilinç değil, onca mücadele veriliyor bu noktada, geline yerse hâlâ acıklı. Sadece, Meclis'teki durum değil sorun. Solun kurduğu ya da yönetimlerinde yer aldığı sendikalarda, meslek birliklerinde kadınların yönetime gelmesi bile hâlâ haber değeri taşıyor. Panellerde yine genelde erkekler fikir beyan ediyor. Mesela, '68'de iki bin kişilik amfide forum yapılıyor, kadınlar çıkıp konuşamıyorlardı. Tabii ki, engelleme yoktu, ama kadınlar çekiniktiler. Erkekler doğal "hâtip"lerdir; biri konuşur, arkadan diğeri çıkar, aynı şeyleri söyler. İçinden "madem aynı şeyleri söyleyecektin, niye çıktın oraya" diye geçirirsin. Akademide

Devrimci kızların daha muhafazakâr değil, görece olarak daha "özgür" ve "kurtulmuş" olduğunu da söylemeliyim. Bizler daha rahat flört ederdik. '68'in "erkek" karakteri baskındı ama, sağ tümüyle erkekti.

sayımız az olduğu için, forumlarda biz kızlar konuşurduk. Kadınlar, derneklerde, küçük grup toplantılarında konuşurlardı tabii. Tartışmak da kolay değildi. Erkeklerin daha çok bildiğini düşünüyorsun. Mesela, Siyasal'ın amfisinde Mahir Çayan uzun bir konuşma yapıyor, hepimiz gözlerimizi ayırmadan, huşu içinde onu dinliyoruz.

Güzel konuşur muydu?

Çok güzel konuşurdu. Fikir Kulüpleri Federasyonu'nun (FKF) Dev-Genç'e dönüştüğü 1969 kurultayındaydı. Onu dinledikten sonra, "ben de kalkayım, bir şeyler söyleyeyim" diyemiyorsun; erkekler için de geçerliydi bu. (gülüyor)

Mahir Çayan konuşuyor, sonra onun karşıtları ya da eleştiren gruplar bazında itirazlar oluyordu. Bu arada Nadire Dönümcü'ye laf düşmezdi tabii. Ama kadınlardan da konuşan yok değildi, ODTÜ'den Seyhan Erdoğan vardı, teorisyen olarak öndeydi, çok da güzel konuşurdu. Türkiye İşçi Partisi'nin yönetim kademelerinde kadınlar vardı ve sonuçta Behice Boran genel başkan oldu.

Bugün sola, '68 kuşağına getirilen eleştirilerin başında milliyetçilik geliyor; solcuların ittifakçı olduğuna varan bir eleştiri bu. Ne diyorsun milliyetçilik eleştirisine?

Son bir yılda bu eleştiri iyice yoğunlaştı, konunun fazla basitleştirilerek tartışıldığını düşünüyorum. Bir kere, "68'liler toptan milliyetçiydi" ya da "68 milliyetçi bir hareketti" diyenlerin herhalde kendileri bile dediklerine inanmıyorlar. 27 Mayıs sonrasındaki yeni anayasayla gelen görece demokratik ortamda, esasında okumaya, öğrenmeye, anlamaya çalışıyorduk; önceki yıllara göre çok kitap yayımlanıyor, bir tartışma ortamı var. Ailelerimiz genellikle CHP'li, dolayısıyla 27 Mayıs'a sempatik bir bakış var, o sıralar "27 Mayıs devrimi" deniyor. Bütün dünyada olduğu gibi, yaşadığımız dünyaya itiraz ettik, "bu dünya başka türlü olabilir" dedik. Buna itiraz ederken de, kendimizi dünyalı olarak görüyorduk, çünkü devrimciydik, sosyalisttik. Yanımızdaki arkadaşımızın kökenini bilmiyorduk, kendi kökenini de düşünmüyorduk. Alevi mi, Sünni mi, Kürt mü, Ermeni mi, Türk mü? Şimdi, köken bilmeme halinin esas olarak "Sünni"- "Türk" kökenliler için geçerli olduğunu düşünüyorum. Kökenleri farklı olanlar için pekâlâ da farklı seyretiltiğini görüyorum. '28 Kürt isyanını bilmiyorsun, 1915 felaketini bilmiyorsun, özetle ülke tarihini daha yeni yeni öğrenmeye çalışıyorsun. Nihayetinde

de 1968 yılında 19-20 yaşlarındasın. Kimi arkadaşlarımıza Doğulu deniyor, Kürt denemediği için böyle dendiğini düşünemiyorsun. İsmail Beşikçi'nin 1970'te yayınlanan "Doğu Anadolu'nun Düzeni" benim için çok önemliydi. "Sokak Güzeldir" de Hatice (Yaşar) bu konuyu çok güzel anlatıyor. Dersim isyanını öğrendiğimde, üniversiteyi bitirmiştim... '68'de milliyetçi olanlar faşistlerdi. Milli Türk Talebe Birliği'nde (MTTB), Komünizmle Mücadele derneklerinde devrimcilere saldıranlar sonra iktidara geldiler, devrimciler ise yaşayabilmeyi başardılarsa, hapis hanelere... Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, Başbakan Tayyip Erdoğan MTTB'den geliyor. Tabii ki, '68'lilerden "milliyetçi" –bugün nedense ulusalcı denmesini tercih ediyorlar kendilerine–, "İslamcı" gibi kimliklerle uzlaşanlar var, ama kişilerin "milliyetçi" olmasıyla, toptan bir hareketin "milliyetçi" olması aynı şey değil. O dönem, bağımsızlık savaşlarının, dekolonizasyon sürecinin yaşanması milliyetçiliğin bugünkünden farklı algılanmasına neden oluyordu. Milliyetçiliği besleyen unsurlar nelerdi, nasıl bir anlam yükü vardı milliyetçiliğin?

Anti-emperyalizm ile milliyetçilik arasındaki çizgi çok ince, o çizgiyi çok kolay aşabilirsin; bugün de bunları yaşıyoruz zaten. Vietnam savaşı, bütün dünyayı olduğu gibi, bizi de çok etkiledi. Afrika'daki ulusal kurtuluş mücadelelerinden de çok etkilendik. O gün emperyalizme karşı çıkarken kendimizi milliyetçi bir yerde görmüyorduk. Ama geriye dönüp metinlere bakınca, milliyetçi kavramlar görürsün. Ama o kavramlara o zaman yüklenen anlamlar bugünküyle aynı değil. O zamanki metinlerde geçen "Türk milleti", bugün Türk milleti demekten farklıydı.

O metinlerde "Türk milleti" denirken kastedilen Türk etnisitesinden olanlar mıydı, Türkiye'de yaşayan herkes "Türktür" anlamında mı?

Bence pek değil. Kredi ve Yurtlar Kurumu'nda oluşturulacak bir Öğrenci Temsilciliği için kız yurdunda seçim yapılacaktı. Solcular, sağcılar kampanya yapıyor. Biz kampanyamıza başlamışız. "Temsilci seçimleriyle ilgili konuşmak isteyen birileri geldi" dendi. Ülkü Ocakları'ndan gelmişler. Konuşurken, "biz Türkler" dedi. Ben de "böyle demek gerek" dedim, "İngilizcede bile" dedim, nasıl tartışacağımı bilemiyorum, yetmiyorum, ancak oradan anlatmaya çalışıyorum, "where are you from?" denir, sen de 'Türkiye'den' diye cevap verirsin. Türkiye üzerinden kurmak gerekiyor". Benim bu "bilimsel" açıklamam karşısında tartışmayı uzatamadılar. (gülüyor) Ama demek ki öyle bir rahatsızlık vardı. Kıbrıs mitingleri pek çok kişinin politikleşmesinde rol oynamış görünüyordu. Kıbrıs konusunda "sol"un toptan milliyetçi bir yaklaşımı olduğu düşünülüyor genelde. Ama Ruhi Koç bu konuda şöyle diyor: "1970'de yayınladığımız Kıbrıs bildirisinde 'üslerden arınmış, tam bağımsız, iki toplumun eşit hak-

larla kardeşçe yaşadığı demokratik federatif Kıbrıs çözümü'dür' diyorduk. Mehmet Ali Talat'la Dimitris Hristofyas bunları konuşuyorlar." Aynı konuda, şöyle bir anı da anlatıyor: "Bir gün ODTÜ'lüler Dev-Genç'i bastılar, 'bu ne rezalet' diye bir bildiri getirmişler, Atilla (Sarp) yazmış, Kıbrıslı Türkler için 'soydaş' diyor. ODTÜ'lüler soru-

Üniversitede işgal yapıyorsun, bir dolu hak kazanıyorsun, dayanıştığın grevlerde işçiler kazanıyor, 6. Filo'ya karşı çıkıyorsun, sonunda Filo limanlara uğramaz oluyor, ülkedeki ABD varlığı 30 binlerden 7 binlere iniyor. Ve gençler öldürülüyor.

yor, 'Ne zamandan beri soydaş diyorsunuz' diye. Böyle bir hassasiyet vardı. Bildiriyi hemen toplattım."

Ruhi'nin verdiği örnek çok isabetli. O bildirinin dağıtılmadan geri çekilmesi, "soydaş" kelimesinin problem edilmesi o gün için çok önemli.

Mitinglerde Türk bayrağı taşınması ne anlam ifade ediyordu?

Türk bayraklarını ben aslında dönem fotoğraflarına bakarken daha çok fark ettim. Mitinglerden bayrak pek hatırlamıyorum açıkçası. İlk başlarda, kimi mitinglerde Türk bayrakları vardı herhalde; sonradan devam da etmedi. Anti-emperyalizmle bağlantısı tabii var. Soğuk savaş dönemi; ABD, Sovyetler Birliği'yle ilgili istihbaratının yüzde 25'ini Türkiye'deki üs ve tesisleri yoluyla topluyor. ABD, 1968'de Türkiye'yle ilgili imzaladığı 55 gizli anlaşmayla Diyarbakır Pirinçlik üssü ve Karadeniz'den Sovyetler Birliği'ni izliyor. İncirlik Üssü'nden havalanan U2 casus uçakları Orta Asya semalarına kadar gidebiliyor-

Nadire Mater'in dediği gibi, "THKP-C duruşmalarında Julide, Tülay Tat ne kadar şık, tatlı ve dik duruyorlar." Julide Aral'ın ve Tülay Tat'ın etek boyları –üstelik mahkeme kıyafeti– '68 kuşağının devrimci kadınlarının "cinsiyetsiz" ve "muhafazakâr" olduğu yolundaki şehir efsanesini tekzip ediyor.

du. Türkiye NATO üyesi. 6. Filo sık sık Türkiye limanlarına uğruyor...

Türkiye '68'i derken, 20'li yaşlarının başlarındaki gençlerin esas olarak damgasını vurduğu yaklaşık beş yıldan söz ediyoruz. O dönem öldürülenlerin en yaşlısı Sinan Cemgil, öldürüldüğünde 27 yaşında; Mahir Çayan 26, Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan, Ulaş Barakçı 25 yaşında, İbrahim Kaypakkaya 24, Hüseyin İnönü 23 yaşında öldürülüyor. Gençlerin o özgüveni bulmasını, böyle bir ağırlıklarının olmasını neye bağlıyorsun?

O dönem üniversitede okuyan öğrenci sayısı ciddi olarak artıyor. Dünyada da böyle. Kapitalizm için bu gerekli; eğitime "herkes için bir hak" olarak değil, kalkınma için bir "araç" olarak bakılıyor. Dolayısıyla, teknik okullar, mühendislikler öne çıkıyor. Üniversite okumanın teşvik edildiği bir dönem. Üniversite eğitimi kitleleşmeye başlayınca, sadece büyük şehirlerden değil, kasabalardan da üniversiteye giden öğrencilerin sayısı artıyor. Daha üniversiteyi kazandığın anda mühim biri oluyorsun. Söke'den çıkacağım, Ankara'da başımda annem babam olmadan yurttan kalacağım. Üniversiteyi kazandığına göre, her şeyi başarabilirsin, o denli güveniliyor sana. Ben liseye giderken, Söke'de lise dahi açılmamıştı. Üniversitede durmadan okuyorsun, sorguluyorsun, itiraz ediyorsun. Ülkede ve dünyada olan bitenleri izliyorsun. Tatillerde memleketi döndüğünde, güvenilen, sözü kıymetli biri haline geliyorsun. TİP ve Dev-Genç kanalıyla örgütlenmeler kasabalara yayıldığında, tatillerde memleketlerine giden gençler politikanın taşıyıcısı oldu. Üniversitede işgal yapıyorsun, bir dolu hak kazanıyorsun, dayanıştığın grevlerde işçiler kazanıyor, 6. Filo'ya karşı çıkıyorsun, sonunda Filo limanlara uğramaz oluyor, emperyalizme karşı mücadele veriyorsun, ülkedeki ABD varlığı 30 binlerden 7 binlere iniyor. Ve gençler öldürülüyor.

Selçuk Şahin Polat şöyle bir olay anlatıyor: "Bir köyde kahvede konuşurken, birinin 'koş oğlum camiye, Dev-Gençliler gelmiş, imam anons yapsın da akşama ahalî kahveye gelsin' demesi bizim için tam bir şoktu." Üniversite ortamı dışında siyaset yaparken, toplumun diğer kesimleriyle ilişkide yadırgandığınızı, zorlandığınızı, tepkiyle karşılandığınızı hatırlıyor musun?

Toplumda genel bir kabul vardı. "Sokak Güzeldir"deki anlatılarda özellikle Dev-Genç döneminde ülkenin pek çok yerinden baş edilemeyen durumlarla karşılaştıklarında "Dev-Genç gelsin" dendiği aktarılıyor. Yani yadırgama, tepki bir yana, davet söz konusu. Sosyal Hizmetler'de okurken, gecekondular mahallelerinde çok gidiyorduk, okulda "toplum çalışması" diye bir pratik program vardı, ki bu bizim için aynı zamanda politik bir faaliyet anlamına da geliyordu. Kahvede erkekler toplanmış, "Aile Planlaması" çerçevesinde prezervatiften, doğum kontrol haplarından söz ediyoruz. Bizler yirmi olmuşuz olmamışız. Anlattıkları-

mız otuzlarında, kırklarında. Ne kadın olduğumuz için ne de çok genç olduğumuz için herhangi bir tepki gördük. Ertuğrul Kürkçü "1968'de devrimci olmak ayıptı, iyilikle devrimcilik aynı şey gibiydi. Bir ahlâkî meziyet sayılırdı devrimci olmak, kamuoyu böyle şekillenmişti" diye anlatıyor. Devrimci olmak senin için ne ifade ediyordu? Ertuğrul'un dediği doğru... Sorgulamak, itiraz etmek, isyan etmek, değiştirmek... Bu durumda ancak devrimci oluyorsun.

Uzaktan sempati duymanın ötesinde, devrimci siyasete seni çeken ne oldu? Siyasete, muhalif biri olarak daha ilkokuldan girdim desem yeridir. Babam CHP'liydi, ben de doğal bir Demokrat Parti muhalifiydim. Lisede muhaliflik, dolayısıyla mücadele, okul yönetimi ve aileye yöneldi; üniversitede de önce okul yönetimine, sonrasında da daha büyük iktidarlara.

Kitabın adı "Sokak Güzeldir"; sokağa çıkmak nasıl bir duyuydu?

Şahane bir duygu. Sokak hem özgürlük, hem özgürlük arayışının adresi. Sokağın özgürlük anlamına geldiğini kadın olarak daha da iyi kavradım ve yaşadım. Kadınların sokakları istemesi boşuna değil. Sokak kederlidir de. 1968'den başlayarak katledilen arkadaşlarımızı uğurlamak için de sokaklarda olduk, hâlâ da oluyoruz.

Çok kitlesel bir sol varken, bugün sesini duyurabilen bir solun olmamasını nasıl açıklıyorsun? Şili'de, Arjantin'de yaşananlar da Türkiye'dekinden hiç aşağı kalır değildi. Dolayısıyla, darbe-lerle, baskı rejimiyle açıklamaya çalışmak yetmiyor...

Çok zor bir soru. Doğru, Şili'de, Arjantin'de yaşananlar Türkiye'den hiç aşağı kalır değildi, ama savaşa doğan çocuklar 25 yaşına geldi, asker ya da gerilla olup ölmeye yetiştiler ne acıdır ki... Halen askerî darbe anayasasıyla yönetiliyor. Askerî vesayet rejimi sürüyor. Genelkurmay Başkanı 35 generalle basın toplantıları yapıyor. Ergenekon davası, JİTEM vs... Medya bir türlü militerlikten kurtulamıyor. "1915 Büyük Felaketi" için kişisel olarak bile özür dileyenler hain ilan ediliyor. Halen ifade öz-

gürlüğü, örgütlenme özgürlüğü için mücadele vermek zorundayız. Kürt sorunundan değil, açılımdan söz ediyoruz, ki bu bizi umutlandırıyor da. Küresel saldırı diyerek, ABD'nin Afganistan, Irak işgallerinden, saldırısından devam edebilirim. Böylesi bir ortamda solun sesini duyurmasının kolay olmadığını söyleyebilirim solu kollayarak. Yine de, dediğin gibi durumu açıklamış olmam. Bu soruya cevap veremiyorum aslında. En iyisi, hemen gazeteci konumuma döneyim. "Sokak Güzeldir" in arka kapak yazısından yardım alayım: "Bugünden bakıldığında '68'de olup bitenler bize esin ve güç verdiği kadar, neyin olmadığını, neyin hayal bile edilemediğini, neyin yaşanmadığını da gösteriyor. Henüz ne kadar çok şeyin denenmemiş olduğunu, ufkumuzda bizi ne kadar çok başlangıcın beklediğini gösteriyor."

Bugün kendini siyaseten nerede görüyorsun?

"Siyaset"e atıldığım muhalif yerde; bu

Sokak hem özgürlük, hem özgürlük arayışının adresi.

Kadınların sokakları istemesi boşuna değil. Sokak kederlidir de. 1968'den başlayarak katledilen arkadaşlarımızı uğurlamak için de sokaklarda olduk, hâlâ da oluyoruz.

da sola düşüyor. İtirazlarım hiç tükenmiyor, çoğalıyor.

Geçen sene, bir dolu '68 kitabı çıktı, paneller, belgeseller, konferanslar, televizyon programları düzenlendi... Seni bu kitabı yazmaya yönelten ne oldu, muradın neydi?

Varolanla yetinmeyen, dayatılan koşullara karşı çıkan, sonrasında da "1968" olarak sonraki birkaç kalkışma yılına da adını veren yılı isyancılarının ağzından, o günlerin dünya ve Türkiye ortamıyla birlikte bugünlere taşıma çabası. Kitaba ben 21 yıl önce başlamıştım (*güllüyor*), '68'in 20. yılında. O zaman, Ercan Arıklı'nın çıkardığı Söz gazetesindeyiz. Ercan bey bir Fransa yolculuğundan bir sürü '68 başlıklı gazete, dergiyle geri döndü. Güldal'la (Kızıldemir) birlikte bir '68 dizisi yapmamızı istedi; "Holding patronu olmuş '68'liler bulun" dedi. Bizden bir isim listesi istedi. Yaptık, götürdük. Yerinden fırladı, "yapa yapa bu süflü listeyi

mi yaptınız!" diye. Tartıştık. O tartışmada öyle bir durum oluştu ki, biz istifa mı ettik, işten mi kovulduk anlayamadan işsiz kaldık. Yine de işe giriştim, ama bite- medi. 2008, yine "'68 yılı" olunca, Metis'ten Müge'nin (Gürsoy Sökmen) de verdiği enerjiyle yeniden başladım. Bugün '68 bir romans olarak sunuluyor, isyanın içi boşaltılıyor. Ya da bir "güzelleme"; herkes Che seviyor, herkes '68'li... '68'e devrim diyen de var, isyan, ayaklanma, itiraz diyen de. Tek bir yanıtı olmayan "68 neydi" sorusu halen sorulmaya devam ediyor. '68'de dünyanın çeşitli parçalarında yaşananlara bakıldığında sosyal, siyasal, toplumsal koşullara karşı çıkma ortaklığından söz etmek mümkün, öte yandan homojen bir hareket vardı demek de kolay değil. '68'liler dünyanın farklı yerlerinde, kapitalizme, emperyalizme, faşizme, diktatörlüklere, otorite ve hiyerarşiye karşı çıktılar, ABD'nin Vietnam saldırısında Vietnamlıların yanında yer aldılar. Çekoslovakya'ya Sovyet tankları girdiğinde de Sovyet Bloku '68'lileri sokaklara döküldüler, reel sosyalizm de tartışılmaya başlandı. Üstelik kitapta da görüldüğü, görüleceği üzere, aynı ülkede bile tek bir '68'den söz etmek mümkün değil, herkesin '68'i farklı. Bu çalışmada, İstanbul, Ankara, İzmir ve Trabzon'da okuyanlar 1968'de ne oldu sorusunu işgaller, boykotlar, yürüyüşler, 6. Filo direnişleri, saldırıları ve bütün bir hayatı kendi yaşamları üzerinden hatırlıyor, anlatıyor, ne kadar "enternasyonalist", ne kadar "milliyetçi", ne kadar "cuntacı" olduklarını tartışarak, bugün yaşananları '68'e bağlayarak yorumlama girişimlerine de bulundukları yerden bir "fotoğraf" sunuyor. Bu "fotoğraf" hangi siyasî ortamda, hangi şarkıları söylerken, hangi filmleri izlerken, hangi tiyatroların peşinde koşarken oluştu? Gençlerin yanbaşıda yer aldığı işçiler, köylüler, öğretmenler, mühendisler ne yapıyordu bu kalkışma yıllarında? "Sokak Güzeldir" de 1968 yılının işgallerinde, boykotlarında, protestolarında öne çıkanlar konuşuyor. En başa dönersek, kadınlar konuşuyor, bugüne bağlayarak o günü değerlendiriyorlar. "'68" elbette 1968'in 365 günüyle başlayıp bitmemiştir, dolayısıyla anlatılar öncesi ve sonrasına gidip geliyor. Nasıl bir örgütlenme içindeydik? 12 Mart 1971 askerî darbesine kadar uzanan dönemde hangi örgütler vardı? Dünyada, genelde batı merkezli anlatılan 1968 ABD, Fransa, Almanya gibi ülkeler dışında nasıl yaşanmıştı konusundaki eklerle kitap oluştu. Yannotlara da değinmeden geçmeye- yim; anlatılarda sadece bugünün gençleri için değil, hepimiz için "bu neydi" dertten durumları mümkün olduğunca açmaya çalıştım. Semih'in (Sökmen) fotoğraf eşliğinde, harika tasarımıyla sunduğu yannotlar da isteyen baş- vurabileceği ekler haline geldi. Artık 60'larında olan biz '68'liler için kitap bir hatırlama, ama esas olarak "68 ef- sanesi"yle büyüyen bugünün gençleri için bir "fotoğraf", bir kolaylık olsun istedim.

Şarap ya da sirke

Eskiden yoktu bunlardan. Çünkü o zamanlar ya sağcıydın ya da solcu. Ya hükümet yanlısıydın ya da muhalif. Bunlar liberalmiş. Hem hükümet yanlısı hem de muhalif. Ama sola muhalif, ama muhalefete muhalif. İdeolojik bir kimlik bozulması aslında. Rüzgâr öyle esti de...

Hepsi okumuş yazmış insanlar. Hatta bazılarının kartvizitinde "Prof. Dr." filan yazıyor. Çoğunun bir gazetede köşesi var. Televizyonlarda düzenli program yapıyorlar. İlginçtir, TRT ve daha çok İslâmcı-hükümetçi medya organlarında boy gösteriyorlar.

Yazı-çizi ile uğraşanların neredeyse hepsini şahsen tanıyorum. Kişisel olarak genelde iyi insanlar. Yani dürüst, yani sevimli, hatta gırgır... Azınlığı sol kökenden geliyor. '60'lı-'70'li yıllarda öğrenci hareketleri içinde yer aldılar, devrimciydiler. Halkçıydılar, vicdanları güzeldi.

Galiba her şey '80 darbesinden sonra başladı. Tabii aynı dönemde dünyada da sol darbe yemişti. Sadece SSCB'nin çöküşü değil, Reagan-Thatcher-Özal üçlüsünün ideolojik saldırısı karşısında pek direniş gösterebilen de olmamıştı.

Özeleştiri, kendimizi gözden geçirelim, bu memleket halkının yüzde 95'i Müslüman, bizse halktan kopukluk gibi bahanelerle cuntanın vurduğu İslâmcı kesimin mağduriyet söylemine bir koltuk değneği uzattılar. Kendi mağduriyetlerini, ama özellikle de halkın, sıradan insanların mağduriyetini neredeyse unutarak. Çünkü İslâmcı kesimin arkasında geniş bir halk kitle-si vardı.

Artık solun ilkesel haklılığından umudu kesenler, azınlık psikolojisini alt etmek isteyenler, kendilerine yeni giysiler aramak zorunda kaldılar. Sivil toplum mesela, cazip bir kavramdı. Liberal sözcüğünü "özgürlükçü" diye okudular. Liberal, gâvurca bir sözcük olduğu için de, ayrıca cazip ve moderndi.

Sosyalizmin ölümü, Marksizmin büyük yenilgisi başlıklı kitapları o zamanlar keşfettiler. Halbuki yüzyıldır yayınlanıyordu bu tür çalışmalar.

"Bu İslâmcılar özellikle seçim dönemlerinde kapı kapı dolaşıp acayip oy topladılar. Bunlar tıpkı bizim gibi, Leninist yöntemlerle örgütlüyor kitleleri. Gecekondular bile onların ege-menliğine geçti" cümlelerini duyduk bir aralar. Hem de sık sık.

Napolyon da para demedi mi?

Bir de Allahın Belası geçim derdi olmasa.

"Bizim cezaevinden üç arkadaşla, çıkınca işsiz güçsüzüz tabii, eski eş-dost filan da kalmamış, öyle küçük bir şirket kurmuştuk, iyi olmuş vallahi, bayağı büyüdük şimdilerde, inşaat

işi... TOKİ'den filan iyi ihaleler alıyoruz. Krizden filan e biz de etkilendik tabii ama, idare ediyoruz işte... Ama bak eski ideallerimize bağlıyız hâlâ. Bizim bir arkadaş CHP İlçe yönetim kurulu üyesi mesela. Ben de burada ÖDP kurucusuydum. Kampanya filan olunca veriyoruz tabii eski arkadaşlara bir şeyler..."

Kendi geçmişlerinden pişman değil çoğu. Ama: "Eskisi kadar radikal değiliz tabii. Ee, yaş da ilerledi. Hanım, çoluk çocuk da olunca, duruluyor insan biraz. Bir de hayatın gerçekleri... Mesela bu PKK terörü benim asla kabul edemeyeceğim bir şey... Hrant'ın öldürülmesine üzüldüm tabii ama, Ermeni meselesi de karışık bir mesele ha!"

Biraz yakından tanıyınca, özel hayatlarını bilince, bu önemli değişimin izlerine de rastlamak mümkün. Mesela eskiden Ümraniye'de otururlardı, şimdilerde Ulus'a taşındılar. Eskiden Mavi Kartları vardı. Şimdi "Renault Me-

Eskiden Ümraniye'de otururlardı, şimdilerde Ulus'a taşındılar. Eskiden Mavi Kartları vardı. Şimdi "Renault Megane iyidir" diyorlar. Hanım ısrar ediyor, Land Rover istiyor. "Pahalı ama, alacağız herhalde sonunda..."

gane iyidir" diyorlar. Hanım ısrar ediyor, Land Rover istiyor. "Pahalı ama, alacağız herhalde sonunda..."

Bu kadar değişim olunca, lise ve mahalle arkadaşı, aynı zamanda mücadele yoldaşı Fatma'dan da '80'lerin sonunda ayrılmak zorunda kaldı. "Yeni hanım öyle siyasetle filan pek ilgilenmez. Ama genç ve güzel. İyi bir kız canım. Yok, o zamandan beri Fatma'yı görmüyorum."

Liboşla Fetoş

"Fetoş filan diyorlar ama, ben adamın bir-iki kitabını okudum. Arada bir televizyonda da izliyorum. İyi bir hatip. Öyle sofı filan değil. Hatta modern bile... Ayrıca, bu eğitim konusunda yaptıkları öyle yabana atılacak şeyler değil. Bizim Mehmet var ya, şimdi gazeteci hani, o Amerika'ya gitmiş, daha doğrusu davet etmişler, gidip bizzat Hoca Efendi'yle görüşmüş. 'Peygamber gibi adam' dedi. Sonra Afrika'daki okullarına da gitmiş. Bizim devlet okullarından kat be kat iyiymiş..."

Abi bilirsin, benim dinî yanımda pek öyle güçlü değildir. Arada sırada Cuma'ya giderim. Ramazan'da da, oruç tutmasak da, iftarlara davet ediyorlar,

gidiyoruz işte. Bizim belediyenin iftar çadırını da iki kez bizim şirket kurdu. AKP'li, efendi, dürüst çocuklar. Bir sorunumuz yok vallahi. Hatta bir-iki ihalede de yardımcı oldular bize. Ee, biz de gördük tabii onları. Geçmişimizi pek bilmez onlar. Biz de oturup malûl gazi anılarımızı anlatmıyoruz tabii onlara..."

Grev olmasa bak sendikacılığımı!

"Bak ben sana işin aslını söyleyeyim mi? Abi, zaman sana uymuyorsa, sen zamana uyacaksın..."

Bizim eski arkadaşlarla konuşurken tabii ki hâlâ solcuyum diyorum, çünkü liberal solcuyum ben aslında. Bu İslâmî kesim liberallikten filan pek anlamadığı için, işte orduya vuruyorsun, CHP'ye vuruyorsun, hoşlarına gidiyor tabii. Onlarla da öyle anlaşıyoruz. Fena mı yani...

Arada bir sorun çıkmıyor mu? Çıkıyor tabii. Mesela geçen yıl bizim Konya'daki fabrikada, 2-3 bin kişi çalışıyor, grev filan gibi bir durum olmuş, bizim eski sendikacı arkadaşlarla bir-iki günde hallettik meseleyi. Üç-beş kuruşa bakıyor her şey. Üç-beş kuruş dediğim de bir Mercedes işte...

Bizim oğlan dershaneye yazıldı. Biz istemedik ama, hem işyerine hem de eve onların gazetesi gelmeye başladı. İlk başta yadırgadım. Sonra alıştık. Üç ay para filan istemediler. Sonra indirimli tarifieden abone yapacaklarını söylediler. Ama kimse de gelip para filan almadı.

Bizim eski arkadaşlardan birkaçı da orada köşe yazarı. İyi oluyor bu tür buluşmalar..."

Sonumuz meçhul mü?

Onlar, yeni liberaller ya da eski solcular, belki de hafif Müslümanlar, bir ihtimal yeni zenginler bugünlerde artık elit olma yolunda hızla ilerliyorlar. Bunu istiyorlar. Ama pek de olmuyorlar.

"Yahu bu bizim AKP'li çocuklar hâlâ köylü. Belki tam köylü değil ama, kasabalı işte. Oturmasını kalkmasını hâlâ öğrenemediler. Adam bakan olmuş, kadın eli sıkıyor. Özel jetiyle Hacca gidiyor. Karısı tesettürlü, metresi yarı çıplak. Paraya para demiyor ama, yemesini de bilmiyor. Bir de Avrupa Birliği, Avrupa Birliği diye tutturmuş.

ANAP da böyleydi, hatırlıyor musun? Özal öldü. İş bitti..."

Ragıp Duran

George Levine Darwin Sizi Seviyor

DOĞAL SEÇİLİM VE
DÜNYANIN YENİDEN BÜYÜLENMESİ

Metis Bilim, Çeviri: Erkal Ünal, 336 sayfa

Levine, evrim teorisinden çok Darwin'in kendisini kişisel yönleriyle ele alan bir yorum sunuyor bu kitapta. Hayatıyla bilimi iç içe olan, en duygusal anlarında bile bilimci hassasiyetiyle gözlem yapmayı sürdüren, öte yandan en nesnel gözlemlerinde bile hislerini, bilhassa doğanın ayrıntılarında gizli olan mucizeler karşısındaki şaşkınlığını ele veren müşfik bir doğa âşığını anlatıyor.

Jean-Pierre Changeux, Paul Ricoeur Neden Nasıl Düşünürüz?

ETİK, İNSAN DOĞASI VE BEYİN ÜZERİNE
BİR TARTIŞMA

Metis Bilim, Çeviri: İsmet Birkan, 296 sayfa

Bir sinir biyoloğu ve bir filozof. Jean-Pierre Changeux'nün beyne dair bilimsel açıklamaları ve Paul Ricoeur'ün engin felsefi birikimiyle zenginleştirdiği tartışmada dinden sanata, etikten toplumsal sorunlara kadar pek çok konuya değiniliyor. Asıl amaç ise insan deneyimine dair kapsamlı bir kavrayış oluşturmak.

Jacques Rancière Filozof ve Yoksulları

Tarih Toplum Felsefe, Çeviri: Aziz Ufuk Kılıç, 272 sayfa

19. yüzyıl proleter kültürü üzerine birçok önemli çalışma yayımlanmış olan Rancière, Batı'nın felsefi ve siyasal düşüncesi geleneğine çok sert bir eleştiri getiriyor: Sol fikriyatın Marx, Sartre ve Bourdieu gibi üç önemli isminin bile, felsefenin kurucusu denebilecek Platon'la şaşırtıcı bir biçimde paylaştığı önkabulleri sorguluyor. Sol siyaset geleneğinin sorunlarıyla ilgilenenler başta olmak üzere bütün felsefe okurlarının okuması gereken bir kitap.

Ayşegül Devicioğlu Kış Uykusu

Metis Edebiyat, Öyküler, 88 sayfa

*Kuş Diline Öykü*nen ve 2008 Orhan Kemal Roman Armağanı'nı kazanan *Ağlayan Dağ Susan Nehir* romanlarının yazarından bu kez bir öykü kitabı. Darbe sonrası ülkenin üzerine çöken ağır iklimi anlatan bu öyküler, karabasanlarla dolu uykuların arasından sızan umudu ve direnci de taşıyor bizlere.

Nadire Mater Sokak Güzeldir

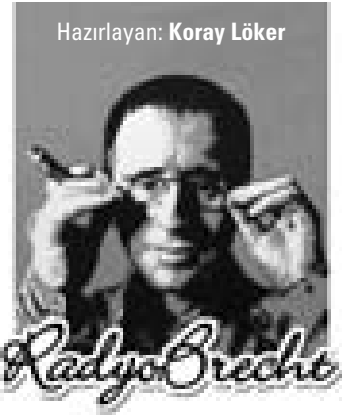
68'DE NE OLDU?

Yakın Tarih, 16 x 21 cm. 404 sayfa

Kişisel anlatılar ile dönemin arkaplanına dair bilgileri bir araya getiren bu kitap 1968'in hakikate daha yakın bir resmini çezebilecek, hakikati tarihten geri kazanabilmek umuduyla yazıldı. Hiç kuşkusuz tek bir 68 yoktu, kitapta da herkes kendi 68'ini anlattı. 68'de gerçekte ne olduğunu, herkes neyin olmadığını da düşünebilmek için de önemli. Henüz ne kadar çok şeyin denenmemiş olduğunu, ufku-muzda bizi ne kadar çok başlangıcın beklediğini de gösteriyor çünkü.

metis

Kanada'da online devlet deneyi

KANADA hükümeti, ABD'deki Dijital Çağ Telif Yasası'na (DMCA) benzetilen yeni telif yasası ile ilgili kamuoyu görüşleri için online bir forum düzenlemeye karar verdi. Tüm Kanada vatandaşları, ya-

sa ile ilgili görüş bildirmek için üye olup tartışmalara katılabilir. Böylece daha geniş bir kitleyi kanunun gerekçeleriyle tanıştıran devlet, diğer yandan da şeffaf ve katılımcılığa açık bir icraat modeli tartışmasını gündeme getiriyor. Tartışmaların kanuna ne ölçüde yansıtacağı belirsiz. <http://tinyurl.com/xprs002>

EFF, Apple'ı dize getirdi

iPOD ve benzeri müzikçılara iTunes kullanmadan müzik yüklemenin yollarını anlatan BluWiki adlı organizasyon, Apple tarafından fikri mülkiyet ihlali gerekçe gösterilerek dev tazminat tehditleri alıyordu. Electronic Frontier Foundation, "bir cihazın çalışma ilkelerini öğrenmek ve paylaşmak düşünce özgürlüğü kapsamındadır" iddiasıyla, Apple aleyhine yedi ay önce dava açtı. Temmuz sonunda anlaşma sağlandığını duyuran EFF, Apple firmasının iTunes, iPod ya da iPhone gibi ürünlerine ilişkin bilgileri paylaşanlara karşı yasal bir engelleme olanağı kalmadığını açıkladı. Haber, dijital haklar ve sansür karşıtı hareketler tarafından önemli bir kazanım olarak karşılandı. <http://tinyurl.com/xprs003>

SANATÇI HAKLARI ALDATMACASIYLA KÜLTÜR GASPI OPERASYONU

'84 model mülkiyet savaşları

Dijital dünyada paylaşım imkânları arttıkça, eğlence ve kültür endüstrisi de hukuk savaşında gemi azıya alıyor. Yeni numara, "Dijital Hakların Yönetimi" denen bir telif koruma mekanizması. Ama, eseri üretenin mi, tüketenin mi, yoksa düpedüz eserin haklarına sahip olanın mı hakları korunuyor, orası tartışmalı...

16 Temmuz 2005'te piyasaya sürülmesi planlanan "Harry Potter ve Melez Prens'in 14 kopyasının bir kitabevi tarafından yanlışlıkla bu tarihten birkaç gün önce satılması Kanada'yı karıştırmıştı. Kitapların Kanada yayıncısı Raincoast Books, mahkemeye başvurarak satın alanların resmî yayın gününden önce kitabı okumaları ve tartışmalarını engelleyen bir karar çıkartmayı başardı. Hemen sonrasında da bu kişilere kitapları derhal iade etmeleri karşılığında imzalı birer kopya ve tişört hediye edileceğini duyurdu.

Kitabın resmî yayın günündeyse, iki yakası arasında yarım güne yakın saat farkı bulunan ülkede, ilk çıkan gazetede

yer alması planlanan bir eleştiri de mahkeme kararıyla engellenmeye çalışıldı. Batı yakasındakilerin kitabı almalarına 12 saat kala yayınlanacak olan eleştirinin firmanın halkla ilişkiler ve reklam adına

Bir elektronik kitabın kaç kişi tarafından okunacağı, çıktı alınıp alınmayacağı gibi konular satın alma sürecini belirleyen yeni etkenler. Meta ortadan kalktı, ama bürokrasi ve masraflar yerinde.

yaptığı bütün tantananın çöpe gitmesine yol açacağı, yayının ticarî çıkarları zedeleyeceği iddia edildi. Bu hamle tüm kuzey Amerika'da sert tepkiler ve boykot çağrıları doğurunca firma geri adım

attı ve bir özür yayınladı. Bu arada, kitabı yayın tarihinden önce almayı başaran 14 kişinin kendilerine aynı anda gösterilen sopa ve havuca verdikleri yanıt bizim için meçhul. Orijinal imzalı bir kopya uğruna kitabı geri verip vermediklerini, meraklarına yenilip "suç" olmasına aldırmadan okuyup okumadıklarını bilemiyoruz.

Hafsalayı zorlayan talepler ve bu talepleri normal kabul eden hukukî düzenlemeler popüler kitapların dünyasına özgü değil elbette. Mp3 teknolojisinin yaygınlaşmasıyla birlikte müziğin kopyalanmasını engelleyemeyeceğini anlayan müzik endüstrisi, boş CD satışlarından pay alarak kayıplarının tazmin edilmesini sağlamıştı. Okul çocuklarına, ev kadınlarına internet üzerinde müzik dinlediler diye açılan milyon dolarlık davalar Türkiye'de de magazin haberleri arasında yer buldu.

Korunan, kimin hakları?

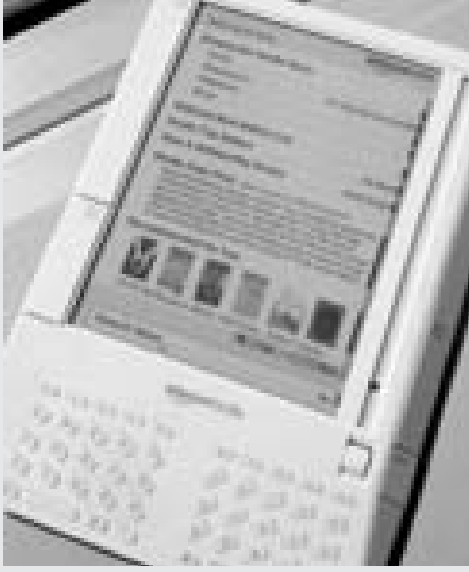
Maddî mecralarla ilişkileri her geçen gün zayıflayan ve asıl kâr alanlarını gayrimaddî meta üzerine kurmaya yönelen eğlence endüstrisinin son numarası, Digital Rights Management (DRM - Dijital Hakların Yönetimi) adlı yeni bir telif koruma mekanizması. Yani endüstrinin dijital teknolojiler yaygınlaştığından beri yaşadığı korkulara bir çözüm: Kopyalanamayan içerik. Elbette böyle bir mekanizma bulunmuşken, işleyiş burada kalmıyor. Maliyete bağlı ücretlendirme yerine kullanıma bağlı ücretlendirme de DRM sayesinde endüstrinin yeni kâr alanlarını oluşturuyor. Ciltli kitap daha pahalı, karton kitap daha ucuz ayrımı artık kabilelere reva görülüyor. Sadece "yetkili" araçlar tarafından okunabilen içerik ve hatta sırf okumak için parası ödenen içeriğin yazıcıdan çıkartılamaması gibi uygulamalar rutin hale geldi. Ücretlendirme artık üretim masrafları ve zorluklarına göre değil, kullanım amacı ve biçimine göre yapılıyor. Bir elektronik kitabın kaç kişi tarafından okunacağı, çıktı alınıp alınmayacağı gibi konular satın alma sürecini belirleyen yeni etkenler. Meta ortadan kalktı, ama bürokrasi ve masraflar yerinde. Yeni durum sadece bilgiye erişim açısından değil, tüketici hakları açısından da çelişkiler içerdiği için birçok itiraz ve karşı kampanyayı da beraberinde getirdi.

Özgür yazılım felsefesinin temelleri-

Amazon olayının yankıları

16 Temmuz sabahı, Kindle adı verilen elektronik kitapları kullanan ve George Orwell'in "1984" ve "Hayvan Çiftliği" romanlarını almış olan birçok Amazon müşterisi, "99 dolar tutarındaki iade ödemeniz yapılmıştır" mesajıyla karşılaştı. Herhangi bir iade talebi olmayan Caffeine Queen maslahalı kullanıcı Amazon.com sitesindeki forumda neden iki kitabın kendisi talep etmediği halde geri alındığını soran bir mesaj yayınladı. Gelen yanıtlarla büyüyen tartışmaya göre, bir firma, satış haklarına sahip olmadığı halde, bu iki romanı birçok kullanıcıya satmıştı. Yayın haklarının sahipleri Amazon firmasını uyardığında, sadece devam eden satışa son verilmesi ve duruma göre firmasının belirli bir tazminat ödemesine dair işlemler aklı gelmekle birlikte, Amazon bu yasadışı kopyayı satın almış olan kullanıcıları da çözüme dahil etmeye karar verdi. Madem satış en baştan yasadışıydı, Kindle'larda o kitapların bulunmaması gerekiyordu. Bunun üzerine satışın gerçek-

leştiği tüm Kindle'lara uzaktan müdahale eden firma, bu kopyaları sildi ve ücretlerini kullanıcıların hesaplarına iade ederek bilgilendirme mesajı gönderdi.

17 Temmuz günü New York Times gazetesi teknoloji yazarı David Pogue konuyu köşesine taşıırken, forumda öykü okuyan birçok kullanıcı internet üzerinde büyük bir hızla haberi yaymaya başlamışlardı. Özgür Yazılım Vakfı (FSF) tüm üye ve destekçilerini eyleme çağırırken, firmaya yönelik geniş boykot çağrıları da yeni deyimle "viral" olarak yayıldı. NY Times'daki haber, bu olayın bir ilk olmadığını, şubat ayında bir başka kullanıcının da dört Ayn Rand kitabının Amazon tarafından silindiğini anlatarak şikâyetçi olduğunu yazıyor.

Ayn Rand'ı sessizce atlatan Amazon, Orwell olayında gelen tepkiler üzerine bir açıklama yaparak, bu şekilde uzaktan kitabın silinmesi işleminin bir daha kullanılmayacağı konusunda güvence verdi. Yine de DRM karşıtları ikna olmuş görünmüyor ve DRM teknolojisi barındıran tüm cihazların boykot edilmesi çağrısını tekrarlıyor.

<http://tinyurl.com/xprs005>

ni atan Richard Stallman, itirazlarına kavramın adından başlıyor. "Dijital Hakların Yönetimi"nin, bir engellemeden ibaret olması nedeniyle Dijital Engelleme Yönetimi olarak adlandırılması gerektiğini savunan Stallman, mevcut haliyle ismin insanları yanılttığını ve sadece endüstrinin hak sahibi olarak sunulduğunu söylüyor ve soruyor: Ya o içeriği kullananların hakları?

Gerçekten de 1990'lı yıllar boyunca eğlence endüstrisinin tüm vahşi yöntemleri, dev tazminat davaları ya da magazin yönü ağır basan korsan operasyonları, "eser sahiplerinin hakları korunuyor" düşüncesiyle kamuoyundan destek topladı, vatandaşlar haklar için seferber oldu. Gelişip karmaşılaşan telif düzenlemelerinin sadece kartellere hizmet ettiği, küçük plak şirketleri, yayınevleri ya da bağımsız kuruluşların bu düzenlemelerle daha güvende olmadığı pek duyulan bir bakış açısı olamadı. Hal böyle olunca, DRM teknolojilerinin de, aynı düşünceyle destek görüp kamuoyunda sahiplenilmesi çok mümkün.

Oysa madalyonun diğer yanında, kültürel ihtiyaçlarını dijital yollardan dolaşıma giren içerikle karşılaşan insanların haklarına ne olduğu sorusu var. DVD-BluRay filmler, CD üzerinde satılan müzikler ve hatta doğrudan yayıncı formda satışa sunulan elektronik kitaplar, müzikler, diziler, filmler ve bilgisayar programları bu düzenlemenin doğal nesneleri. Millî Eğitim Bakanlığı'nın başlattığı pilot uygulamaya bakacak olursak, yakında bu alana ders kitapları da girecek. Ya da başka bir deyişle, ders kitaplarına veda edeceğiz, yerle-

Tüm dayanak noktası özel mülkiyetin varlığına bağlı olan bir ekonomik sistem, mülkiyeti sadece sermayeye özgü kılmanın dijital yöntemini gözümüzün önünde keşfederken, bizden de sanatçı hakları adına alkış bekliyor.

rini, M.E.B.'nin onayladığı içerikle dolu ve dijital olarak korumalı bilgisayarlar, elektronik kitaplar alacak gibi görünüyor. Tabloya böyle bakınca, kaygı yaratan gelişmelerin ne kadar büyük bir alanı ilgilendirdiği de ortaya çıkıyor.

"1984"ü kütüphaneden silmek

"Creative Commons" lisansı ile alternatif bir telif modeli tasarlayan Lawrence Lessig, "Copyleft" olarak adlandırılan bu yaklaşımı tanımladığı "Free Culture"da, DRM hakkında da geniş bir tartışma sunuyor. Kendi kitaplarından birini elektronik bir kitapçıdan satın alan Lessig, kitabı okumasını sağlayan programın "izinler" adlı bölümünden bahsediyor. Program, kitaptan her on günde, on

kere kopyalama yapılmasına izin veriyor. Bahsedilen, kitabın bir kopyasını çıkarmak değil, metnin bir bölümünü kopyalayıp başka bir yere yapıştırmak şeklindeki basit eylem. Lessig de, Stallman gibi kavramın kendisine takılarak, izin ve denetim arasındaki farkı vurguluyor: "Çocuğunuza eve belirli bir saatte dönmesi koşuluyla izin verirseniz, Kükedisi olmadığı sürece daha geç bir saatte de dönebileceğini, sadece bir ceza ile karşılaşma olasılığı olduğunu bilir. Oysa bilgisayar on gün içinde onbir kez kopya-yapıştır yapmanıza olanak tanımaz. Bu bir denetimdir, izin ve denetim birbirinden farklı kavramlardır. Fikri mülkiyet dünyasının geleceği denetim dünyası olmaya gidiyor."

Bu alıntıyı yaptığımız kitabı 2004 yılında yayınlanan Lessig, tahminlerinin ötesinde haklı çıktı. Temmuz ayının son haftasında, dünyanın en büyük internet kitapçısı Amazon, içerik sağladığı Kindle adlı elektronik kitaplardan, satın almış olanlar dahil, George Orwell'in "1984" ve "Hayvan Çiftliği" romanlarını sildi. Böylece Raincoast Books firmasının yanlışlıkla erken satılan "Harry Potter"larına karşı mahkemeye başvurması, en azından mahkemeye hiç değilse itiraz hakkı olması nedeniyle rahmetle anılacak bir yöntem gibi görünmeye başladı. Amazon, uzaktan silme eylemiyle, yayıncıların içerikle ilişkimize satın aldıkları sonra bile müdahale edebileceklerini ispatladı. Evlerimizden habersizce silinen içeriğin "1984" romanı olması da kaba bir ironi duygusu uyandırıyor.

Dijital alanda düşünce özgürlüğüyle ilgili çalışmalar yürüten Electronic Frontier Foundation, DRM teknolojilerini, ayrıntılara takılmadan satın alınan bir ürüne insanların evinde müdahale etme olarak tanımlıyor. Tam bu noktada, bir film ya da kitabı satın almanın yeni biçimleri ve araçlar üzerinden artık mümkün olmadığından bahsedilebilir. Slate dergisi teknoloji yazarı Farhad Manjoo'ya göre, Amazon'un bakış açısı, hizmet sözleşmesiyle düzenlenen alışverişten ibaret: "Satın aldığınız kitaplar, Amazon'a göre sizin değil; siz onları okumanızı sağlayan bir hizmet alıyorsunuz ve bu hizmetin koşullarını değiştirmek hakkı Amazon'da saklı kalıyor".

EFF'nin izinden giderek, teknik detayları ve işleyişi bir kenara bırakırsak, sorunun temeli, içeriğin sahibinin kim olduğu sorusunda yatıyor gibi görünüyor. Tüm dayanak noktası özel mülkiyetin varlığına bağlı olan bir ekonomik sistem, mülkiyeti sadece sermayeye özgü kılmanın dijital yöntemini gözümüzün önünde keşfederken, bizden de sanatçı hakları adına alkış bekliyor. Girişimcilik, bireysel başarı öyküleri ve çalışkanlık masallarıyla refahın herkes için eşit uzaklıkta olduğu yanılsaması, dijital dünyada büyük, kalın harflerle yazılan uyarı ve yasak pencereleriyle kırılıyor. Bunu fark etmek kolay olmuyor, çünkü bize görünebilen sadece "bilinmeyen bir hata meydana geldi" yazısı.

Koray Löker

10 albüm

Arctic Monkeys Humbug
Aylin Ashım Canını Seven Kaçsın
Bajar Néz Be (Yaklaş)
Dead Weather Horehound
Ebony Bones Bone Of My Bones
Florence & Machine Lungs
Gayda İstanbul Gayda İstanbul
Joe Henry Blood From Stars
Ramblin' Jack Elliott A Stranger Here
Tinariwen Imidiwan: Companions

5 şarkı

Eminem We Made You
Firewater Electric City
Kurtuluş Sigara Üstüne Sigara
Mick Jagger Memo From Turner
Yıldız Tilbe Ben Bir Karar Verdim

Kara tren katar katar

Oğuz Durukan
1946 - 2009

Fikret Kızılok "Kara Tren Katar Katar"ı söylediğinde, biri Türkiye rock'unun temel har-cını basıyla kar-mıştı, diğeri gi-tarıyla yeni yeni arz-ı endam ediyordu. 60'larda Haramiler'le, 70'lerde Cem Karaca Dervişan'la unutulmaz şarkıların (mesela "Tamirci Çırağı"nın) nabzını basıyla ayarlayan, sonrasında Türkiye'nin önde gelen cazcılar arasına katılan Oğuz Durukan'ı aramızdan kanser aldı. Çok genç yaşında, 54'ünde kalp kriziyle aramızdan ayrılan Bahadır Akkuzu ise, 1970'lerin sonlarında "Yeni Bir Gün" albümüyle katıldığı Kurtalan Ekspres'in '80'ler ve '90'lar boyunca sembol ismi, sureti olmuş, Barış Man-ço'nun popa mey-leden sound'unda etkisiz kalsa da, rock namına bir meşale taşımış, genç kuşakları bu kültürle tanıştırmıştı. Kurtalan Ekspres'in son dönemlerinde vokali de üstlenmiş, şarkıyazarlığına ağırlık vermişti. Türkiye rock'unun başı sağolsun...

Bahadır Akkuzu
1955 - 2009

Muhacir türküler

Brenna MacCrimmon / *Kulak Misafiri* (Kalan)

Brenna MacCrimmon adını nerede duymuş olabilirsiniz? Fatih Akın'ın "Duvara Karşı"nda ("Saniyem"), bir Baba Zula albümünde ("Bir Sana Bir de Bana", "Kısaltmalar"), Muammer Ketencoglu'nun "Ayde Mori"sinde, hatta Nekropsi'nin son albümünde ("Yok Var")? Belki Shantel'in birkaç yıl önce ortalığı kasıp kavuran "Disco Partizani"li albümünde "Osman Ağa"yı onun sesinden dinlediniz. Onunla karşılaşmamış olmanız, o sihirli sesi unutmanız mümkün değil.

Uzak diyarlardan buralara gelen, etno-müzikoloji tahsili esnasında türkölere gönül düşüren, bu vesileyle Türkçe öğrenen Kanadalı türkücü, yurttaşı Cohen'in memleketi ziyaret ettiği günlerde yeni albümünü bizlere sundu. Bir önceki albümü "Karşılama"yı Selim Sesler'le birlikte yapmıştı, bu kez kendi kanatlarıyla uçmayı tercih etmiş.

"Kulak Misafiri"nde pek çok tanıdık ezgi var. Albüm Tobias Robertson tarafından çalınan şahane bir darbukayla açılıyor; kâh tasavvuf sularında dolanıyor, kâh neşeli havalar evimizi dolduruyor. "Yıldız Dağı"nda Mehter'in bir zaman milleti titreten zurnasını bile duyuyoruz! Türkülerin kimi Kaliforniya havasından etkileniyor, kimi Hindistan'a kadar gidip geliyor. Brenna dünyayı gezmiş, yediği içtiği kendisine kalmış, ama gördüğünü, duyduğunu türkölere pek güzel sirayet ettirmiş. Sadece Türkçe değil, Makedonca, Azerice ve İngilizce türküler de var albümde. Sonuncuya örnek "Mussels in the Bay" bizzat Brenna imalatı, lâkin onu diğerlerinden ayırmak mümkün değil. Bir diğer beste Savaş Çağman'ın "Kamran Olsam"ı. Brenna Elif'i, yani başlangıcı burada bulmuş, ama bize anlatacağı çok hikâye var daha... - **Murat Meriç**

Mazeretli asabi

Jarvis Cocker / *Further Complications* (Rough Trade)

Pulp'ın eski takım kaptanı Jarvis Cocker'ın dumanı üstünde ikinci solo albümü "Further Complications"daki şarkılar CD olarak tasarlanmadan çok evvel hayat bulmuş, dinleyici sınavından geçmiş. Ortayaş betliğinden mustarip Cocker'ın gönlünden kopan özenli metinlerle işlenmiş bir rock albümü bu. İşin mutfağında Nirvana ve PJ Harvey kayıtlarından tanıdık namli isim Steve Albini var. Jarvis, işleri tek tabanca yürütmekten vazgeçip takım oyunculuğuna soyunuyor yine. Grup elemanlarıyla birlikte kafa yorduğu, evvelkinden daha kesif ve hamurunda doğaçlamaya daha çok yer ayıran post-grunge yapıt, garaj rock'un çiğliğini, hırçınılığını, marazını, ateşini dinleyene nüfuz ettiren cinsten. Toy zamanlarından Roxy Music, The Stooges, Rolling Stones gibi kilometretaşlarından aldığını şimdi parçaların içine usulca yedirmiş Cocker. "Angela", "Pilchard", üflemleri sazların ateşe kö-rükle gittiği "Homewrecker!", "I Never Said I Was Deep", "Fuckingsong" ve "Hold Still" şarkıları eşe dosta tavsiye edilesi, ama gelecek programı ve olgunluk döneminin muhtemel "başka komplikasyonlar"ını da bekliyoruz... - **Şahan Nuhoğlu**

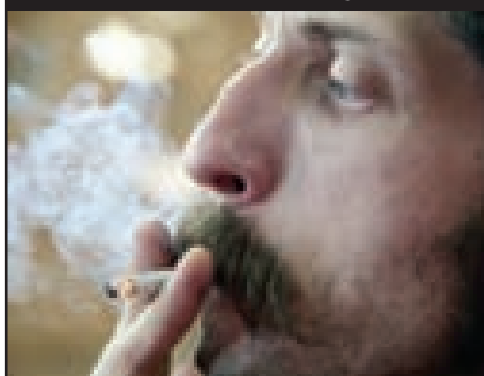
Uzun tarihin ilk albümü

Garaj / *Tepeden Tırnağa* (Fono)

Türkiye'de '80'lerin donukluğu henüz geçmemiş, '90'ların yaratıcı karmaşası oturmamışken, 1993'te, "İş Dönüşü İstanbul Kentinde" isimli bir kaset az sayıda basılmıştı. Yavuz Çetin'in de yer aldığı ilk yapımlardan biri olan ve tuhaf, komik, esrarengiz şarkıları haiz bu hem Türkiyeli hem zamansız blues-rock albümü, Fethi Taner ve Toplama Adamlar'a aitti. O gün bugünden sesi sedası duyulmayan, ama adı kulağı küçük bir çevrede çok çınlatılan Taner'in adı, yıllar sonra, prodüksiyonunu üstlendiği ve sekiz yeni şarkısını verdiğini Garaj'la yeniden göründü. Garaj'ın vokalisti Ersoy Ada, Taner'le Marmara Müzik Öğretmenliği'nden okul arkadaşı. Yılların solisti (son zamanlarda çok az rastlanan, ağlaklaşmayan, baskın da çıkmayan bir şahane erkek vokali). Cumartesi gecelerini parsellediği Mojo kulübünden (eski Garage Band'den) veya Okan Bayülgen programlarından takipçileri gani. Garage Band'in son kuşağına takebül eden, ama cover grubu olmak yerine kendi şarkılarını yazmaya niyetlenen üç genci de eklerseniz, gayet modern ve deneysel bir popüler rock'a, "Tepeden Tırnağa" albümüne geliyorsunuz. Yeni Fethi Taner şarkıları, sevilen bir bar grubunun kalıcı mirası, kirlenmekten çekinmeyen maceracı bir rock var bu albümde... - **Merve Erol**

Roman dayanışması

Geçtiğimiz sene haziran ayında Sulukule'yi ziyaret eden ve yıkımları sokaklarda çocuklarla gitarını çalarak protesto eden Romanpunk grubu Gogol Bordello'nun vokalisti Eugene Hütz, müjdeli haber gönderdi. Arka kapığımızdaki sözler, Gogol Bordello'nun yeni şarkısına ait. Arkadaşımız Viki İzrail'e gönderdiği mail'de şöyle yazmış Hütz: "İnşallah çok geç kalmamışızdır, ama en azından ileride benzer durumlar için hatırlatıcı olacaktır." Youtube'da "Gogol Bordello Sulukule" yahut "Educate Thy Neighbor" yazarsanız, bu şahane şarkının ilk konser görüntülerini izlemeniz mümkün. Eugene'a İstanbul'dan bin selâm!

Ne konserdi be!

5-6 Ağustos gecelerinde, Açık hava Tiyatrosu'nda bir tarihî gece daha yaşandı, bu sahneye çıkan efsaneler arasına Leonard Cohen de katıldı. 74'lük ihtiyardan hüznün bekleyip hakiki bir performans ve yaşam enerjisi bulanların konsere gidemeyenlere "çok şey kaçırmadın" yollu sözler söylemesi, maalesef pek mümkün değil. Kendisini hâlâ ayakta alkışlıyoruz...

Yahudi olmakla suçlanan bir zen rahibinin ayinine katılmak iyi bir fikir miş. Yahudi olmakla suçlamak için içindeki acaıplığa vurgu yapmak için çarpıtma elbet. Cohen daha çok siyonist olmakla, ya da siyonizme açık bir destek vermekle suçlanıyor. İlk 24 saatte biletleri tükenen Tel Aviv konserinde toplanacak tüm paranın İsrail-Filistin savaşında zarar gören çocuklara sağlık hizmetleri veren, her iki tarafın savaşa doğrudan katılmış ailelerini bir araya getirerek barış inşa etmeyi deneyen bir Uluslararası Af Örgütü kampanyasına harcanacak olması belli ki ya bilinmiyor, ya da ikna etmeye yetmiyor. Benim açımdan sorun yok, ben ikna oldum.

Cohen'i hayatımdaki çok önemli müzisyenlerden biri olarak görmediğim otuz yılın ardından dün gece sahne- de olan o muhteşem şeye tanık olmayı hiç unutmak istemediğim için bunları yazmak istiyorum galiba. Konseri anlatmaya çalışmak, yapamayacağım bir şeye girişmek gibi geliyor. Yine de, İspanya kırlarından New York sokaklarına, bir dünya turu yapmış gibi hissettiğim o saatler şimdiye dek yazdığım bir sürü konudan daha çok yazılmayı hak ediyor diye düşünmekten kurtulamadığım için deniyorum.

Galiba konserde beni en çok etkileyen şey, tevazu ve öykülere sinmiş hüznü rağmen, yaşamın devam ettiğini hissettiren neşe oldu. 75 yaşında bir insanın, üç saat boyunca şarkı söylediği sahneyi 14 yaşında bir kız gibi sekerek terk etmesindeki naiflik, şarkıların bir yerinde enstrüman soloları ya da solo parçalar olmasa da, şarkının o enstrümanca söylendiği bölümlerinde, müzisyenin şapkasını kalbinin üzerine koyup saygıyla dinleyen hali, seyirciyi selamlarken dizinin üzerine çökerek bu geceyi yaşamaktan duyduğu minneti dile getirdiği, sahne düzenlemekle görevli ekibin, ses teknisyenlerinin tek tek isimleriyle sahneye çağrılıp hepsine teşekkür edilmesi kolay tanık olabileceğim şeyler değildi.

Açık hava sahnesinin tepesinden yükselen ay, bir spot ışığının üzerinde kayan yıldız taklidi yapan o kuş, gecenin romantikliğine mistik havalar katmak için ellerinden geleni yaparken o insanlarla karşı karşıya olmak heyecan vericiydi elbette. Bir noktada, acaba Cohen'in yaşı, bir şarkısının sözlerinde "II. Dünya Savaşı yeni bitmişti" derken entelektüel bir gönderme yapmıyor olması, o günlerde yaşadıklarını anlatıyor olmasından mı, yoksa terzi olan babasının

ona sunduğu dünya nedeniyle takım elbise dışında bir kıyafet giymeyi beceremediğini söylemesi ve şapka çıkarmasının bir nezaket kuralı olduğunu hatırlamasından mı daha çok belli oluyor diye düşündüm. Bütün şıklığıyla karşımızdaydı. Devrimin sahiplerine, halkın sevdiği şarkının bir hırsız tarafından bestelendiğini söylerken, bundan kendine pay çıkartmayan, kendini ne o hırsız, ne de o devrimin sahiplerinden biri olarak gören bir zarafet ve alçakgönüllülükle. "Tüm kusurlar bir şeye yarar / Onları yapan adam, değil ama" diyen Brecht'in, devrimin ancak mevcut ahlâkın sınavından çıkmış olan serserilerce yapılabileceğini hisseden bilgeliğini paylaşırcasına, kendi ahlâk notunun açıklanmasını tedirgin bir çocuk gibi bekleyen bir alçakgönüllülük.

"Summertime", "Waiting For The Miracle" ve "Everybody Knows" gibi

Konseri anlatmaya çalışmak, yapamayacağım bir şeye girişmek gibi geliyor. Galiba konserde beni en çok etkileyen şey, tevazu ve öykülere sinmiş hüznü rağmen, yaşamın devam ettiğini hissettiren neşe oldu.

Fotoğraf: Muhsin Akgün

şarkıları, hatta "Ten New Songs" gibi koca bir albümü birlikte yaptıkları Sharon Robinson'un, vokalist Charley ve Hattie Webb kardeşlerle birlikte duruşu, "arkada salınan teyze" modelinden hiç hazzetmememize rağmen ayakta alkışlattı. Yerinde duramayan haliyle Dino Soldo, çalan müziğin hâlâ yeni bir müzik olduğunu hatırlatıyordu. Rafael Gayol bu konsere davul solosu yerleştirirken, durumu bir anda metal konserine bağlamamayı becermesiyle bile kalbimizi fethetti. Bob Metzger'in kâh gitarla dolaşırken, kâh çelik gitarı kucağına alıp son 12 yıldır TSM korosu önünde kanun çalar gibi takılırken yaptığı şey, bunun beşte birini yapmamışken kendini önemseyen insanları utandırmıştır herhalde. Tuşu olan her şeyi peşpeşe enfes çalan Neil Larsen ve "Who By Fire"daki kontrbas performansı bile tek parçalık bir dinleti olarak yetebilecek Roscoe Beck çok güzel bir altyapı yarattılar. Yine de bütün bu ekipten, hatta Cohen'den bile çok, Javier Mas'a hasta oldum. Lut, gitar ve yapısı bunlara benzeyen iki-üç farklı enstrümanı usul usul değiştirip çalan bu amcanın bütün yaşam öyküsünü dinlemek, ona ahbaplık etmek istedim. Konser, Cohen şarkılarını çalan güzel insanlar konseriydi. Bunun için önşart da, tahminen o kadar etkilendiğim tevazuydu işte. Cohen bir parçayı Sharon Robinson söylerken, tüm parça boyunca elinde şapkasıyla, bir demet çiçeği tutar gibi tuttuğu mikrofona yanında, gölgede durup ilgi ve hayranlıkla izleyince, "bu adam müziği seviyor, hem dinlemeyi, hem de şarkı söylemeyi seviyor" diye düşünmemek elde değildi.

Konserin insanı sinir eden yanları da vardı elbette. 75 yaşında bir adam, üç saat boyunca şarkı söyleyip, sonra da şapkasını çıkarıp diz çökerek selâm verince 4 bin kişi neredeyse koşup elini öpecek bir coşkuyla ayağa fırladığında, en öndeki VIP sandalyelerindeki zevat, oturarak alkışlamaya devam etti. Saygı nedir bilmeyen, aristokrat bozuntuları, kıçımın lordluk meraklıları; John Lennon'ın dediği gibi, siz mücevherlerinizi şakırdatın.

Ama gece boyunca beni en çok sinirlendiren sigara yasağı anonsunu alkışlayan deniyolar oldu. Tamam, sigara içilmesine karşısınız da, bant kaydı alkışlayacak kadar mı ya? Bu kadar mı sevinecek bir şeyiniz yok? Sigara yasağının karakterini, işleyişini, faşizanlığını falan geçtim yahu. Yayaalara yeşil yanınca seviniyor musunuz mesela? Bu nasıl bir budalalık halidir, banttan yapılan bir kural duyurusu alkışlanır mı? Alkışlayın, bravo. PVC doğramalar sizi kanser yapmaya devam etsin, bizim evin mutfağından büyük motorlu olan jipler küresel ısınmanın yanında egzoz dumanına boğsun bizi, genleriyle oynanan sebzelerle vücudumuza böcek ilacı falan sokalım ama, yaşasın dumansız hava sahası. Kasabını alkışlayan koyunlar, siz çok yaşayın.

Bir kılıç artığının bereketli hayatı

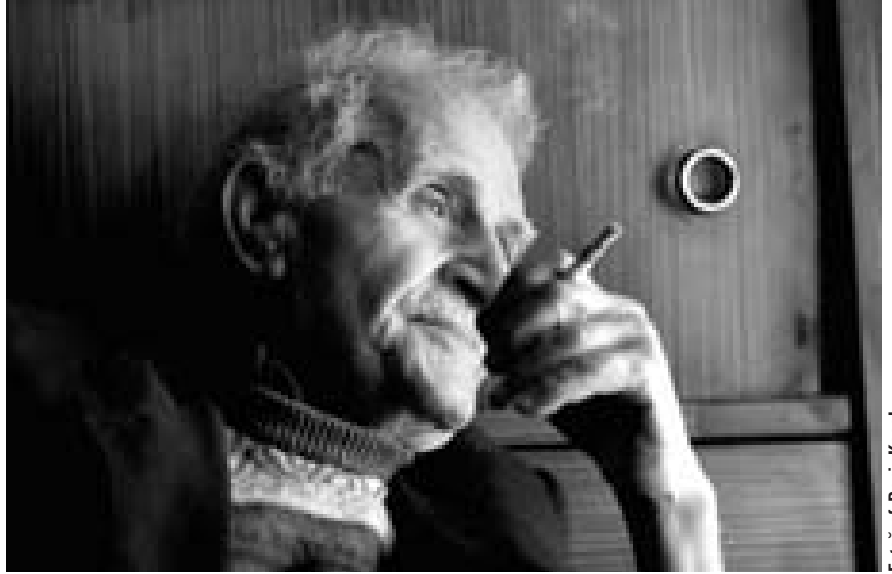
Sarkis Varbed, Sarkis Usta, Sarkis Amca, Sarkis Yoldaş... Türkiye sosyalist hareketinin anıt isimlerinden birini, Sarkis Çerkezyan'ı 3 Ağustos'ta, 93 yaşında kaybettik. Büyük Felâket'in hemen ardından, tehcirde doğmuştu. Bir gayrimüslimin ve bir komünistin maruz kaldığı bütün tehditlere göğüs gererek yaşadı Türkiye'de. Ama son ânına kadar gülmeyi, ümit etmeyi, gençlere sevgiyle, kardeşçe yaklaşmayı bildi. Anısı önünde saygıyla eğiliyoruz, dostlarının tanıklıklarını dinliyoruz...

Gözünü daha fazla toprak, zenginlik ve kan bürümüş vatan-perver İttihatçıların İstanbul'da aldığı "ölüm!" kararına inat, ailesinin Karaman'da başlayıp eksile eksile tamamladığı ölüm yürüyüşünün son durağında, Meskene yakınlarındaki Cabul köyünde, bir deve ahırında doğdu Sarkis Çerkezyan. Doğarken lanetli mi lanetli bir sıfatı yüklendi, bir kılıç artığı olarak geldi dünyaya, ama dünyanın bereketli türkülerinin peşinden koştu ömrü boyunca. Hep inadına!

Annesi Arusyak Fermanyan Tokat'ta, babası Gazaros Çerkezyan Talas'ta doğmuştu. Okuyup öğretmen olan Arusyak'la tüccarlık yapan Gazaros, Karaman'da evlendiler. Sarkis, adını, 1909'da Adana'da yaşanan kitlesel katliamda öldürülen amcasından aldı. Ondan birkaç yıl sonra da, akrabalarının pek çoğunu ve bütün mal varlıklarını kaybetmelerine neden olan tehcir kararı geldi. "Dünya Hepimize Yeter" başlığıyla yayınlanan anılarında, annesinin kederlendikçe söylediği tehcir türküsünü aktarır: "Sabahtan kalktım da güneş parlıyor / Çeçenler oturmuş mavzer yağlıyor / Anama baktım ki yaman ağlıyor / Dini bir uğruna giden yiğitler / Dini bir uğruna giden Ermeni."

Hayatta kalabilen Çerkezyanlar, Suriye'den memleketlerine döndüklerinde yokluğu yaşadılar. Konya'daki Ermeni

Yasemin Gedik'in hazırladığı Sarkis Çerkezyan'ın anı kitabı "Dünya Hepimize Yeter", Belge Yayınları tarafından yeniden basıldı. Metindeki alıntılar o kitaptan...

Fotoğraf: Deniz Koçak

"20 Kura Askerlik" uygulamasından da nasibini aldı, marangozhanesinin altında yıllarca Atılım da bastı. Kumkapı'da örgütçülük de yaptı, 6-7 Eylül dehşetini de yaşadı. Hiç yılmadı. Türkiye solunun farklı kuşakları arasında bir tür köprü oldu.

okulları kapatıldığı için, babası çocuklarına geceleri Ermenice okuma-yazma öğretmeye çalışıyordu. Bazı Müslüman komşuları ve yetkililer onları rahat bırakmadığından, sonraki yıllarda ailecek İstanbul'un yolunu tutacaklardı.

İstanbul'da Arusyak Çerkezyan, ço-

cukları okusun diye kapıcılık yapıp evlere temizliğe gidecek, ama ellerine geçen para, Sarkis'in okuduğu Getronagan okulunun ücretine yetmeyecekti: "Anem sırf bizi okutmak için hizmetçilik yaptı, basamak sildi, geceleri sabahlara kadar el makinesiyle pantolon diki, kömür ütüsüyle onları ütiledi... Öğretmen olduğu halde öğretmenlik yapamadı, kapıcılık yaptı. Yapmadık şey bırakmadı o kadıncağız bizim için" diye anlatacaktı o günleri. Başarılı bir öğrenci olmasına rağmen okulu bıraktı; "komple sanattır" de-

PAKRAT ESTUKYAN

Yerevan'da okul çocukları

Ermenistan'ı görmek konusunda ne kadar istekli olduğuna biliyorduk. Arkadaşım Arto'yla kararlaştırdık, ustayı da götürüleceğiz. Planı duyunca çocuklar gibi sevindi önce, sonra da tarihi teyit etmek istedi. "Yeğenim orada olursa, onun evinde kalmak isterim" dedi. Öğrenmişti, o tarihlerde yeğeni de Yerevan'da olacaktı. Kızkardeşinin oğlu, Prof. Armen Harutyunyan, Yerevan'daki Amerikan Üniversitesi'nde dekanı. O da heyecanlı bekliyordu dayısının gelmesini.

Her şey yolunda gidiyordu. Birkaç arkadaşın imcesi ile uçak bileti, vize gibi kâğıtları hallettiler. Ermenistan'a varınca, biz Şirag oteline yerleştik, Sarkis amca da yeğeninin evine. Her yeri birlikte gezdik. Dekanın şoförü

sabah getiriyor Sarkis ustayı, akşam da uğrayıp lobiden alıyor.

Varışımızın ertesi günü, otele önünde buluşup tarihî yerleri ziyaret etmeye hazırlanıyoruz, ama Sarkis amca kayıp. "Demin buralardaydın" diyorlar, ama kimse nereye gittiğini bilmiyor. Son anda otelin kapıcısı uyardı, "şu yöne gitti" diyerek. Gösterdiği istikamete doğru yürüyünce, bir ilkokul kapısının önünde bekler bulduk ustayı. "Ne bekliyorsun burada?" dememize kalmadan, çalan zil sesiyle, ilkokul çocukları, bağırsıklarıyla, koştu sokağa çıktılar. Usta, yüzünde keyifli bir tebessümle son öğrenci okuldan çıkana kadar bekledi, ancak ondan sonra geldi otele. Yerevan'da kaldığımız günler boyunca, ustanın en büyük keyfi, okul çocuklarının okuldan çıkışını izlemek oldu.

TAKUHI TOVMASYAN

Bizimkiler sana emanet

Sarkis Varbed, Sarkis Usta, Sarkis Amca, yoldaş, enternasyonalist, koca komünist, tehcir çocuğu... Dünya hepimize yeter diyebilen, "insan" Sarkis Çerkezyan... Bizim Varbed'in hayattan kazandığı zenginlikler bunlar. Ya onun bana kazandırdıkları? Bir anılar silsilesi ki, paha biçilmez.

Yedikule, İmrahor Caddesi, Genç Ağa sokağı, no:18. Gazaros dedemin, Takuhi yayamın evi. 1955, eylül. Dedem ölmüş, yayam, babam, anam, abim ve ben, o yaz Galatarya-Şenlikköyü'ne hava tebdiline gitmiştik. Keyfimiz yerinde, temiz hava, temiz gıda, konu komşu iyi insanlarla, eylülün sonuna kadar orada kalmaya niyetlendik... Yedikule'deki evimizin orta katını o yıl iyi bir aileye kiraya vermiştik, içimiz rahattı... Babam her sabah Çuhacı Han'daki mihlayıcı dükkânına gidiyor, akşamları da eli kolu yiyeceklerle dolu eve geliyordu. Bir sabah yine işe gitmek için evden ayrıldı ama, az sonra eve geri geldi.

Haberler korkunçtu! İstanbul'da amansız olaylar vardı. İnsanlar korku içinde radyodan ajansları dinliyor, ne olup bittiğini anlamaya ça-

lışıyordu. Gayrimüslimlerin evlerine ve işyerlerine giriyor, talan ediyor, yakıp yıkıyorlardı. Neden? Niçin? Bilen yok.

Belki de vardı...

İstanbul'da sağlam gayrimüslim evi ve dükkânı kalmadı diyorlardı. Peki ya bizim dededen kalma viranemiz ne durumdaydı?

İmrahor Caddesi cam kırıklarından geçilmiyordu... Rum ve Ermeni komşularımızın evlerinde sağlam bir çerçeve kalmamıştı. Bizim küçük, yaşlı ahşap evimizse olduğu gibi duruyordu.

Nasıl mı? Varbed'in sayesinde. Varbed, olayları duyar duymaz, evimizin kapısına bir bayrak asmış, kapının önüne de bir sandalye koyup oturmuş. İmrahor Caddesi'nden aşağıya doğru ellerinde sopalarla inen çapulculara, "burası Müslüman evidir, çekin gidin!" deyip evimizi yıkımdan kurtarmış. O olmasaydı, evimizi ne halde bulacaktık, kim bilir.

Varbed, Balıklı'da dedemin, yayamın, babamın mezarı seninkinin başucunda. Orada da bir karışıklık olursa, bizimkiler sana emanet. Korrusun, değil mi?

diği marangozluğu öğrendi ustası Ohanes Boynuince'den.

Ortaokul öğrencisiyken, parasızlık yüzünden bir akşam, sokakta bir elektrik lambasının direğine başını dayayıp dakikalara ağıladığını anlatmıştı bir keresinde, sesinde derin bir hüznle. Sarkis Çerkezyan'ın hayattaki tercihleri, sosyalistliği, paylaşmayı hayatın temel değerlerinden biri olarak görmesi, başka bir dünyayı mümkün kılmak için döktüğü onca ter, işte o elektrik direğinin altındaki çocuk gözyaşlarında gizlidir en çok.

Sarkis Varbed, Sarkis Usta, Sarkis Amca, önce emekçiydi. Sınıfının insanıydı. Ustaydı, hünerliydi, marangozdu. Dünyayı bu ilişkiler ve çelişkiler yumağı içinden anlamaya çalışırdı. Sosyalistti. Zorluklarını bilerek girmişti mücadele yoluna. Önce vicdanı, sol memesinin altında parlayan cevher, sonra da akli götürmüştü onu oraya. (İki yıl okuyabildiği Getronagan okulunun havasında ya da suyunda bir şeyler olmalı ki, akranları Aram Pehlivan, Barkev Şamıkyan, Sarkis Keçyan da, tıpkı onun gibi TKP saflarında yer alacaktı.)

"Sosyalizmin insana en yaraşır sistem olduğuna inandık, sevdik, benimstedik. Ben zaten ruhen komünisttim. Kendimi bildim bileli hep öyle hissettim. Türkiye'de olduğum için TKP'li oldum, Ermenistan'da olsam, oradaki komünist partiye girerdim. Paylaşamayacak ne var bu dünyada? Dünya, üzerinde yaşayan tüm insanlara yeter de artar bile. İnsanlar arasında perdeler, din, dil, milliyet, tarikat vs. kaldır bunları ortadan, bak kalır mı, ne sen ne de ben; sadece insan kalır."

Sarkis Çerkezyan, bu memlekette bir

Ermeni olarak yaşamının getirdiği güçlükleri sırtında İsa'nın çarmıhı misali taşıırken, daha güzel bir dünya hayalini hep canlı tuttu. Mazlumdun, ezilenden, muhtaçtan yanaydı gönlü. II. Dünya Savaşı sırasında gayrimüslim erkeklerin kamplarda enterne edildiği "20 Kura Askerlik" uygulamasından da nasibini aldı, marangozhanesinin altındaki sarnıçta yıllarca Atılım dergisini de bastı. Kumkapı civarında örgütçülük de yaptı, 6-7 Eylül dehşetini de yaşadı. Hiç yılmadı. Türkiye solunun farklı kuşakları arasında bir tür köprü oldu, deneyimlerini yeni nesillere aktardı. Kapisına yaklaşmanın bile suç sayıldığı zamanlarda Sovyetler konsolosluğundan İngilizce Marx ve Lenin kitapları alıp gençlere dağıttı.

Bütün bunları, şan olsun diye değil, belki de her şeyden çok, barbarlık değil, insanlık kazansın, gelecek nesiller kendisi gibi kılıç artığı olmasın diye yaptı:

"Ben hayattaki safımı iyi seçtiğime

inanıyorum. Komünist oldum. Bu yaşa kadar hep insanların iyiliği için, düşmanlıkları gidermek için çalıştım. Halklarımızın bir daha benzer acılar yaşamaması için, aralarındaki gereksiz perdelerin kaldırılmasına uğraştık. Emeklerimin boşa gitmediğini düşünüyorum. Halklarımızın çektiği acıların tekrarlanmaması, gelecek hiçbir neslin benzer yıkımlar, kıyımlar yaşamaması en büyük dileğim."

Şiiri severdi. 1915'te genç yaşında vahşice katledilen Sivaslı şair Taniyel Varujan'ın güzelim şiirlerini ezbere bilir, o şiirlere tapardı Sarkis Çerkezyan. Onunla aynı cümlede anılmak, eminiz hoşuna gidecektir.

Büyük adam değildi, hiç olmadı, olmak da istemezdi. Küçük şeyler onu mutlu etmeye yeterdi. Bir hayata sığmayacak kadar bereketli bir yaşamı oldu. İnsandı. Yoldaşları, dostları, onu hiç unutmayacak.

Rober Koptaş

ŞEREF YILDIZ

Çoğalarak gitti

İstanbul'da tanıştık, 1964'te. Türkiye İşçi Partisi (TİP) Eminönü ilçesinde. 45 yıl geçmiş. Paylaşılanlar kitap olur. Aynı sofrada oturduk, cepteki üç kuruşu paylaştık, aynı kavgada omuz omuza dövdük. Babam 1919, Sarkis usta 1916 doğumlu. Yani babamdan üç yaş büyüktü. Ağavni annenin bizde emeği var. Ğazaros ve Ohanes kardeşlerim. Ustayla ilişkimize baba-oğul ilişkisi

demek yanlış olmaz. Ancak yalnız bu değil. Biz yoldaştık. Bizim son nefese kadar süren ve sürecek olan beraberliğimizi anlamlandıran budur.

Sarkis Çerkezyan Ermeni, ben Kürt kökenliyiz. Ustanın aynı ideali paylaşan Türk, Arap, Arnavut, her millettten, yüzünü gördüğü, görmediği dostları vardı. Ve o, Ermeninin sıkıntısını nasıl hissettiyse, Türk, Kürt, Afrikalı, Asyalı yoksulun sıkıntısını öyle hissetti. Onun için önce insan olmak vardı. Dünya onun evi, her millettten insanlar kardeşiydi. Komünist inançlarına sonuna kadar bağlı yaşadı.

Sarkis ustanın acı haberini veren arkadaşlardan biri ustayı şöyle tanımladı: "İnsanoğlu yaşlandıkça bencilleşir, bencilleştikçe de yalnızlaşır. Sarkis usta son gününe kadar özgürlük, hak ve adalet için çaba gösteren herkesin yanında oldu. Yaşadığı süreç çoğalarak yola devam eden bir istisna kişi olarak tanıdım onu."

Dünü bilmeyenlere, kendinden vermenin anlamını unutanlara Sarkis Çerkezyan'ı anlatmayı görev edinmek gerek. 94'ünde bile çoğalmayı bilmek, yani başarmak herkesin harcı mı?

ZAKARYA MİLDANOĞLU

Bir isim listesi, bir anıt

Dünyanın en zengin insanlarından biriyim. Çok dostum var. Bu dostları edinmemde ustamın, namı diğer Sarkis Çerkezyan'ın felsefesi bana fener oldu.

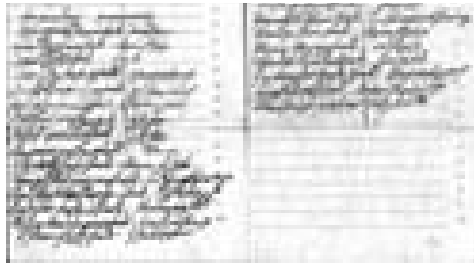
Ustam son yıllarda bana hep "kardeşim" dedi. Aramızda 35 yaş fark var. Yeniyetme olduğuma bakmadan ben de ona Sarkis diyeceğim.

Sarkis'in bana küçük ama değerli emanetleri var. Zamanı geldiğinde herkesle paylaşacağım söz vermiştim. "Aman, bunlar da ne ki paylaşacaksın! Yeter ki borçlu çıkma" demişti. Sarkis'in para pulla hiç işi olmadı; emanetleri, bir kalemin sayfalarındaki izleri ve sesi. Emanete ihanet olmaz derler, mezara götürecek halim yok. İlkini Agos'ta yerine getirebildim. Şiirlerinden dörtlükler yayınladık.

Sarkis'in avuç içi kadar bir telefon defteri vardı. Değil her sayfası, her noktası doluydu. Yeni bir isim kaydedilecekse, hemen bir satır aralığı keşfeder ve oraya sığdırırdı. Birinin telefonunu aradığında çabucak bulmasına şaşardım. Değişen telefon numaralarını karalamazdı. Üzerine basit bir çizgi çeker, geçerliliği kalmamış olsa da, o numaralara saygı duyardı.

Tarihini hatırlamıyorum. Bir akşam telefon defterinin arasından çıkardığı, dörde katlanmış iki küçük yapıp verdi. Elle, Ermenice yazılmış bir isim listesi, yanlarında da memleketleri yazıyor.

"Hepsini tamamlayamadım, devam edeceğim, bunlar sende kalsın, oku" dedi. Gözlerim bir radar mi-

sali hızla taradı. Ustanın deyimiyle "bombok" oldum. İsimler ruhumun allak bullak olmasına yetmişti. Darağacına götürülen ya da kurşuna dizilen Ermeni aydınlarının, devrimcilerinin adları ve memleketleri yazıyordu kâğıtta...

Ermeniler olarak, Ermenilerin tarihini okumamız, öğrenmemiz yasaktı. Ya satıraralarında rastlamış ya da Sarkislerden dinlemiştik bildiklerimizi.

İdam edilen Ermeni devrimcileri, kimseye haber verilmeden Topkapı surları dibine gömülmüş. Dostları, yoldaşları onları unutmamış, öğrenmişler toprakla buluştukları yeri. Gün gelir, bir yolunu bulup kemiklerini tek tek Balıklı Ermeni Mezarlığı'na taşırlar. Oraya bir anıt yaparlar.

Sarkis'i çarşamba günü Balıklı'ya götürdük. Aile mezarlarını biliyorum. Gizliden sigara verdiğim annesi Arusyak, yani Venüs, eşi Ağavni mayrig, yani güvercin

annemiz. Şimdi de Sarkis, benim kardeşim, orada yatıyorlar.

Sarkis'i nerede toprağa verdik, biliyor musunuz? "Hişadagaran Hay Nahadagnerun 1895-1908" (Ermeni Şehitleri Anıtı 1895-1908) yazar yerin, benim elime tutuşturduğu listedeki Ermeni aydınlarının iki adım ilerisine.

Fotoğraflar: Şahan Nuhoglu

SULUKULE (UYANDIR KOMŞUNU!)

Sulukule sokakları
Yerle bir, yerle bir, yerle bir
Kentsel dönüşüm kabadayıları
Çalıyor Sulukule'nin tacını

Çıkarken daha ilk nota
Başlıyor sokağın ritmi
İşte o zaman çıkıyor ortaya
İflas eden kimin ruhu, kimin kalbi

Ne bu tebessüm, ne de bu gözler
Gerçek yorgunu, yalan yorgunu
İnanıyor musun, emir kesebilir mi demiri
Mahalleli taştan çıkarırken ekmeğini

Uyandır komşunu
Uyandır dostum komşunu
Uyandır komşunu
Uyandır dostum komşunu

Uyandır komşunu
Kentsel dönüşüm tuzağına
Yeni bir otopark adına
Kültürün üstüne dökülen asfalta

Uyandır komşunu
Uyandır katliama
Üstümüzden geçiriyorlar buldozerleri
Satın alabilirlermiş gibi binlerce yıllık tarihi

Ne bu tebessüm, ne de bu gözler
Gerçek yorgunu, yalan yorgunu
İnanıyor musun, emir kesebilir mi demiri
Favelalar taştan çıkarırken ekmeğini

İster bir kadeh Porto şarabı eşliğinde
İster fokurdattırken bir nargile
Uyandır dostum komşunu
İzah et ona, nedir hadise

İster poker çevirirken
İster sevişme ertesinde sigara içerken
Ağızdan çıkan sözün uyandırıcılığı
Sollar TV'yi ve dahi internet olayını

Benim nabzım Barrios atar
Benim nabzım Soweto atar
Benim nabzım Sulukule atar
Benim nabzım getto atar
Aklın kesiyor mu, emir keser mi demiri
Favelalar taştan çıkarırken ekmeğini

Uyandır komşunu
Uyandır dostum komşunu
Uyandır komşunu
Uyandır dostum komşunu

Söz-Müzik: Eugene Hütz
(Gogol Bordello)

